

**TÜRK MÜSİKİSİNDE KÂR FORMUNUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ
ÜZERİNE İNCELEME**

Fatma Münevver ŞENDURAN
DANIŞMAN Doç. Dr. Serda TÜRKEL OTER

DOKTORA TEZİ
TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

HAZİRAN 2019

Fatma Münevver ŞENDURAN tarafından hazırlanan “Türk Müsıkîsi’nde Kâr Formunun Yapısı ve Değişimi Üzerine İnceleme” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Türk Müziği Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Serda TÜRKEL OTER
Türk Müziği Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR
Türk Dili ve Edebiyat Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Sevilay ÇINAR
Türk Müziği Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Emrah HATİPOĞLU
Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Fakültesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 11/06/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen AYIKOĞLU ZAIĞ
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatma Münevver ŞENDURAN
11.06.2019

TÜRK MÛSİKÎSİNDE KÂR FORMUNUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ ÜZERİNE

İNCELEME

(Doktora Tezi)

Fatma Münevver ŞENDURAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

ÖZET

İlk örneklerini XV. yüzyılda gördüğümüz Kârlar, din dışı mûsikîmizin en büyük sözlü biçimini oluşturmaktadır. Kâr formunun bilinen ilk bestekârı Abdülkâdir Merâgî (1353-1435) olup, bu form ilerleyen yüzyıllar içerisinde farklı bestekârlar tarafından da kullanılarak günümüze kadar süregelmiştir.

Kaynaklarda serbest işleyiş gösterdiğinden bahsedilen Kâr formu, biçim açısından bilimsel araştırmalara konu olmuş ve yapılan çalışmalar bu varsayımı destekleyen şekilde sonuçlanmıştır. Kullanılan analiz yöntemlerinin yetersiz olması da bu formun var olan işlenişinin ortaya konulmasına imkân vermemiştir. Bu sebeple konunun biçim yönüyle yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen ilk örnekler temel alınmış ve Türk Mûsikîsinde klasik üslûbun son temsilcisi olarak kabul edilen Zekâî Dede'ye kadar geçen dönemdeki Kârlar, biçim yönünden incelenmiştir. Bu dönemler arasında günümüze intikal etmiş toplam 36 Kâra ulaşılmış, betimsel araştırma yöntemi ile bu Kârların yüzyıllara ve bestekârlara göre yapısal olarak değişimleri değerlendirilmiştir.

Sözlü bir form olması sebebiyle Kârlar, Oter tarafından geliştirilen, güftenin temel alındığı yeni bir biçim analiz yöntemi ile incelenmiş, hâneler şeklinde bölümlere ayrılan eserlerin mısra sayıları ve terennümlerin kullanımları göz önünde bulundurularak biçim şemaları hazırlanmıştır.

Bu çalışmada elde edilen bulgulara dayalı olarak, kaynaklarda bahsedilenlerin aksine, mısra sayılarına göre Kârların genel bir işleyiş biçimi olduğu tespit edilmiş ve terennüm kullanımlarının da bu işleyişle ilişkisi olduğu ortaya konmuştur.

Bilim Kodu : 40113
Anahtar Kelimeler : Kâr, Form Analizi, Terennüm, Güfte, Ezgi Yapısı
Sayfa Adedi : 501
Danışman : Doç. Dr. Serda TÜRKEL OTER

INVESTIGATION ON THE STRUCTURE AND CHANGE OF KÂR
FORM IN TURKISH CLASSICAL MUSIC

(Ph. D. Thesis)

Fatma Münevver ŞENDURAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF FINE ARTS

June 2019

ABSTRACT

Kâr, of which we see the first examples in the XV.century, constitutes the largest oral form of our non-religious music. The first known composer of Kâr form Abdülkâdir Merâgî (1353-1435), since then this form has reached to present time through different composers.

Defined as free form in current resources, Kâr has been subject to scientific studies and they have reached a conclusion supporting its defined form. Inadequacy of analysis methods made it impossible to exhibit the existing process of this form. For that reason, the need for reconsidering of the subject has come forward.

In this study, first examples are based which are attributed to Abdülkâdir Merâgî and Kârs were studied through to the period of Zekâî Dede who is accepted as the last representative of the style in Turkish Music. A total of 36 Kârs were reached belonging to the given period and those pieces were compared structurally according to the centuries they were composed and to their composers by using descriptive research method.

As being an oral form, Kârs were analysed with a new structure analysis method based on lyrics developed by Oter, structural audios of the pieces, which were divided into sections, were prepared by taking verse numbers and singing into consideration.

According to the findings of this study, contrary to the information mentioned in resources, it has been determined that Kârs have a general process style depending on their cluster numbers as well as their use of singing.

Science Code : 40113
Keywords : Kâr, form analysis, Singita, Poetry, melody structure
Page Number : 501
Advisor : Assoc. Doç. Dr. Serda TÜRKEK OTER

TEŞEKKÜR

Ders döneminden bugüne dek, tez konumu belirleme ve araştırma aşamalarında ufku genişleterek, beni bu alana yönlendiren ve tezimin hazırlanması süresince yardımlarını esirgemeyen, başta tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Serda TÜRKELOTER'e ve bana ayırdıkları değerli zaman ve sağladıkları destek için kıymetli hocalarım Timuçin ÇEVİKOĞLU ve Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU'na, fedakârlıklarını esirgmeden bana destek olan değerli mesai arkadaşlarım Çağatay AZKUR ve Emrah GÖKÇE'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Çalışmalarım süresince gösterdiği sabır ve anlayışla, öncelikle sevgili oğlum Ahmet Mert'e ve beni mûsikî alanında çocukluğumdan bu yana teşvik ederek, bilgisiyle, tecrübesiyle hiç yalnız bırakmayan babam Muzaffer ŞENDURAN'a minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Önem	4
1.6. Varsayımlar	5
1.7. Sınırlılıklar.....	6
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
3. YÖNTEM	9
3.1. Araştırma Modeli	9
3.2. Evren ve Örneklem.....	11
3.3. Veri Toplama Teknikleri	16
3.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi	17
4. BULGULAR VE YORUMLAR	19
4.1. “Kârların Sistemli Bir Biçim Şeması Var mıdır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	19
4.1.1. Kâr Formunun Tarihsel Süreci.....	19

4.1.2. Kâr Formunun Mevcut Tanımları	23
4.2. “Kârların Biçim Unsuru, Güftelerin İşleniş Şekilleri ve Terennüm Yapıları Açısından Nasıl Kullanılmıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	27
4.3. “Kârlar Biçim Açısından Yüzyıllara Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	30
4.4. “Kârlar Biçim Açısından Bestekârlara Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	31
4.5. “Kârlar Biçim Açısından Mısra Sayısına Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	32
4.6. “Kârlarda Hangi Tür Güfteler Tercih Edilmiştir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	32
4.7. Kârların Güfteleri Hangi Şairlerden Seçilmiştir? Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar	33
5. TÜRK MÛSİKÎSİNDE XV. YÜZYILDAN XIX. YÜZYILA KADAR KÂR FORMUNUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ.....	35
5.1. XV. Yüzyılda Abdülkâdir Merâgî’ye Atfedilen 4 Mısralı Murabba Kârların Biçim Analizleri	38
5.1.1. Rast Kâr-ı Kavlı-i Muhteşem Murabba Kâr	39
5.1.2. Hüseyinî Murabba Kâr	52
5.1.3. Pencgâh Murabba Kâr	62
5.1.4. Rast Kâr-ı Şevknâme Murabba Kâr	70
5.1.5. Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz.....	79
5.1.6. Uşşâk Nakış Murabba Kâr	102
5.2. Abdülkâdir Merâgî’ye Atfedilen 6 Mısralı Zeylli Müseddes Kârların Biçim Analizleri.....	113
5.2.1. Acem Zeylli Müseddes Kâr.....	115
5.2.2. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr	132
5.2.3. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr.....	144
5.3. Abdülkâdir Merâgî’ye Atfedilen 6 Mısralı Zeylsiz Müseddes Kârların Biçim Analizleri.....	152

5.3.1. Mâhur Müseddes Nakış Kâr.....	153
5.3.2. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme	162
5.4. XVI. Yüzyılda Gulam Şâdî'ye Atfedilen Kârların Biçim Analizleri.....	173
5.4.1. Rehâvî Nakış Murabba Kâr.....	173
5.4.2. Pencgâh Kâr	188
5.5. XVI. Yüzyılda Şeyh Abdülâlî Efendi' ye Atfedilen Kârların Biçim Analizleri.....	203
5.5.1. Evc Zeylli Müsemmen Kâr	203
5.5.2. Segâh Müseddes Nakış Kâr.....	219
5.6. XVII. Yüzyılda Makbûl Damat İbrahim Paşa'ya Ait Kârın Biçim Analizi.....	232
5.6.1. Hicaz Hümâyun Murabba Kâr	232
5.7. XVII. Yüzyılda Ayıntâbî Mehmet Bey'e Ait Kârın Biçim Analizi	244
5.7.1. Irak Bâğ-1 Behişt Murabba Kâr	244
5.8. XVII. Yüzyılda İtrî'ye Ait Kârın Biçim Analizi	252
5.8.1. Nevâ Zeylli Müsemmen Kâr	253
5.9. XVIII. Yüzyılda Ebûbekir Ağa' ya Ait Kârın Biçim Analizi	272
5.9.1. Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr	272
5.10. XVIII. Yüzyılda Hacı Sâdullah Ağa'ya Ait Kârların Biçim Analizleri	283
5.10.1. Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr-1 Lâlezâr.....	283
5.10.2. Uşşâk Murabba Kâr.....	305
5.11. XVIII. Yüzyılda Sultan 3. Selim'e Ait Kârın Biçim Analizi	315
5.11.1. Şevk û tarâb Müsemmen Kâr	316
5.12. XVIII. Yüzyılda Hamparsum Limonciyan'a Ait Kârçelerin Biçim Analizi.....	334
5.12.1. Hisâr-Bûselik Nakış Kârçe.....	335
5.12.2. Hicâzkâr Kârçe	340
5.13. XVIII. Yüzyılda Mircemil Zaharya'ya Ait Kârın Biçim Analizi.....	345

5.13.1. Bestenigâr Kâr.....	345
5.14. XIX. Yüzyılda Hammamizâde İsmail Dede Efendi'ye Ait Kârların Biçim Analizi.....	354
5.14.1. Bûselik Müsemmen Kâr.....	355
5.14.2. Ferâhfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr.....	365
5.14.3. Rast Müseddes Nakış Kâr-ı Nev.....	382
5.14.4. Rast-ı Cedîd Müseddes Kâr-ı Müşterek.....	390
5.15. XIX. Yüzyılda Dellâlzâde Hacı İsmail Efendi'ye ait Kârın Biçim Analizi.....	405
5.15.1. Ferâhnak Müseddes Nakış Kâr.....	405
5.16. XIX. Yüzyılda Şâkir Ağa'ya Ait Kârın Biçim Analizi.....	414
5.16.1. Ferâhnak Nakış Kâr.....	414
5.17. XIX. Yüzyılda Hacı Fâik Bey'e Ait Kârların Biçim Analizi.....	423
5.17.1. Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr.....	423
5.17.2 Nihâvend Müseddes Nakış Kâr.....	435
5.17.3. Zâvil Müseddes Nakış Kâr.....	445
5.18. XIX. Yüzyılda Zekâî Dede Efendi'ye Ait Kârların Biçim Analizi.....	453
5.18.1. Müsteâr Müseddes Kâr-ı Geysû.....	454
5.18.2. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr-ı Şevkîlebet.....	468
6. SONUÇLAR.....	481
KAYNAKLAR.....	495
ÖZGEÇMİŞ.....	501

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. Araştırmanın evrenini oluşturan Kârların yüzyıllara göre listesi	12
Çizelge 3.2. Araştırmanın örneklemini oluşturan Kârların yüzyıllara göre listesi.....	15
Çizelge 4.1. Yüzyıllara ve bestekârlara göre Kâr tablosu	30
Çizelge 4.2. Kârların güftekârlara göre listesi	33
Çizelge 5.1. Rauf Yekta'ya göre Merâgî'ye atfolunmuş nüshaları olmayan Kârların bilgileri	36
Çizelge 5.2. Güfte mecmuasında yer alan Merâgî'ye atfolunmuş, nüshaları olmayan Kârların bilgileri	37
Çizelge 5.3. Yılmaz Öztuna'ya göre Merâgî'ye atfolunmuş, nüshaları olmayan Kârların bilgileri	37
Çizelge 5.4. Kâr-1 Muhteşem eski ve yeni güfte/ Rubâi Metni.....	39
Çizelge 5.5. Rast Kâr-1 Muhteşem 3 mısralı biçim tablosu	43
Çizelge 5.6. Rast Kâr-1 Muhteşem Murabba Kâr biçim tablosu	48
Çizelge 5.7. Hüseyinî Murabba Kâr biçim tablosu	55
Çizelge 5.8. Pencgâh Murabba Kâr biçim tablosu.....	65
Çizelge 5.9. Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr biçim tablosu	73
Çizelge 5.10. Segâh Nakış Murabba Kâr-1 Şeş-âvâz biçim tablosu.....	83
Çizelge 5.11. Uşşâk Nakış Murabba Kâr biçim tablosu	105
Çizelge 5.12. Acem Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu	114
Çizelge 5.13. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu	114
Çizelge 5.14. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu.....	114
Çizelge 5.15. Acem Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu	117
Çizelge 5.16. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu	137
Çizelge 5.17. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu.....	147
Çizelge 5.18. Mâhur Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu.....	152
Çizelge 5.19. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme biçim tablosu	152

Çizelge 5.20. Mâhur Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu.....	156
Çizelge 5.21. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme biçim tablosu	165
Çizelge 5.22. Rehâvî Nakış Murabba Kâr biçim tablosu.....	176
Çizelge 5.23. Evc Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu	209
Çizelge 5.24. Segâh Müseddes Nakış Kâr-1 Murassa biçim tablosu	223
Çizelge 5.25. Hicaz Hümâyün Murabba Kâr biçim tablosu	234
Çizelge 5.26. Irak Kâr-1 Behişt Murabba Kâr biçim tablosu	247
Çizelge 5.27. Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr biçim tablosu.....	258
Çizelge 5.28. Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu.....	275
Çizelge 5.29. Arazbar-Bûselik zeylli müsemmen Kâr biçim tablosu	287
Çizelge 5.30. Uşşâk Murabba Kâr biçim tablosu.....	307
Çizelge 5.31. Şevkûtarab Müsemmen Kâr-1 Mehveş biçim tablosu.....	319
Çizelge 5.32. Hisar-Bûselik Nakış Kârçe biçim tablosu.....	336
Çizelge 5.33. Hicazkâr Kârçe biçim tablosu.....	341
Çizelge 5.34. Bûselik Müsemmen Kâr biçim tablosu.....	358
Çizelge 5.35. Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu	369
Çizelge 5.36. Rast Müseddes Nakış Kâr-1 Nev biçim tablosu	385
Çizelge 5.37. Rast-1 Cedîd Müseddes Kârı Müşterek biçim tablosu	394
Çizelge 5.38. Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu	407
Çizelge 5.39. Ferâhnâk Nakış Kâr biçim tablosu.....	416
Çizelge 5.40. Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu.....	427
Çizelge 5.41. Nihâvend Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu.....	438
Çizelge 5.42. Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu	448
Çizelge 5.43. Müsteâr Müseddes Kâr biçim tablosu.....	458
Çizelge 5.44. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu	471

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 3.1. Kantemiroğlu Edvârın'da güfte ve terennüm dağılımlarına göre Rast Kâr-1 Çar biçim analizi	10
Şekil 5.1. Rast Kâr-1 Muhteşem 3 mısralı analiz notası.....	45
Şekil 5.3. Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası.....	56
Şekil 5.4. Pencgâh Murabba Kâr analiz notası	66
Şekil 5.5. Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr analiz notası.....	74
Şekil 5.6. Segâh Nakış Murabba Kâr-1 Şeş-âvâz analiz notası	85
Şekil 5.7. Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası	106
Şekil 5.8. 32/8'lik Suphi Ezgi notası.....	116
Şekil 5. 9. Acem Zeylli Müseddes Kâr analiz notası	118
Şekil 5. 10. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr analiz notası.....	138
Şekil 5. 11. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası	148
Şekil 5. 13. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası.....	172
Şekil 5.14. Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası	177
Şekil 5.15. Pencgâh Kâr notası	191
Şekil 5.16. Evc Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası.....	210
Şekil 5.17. Segâh Müseddes Nakış Kâr-1 Murassa analiz notası	224
Şekil 5.18. Hicaz Hümâyun Murabba Kâr analiz notası	235
Şekil 5.19. Irak Bağ-1 Behişt Murabba Kâr analiz notası	248
Şekil 5.20. Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası	259
Şekil 5.21. Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası.....	276
Şekil 5.22. Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası.....	288
Şekil 5.23. Uşşâk Murabba Kâr analiz notası	308
Şekil 5.24. Şevk û tarâb Kâr analiz notası	320
Şekil 5.25. Hisar-Bûselik Nakış Kârçe analiz notası	337

Şekil 5.26. Hicazkâr Kârçe analiz notası	342
Şekil 5.27. Bestenigâr Kâr analiz notası	347
Şekil 5.28. Bûselik Müsemmen Kâr analiz notası	359
Şekil 5.29. Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası.....	370
Şekil 5.30. Rast Müseddes Nakış Kâr-1 Nev analiz notası.....	386
Şekil 5.31. Rast-1 Cedîd Müseddes Kâr-1 Müşterek analiz notası.....	395
Şekil 5.32. Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası.....	408
Şekil 5.33. Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası	417
Şekil 5.34. Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası	428
Şekil 5.35. Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası.....	449
Şekil 5.36. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası.....	472

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış olan bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

A,B,C,D

a,b,c,d

1.2.3.4

T

Açıklama

Ezgi cümlelerini gösteren harflendirme

Ezgi cümleciklerini gösteren harflendirme

Söz unsurunu gösteren rakamlar

Terennüm

Kısaltmalar

A.g.e

Bkz.

TMDK

TRT

vs.

yy.

T.D.V

Y.T.D

Açıklama

Adı geçen eser

Bakınız

Türk Müziği Devlet Konservatuvarı

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

Vesaire

Yüzyıl

Türkiye Diyanet Vakfı

Yeni Türkiye Dergisi

1. GİRİŞ

Meşk yöntemi ile ustadan çırağa intikal eden ve günümüze kadar gelişerek ulaşan Türk Mûsikîsi kültürü; gelenek, görenek, konuşma dili ve hançere yapısına uygun biçimde mûsikî türleri geliştirmiş ve büyük formdaki sözlü beste biçimleri, bu gelişimin ilk örnekleri olmuştur.

Mûsikî düşünülduğünde form, ezgilerin besteleniş şekilleri bakımından kuruluş biçimlerini ve yapı unsurunu istenilen şekle sokma yöntemi olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla mûsikîde de her formun bir şekli olduğu muhakkaktır. Klâsik Türk Mûsikîsinde günümüze örnekleri ulaşan pek çok form bulunmaktadır. Bu formlar, tarihsel süreç içerisinde kültürel mirasımızın aktarımı bakımından büyük önem taşır. Geçmiş mûsikî kültürümüzün doğru aktarılması ve doğru icrası da kullanılan formların doğru anlaşılmasına bağlıdır (Oter, Şenduran, 2019).

Formun anlaşılır olabilmesi için mantıklı ve tutarlı olması gereklidir. Yaygın olan metod, biçimsel kalıpları kullanarak bestecilerin bu kalıplarla daha büyük ve kapsamlı çalışmaları nasıl yazdıklarını tespit etmektir. Formu meydana getiren elemanların en önemlileri, eserin mensup olduğu devir, fikir akımı, işleniş tarzı, türü ve cinsidir. Bu elemanlar anlaşılmadan ve önemleri kavranmadan formun kapsamına varmak ve eserlerin bütünlüğünü sindirebilmek mümkün gözükmemektedir. Form bir bütüne ulaşma tarzı ve yoludur. Bir forma tâbi tutulmamış hiçbir eser kavranamaz. Form bestekârın üslûbunun, ifade düşüncesinin var oluş sebebi ve biçimidir (Şensoy, 1992, s. 2,3).

Klâsik Türk Mûsikîsinin büyük bir kısmını oluşturan sözlü formdaki beste biçimlerinin yaklaşık 600 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Bu 600 yıllık gelenek içerisinde pek çok sözlü beste biçimi kullanılmışsa da elimize ulaşan ilk örnekler “Kâr” formuna aittir. Sözlü mûsikîmizin form biçimleri içerisinde düşünülduğünde, akla ilk olarak Kâr, Beste, Ağır Semâî ve Yürük Semâî gelmektedir.

Formun ilk örnekleri Merâgalı Hoca Abdülkâdir ile XV. yüzyılda başlamış, sonraki yüzyıllarda bu form Gulam Şâdi, İtrî, Dellâlzâde Hacı İsmail Efendi, Hammâmîzade İsmail Dede Efendi, Hacı Fâik Bey ve Zekâî Dede gibi farklı yüzyıllarda yaşamış büyük bestekârların eserleri ile varlığını sürdürmüştür. Ne var ki asırlar boyu icra edilen bu formun tam olarak nasıl bir işleyiş gösterdiği henüz anlaşılammıştır.

Gerek makâm, gerekse farklı usûl geçişleri içeren bu Kârlarda terennüm kısımları; formun işleyişi açısından en önemli unsurdur. Terennüm; Türk Mûsikîsinin büyük bestecilerin, güftenin anlam gücünden faydalanmaksızın melodi yaratmadaki hünelerini göstermek amacıyla güfteye ilave olarak düşünüp besteledikleri, çoğunlukla güftenin veznine, ama mutlaka usûlün darplarına uygun kelime, mısra ve ya daha uzun söz guruplarıyla, kendi içlerinde tam veya yarım kâfiyeli, ritmik hecelerden oluşan, eser içerisinde en az güfte kadar önemli bir süs unsurudur (Tanrıkorur, 1998, s. 120).

Sözlü beste biçimlerinin diğer türleri ile kıyaslandığında Kârların büyük bir bölümünü oluşturan terennümlerin, daha geniş bir yapı içerisinde ve diğer formlardan farklı bir dinamiğe sahip olduğu görülmektedir.

Çoğunlukla büyük usûllerle bestelenen Kârların şiirleri mesnevi tarzındadır. Beyitleri meydana getiren dizeler kendi aralarında kafiyelidir. Sayıları 1 ile 4 bölüm arasında değişen ve “hâne” olarak isimlendirilen Kâr formunun her bendi, çeşitli mûsikî cümleleri içerir. Kâr formunda önceleri geleneğe bağlı olarak Farsça güfteler kullanılmış, daha sonraları ise Osmanlı Türkçesi ile veya Türkçe yazılan güftelere de yer verilmiştir.

Bu konuya ışık tutabilmesi için ilk örnekleri Merâgî’ye atfedilen bu eserlerin öncelikli olarak ele alınması ve diğer bestekârlar tarafından bestelenmiş olan aynı form örneklerinin, benzerlik gösterip göstermedikleri konusunda yüzyıllara göre incelemeye tâbi tutulması, Kâr formunun anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Kâr formunda bestelenen eserlerin, yapıları ve bestelenme tekniği açısından dönem farklılıkları, yenilikleri ve değişimi yönünden sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi ve Klâsik Türk Mûsikîsinin üslûp, tavır ve icra özelliklerini içeren Kâr formunun anlaşılabilmesi amacıyla biçim yönünden analizlerinin yapılması ve açıklanması gerekmektedir.

Klâsik Türk Mûsikîsinde, eser analizinin önemli parçası olan form, eserlerin gidişatını, bestenin iskeletindeki matematiği anlamak bakımından önem arz eder. Bu

iskeletin doğru bir şekilde anlaşılması, özellikle meşk usûlüyle günümüze ulaşan eserlerdeki tahribatlar veyahut eksikliklerin tespitinin sağlanması ve bu eserlerde yapılabilecek restorasyonlar bakımından da çok önemlidir (Oter, 2018, s. 293).

1.1. Problem Durumu

Pek çok kaynakta Kârların besteleme tekniği açısından kesin bir düzeni ve simetrisi olmadığı söylenmektedir. Birçok mûsikî erbabı da bu konuda hemfikirdir. Ne var ki bu konuda bilimsel olarak derinlemesine bir araştırma yapılmamış, yapılan çalışmalar da konuyu aydınlatmaya yeterli olmamıştır. Konuya ilişkin kaynaklarda daha çok Kârların tanımı üzerinde durulmuş ve biçim yönünden tespitler herhangi bir kaynağa dayandırılmamıştır. Öte yandan yapılan akademik çalışmalarda biçim üzerinde analiz çalışmalarına yer verilmiş ancak her bir inceleme kendi içerisinde değerlendirilmiş, bir diğer inceleme ile paralellik arz etmemiştir. Aynı zamanda yapılan incelemelerin hemen hepsi, Kârların sadece ezgi yönünü ortaya koymaktadır. Bu sebeple incelemelerde anlaşılır bir biçim şeması ortaya çıkarılamamış ve Kârların bir simetrisi olmadığı düşüncesi hâkim olmuştur. Oysaki sözlü gelenek üzerine kurulu ve gelişimini bu gelenek üzerinde sürdürmüş olan Klâsik Türk mûsikîsinde, form konusunu anlamak ve form içindeki gidişatı ortaya koyabilmek için, bu Mûsikîde hem ezgiyi hem de söz unsurunu bir arada kullanacak bir yöntem ihtiyacı duyulmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda güfteyi ve ezgiyi birlikte gösterebilen yeni bir analiz yöntemi ile Kârların biçim yönü ele alınarak, bu afâki durumun ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Kârların biçimleri ile ilgili yapılan araştırmalarda, formun yüzyıllar içerisinde herhangi bir değişime uğrayıp uğramadığı da konu edilmemiş ve Kârların bu yönüyle de ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Kârların biçim yönü ortaya konmadan evvel, geçmiş yüzyıllardan itibaren Kârların tanımları incelemeye tâbi tutulmuş ve konuya ışık tutacak bulgular aranmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmada; “Türk Mûsikîsinde Kâr formunun yapısı ve değişimi nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

1. Kârların sistemli bir biçimi var mıdır?
2. Kârlarda biçim unsuru, güftelerin işleniş şekilleri ve terennüm yapıları nasıl kullanılmıştır?
3. Kârlar biçim açısından yüzyıllara göre değişiklik göstermekte midir?
4. Kârlar biçim açısından bestekârlara göre değişiklik göstermiş midir?
5. Kârlar biçim açısından mısra sayısına göre değişiklik göstermiş midir?
6. Kârlarda tercih edilen güfte türleri ve şairleri var mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Sözlü Türk Mûsikîsinin geniş ve kapsamlı biçimi olan Kârların yapısı ve değişimini incelediğimiz bu araştırmada; Kârların biçim açısından nasıl bir işleyişte olduğunun tespiti ve bunun yanı sıra incelenen eserlerin biçim analizlerindeki benzer ve farklı yanların ortaya konulması amaçlanmıştır. Kârların yapısı içerisinde var olan unsurların yüzyıllar içerisinde kişiye ve asırlara göre gösterdiği değişimlerin incelenmesi ve karşılaştırılmasının ardından elde edilecek sonuçlarla günümüzde form açısından henüz yanıt bulamamış Kârların biçim şemalarına somut bir cevap aranmıştır. Bununla birlikte Kârların yüzyıllara veyahut bestekârlara göre biçimsel bir sistem içerisinde olup olmadığı konusunda herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Yapılan çalışma neticesinde bu soruların cevabının bulunması ve diğer sözlü mûsikî biçimlerinde olduğu gibi Kârların da biçimsel şemalarının ortaya konması çalışmanın amaçları arasındadır.

1.5. Önem

Türk Mûsikîsinde yer alan formların içerisinde, sözlü mûsikî biçimlerinin en büyüğü olarak bilinen Kârlar, Müstezat ve Amel formlarından sonra elimize ulaşabilmiş ilk örneklerdir. Kârların, formu ile ilgili birçok kaynakta farklı şekillerde tariflere yer

verilmiş ve çelişkili olduğunu düşündüğümüz tanımlar yapılmıştır. Kaynaklarda biçim şeması ve tanımı tam olarak anlaşılabilen Kâr formunun yapısı, bu sebeple net olarak ortaya konamamıştır. Bu nedenle eldeki notaların yeniden yazılması ve form analizlerinin yapılması, Kârların biçim şemalarının doğru bir şekilde ortaya konulabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu araştırma; Türk Mûsikîsinde Kâr formunda bestelenen 36 eserin yapısı, dönemsel farklılıkları, yenilikleri ve değişimleri yönünden tespit edilmesi ve açıklanabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Buna ilaveten, bu çalışma;

- 36 Kârın farklı notaları ile güfte ve ezgi farklılıklarının tespit edilmesi,
- Notaların kaynak olacak şekilde bilgisayar ortamında usûl darpları ile yeniden yazılması,
- Eserlerin biçim analizinde, sözlü eserlere yönelik yeni bir yöntem kullanılması,
- Kullanılan biçim analiz yönteminin hem güfteyi hem de ezgiyi ifade etmesi, aynı zamanda da anlaşılır olması,
- Kârların yapılarına bağlı olarak tasnif edilmesi ve isimlendirilmesi,
- Restorasyonu yapılan Kârların ilk kez notaya alınması,
- Bu çalışmadan edinilen bilgiler doğrultusunda biçim açısından yapısı eksik olan Kârların restorasyonu açısından önemlidir.

1.6. Varsayımlar

Bu çalışmada;

- Çalışmada kullanılacak yöntemin, araştırmanın konusuna, amacına ve problemin çözümüne uygun olduğu,
- Araştırmada incelenecek örneklem eserler için nota arşivlerinin uygun ve yeterli olduğu,
- Araştırmada incelenecek örneklem eserlerin tespit ve kontrolü için kaynakların yeterli olduğu varsayımından hareket edilmiştir.

1.7. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Kâr formunda eserler vermiş 16 bestekârın 36 Kârı ve Kâr formunda elimize notası ulaşabilen kaynaklarla sınırlıdır.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kârlarla ilgili biçimsel yönden yapılan analiz çalışmaları oldukça sınırlı sayıdadır. Kârların tasnifleri ile ilgili olarak ilk çalışma Kantemiroğlu tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada üç türlü Kâr biçiminden bahsedilmiş ve bu Kârlar, iki beyitli (dört mısralı), üç beyitli (6 mısralı) zeylli, üç beyitli (6 mısralı) zeylsiz olmak üzere tasnif edilmiştir (Tura, 2001, s. 177). Ancak verilen örnekler tek bir Kâr örneği üzerinden anlatılmış ve formun genel yapısını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Dört mısralı Kâr tanımı, günümüze notası ulaşmamış bir eser üzerinden, güfte ve terennüm dağılımları gösterilmek suretiyle tarif edilmiş, sonra ezgi ve hâneler açısından bir açıklama kısmına yer verilmiştir. Bu dağılım ve açıklamada gösterilen hâne ve terennümlerde tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Elimizde notası bulunmayan Kârın işleyişinin sağlamasını yapmak bu yönüyle mümkün olmamaktadır.

Ezgi (1940) Kârları, Kantemiroğlu Edvarı'nda yer alan bilgiler ışığında açıklamış, Acem Kâr örneği üzerinden tanımladığı Kâr formundaki eserlerin, Merâğî'ye ait olamayacağını belirterek kesin olmayan tahmini bilgilere yer vermiştir (s. 302-307). Ayrıca “elimizde mevcut ve tamam kalmış olan Kârlarda mühim şekillerin mutâlaası” başlığı altında, Ayıntâbi Mehmet Bey'in “Irak Kârını, bestekârı Şeyh Abdülâlî olarak verilen ancak Abdülkâdir Merâğî'ye atfedildiği bilinen “Rast Şevknâme”yi, Hacı Sâdullah Ağa'nın “Arazbar-Bûselik Kârını ve Şeştâri Murad Ağa'nın “Bûselik Kârçe”sini örnek göstererek bahsi geçen Kârların ezgisel tahlillerini açıklamış ve nota üzerinde analiz etmiştir (s. 143-155).

Yavaşca (2002), “Türk Mûsikîsinde Kompozisyon ve Beste Biçimleri” isimli kitabında 6 Kârın biçimsel analizini yapmıştır. Bu analiz çalışmasında farklı asırlardan örnekleri seçilmiş olan 6 Kârın biçim yapılarını gösteren şemalara yer verilmiştir (s. 403-441). Yapılan incelemede analizlerin kendi içinde tutarlılık göstermediği ve sadece ezgisel yönden ele alındığı görülmüştür.

Tanrıkörur (2011), “Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi” kitabında yer alan “Osmanlı Mûsikîsinde Türler” başlıklı makâlesinde, İtrî'nin Nevâ Kârı'nın bir kısmı biçimsel olarak analiz edilmiştir (s. 77). Burada detaylı olmamakla beraber hem güfte hem de

ezginin biçimsel analiz yöntemine dâhil edildiği göze çarpmaktadır. Tanrıkorur, beyitleri rakamlarla göstererek, ezgide harflendirme yöntemi kullanmış ve eserin kuruluş şeması hakkında fikir vermiştir.

Karaman (2006), “Abdülkâdir Merâgî’nin Kârlarında Usûl-Vezin İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Merâgî’ye ait 10 Kâr örneği ele almış ve ilk örneklerin biçim, usûl açısından nasıl bir dağılım gösterdiğini konu edinmiştir. Bu çalışmada Kârların biçimsel şemasına yer verilmiş ve şemalar sadece ezgiyi ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

Ünsal; “Türk Mûsikisinde Kâr Formu” başlıklı yüksek lisans tezinde Kâr ve Kârçe formunda yer alan 68 eseri form açısından incelemiştir (Ünsal, 1988). Genel olarak Kârların, oldukça büyük hacimde, şarkı formunun daha büyük bir yapısı olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada Kârlar, güfte ve ezgileri gösterilerek form açısından analiz edilmiş ancak dönemin şartları gereği eserler yeniden notaya alınamamıştır. Bu sebeple tezde kullanılan notaların analiz açısından anlaşılır ve açıklayıcı olmadığı görülmüştür.

Bol; “Biçimsel Açıdan Türk Mûsikisinde Kâr Formu” başlıklı yüksek lisans tezinde, 54 Kârı form ve biçimsel yönden inceleyerek, yüzyıllara, usûllere ve kullanılan makâmlara göre sınıflandırmış ve formun 16 farklı biçim yapısı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bol, 2016). Ezgisel analiz yöntemiyle incelenen eserlerde, mısralara ve bölümlere ayrı harflerin verildiği görülmüş ve bu yöntemle Kârlar analizlerine yer verilmiştir.

3. YÖNTEM

XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Kâr formunda eser bestelemiş 16 bestekâra atfolunan 36 Kârın biçim yönünden analiz edildiği bu çalışmada; formun ilk örnekleri olması sebebiyle, XV. yüzyıl bestekârı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen 11 Kâr öncelikli olarak analiz edilmiş, mısra sayılarına ve yapılarına göre tasnif edilmiştir. Hem yüzyılın hem de bestekârın anlayışını yansıtan bu veriler doğrultusunda, XV. yüzyıldan sonra bestelenen Kâr formundaki eserler; yüzyıllarına ve bestekârlarına göre ilk örnekler olan bu 11 Kâr ile kıyaslanmış ve değişim süreçleri incelenmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Betimsel bir araştırma olan bu çalışmanın, konuyla ilgili ön bilgilere ulaşma aşamasında genel tarama modeli kullanılmıştır. Kâr formunun yapısı ve değişimi ile ilgili karşılaştırmaların ve incelemelerin ardından ortak bir anlatım yolu tespit edilmiştir. Kârların biçiminin tespit edilebilmesi için çalışmamızda, Oter tarafından geliştirilen ve güfte ile ezgiyi birlikte gösterebilen yeni bir analiz yöntemi kullanılmıştır.

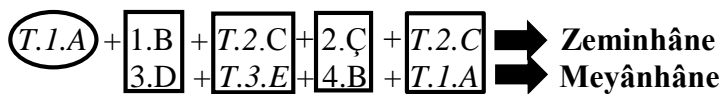
Bu analiz yönteminde Batı Müziği formlarında ve kaynaklarında kabul gören ve ezgileri ifade eden büyük harfler (A, B, C, D), mûsıkî cümlelerini göstermek amacıyla kullanılmış, cümlecik olarak ifade ettiğimiz asma karar yerleri ise küçük harflerle (a, b, c, d) gösterilmiştir. “T” harfi analiz yönteminde sadece terennümler için kullanılmış ve ezgiyi ifade etmek için “T” harfinin kullanımına ve tekrarına yer verilmemiştir. Analiz yönteminde en önemli yenilik güfte unsurunu ön plana çıkarabilmek amacıyla güftelerin olduğu mısralarda sayıların kullanılmasıdır. Güftenin mısralarını göstermek amacıyla, harflerin sol tarafına yazılacak olan sıralı sayılar, örneğin birinci mısrayı ifade etmek için “1.” ve mısranın ezgisini belirtmek için de “A” harfi kullanılarak “1.A” şeklinde ifade edilmiştir. Yöntemde, terennümlerdeki söz değişikliğine yönelik düşünülen ve ana mısralarla karışmaması amacı ile “T” harfinin sağ tarafında sayılara yer verilmiş ve bu şekilde sözel değişikliklere dikkat çekmek istenmiştir. “T” harfinin sağına sözel olarak kaçınıcı

terennüm olduğunu gösteren bir sayı (*T.1.*, *T.3.* gibi) ve bu terennüm, analizde hangi sıradaki ezgiyi karşılıyorsa onun ifadesi için yine sayının yanında onun gösterildiği harfle (*T.1.D*, *T.2.F* gibi) terennüm ifadelerine yer verilmiş ve terennüm yazıları italik biçimde yazılmıştır. Kârlarda yer alan mısralar bir cümle olacak şekilde analiz yoluna gidilmiş ve bu cümleler içerisinde yine söze bağlı olarak cümlecikler yer alıyorsa, onlarda büyük cümlenin bir parçası olarak 1.A (1.A.a + 1.A.b) + 2.B (2.B.a + 2.B.b + 2.B.c) + *T.1.C* (*T.1.C.a* + *T.1.C.2.b*) şeklinde parantez içerisinde gösterilmiştir. Parantez içerisindeki gösterimler, kendinden önce ifade edilen kısmın açılımı niteliğinde düşünülmüş ve bu kullanım, formun hem en genel şemasını hem de detaylarını rahatlıkla göstermeyi amaçlamıştır. Sadece bağlantı terennümleri “t.b” ile ve ezgileri itibariyle küçük değişiklik içeren ezgiler, üssü (‘) işareti kullanmak suretiyle belirtilmiş ve ezginin çok benzer olması sebebiyle bu işaret daha önceki benzer ezgide yer alan aynı rakam ve harflerle (2.B.a + 2.B.a’) ifade edilmiştir. (Oter, 2018, s. 294-295).

Araştırma modeli oluşturulurken öncelikle ilk kaynak olması sebebiyle Kantemiroğlu’nun Kârlarla ilgili olarak yapmış olduğu tarif dikkate alınmıştır. Bu tarife göre Kantemiroğlu, 4 mısralı ve zeylsiz Kârlara örnek olarak Merâgî’ye atfedilmiş, notası günümüze ulaşamayan Rast Kâr-1 Çâr’ını örnek olarak göstermiş ve bu Kârı;

“Dikkat edersen görürsün ki, bu kâr terennümle başlamakta ve bu terennüm, ilk mısra, ondan sonraki terennüm ikinci mısra ile birleşerek birinci hâne meydana getirmektedir. Üçüncü ve dördüncü mısralar ise terennümle Meyânhâne (orta hâne) olmaktadır. Fakat dördüncü mısranın beste terkibi, ilk mısranınkiyle aynıdır (Tura, 2001, s. 177) şeklinde tarif etmiştir.

Bu tarife göre Kârın, Oter tarafından geliştirilen yöntemle oluşturulan biçim şeması, (Şekil 3.1.) aşağıdaki gibi gösterilmiş, mısralar ve terennümlerin simetrik bir işleyişte olduğunu anlaşılmaya başlanmıştır.

Şekil 3.1. Kantemiroğlu Edvârî’nda güfte ve terennüm dağılımlarına göre Rast Kâr-1 Çâr biçim analizi

Bu yöntemle XV. yüzyılda 4 ve 6 mısralı şekilleri ile karşılaşılan 11 Kâr, mısra sayıları ve yapıları itibarıyla tespit ve tasnif edildikten sonra sırasıyla diğer Kârlar analiz edilmiş, yüzyıllara ve bestekârlara göre biçim açısından değişimleri değerlendirilmiştir. Değerlendirme yazılarında incelenen Kârın güfte ve terennüm bölümleri, biçimsel şemaları, genel şemaları ve ezgisel analiz şemaları ayrıntılı biçimde gösterilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda yeniden yazılan notaların üzerinde biçim analizlerine yer verilmiş ve ilgili kısımlardaki ezgilerin anlaşılması amaçlanmıştır. Konuya ilişkin değerlendirmeler sonuç kısmında belirtilmiştir.

Kantemiroğlu Edvarı'nda yer alan Kâr tanımları ve çalışma kapsamında incelenen Kârlar göz önüne alındığında; 3 mısralı tek Kâr örneği olması sebebi ile Merâgî'ye atfolunan Rast Kâr-ı Muhteşem'e çalışmamızda ilk sırada yer verilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Yapılan araştırmalarda günümüze ulaşan 60 Kâr tespit edilmiştir. Zekâî Dede'ye kadar geçen dönemdeki eserlerin biçim açısından, formun genel özelliklerini yansıtması sebebiyle araştırmanın örnekleme, XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar elimize ulaşmış olan 36 Kâr olarak belirlenmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırmanın evrenini oluşturan Kârların yüzyıllara göre listesi

No	Kârın Adı	Bestekârı	Güftekârı	Makâm	Usûlü	Mısra Sayısı	İncelenen Nota Adedi	Bestelendiği Yüzyıl
1	Kavmî mütefekirend(i) der mezheb ü din	Abdülkâdir Merâgî	Ömer Hayyam	Rast	Devr-i Revân	4 mısra	9	XV. yy
2	Şâhâ-zî lutfî eğer nazar-i süy-i mâkonî	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Hüseynî	Muhammes	4 mısra	4	
3	Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Pencgâh	Sengîn Semâî	4 mısra	3	
4	A zişenki tü zülfü cemâl a cemâl-i tü ne-dîdîm	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Hafif	4 mısra	7	
5	Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnül Hümâm	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Segâh	Ağır Hafif	4 mısra	7	
6	Ez şevk-likâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Uşşâk	Hafif	4 mısra	5	
7	Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâyebân dâred	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şîrâzî	Acem	Hafif	6 mısra	8	
8	Güzeşt-i ârzü ez-hadd be-pây-i bûs-i tü mâ-râ	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şîrâzî, Emir Hüsrev Dihlevî	Nihâvend-i Kebir	Devr-i Revân	6 mısra	9	
9	Ehinnü şevkân ilâ diyâri	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Düyek	6 mısra	6	
10	Gül bî-ruh-i yâr hoş ne-bâsed	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şîrâzî	Mâhur	Hafif	6 mısra	8	
11	Numûneîst be-gûş-ı sipîhr halka-i hûr cânım	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Düyek	6 mısra	8	
13	Âfet-i sad dūdîmân ü ateş-i sad hârmeni	Gulam Şadî	Bilinmiyor	Rehâvî	Hafif	4 mısra	2	XVI. yy
12	Ey anki tü deri nücûm alimeti hânend	Gulam Şadî	Bilinmiyor	Pencgâh	Ağır S. Semâî	16 mısra	2	
14	İmrüz hevâ-yı bâgest	Şeyh Abdülâlî	Şeyh Abdülâlî	Evc	Hafif	8 mısra	3	XVI. yy
15	Ruhsâr-ı tü çün ayine-i sureti menist	Şeyh Abdülâlî	Bilinmiyor	Segâh	Hafif	6 mısra	2	
16	Âhı Ey ki düstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem	M. Damat İbrahim Paşa	Bilinmiyor	Hicaz Hümâyun	Hafif	4 mısra	5	XVII. yy
17	Ne-mîkeşîd ser-i mûy-i dilem be-bâg-ı behîşt	Ayıntâbi Mehmet Bey	Bilinmiyor	Irak	Hafif	4 mısra	4	
18	Gülbün-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kü?	Buhûrizâde M. İtrî Ef.	Hâfız-ı Şîrâzî	Nevâ	Nim Sakil	8 mısra	12	
19	Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden	Ebubekir Ağa	Bilinmiyor	Yegâh	Sakil	6 mısra	3	
20	Âh mevsim-i nevrüz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr	Hacı Sadullah Ağa	Enderûni Şâkir Efendi	Arazbar-Büselik	Hafif	8 mısra	9	
21	Dil esîr-i kâkül-i hamder ham-i an keç küleh	Hacı Sadullah Ağa	Bilinmiyor	Uşşâk	Hafif	4 mısra	2	
22	Der sipîhr-i sineem muhabbet kekkebed	Sultan 3. Selim	Şeyh Galip	Şevk-u Tarab	Hafif	8 mısra	10	

23	Sümbülîstân sümbülü gülîstân	Hamparsum Limonciyan	Bilinmiyo	Hicazkâr	Haffif	2 mısra	1	XVIII. yy
24	Sünbülü Sünbülü Siyeh	Hamparsum Limonciyan	Hâcû-yi Kirmânî	Hisar- Bûselik	Muhammes	2 mısra	3	
25	Sözler belirli değil	M. Zaharya	Anonim	Bestenigâr	Sofyan		1	
26	Sûr-i şâhî eyledi âlâ tay hey şâh-ı men	Hammamizade Dede Efendi	Anonim	Bûselik	Ağır Haffif	8 mısra	2	
27	Kasrı cennet havzı kevser Kasr-ı cennet havz-ı kevser âb-ı hay	Hammamizade İsmail Dede Efendi	Dede Efendi	Ferahfezâ	Muhammes	6 mısra	4	
28	Gözümde dâ'im hayâl-i cânâ âh	Hammamizade İsmail Dede Ef.	Dede Efendi	Rast	Ağır Düyek	6 mısra	5	
29	Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed	Hammamizade İsmail Dede Ef. Mahmut Ef.	Hâfız-ı Şirâzî	Rast-ı Cedid	Haffif	6 mısra	5	
30	Resm-i sûr oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir	Dellalzade Hacı İsmail Efendi	Şeyh Hacı Mehmet Şâkir Dede	Ferahnâk	Muhammes	6 mısra	3	
31	Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i cân-i mâ	Şâkir Ağa	Hâfız-ı Şirâzî	Ferahnâk	Haffif	2 mısra	2	
32	Pek sevdim Efendim seni gayetle beğendim	Hacı Fâik Bey	Hacı Fâik Bey	Dügâh	Haffif	8 mısra	11	
33	İyd erişsin bâ'is-i şevk-ı cedîd olsun da gör	Hacı Fâik Bey	Nedim	Zâvil	Devr-i Hindî	6 mısra	3	
34	Ey çerh-i sitemger dil-i nalâne dokunma	Hacı Fâik Bey	Âşık Ömer	Nihâvend	Haffif	6 mısra	5	
35	Gönül derbend-i giysû-yı mu'anber olmak istemiş	H. Zekâî Dede	Veled Çelebi İzbudak	Müsteâr	Muhâmmes	6 mısra	3	
36	Dil şevk-i lebet müdâm dâred	H. Zekâî Dede	Hâfız-ı Şirâzî	Sûznâk	Haffif	6 mısra	3	
37	Ahû zi-tû amûht be hengâmı	Bolahenk Nuri Bey	Anonim	Bayâtî	Haffif	4 mısra	2	
38	Ey Furuğ-ı mâh-ı hüsn ez rûyü râhşanı şümâ	Bolahenk Nuri Bey	Anonim	Hicaz	Haffif	6 mısra	3	
39	Ey padişahı saltanat arayı yegâne	İsmail Hakkı Bey	Mar'aşî Yusuf Kenan Bey	Uşşâk	Haffif	4 mısra	3	
40	An siyeh çerdehi şirîn-ı alem	İsmail Hakkı Bey	Hâfız-ı Şirâzî	Hicâzkâr	Haffif	4 mısra	5	
41	Ey dehası kudreti azmiyle kudretler yapan	İsmail Hakkı Bey	Neşet Bey (Udi arap)	Nevrûz	Devr-i Revân	4 mısra	5	
42	Bendene eyle mürüvvet cânım Efendim	İsmail Hakkı Bey	Bilinmiyor	Yegâh	Devr-i Hindî	?	1	
43	Bendene her bar Efendim yar olur sandım seni	İsmail Hakkı Bey	Bilinmiyor	Bûselik	Devr-i Hindî	?	1	
44	Sultanı kerem şahı adaletsin Efendim	İsmail Hakkı Bey	Bilinmiyor	Acem Aşiran	Haffif	4 mısra	3	
45	Ey ferazende-i firuze zevak	İsmail Hakkı Bey	Veysi	Dilnişin	Devr-i Revân	4 mısra	1	
46	Ey bülbül-i hoş nevâ hâmuş ol	Ahmet Avni Konuk	Ahmet Avni Konuk	Suzidil	Haffif	6 mısra	5	
47	Şevk-î hayalinden münbasit oldum	Ahmet Avni Konuk	Ahmet Avni Konuk	Hicaz	Feri	14 mısra	4	
48	Sihri kâ mukbil ki gülbirûn	Hindüyan	Hindüyan	Hicaz Uzzal	Devr-i Revân	12 mısra	3	

49	Bahar erse yine seyr-i gülistan olduğun görsem	Rauf Yekta Bey	Kemal Emin Bara	Tâhir Bûselik	Hafîf	6 mısra	1	XX. yy
50	Biz şiri böyle söyledik ağyar söylesün	Minur Nurettin Selçuk	Yahya Kemal Beyatlı	Rast	Nim Hafif	10 mısra	2	
51	Çeşm-i sehharın yüzünden dil perişan oldu gel	İsmet Doğru	Dürdane Altan	Hicaz Hümâyun	Hafif	5 mısra	1	
52	Çok insan anlayamaz eski Müsikimizden	Erol Sayan	Yahya Kemal Beyatlı	Rast	Hafif	20 mısra	1	
53	Gel ey dil halka-i müşkül-i	İsmet Doğru	Bâki	Hüzzam	Hafif	8 mısra	1	
54	Gel ey seher yeli gel gel baharı söyleşelim	Akın Özkan	Mehmet Turan Yazar	Evc-i Şevk	Sengîn Semâî	8 mısra	1	
55	Menem ki kafilê salar-i kârban-i gamem	Cinuçen Tanrıkorur	Füzulî	Mahûr	Düyek	52 mısra	1	
56	O şûha sad cefa saman ü sabrım bi-kârar etti	Rakım Elcutlu Hoca Mehmet	Bilinmiyor	Hüseynî	Muhammes	2 mısra	2	
57	Tahmedü hem halikul ekvan	Griftzen Rıza Bey	Bilinmiyor	Şehnâz	Nim Sakil	4 mısra	1	
58	Ahû zi tü âmûht be-hengâm-ı devîden	Griftzen Rıza Bey	Anonim	Sûznâk	Hafif	4 mısra	1	
59	Bağlandı bizim yollarımız sanki seninle	Yaşar Bedük	Filiz Bedük	Sûz-i dil	Yürük Semâî	4 mısra	1	
60	Aşık olduk dâm-ı zülf-i yâre düşdü gönlümüz	Emrah Hatipoğlu	Nef-i	Sazkâr	Muhammes	6 mısra	1	

Yukarıdaki çizelgede yer alan ilk 36 Kâr, örneklem grubunu oluşturmaktadır. Bu grubu örneklem olarak araştırmamızda ele almamızın nedeni, klasik olarak nitelendirebileceğimiz XV. ve XIX. yüzyıllarda, Merâğî'den Zekâî Dede'ye kadar geçen süreçte bestelenmiş olan Kârların mısra yapıları, makâmları, güfte ve usûlleri bakımından formun genel özelliklerinin anlaşılabilirdiği örnekler olmasıdır. Örnekleme yer alan ilk 36 Kârın dışında yer alan eserler, araştırmanın örneklem grubuna dâhil edilmemiştir.

XV. ve XIX. yüzyıl aralığında bestelenen Kârları içeren örneklem grubunu oluşturan eserler aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 3.2. Araştırmanın örneklemini oluşturan Kârların yüzyıllara göre listesi

No	Kârın Adı	Bestekârı	Güftekârı	Makâmı	Usûlü	Mısra Sayısı	İncelenen Nota Adedi	Bestelendiği Yüzyıl
1	Kavmî mütefekki-rend(i) der mezheb ü din	Abdülkâdir Merâgî	Ömer Hayyam	Rast	Devr-i Revân	4 mısra	9	XV. yy
2	Şâhâ-zi lutfî eğer nazar-i sûy-i mâkonî	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Hüseynî	Muhâmmes	4 mısra	4	
3	Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Pencgâh	Sengîn Semâi	4 mısra	3	
4	A zişenki tü zülfü cemâl a cemâl-i tü ne-dîdim	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Hafif	4 mısra	7	
5	Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnül Hümmâm	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Segâh	Ağır Hafif	4 mısra	7	
6	Ez şevk-likâ aşk-ı cemâlest ü didim	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Uşşâk	Hafif	4 mısra	5	
7	Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâye-bân dâred	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şirâzî	Acem	Hafif	6 mısra	8	
8	Güzeşt-i ârzü ez-hadd be-pây-i bûs-i tü mâ-râ	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şirâzî, Emir Hüsrev Dihlevî	Nihâvend-i Kebir	Devr-i Revân	6 mısra	9	
9	Ehinnü şevkân ilâ diyârî	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Düyek	6 mısra	6	
10	Gül bî-ruh-i yâr hoş ne-bâşed	Abdülkâdir Merâgî	Hâfız-ı Şirâzî	Mâhur	Hafif	6 mısra	8	
11	Numûneîst be-güş-ı sipihr halka-i hür cânım	Abdülkâdir Merâgî	Bilinmiyor	Rast	Düyek	6 mısra	8	
12	Âfet-i sad düdimân ü ateş-i sad hârmeni	Gulam Şadî	Bilinmiyor	Rehâvî	Hafif	4 mısra	2	XV. yy
13	Ey anki tü deri nücûm alimeti hânend	Gulam Şadî	Bilinmiyor	Pencgâh	Ağır S. Semâi	16 mısra	2	
14	İmrûz hevâ-yı bâgest	Şeyh Abdülâlî	Şeyh Abdülâlî	Evc	Hafif	8 mısra	3	XVI. yy
15	Ruhsâr-ı tü çün ayine-i sureti menist	Şeyh Abdülâlî	Bilinmiyor	Segâh	Hafif	6 mısra	2	
16	Ahı Ey ki düstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem	M. Damat İbrahim Paşa	Bilinmiyor	Hicaz Hümâyun	Hafif	4 mısra	5	XVII. yy
17	Ne-mîkeşîd ser-i mûy-i dilem be-bâğ-ı behişt	Ayıntâbi Mehmet Bey	Bilinmiyor	Irak	Hafif	4 mısra	4	
18	Gülbün-i iyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kü?	Buhûrizâde M. İtrî Ef.	Hâfız-ı Şirâzî	Nevâ	Nim Sakil	8 mısra	12	

Çizelge 3.2. (devam) Araştırmanın örneklemini oluşturan Kârların yüzyıllara göre listesi

19	Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden	Ebubekir Ağa	Bilinmiyor	Yegâh	Sakil	6 mısra	3	XVIII. yy
20	Âh mevsim-i nevrûz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr	Hacı Sadullah Ağa	Enderûni Şâkir Efendi	Arazbar-Büselik	Haffif	8 mısra	9	
21	Dil esîr-i kâkül-i hamder ham-i an kec küleh	Hacı Sadullah Ağa	Enderûni	Uşşâk	Haffif	4 mısra	2	
22	Der sipih-i sineem dâğ-ı muhabbet kevkebed	Sultan 3. Selim	Şey Galip	Şevk-u Tarab	Haffif	8 mısra	10	
23	Sümbülistân sümbülü gülîstân	Hamparsum Limonciyan	Bilinmiyor	Hicazkâr	Haffif	2 mısra	1	
24	Sünbülü Sünbülü Siyeh	Hamparsum Limonciyan	Hâcû-yi Kirmânî	Hisar-Büselik	Muhammes	2 mısra	3	XIX. yy
25	Sözler belirli değil	M. Zaharya	Bilinmiyor	Bestenigâr	Sofyan		1	
26	Sûr-i şâhî eyledi âlâm-ı tay hey şâh-ı men	Hamamizâde İ. Dede Ef.	Dede Efendi	Büselik	Ağır Haffif	8 mısra	2	
27	Kasr-ı cennet havz-ı kevser âb-ı hay	Hamamizâde e İ. Dede Ef.	Dede Efendi	Ferahfezâ	Muhammes	6 mısra	4	
28	Gözümde dâ'im hayâl-i cânâ âh	Hamamizâde e İsmail Dede Ef	Dede Efendi	Rast	Ağır Düyek	6 mısra	5	
29	Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed	Hamamizâde e İsmail Dede Ef. Mahmut Ef.	Hâfiz-ı Şîrâzî	Rast-ı Cedîd	Haffif	6 mısra	5	
30	Resm-i sûr oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir	Dellalzade Hacı İsmail Efendi	Ş. Hacı Mehmet Şâkir D.	Ferahnâk	Muhammes	6 mısra	3	
31	Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ â rânavîmen	Şâkir Ağa	Hâfiz-ı Şîrâzî	Ferahnâk	Haffif	2 mısra	2	
32	Pek sevdim Efendim seni gayetle beğendim	Hacı Fâik Bey	Hacı Fâik Bey	Dügâh	Haffif	8 mısra	11	
33	Iyd irişün bâis-i şevki cedîd olsun da gör	Hacı Fâik Bey	Nedim	Zâvil	Devr-i Hindî	6 mısra	3	
34	Ey çerh-i sitemger dil-i nalâne dokunma	Hacı Fâik Bey	Âşık Ömer	Nihâvend	Haffif	6 mısra	5	
35	Gönül derbend-i gîysû-yı mu'anber olmak	H. Zekâî Dede	Veled Çelebi İzbudak	Müsteâr	Muhâmmes	6 mısra	3	
36	Dil şevk-i lebet müdâm dâred	H. Zekâî	Hafiz-ı Şîrâzî	Sûznâk	Haffif	6 mısra	3	

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Verilerin toplanması aşamasında; öncelikli olarak kaynaklarda yer alan Kâr tariflerine ulaşılmış, biçim yönünde ışık tutması bakımından Kâr formundan önce kullanılan ve bu forma benzetilen Amel ve Müstezat formlarıyla ilgili veriler taranmıştır. Kâr formunda günümüze ulaşılmış 60 eserin notasına ulaşılmıştır.

Sözlü mûsikî eserlerinin yer aldığı ilk notalar olması ve külliyyatın tasnifinde çok önemli isimlerden oluşan beş kişilik bir heyet¹ bulunması sebebiyle öncelikli olarak Dârülelhân Külliyyatı taranmış ve 15 Kârın notasına ulaşılmıştır. Bu notalar külliyyattaki hallerine sâdık kalınarak yeniden notaya alınmış ve biçim yönünden analiz edilmiştir.

Dârülelhân Külliyyatında yer almayan Kârlar “Suphi Ezgi’nin Nazari ve Ameli Türk Mûsikîsi”, “Rauf Yekta’nın Türk Mûsikîsi”, Nazmi Özalp’in “Türk Mûsikîsi Beste Formları”, Mehmet Rıza Derviş, Siruz Cemâli, Nihâr Bubân, Behzat Mirzai tarafından hazırlanan “Tasnifhâ-yi Abdülkâdir Merâgî Şevknâme”, TRT Arşivi, Aytaç Ergen özel arşivi, Ruhi Ayangil, Ziya Akyiğit, Hâki Numanoglu, Ahmet Hatipoğlu ve kişisel arşivlerden elde edilen farklı notalar, literatür araştırmasında kullanılmış, her Kâr için elde edilen notalar karşılaştırılarak yeniden yazılmış ve biçim yönünden analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde betimsel araştırma yöntemi ile notalarına ulaşılan 60 Kârın 36’sı biçim yönünden incelemeye tâbi tutulmuş, bu 36 Kârın veri analizi ve değerlendirmeleri alt başlıklara göre açıklanmıştır. Kârların elimize ulaşan notaları öncelikle eski kaynaklara bağlı kalınarak bilgisayar ortamında yeniden notaya alınmış ve biçim yönünden analiz edilmiştir. Bunların dışında günümüze ulaşmış notaların tamamı karşılaştırılmış ve en güvenilir olanlar doğru kabul edilerek incelemeye tâbi tutulmuştur.

36 Kârın içerisinde yer alan XVI. yüzyıl bestekârı Gulam Şâdi’ye atfolunan Hiciv Kâr, mısra yapısının farklı ve güftelerin bozulmuş olması sebebiyle incelemeye tâbi tutulamamıştır.

---

¹ Rauf Yekta Bey, Darülelhân’ın kuruluşundan itibaren muallim olarak yıllarca tedrisatta bulunmuş ve İstanbul Konservatuarı adını alan bu müessesenin “Eski Eserleri Tasnif Heyeti”ne (Zekâî Zâde Hafız Ahmed Bey, Rauf Yekta Bey ve Ali Rifat Çağatay) başkan olarak seçilerek bu vazifeyi yıllarca büyük bir başarıyla yerine getirmiştir. Birçok eski eseri tespit ederek tasnif heyeti ile çalışmalarını sürdürmüş ve Türk Mûsikîsine büyük hizmetlerde bulunmuştur (Öncel, 2014, s. 49).

Mircemil Zaharya adına kayıtlı olan ve bir kilise defteri nüshasından edindiğimiz, repertuarda kaydı bulunmayan Bestenigâr Kârın, terennümlerle yazılmış olması ve mısralarının günümüze bozuk bir biçimde gelmiş olması sebebiyle çalışmada sadece notasına yer verilmiş, biçim analizi yapılmamış ve değerlendirmeye tâbi tutulmamıştır.

XVIII. yüzyıl bestekârı Şâkir Ağa'nın tamamlanmamış olduğuna dair veriler elde ettiğimiz FerâhnaK Kârı, iki mısralı olması nedeniyle analiz edilerek yeniden notaya alınmış ancak yüzyıllara ve bestekârlara göre değerlendirmeye alınmamıştır.

Murabba Kârların biçim şemaları dikkate alındığında, 4. mısranın ardından terennümden sonra geleneğin bir parçası olarak tekrar etmesi gereken aynı mısra, Kâr-ı Şevknâme ve Uşşâk Kârda 2. mısra ile devam etmiştir. 4 mısralı Kârların biçim şemaları dikkate alınarak incelendiğinde, bu durumun pek mümkün olamayacağı ve 4. mısranın yerine yanlışlıkla 2. mısranın eklendiği düşünüldüğünden Uşşâk Kâr ve Şevknâme, notalarda 2. mısra ile son bulurken, bu çalışmada biçim şemalarına göre yeniden düzenlenmiş ve 4. mısraları ile sona erecek şekilde yeniden notaya alınmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, çalışmayı oluşturmaya yönelik alt problemlere ait bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.1. “Kârların Sistemli Bir Biçim Şeması Var mıdır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Özalp (2000), Merâgî'nin eserlerinde formlarla ilgili bilgilerinin yer aldığını ve bu eserlerde on dört beste şekli hakkında bilgi verildiğini belirterek bu formların etraflıca anlatıldığına dikkati çekmektedir (s. 329). Ne var ki Kâr formu bu tarifler arasında yer almamaktadır. Buradan formun isminin sonradan değiştiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple ‘Kâr formunun tarihsel süreci’ başlığı altında Kâr formundan daha önce kullanılan ve Kâr formuna benzerlikleri nedeniyle Amel ve Müstezat formlarına değinildikten sonra, “Kâr formunun tanımları” başlığı altında Kantemiroğlu Edvârî'ndan başlamak üzere, kaynaklarda Kârlarla ilgili olarak tanım ve tariflere yer verilmiş ve elde edilen veriler içerisinde Kârların sistemli bir şemasının olup olmadığı araştırılmıştır.

4.1.1. Kâr Formunun Tarihsel Süreci

Ezgi (1940); Kâr formunun ne zamandan beri icat edilip kullanıldığının ancak mütalaa ederek tahmin edileceğini ve 831 tarihli Camiül Elhân'da Abdülkâdir'in Amel adında kendi zamanının icadı olduğunu söylediği eser şeklinin, bugünkü Kâr olduğunu belirtmektedir (s. 301).

Aksoy (2014); Osmanlı Mûsikîsinde yeni beste şekillerinin geliştiğini, “Kavil”, “Gazel”, “Terane”, “Ferudaşt” adı verilen bu dört bölüme, Abdülkâdir'in eklediği “Müstezad”la beş bölüme ayrılan “Nevbet-i Müretteb” adlı Mûsikî şeklinin “Fasıl”a dönüştüğünü, İranlıların kullandıkları, Farsça güfteli “Amel”in Osmanlı Mûsikîsinde “Kâr” adıyla karşımıza çıktığını ve Taksim, Peşrev, Murabba, Nakış, Kâr ve Semâî formlarının Osmanlı faslının beste şekilleri olduğunu ifade etmektedir (s. 1454).

Amel formunun ilk örneklerine XIII. yüzyılda rastlandığını belirten Uslu (2010), Bağdat ve Tebriz’de bulunan Safiyyüddin’in; onun en ünlü öğrencisi “Çalgı Hazinesi” anlamına gelen muhtemelen aynı adla anılan usûlü icat ettiği için “Tarabengiz” lakablı Ali Sitai’nin; Abdülkâdir Merâgî’nin, XV. yüzyıl Celayirli ve Osmanlı sarayının bestekârlarının amel örneklerinin ilk olarak Şems-i Rumi’nin eserinde görüldüğünü ve Şems-i Rumi’nin eserinin neredeyse “Amel” formunun Fatih döneminde en yaygın form olduğunu göstermekte olduğuna işaret etmektedir (s. 79).

Uslu (2014); farklı bir makalesinde ise 2. Murad’ın emriyle yazılan 1422 tarihli *Mecmua-i Güfte* adlı eserde Abdülkâdir Merâgî’nin bestelerine “üstad, üstad-ı cihan, hâce, hâce-i mühezzeb” lakablarıyla yer verildiğini ve Abdülkâdir Merâgî’nin bu eserde çeşitli makâmlarda nevbet, kavi, müstezad, amel formlarında yaklaşık 65 bestesinin kaydedildiğini belirtmektedir (s. 406).

Ameller, Türk müziğinde günümüze örnekleri ulaşmamış sözlü bir form olarak tarif edilir. İranlılar tarafından kullanılan ve Farsça sözlerin bestelenmiş şekli olarak ifade edilen bu formda, matla, cedvel, savtu’l-vasat ve teşyia bölümleri yer alır. Giriş kısmı olan matla, beyt-i duhul veya tarika adını alır. Savtu’l-vasat meyân görevi yapar, teşyia ise çift olarak bestelenebilir. İstenildiği takdirde Savtu’l-vasatın kullanılmadığı da olur. Ancak teşyianın bulunması mecburidir (Bardakçı, 1986, s. 93).

Farsça beyitlerle tertip edilen formun yöntemi şu cetvel üzerinde anlatılmıştır.

“Savt (söz), Meyânhâne, Teşyâ’, Bazgeşt ile birlikte ve orta iki Savt bazen olur bazen olmaz. İcrası iki şekilde olur. Birinde vuruşlar lafızlarla terennüm lafızları yapılır, diğerinde beyitlerle, şiirlerle vuruşların her iki lafza gelmesiyle ya da her iki şiire gelmesiyle yapılır (Koç, 2010, s. 183).

Yine Merâgî, “Camiu’l-Elhan” adlı eserinde bu formla ilgili olarak, Farsça beyitlerle cetvellerden tasnif yapıldığını, matla ve orta ses yollarını takip ettiğini, miyânhânenin olmadığı ya da tek olduğu durumlarda ise miyânhânenin iki türlü kurulabildiğini, eğer takip edilen yollardan biri îka erkânı lafızlarındaysa, diğerinin Arapça ve Farsça beyitleri içerdiğini ve eserin uzunluğunun bestekârın irâdesine

bağlı olduğunu, eskiden uygulaması bulunmadığını ve sonradan ortaya çıktığını belirtmiştir (Sezikli, 2007, s. 256).

XV. yüzyılda yazıldığı öne sürülen bir güfte mecmuasında, Merâgî'nin Hüseyinî makâmındaki bir Amel bestesinin güftesi

Bu gül tek dâne yoktur dâm içinde / Güzel tek fitne yok İslâm içinde
Gönül zülfün görüp eyitti Tikriği/ Bütün kuşe-i yok(dur) Şam içinde
Mucib zâhid surâhiy boynun ey hoş/ Mudâm ister Murâd'ın câm içinde
Tabib vaslın senün birlen ey(â) bolgay / Ki tolgay sen elif tek lâm içinde
Nik u nâmi diler İbn-i Safa has/ Ki bednâm öldü imdi âm içinde” (Uslu, 2010, s. 182)

şeklinde yer almaktadır.

Nûri Osmaniye Kütüphânesi'nde Nevbet-i Müretteb ve Amellerin yazılı olduğu bir mecmuada (3652 numaralı güfte mecmuası) sadece Amel adı kullanılmış ve Kâr sözcüğüne bu kaynakta rastlanmamıştır. Safiyyüddin zamanından önce icâd olduğu söylenen amel formunun mücidi belli değildir. Abdülkâdir bu formun Farsça beyitlerle bestelenmiş olduğunu söylemesine rağmen 3652 numaralı bu güfte mecmuasında Arapça şiirlerle bestelenmiş Amel'ler de bulunmaktadır. Amel tabirinin Kâr sözcüğü ile aynı mânada olduğu ve zamanla değiştiği, Hâfiz Post'un mecmuasından anlaşılabilir. Hâfiz Post zamanından önce, ortaya çıktığı belirtilen bu formun güftelerine, bazen Kâr bazen de Amel denmesi dikkat çekicidir (Ezgi, 1940, s. 302).

Amel formundan farklı olarak Merâgî'nin eserlerinde bahsettiği sözlü form biçimi olan “Nevbet-i Müretteb” adlı formun bahsi, Abdülkâdir Merâgî'nin aynı zamanda hocalığını yaptığı Sultan Celaleddin Hüseyin Hân döneminde geçmektedir. Ramazan ayı içerisinde her gün bir tane olmak kaydıyla bir ay içerisinde 30 Nevbet-i Müretteb besteleyerek ün kazanan Merâgî'nin kaynaklarında bu form şu şekilde anlatılmıştır. Beş bölümlü şeklinden önce kavl, gazel ve terâne isimli üç bölümden oluşan Nevbet-i Müretteb hakkındaki ilk bilgilere Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin (ö. 816/1413) Şerhu'l Kitâbu'l-Edvâr'ında rastlanmaktadır. Geniş bir şekilde açıklaması Abdülkâdir Merâgî'nin eserlerinde görülen Nevbet-i Müretteb, Merâgî'ye göre geçmiş (kudemâ) çağlardan beri bilinen bir mûsıkî formudur. Merâgî'nin belirttiğine göre dört veya beş bölümden meydana gelen Nevbet-i Müretteb'in en önemli

özelliği, muntazam (müretteb) bir sıra ile (nevbe) dizilmiş bölümler arasında makâm ve usûl birliğiyle eserin başlangıç ve bitiş seslerinin aynı perde de olmasıdır. Biçim kurallarına uyulması gereken Nevbet-i Mürettebler de eserin makâm ve usûllerinin seçilmesiyle uygulama tarzı tamamen icracının ve bestecinin zevkine bağlı olarak tarif edilmektedir. Bu form biçiminin tarifinde beş bölüm yer almaktadır. 1. Kaviil, 2. Gazel, 3. Terâne, 4. Fürûdâşt (inen, sona eren), 5. biçimi de Müstezad olarak tarif edilir. Müziğin diğer dallarında olduğu gibi bestecilikte de kendine özgü yaklaşım sergileyen Merâğî'nin, Nevbet-i Müretteb'in dört bölümlü kalıplaşmış biçimine “**Müstezad**” bölümünü de ekleyerek bu türe yeni bir soluk getirdiği belirtilmiştir. Mûsikîdeki bu türün şiirde kullanılan müstezad formuyla bir ilgisi olmadığını ve Merâğî'ye göre bu beşinci bölümün bestelenmesinin önemli sebeplerinden biri olan Nevbet-i Müretteb'in mevcut biçiminden uzaklaştırılması, yani kapalı simetrik bir çerçeve içinde olmayan değişik bir Nevbet-i Müretteb meydana getirmek olduğuda mevcut kaynaklarda ifade edilmiştir. Daha önce kullanılan şiir ve biçim özelliklerinin tekrarlandığı bu bölüm bütün eserin özeti görünümündedir. İlk dört kısımdaki makâm ve usûllerin çeşitliliği yanında Müstezad da ritmik giriş kısımları serbest tarzda uygulanır. Çağdaş dönemde Nevbet-i Müretteb hakkında mevcut olan kısıtlı literatürde bazan bu form Batı Müziğindeki kantat ve suite benzetilmiştir (Agayeva, 2007, s. 41).

Konuyla ilgili araştırmalarda, Arap ve Pers versiyonlarında ard arda dört vokal türün icrasının (kaviil, gazel, terane, fûrudaşt), geleneksel klasik süitin standart yapısını temsil ettiği belirtilmektedir. Abdülkâdir Merâğî'nin, beşinci usûl olarak müstezadı eklediği tipik dört parçalı süiti, giriş temalarının özeti olarak tanımladığı ancak bu şeklin Türk icra sanatında süitin beşinci usûlünü özümsemediği ifade edilmektedir (Eugenia, 2014, s. 1146). Ancak “sıra, ardıcılık” gibi anlamlara gelen süit; Nevbet-i Müretteb'den birkaç asır sonra ortaya çıkmış, XVII-XVIII. yüzyıllarda gelişerek önceleri enstrümantal dans parçalarının bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş, bölümleri arasında tonalite, ezgi ve ritim bağlarının şart olmaması ve bu formu oluşturan eserlerin sayısı ve niteliğinin kesin kurallara dayanmaması gibi özellikleri sebebiyle Nevbet-i Müretteb'den ayrılmıştır. Bu çerçevede Abdülkâdir Merâğî'nin verdiği açıklamaların araştırılması, Nevbet-i Müretteb ile daha önceki ve sonraki

dönemlere ait geleneksel müzik formları arasında tarihî ve yapısal bağlantıların mevcudiyetini gösterecektir (Agayeva, 2007, s. 41).

İlk güfte dergisi olarak, İstanbul Nûri Osmâniye Kütüphanesinde bulunan “Nevbet-i Müretteb” adlı dergide, “Amel” kelimesinin zamanla kullanımdan düşerek iki yüz yıl sonra “Kâr” adı ile anılmaya başlandığından bahsolunur. Bu dergide tür adı olarak sadece “Amel” kelimesi kullanılırken Amel olarak gösterilmiş olan ezgileri Kâr başlığıyla, ancak Amel-i Hoca (Hoca'nın işi) sözünün eklenerek yazıldığı, böylece bir tek başlık içerisinde Kâr ve Amel terimlerinin aslında aynı anlamda olmakla birlikte iki ayrı anlamda da kullanıldığı belirtilmektedir (Oransay, 1990, s. 6).

Müstezat formunun XVI. yüzyıldan itibaren ortaya çıktığını belirten kaynaklar ise muhtemelen müstezatın süit formundaki şeklini kastetmektedir. XVII. yüzyılda bu formun tamamen ortadan kalkarak Kâr formundaki eserlerin ortaya çıktığı belirtilse dahi (Behar, 2015, s. 14) Amel, Müstezad ve Kâr formlarının ilk örnekleri 1300'lü yıllarda XIV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Güfte mecmualarında bu formların güfte örnekleri kayıtlıdır. 2 beyitli güftesi Enveri, Bestesi Nâ'liye ait olan Semâî usûlünde Müstezat formundaki eserin güftesi şu şekildedir;

Ey bü'l-heves-i aşk yine sana ne oldu divâneligin var

Kim bâl ü perin şem'-i dil-efrûz ile yandı pervâneligin var (Başara, Erdoğan ve Yıldız, 2010, s. 149).

4.1.2. Kâr Formunun Mevcut Tanımları

Kârların biçimi ve işleyişi hakkında önemli bilgilerin yer aldığı, Dimitrie Cantemir tarafından kaleme alınan ve yazılı kaynaklar arasında Kârlarla ilgili ilk tanımlarını vermesi açısından önemli bir yer tutan “**Kitâbu İlmi'l-Mûsikî 'âlâvechi'l Hurûfât**” adlı eser XVIII. yüzyılda yazılmıştır. “Kantemiroğlu Edvârî” olarak da bilinen eser, Yalçın Tura tarafından 1976 yılında çevrilerek ilk basımı yapılmıştır. Bu kaynakta “Hânende Faslı” bahsinin tarif edildiği kısımda, Kâr formunun fasıl içerisindeki yeri bilinenden farklılık göstermiştir. İlk önce taksîm ile başlayan Fasılın ardından Beste, Nakış, Kâr ve Semâî, form sırası ile devam ederek Kârın sıralamada Nakıştan sonra

yer aldığı belirtilmiştir (Tura, 2001, s. 186). Bu yazının ardına bir dipnot eklenerek günümüzde Kârın icrasının başa yerleştiği tarif edilmektedir.

Elimizdeki ilk kaynak olması sebebiyle Kantemiroğlu'ndan başlamak üzere mevcut kaynaklarda yapılan Kâr formu tarifleri aşağıdaki gibidir;

Kantemiroğlu'na göre Kâr; üç türlü olur. Biri iki beyitli, yani dört mısra'lı; biri üç beyit'li, altı mısra'lı ve (Zeyl'li, Ek'li); biri de (üç beyit'li altı mısra'lı) Zeyl'siz (Ek'siz)dir.” (Tura, 2001, s. 177).

Ahmet Avni Konuk tarafından kaleme alınmış Hânende Mecmuası'nda;

“Bu çeşit eserler “Ten ten nâ, dir dir ta na, til lil lil len, düm dere lâ dere dim” gibi... Elfâz-ı terennümiye ile eş'ardan mürekkebe olup, ya terennümle ve yahut güfte ile ibtidâ eyler. Bunlar hissidir. Bestekâr, güftelerde huruf-u kelîmâtın med ve kasııyla tenafür hâsıl olmasından ihtirazen arzusuna göre negamat icra edebilmek üzere kârihasında vasi' bir saha-i teganni teşkil eden elfâz-ı terennümiyeye mürâca'atla îbrâz-ı san'at eyler. İşte terennümât'ın hikmeti budur. Zaten eş'ar arasında elfâz-ı terennümiye isti'mâlî o eseri tersi eder... Bu âsâr, Düyek, Devr-i Hindî, Sakîl, Hafîf, Nim Hafîf, Muhammes usûlleriyle bestelendiği gibi etvârı bunlara mûmâsil olan diğer usûlat ile dahi bestelenebilir” (Toz, 1999, s. 46) şeklinde Kârların tarifine yer verilmiştir.

Şeyhül İslâm Esat Efendi, Atrabü'l Asâr fi Tezkireti Urefai'l-Edvar adlı eserinde; Türk Mûsıkîsinin en tantanalı din dışı formu olarak tarif ettiği Kârların, güfteli eserler olduğunu ve fasıldaki yerinin, peşrevle beste arasında yer aldığını, uzun bir şekil olduğu için ekseriya usûl geçkisi ihtivâ ettiğini ve eskiden klasik fasıllarda I. Bestenin yerine okunduğunu belirtmiştir (Yüceışık, 1990, s. 279).

Ezgi (1940); Kâr tarifi ve tavsifi başlığı altında bu formun, gayr-i dinî söz mûsıkîsinin en büyük ve musanna eserleri olarak, teşekkül sahasının geniş olduğunu belirtmiştir. Bu tarifte Kârların hâne veya bend tesmiye olunan iki veya üç, dört, beş mûsıkî parçalarından mürekkebe olduğunu, her hânenin muhtelif mûsıkî cümleleri içerdiğini belirterek, Kârların güftelerinin dörtlü, altılı ve sekizli şiir kıtaları içerdiğini ifade etmiştir. Her hâneyi teşkil eden mûsıkî cümle ve devrelerinin bazen müretteb bir terennüme ve bazen de şiirin mısralarına terfîk edilen lahinler olduğunu ve bu lahinlerin temli veya temsiz olarak inşa edilmiş olduğundan bahseden Ezgi, Kârların Düyek, Devrirevân, Devrikebir, Muhammes, Evsât, Hâfif, Sâkil, Nim Sâkil, Türkizarb vesaire usûller ile ölçüldüklerini ve her makâmda Kâr bestelendiğini, bu

Kârların bazen ilk hânelerinde, ekseriya Meyânhânelerinde yakın makâmlara geçgiler yapıldığını ifade etmektedir (s.143).

Özalp (1986) ise;

Kelime olarak iş, güç, sanat ekip-biçmek gibi çeşitli mânâlara gelen Kârların, Türk Mûsikîsinde en eski ve en sanatlı sözlü beste şekillerinden birine isim olduğunu ve Mûsikî tarihimizde en aşağı 400-500 yıllık bir geçmişi bulunduğunu belirtmektedir. Kârların en kuvvetli mahsûllerinin büyük Türk bestekârı ve nazariyatçısı Merâgalı Hoca Abdülkâdir, Hoca Abdülâlî, Koca Osman, Itrî, Ayıntaplı Mehmed Bey, Sâdullah Ağa, Dede İsmail Efendi gibi muhtelif asırlarda yaşamış büyük bestekârlarımızın Kârları olduğuna dikkat çeken Özalp, bu formun beste yapısının umumiyetle bend-miyanhâne, terennüm denilen kısımlara ayrıldığını, bend sayılarının ikiden beşe kadar değiştiğini ve her bendin çeşitli melodi ve devre cümlelerini ihtiva ettiğini, bu devre ve cümlelerden bazen beste yapısı içinde dâima tekrar edilen terennüm kısmına yahut bunlara eklenen diğer terennüm kısımlarına geçildiğini ifade etmiştir. Kârlarda makâm ve usûl değişikliklerinin formun sanat mahiyetini ve kıymetini artıran değerlerden olduğunu, Kârların sözlerinin ve mevzularının sevgiye, övmeye, düşünceye, bazan hiciv'e dair yazılmış dört veya sekiz mısralı şiirlerden oluştuğunu, Mûsikî tarihimiz boyunca bestelenmiş Kârların ya güfte arasında geçen ya da maksadı en iyi şekilde belirten bir kelime ile adlandırıldığını (Kâr-ı Lâle-zâr, Kâr-ı Ceyhun, Kâr-ı bağ-ı Behişt, Kâr-ı Münecim v.b.) bazen de bestelenmiş oldukları makâmlara göre (Rast Kâr-ı Nev gibi) veya sözlerinin ilk kelimesi ile anıldıklarını ifade etmiştir. Kârın bir beste formu olarak, diğer beste şekilleri gibi fazla bağımlı olmadığını ve her sanatkârın içinden geldiği gibi bestelediğini, hiç terennüm bölümü olmayan Kârlar olduğunu ve Türk mûsikîsinde pek çok Kârın bestelenmiş olmasına rağmen bunların çok azının günümüze gelebildiğini belirtmektedir (s. 40).

Öztuna (1988) Kârların; Türk Mûsikîsinin en tekellüflü büyük güfteli formu olduğunu, Beste ve Semâî gibi güfte ile değil terennüm ile başladığını, güftenin 4 mısradan fazla olduğunu, (6, 8 veya daha fazla mısra) Terennüm kısımlarının çok uzun tutulduğunu, Beste ve Semâînin sıkı kompozisyon kaidelerinin Kârlarda geçerli

olmadığını ve bestekârın formu adeta kendisinin oluşturduğunu ifade etmektedir (s. 80).

Yavaşca, (2002): Din dışı Mûsikîmizde Büyük formda eserlerin en büyüğü ve en sanatlısı olarak tanımladığı Kârlarda, yapı farkları olmakla beraber, genelde uzun terennümlerin ihtişamı içinde esere girildiğini, eser boyunca ya her dizinin sonunda veya ikişer dizinin sonunda terennümler yer aldığını ve bu terennümlerin Kârların bina edilmesinde adeta yapının harcı olduğunu ve eserin genellikle uzun soluklu terennümlerle başladığını, her dizinin bir terennümle bütünleştiğini ve terennümlerin çoğunlukla îkâî, yani anlamsız olduğunu ancak yer yer bağlantılarda “ah, ahha, vay, hey, canım, can-ı men, ruh-i revanım, mihr-i tabanım, seni pek sevdim, pek sevdim efendim seni, gibi lafzî (anlamalı) terennümlerinde yer alabildiğini belirtmektedir. Ayrıca Kârların kuruluş alanının gayet geniş olduğu, hâne veya bend ismi verilen 2-3-4-5 bölümden oluşan bir yapı taşıdığı, her bendin çeşitli mûsikî cümleleri içerdiği ve Kârların güftelerinin, dörtlü, altılı, sekizli, vs. kıt’alardan, dörtlüklerden meydana geldiğini ifade eden Yavaşca, Kârların kuruluşlarının belirli bir yapı göstermediğini ve bu yüzden bestekârların geniş bir serbestî içinde san’attaki hünerlerini makâm ve usûl geçkileriyle gösterdiklerini ve Kârların büyük çoğunlukla, büyük usûllerle ölçüldüklerini ifade etmiştir” (s. 403-404).

Tanrıkorur (2011), Kârların Klâsik fasılda peşrevden sonra okunduğunu, güftesinin Farsça oluşu, büyük ve küçük usûllerle bestelenebilmesi, usûl değişikliği yapılabilmesi ve âdeten uzun bir terennümle başlamasının Kârların önemli özellikleri olduğunu belirtmiştir (s.49). Ayrıca büyük formlu eserlerde bestekârların terennüm unsuruna verdikleri önemin büyüklüğünün, Kâr formundaki eserlerin genel olarak terennümle başlamasında görüldüğünü ifade etmiştir (s.181).

Özkan (2007),’a göre; Türk mûsikîsinde bir form, Farsçada ise “iş” anlamına gelen Kâr kelimesi, din dışı sözlü Türk mûsikîsinin en büyük formunu ifade etmektedir. Bestelenmesi bilgi, kabiliyet ve tecrübe gerektiren, ayrıca sanatta olgunluk derecesiyle ileri tekniğe ulaşmış olmayı icap ettirecek güç bir form olmasından dolayı “güç iş” mânasında bu ismin kullanılmış olması gerektiğini vurgulamıştır. Kârlar, bestekârların güçlerini ortaya koydukları en büyük eserler olduğundan çok sanatlı bestelenmelerine ayrı bir itina gösterilmiş ve en büyük Kâr bestekârı kabul edilen Abdülkâdir Merâgî’nin bu formdaki eserlerinin güftesi Farsça olduğu için

kendisinden sonraki bestekârların ona hürmeten veya takliden genellikle Farsça güfteler kullandığını ancak Türkçe güfteli Kârlarında olduğunu ifade etmiştir. Kâr güftelerinin 4, 6, 8 veya daha çok mısralı olabildiğini, Merâgî'yi takliden Kârların genelde terennümle başladığını ancak Itrî'nin Nevâ Kârı gibi doğrudan güfte ile başlayan ve hiç terennümü olmayan örneklerinde var olduğunu belirtmiştir. Kâr formunda terennümün, uzun ve önemli bir yeri olduğunu böylece uzun süreli aynı usûlün kullanılmasının getirebileceği monotonluğun önlendiğini, aynı zamanda bestekârlarca muhtelif usûllerin maharetle kullanılmasının örneklerinin bulunduğunu belirtmiştir. Kârlarda usûl geçkisinin bir mecburiyet olmadığını ve bu şekilde içinde usûl geçkisi bulunan Kârlara “Kâr-ı Murassa” adı verildiğini ifade eden Özkan, Kârlardaki makâm geçkilerinin, terennümlerdeki orijinalitenin ve zarafetin bestekârların dehasını gösteren, dikkat çekici, mahirâne müzikal işlemler olduğunu ifade etmektedir (s. 356).

Yukarıda yer verilen tanımlar dikkate alındığında, Kârların sistemli bir işleyiş gösterip göstermediğine dair Kâr tariflerinden edinilen bulguların değişkenlik arz ettiği anlaşılmıştır. Bu sebeple çalışmamızın kapsamındaki 36 Kâr, Oter tarafından geliştirilen güfte ve terennüm dağılımları ve bunların ezgilerini gösteren bir analiz yöntemiyle incelenmiş ve sistemli bir işleyişi olup olmadığı sonuçlar kısmında değerlendirilmiştir.

4.2. “Kârların Biçim unsuru, Güftelerin İşleniş Şekilleri ve Terennüm Yapıları Açısından Nasıl Kullanılmıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Kantemiroğlu, Edvârî'nda üç çeşit Kârdan bahsetmiş ve bu Kârları örnek eserlerle mısra ve terennümlerinin sıralanışına göre göstermiştir.

Birinci çeşit Kâra Merâgî'nin, “Ey nûr-i Hudâ der nazar ez rûy-i tu mâ râ” güfteli elimizde notası bulunmayan Rast Kârı örnek olarak verilmiştir. Bu Kâr, iki beyitli, yani dört mısralı, Miyân-Hâne'li ve Zeyl'lidir (zeyl=ek) (Tura, 2001, s.177).

Edvârda bu eserin notası bulunmamaktadır. Türk Mûsikîsi repertuarında da bu esere ait bir nota yoktur. Bundan dolayı değerlendirmeler melodik olarak değil güfteye göre yapılmıştır. Edvârdaki şekliyle güfte aşağıdaki gibidir.

“Ta düm düm düm de re lâ dir nâ te ne ni tâ tel lel le ne tâ dir ni tâ dir dir te ni tel lel le ni te ne ni ta dir dir tâ nâ de re tel lel le ne tâ dir nî, Ey nûr-i Hudâ der nazar ez rûy-i tu mâ râ, Hânım, hey hey hey, cânım, yâ imâm-ı zemân, dost, dost, dost, hey, mîrim, Şâh-ı men, mâh-ı men, hey, hey, hey, ah, habîbî, belî, yâr-ı men, ilk terennüm tekrarlanır. İkinci Hâne: Bûzgâr ki der rûy-i tu binem Hudâ râ, ikinci terennüm tekrarlanır, Miyân-Hâne (Orta-Hâne): Tâ nûkhet-i can-bahş-ı tu hem râh-ı sabâ şüd, Tâ dir dir te ni tel lel le ni te ne ta dir dir tâ nâ de re tel lel le ne tâ dir nî, Hâsiyet-i İsis dem-i bâd-ı sabâ râ, ilk terennüm tekrarlanır. Dikkat edersen görürsün ki, bu Kâr terennümle başlamakta ve bu terennüm, ilk mısra, ondan sonraki terennüm 2. mısra ile birleşerek 1. hâneyi meydana getirmektedir. 3. ve 4. mısralar ise terennümle birlikte miyân-hâne (orta-hâne) olmaktadır. Fakat 4. mısra'nın beste terkîbi, ilk mısranınkiyle aynıdır” (Tura, 2001, s. 177).

Güfte ve terennüm dağılımları göz önünde bulundurulduğunda form şeması aşağıda belirtilmiştir.

1. Terennüm + 1. Mısra + 2. Terennüm 1. Terennüm + 2. Mısra + 2. Terennüm + Meyânhâne 3. Mısra + 3. Terennüm + 4. Mısra + 1. Terennüm

Edvârda birinci tür Kâr, iki beyitli yani dört Mısra'lı, Miyân-Hâne'li ve Zeyl'li olarak belirtilmişse de Zeyl bölümünün nerede olduğu belirtilmemiştir.

İkinci çeşit Kâra; Koca Osman'ın, “Sahn-ı bustân zevk-bahş ü sohbet-i yârân hoşest” güfteli Uşşâk Kârı örnek olarak verilmiştir. Bu Kâr, üç beyit'li, yani altı mısra'lı fakat Zeyl'sizdir (Ek'siz) (Tura, 2001, s. 177).

Edvârda bu eserin notası bulunmamaktadır. Günümüze ulaşmış Türk Mûsikîsi repertuarında da bu esere ait bir nota yoktur. Bundan dolayı değerlendirmeler melodik olarak değil güfteye göre yapılmıştır. Edvârdaki şekliyle güfte aşağıdaki gibidir.

“Ten ten dir dir ten düm de re lâ dir dir ten te ne ne nen nâ dir ten dir tâ nî ten Sahn-ı bustân zevk-bahş u sohbet-i yârân hoşest, Vakt-i gül hoş bâd kez vey vakt-ı mey-hârân hoşest Dilâ, dilâ, dir dir ten tâ dir tâ dir dir dir ten te ni te ni ten nâ dir tâ nî ten tâ te nî tâ ne nî ten nen nâ de re dil lâ dir tâ nî ten te ni te ni te ni ten ten dir nâ ye le lâ yel le lâ, Râ'nâ-yı men, ahâ hey, ahâ hey, ahâ hey ahı ahı cânım, belî, yâr-ı men, Ahâ, ahâ ahâ, hey ahı ahı yârim, işve-bâz-ı men, İkinci Hâne: İlk terennüm tekrar okunur. Ez sabâ her dem-i şâmî cân-ı mâ hoş mişaved, Ârî ârî tîb-ı enfâs-ı hevâdârân hoşest ikinci terennüm tekrar okunur Miyân-Hâne: De re dil ten te le lî lâ nî ten tel lel lel lel lâ nî ten Mûrg-ı şeb-hûnî beşâred cân-ı mâ hoş mişaved Dost râ bâ nâle-i şeb-nâ-yı bîdârân hoşest De re dil li ten ten ten tâ ne nî tâ ne nî tâ ne nî ten ye le lâ ye le lâ dost ye le lâ lâ ye le lâ ye le lâ, zîbâ-yı men. Ahâ, hay, ahâ hay (sonuna dek). Dikkat edersen, iki mısra ile terennümlerin 1. hâneyi meydana getirdiğini görürsün. Öteki iki mısra, 1. hânenin terennümleriyle 2. hâneyi

meydana getirir. Geriye kalan iki mısra da kendi terennümleri ve 2. terennümlerle miyân-hâne olur” (Tura, 2001, s. 177-178).

Güfte ve terennüm dağılımları doğrultusunda form şeması aşağıda belirtilmiştir.

1. Terennüm + 1. Mısra + 2. Mısra + 2. Terennüm + 1. Terennüm + 3. Mısra + 4. Mısra + 2. Terennüm + 3. Terennüm + Meyânhâne 5. Mısra + 6. Mısra + 4. Terennüm + 2. Terennüm

Üçüncü çeşit Kâra; Merâgî'nin, “Bütî dârem ki gird-i gül zi sünbül sâyebân dâred” güfteli Acem Kârı örnek olarak verilmiştir. Bu Kâr üç beyitli, altı mısralı ve Zeylidir (Ek'li) (Tura, 2001, s. 178).

Edvârda bu eserinde notası bulunmamakla birlikte günümüze ulaşmış eserler içerisinde yer almaktadır. Yine bu kısımda da değerlendirmeler edvârda belirtilen güfte ve terennüm dağılımlarına göre yapılmıştır. Üçüncü çeşit Kâra örnek olarak gösterilen eserin, elimizde bulunan notalara göre çıkarılmış detaylı form şeması, bulgular ve yorum bölümünde gösterilmiştir. (Bkz. şekil 5.9)

Edvârda kullanılan güfte ve terennüm dağılımları aşağıdaki gibidir.

“Hey hey, Bütî dârem ki gird-i gül zi sünbül, yâr, yâr, hey hey hey, yâr, âh, ki gird-i gül zi sünbül sâyebân dâred, cânım, ahâ, yârım, ahâ, cânım, de re dil lâ dir nâ dir nâ dir nî dir dir te nî te ni te ne ni tâ ni tâ nâ de re düm, yâr, zi sünbül sâyebân dâred, cânım, ahâ, yârım, ahâ, cânım. İkinci Hâne: Bahâr-ı ârizeş, yâr, yâr, hey, hey hey yâr, ârizeş hatt-ı be-hûn-ı erguvân dâred, cânım ahâ, yârım ahâ, cânım (sonuna dek) Miyân-Hâne: Hudâ râ dâd-ı men, hey hey hey, yâr, bistân, yâr, vay, dost, ez ô ey şahne-i hey hey hey yâr, meclis, yâr vâ, tâ nâ dir nî dir dir tâ nâ dir nî tâ nâ dir nî tâ nâ dir nî dir dir ne nî ne nî te ne ni tâ ni tâ nâ de re düm ye le lâ. Ki mey bâ diğeri, yâr yâr, hey hey hey yâr, hördeşt u bâ men sergerân dâred, cânım, ahâ (sonuna dek) Zeyl (Ek): Çe özr-i baht-ı hod gû gû gû güyem ki ân ayyar-ı şehri-şûb, âhâ, hey yâr, ahâ hey, aşûb, Son Hâne: Be telh-i küşt Hâfız, yâr yâr, hey hey hey, küşt Hâfız râ vü şekker der dehân dâred” (Tura, 2001, s.178-180).

Yukarıda yer alan güfteye göre biçimlenen şema aşağıda açıklanarak tarif bulmaktadır;

Birinci mısra ile terennümlerinin 1. hâneyi, sonraki mısra, 1. terennümle birleşerek, 2. hâneyi ve 3. mısra kendi terennümleriyle birleşerek miyân-hâneyi meydana getirir. 4. mısra, birinci hânenin bestesiyle aynıdır. 5. mısra, kendi terennümleriyle birlikte Zeyl'i (Ek'i) meydana getirir. 6. mısra, 1. hânenin bestesiyle aynıdır ve 1. hânenin terennümleri ile birleşir (Tura, 2001, s. 180).

Güfte ve terennümler doğrultusunda form şeması aşağıda belirtilmiştir.

1. Mısra + 1. Terennüm + 2. Mısra + 1. Terennüm + Meyânhâne 3. Mısra + 2. Terennüm +4. Mısra + 1. Terennüm + Zeyl 5. Mısra + 3. Terennüm + 6. Mısra + 1. Terennüm. Bu verilere göre mısra ve terennüm dağılımlarının önem kazandığı anlaşılmış ve 36 Kâr bu doğrultuda incelenmiştir.

4.3. “Kârlar Biçim Açısından Yüzyıllara Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 4.1. Yüzyıllara ve bestekârlara göre Kâr tablosu

Yüzyıllarına Göre Bestekârlar	Kârın Adı	Makâmı	Mısra Sayısı		
XV. YY	Abdülkâdir Merâgî	Kavmî mütefekkir(i) der mezheb ü din	Rast	4 mısra	
		Şâhâ-zî lutfi eğer nazar-i sûy-i mâkonî	Hüseynî	4 mısra	
		Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ	Pencgâh	4 mısra	
		A zişenki tü zülfü cemâl a cemâl-i tü ne-dîdim	Rast	4 mısra	
		Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnül Hümâm	Segâh	4 mısra	
		Ez şevk-lîkâ aşk-ı cemâlest ü dîdim	Uşşâk	4 mısra	
		Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâye bân dâred	Acem	6 mısra	
		Güzeşt-i ârzû ez-hadd be-pây-i bûs-i tü mâ-râ	Nihâvend-i Kebir	6 mısra	
		Ehinnü şevkân ilâ diyâri	Rast	6 mısra	
		Gül bî-ruh-i yâr hoş ne-bâşed	Mâhur	6 mısra	
		Numûneist be-gûş-ı sipihr halka-i hûr cânım	Rast	6 mısra	
XVI. YY	Gulam Şadî	Âfet-i sad dîdimân ü ateş-i sad hârrmeni	Rehâvî	4 mısra	
		Ey anki tü deri nücüm alimeti hânend	Pencgâh	16 mısra	
	Şeyh Abdülâfi	İmrûz hevâ-yı bâgest	Evc	8 mısra	
		Ruhsâr-ı tü çün ayine-i sureti menist	Segâh	6 mısra	
XVII. YY	M. Damat İbrahim P	Âhı Ey ki düstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem	Hicaz Hümâyün	4 mısra	
	Ayıntâbi Mehmet B.	Ne-mîkeşid ser-i müy-i dilem be-bâğ-ı behişt	Irak	4 mısra	
	Buhûrizâde M. İtrî Ef.	Gülbün-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kû?	Nevâ	8 mısra	
XVIII. YY	Ebubekir Ağa	Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden	Yegâh	6 mısra	
		Âh mevsim-i nevrûz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr	Arazbar-Bûselik	8 mısra	
	Hacı Sadullah Ağa	Dil esîr-i kâkül-i hamder ham-i an kec küleh	Uşşâk	4 mısra	
		Sultan 3. Selim	Der sipihr-i sîneem dâğ-ı muhabbet kevkebed	Şevk-u Tarab	8 mısra
	Hamparsum Limonciyan	Birçok zaman senin elinden	Hicazkâr	2 mısra	
		Sünbülü Sünbülü Siyeh	Hisar-Bûselik	2 mısra	
	Mircemil Zaharya	Sözler belirli değil	Bestenigâr		
	XIX. YY	H. İsmail Dede Ef., Mahmut Ef.	Sür-i şâhi eyledi âlâm-ı tay hey şâh-ı men	Bûselik	8 mısra
			Kasr-ı cennet havz-ı kevser âb-ı hay	Ferahfezâ	6 mısra
			Gözümde dâ'im hayâl-i cânâ âh	Rast	6 mısra
			Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed	Rast-ı Cedîd	6 mısra
	Dellalzade Hacı İsmail Efendi	Resm-i sür oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir	Ferahnâk	6 mısra	
		Şâkir Ağa	Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ â rânayimen	Ferahnâk	2 mısra
	Hacı Fâik Bey	Pek sevdim Efendim seni gayetle beğendim	Dügâh	8 mısra	
Iyd irişsün bâis-i şevk-i cedid olsunda gör		Zâvil	6 mısra		
Ey çerh-i sitemger dil-i nalâne dokunma		Nihâvend	6 mısra		
H. Zekâi Dede	Gönül derbend-i gîysû-yı mu'anber olmak	Müsteâr	6 mısra		
	Dil şevk-i lebet müdâm dâred	Sûznâk	6 mısra		

Bu verilere göre; Kâr formunda günümüze ulaşmış eski eserler XV. yüzyılda Abdülkâdir Merâgî tarafından bestelenmiş ve XV. yüzyılda bestelenen bu 11 Kâr, hem ilk örnekler olması hem de tek bir bestekâra ait olması bakımından araştırmada lokomotif görevi görmüştür. Daha sonraları farklı dönemlerde yaşamış olan bestekârlarımız tarafından da kullanılmaya devam eden Kâr formu; araştırmamızın kapsamında olan XIX. yüzyıla kadar geçen dönem içerisinde; XVI. yüzyılda 2 bestekâr tarafından 4 Kâr, XVII. yüzyılda 3 bestekâr tarafından 3 Kâr, XVIII. yüzyılda 5 Bestekâr 'ın 7 Kârı ve XIX. yüzyılda ise 5 bestekâr tarafından bestelenen 11 Kâr ile varlığını sürdürmüştür. XV. ve XIX. yüzyıllar arasında günümüze ulaşmış 36 Kârın bu yüzyıllar içerisindeki tespit edilen biçimsel değişiklikleri ve gelişmelerine dair veriler sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

4.4. “Kârlar Biçim Açısından Bestekârlara Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

XV. ve XIX. yüzyıllar arasında sırasıyla Abdülkâdir Merâgî 11, Gulam Şâdi 2, Şeyh Abdülâlî 2, Damat İbrahim Paşa 1, Ayıntâbi Mehmet Bey 1, İtrî 1 Kâr, Ebubekir Ağa 1, Hacı Sadullah Ağa 2, 3. Selim 1, Dede Efendi 3, Dellalzâde 1, Şâkir Ağa 1, Hacı Fâik Bey 3 ve Zekâî Dede 2 Kâr bestelemişlerdir. Bu veriler doğrultusunda; bestekârların Kârları, önce kendi içerisinde değerlendirilmiş, ardından biçim açısından kendinden önce ve sonraki dönemlerdeki bestekârlara etkileri üzerinde durularak sonuçlar kısmında belirtilmiştir.

Daha önce değindiğimiz üzere Merâgî'ye ait Kârlar kendi dönemindeki ilk ve tek örnekler olması bakımından önem arz etmektedir. Bu sebeple; eski örnekler olan Merâgî'ye ait XV. yüzyıldaki 11 Kâr mısra sayılarına göre tasnif edildiğinde; altı tane 4 mısralı ve beş tane 6 mısralı Kâr bulunmaktadır. 6 mısralı Kârlardan 3'ü zeylidir. Elde edilen bulgularla Merâgî'nin Kârları kendi içerisinde değerlendirildikten sonra, diğerleri üzerindeki etkileri, sonuçlar kısmında tartışılmıştır.

4.5. “Kârlar Biçim Açısından Mısra Sayısına Göre Değişiklik Gösterir mi?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmamızda yer alan ilk örnekleri Merâgalı Hoca Abdülkâdir’e atfedilen 11 Kârdaki biçim geleneğinin, kendisinden sonra yaşamış bestekârlarımızda var olup olmadığı Zekâî Dede’nin de dâhil olduğu dönem dikkate alınarak ve Kâr formunda incelenen tüm bestelerin analizleri yapılarak değerlendirilmiştir.

36 Kârdan 10’u 4 mısralı, 15’i 6 mısralı, 6’ sı 8 mısralı ve 3’ü 2 mısralı olarak değerlendirilmiş, Kârlardan ikisinin ise mısra sayıları belirlenememiştir.

Kantemiroğlu’na göre; “Kârlar üç türlü olur. Biri iki beyitli, yâni dört mısra’lı; biri üç beyit’li, altı mısra’lı ve (Zeyl’li, Ek’li); biri de (üç beyit’li altı mısra’lı, fakat Zeyl’siz (Ek’siz) dir” (Tura, 2001, s.177).

Bu bilgiler ışığında Kârların mısra sayılarına göre değişiklik gösterdiği anlaşılmış ve 36 Kâr mısra sayılarına göre tasnif edilmiştir. Buna göre 4 mısralı Kârlar Murabba, Nakış Murabba, 6 mısralı olanlar Zeylli Müseddes, Zeysiz Müseddes, Zeylli Müseddes Nakış ve 8 mısralı olan Kârlâr, Müsemmen, Nakış Müsemmen ve Zeylli Nakış Müsemmen Kâr olarak isimlendirilmiş ve analizler bu isimlendirmeler ile çalışılmıştır.

4.6. “Kârlarda Hangi Tür Güfteler Tercih Edilmiştir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Eski güfte mecmuaları içerisinde Merâgî başta olmak üzere birçok bestekârın adına kayıtlı Kâr formunda güfteler yer almaktadır. Örneğin XVIII. yüzyılda Esad Efendi tarafından yazılmış olan “Atrabü’l-Âsâr” adlı eserde yer alan 165 güftenin 14’ü Farsçadır. Bu 14 eserden ikisi Kâr formunda kayıtlıdır. Özellikle Kâr güftelerinin daha çok Farsça olmaları durumuna Hâfız Post Mecmuası’nda da rastlanmaktadır. Esad Efendi’den yüzyıl sonra yaşamış olan İsmâil Dede Efendi ve daha sonraki dönemde Zekâî Dede de bazı Kârlarında Farsça güfteler kullanmayı tercih etmişlerdir (Behar, 2010, s.77). Araştırmada yer alan 36 Kârın güftelerinde Farsça, Osmanlıca ve Türkçe güfteler tercih edilmiştir.

4.7. Kârların Güfteleri Hangi Şairlerden Seçilmiştir? Alt Problemine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 4.2. Kârların güftekârlara göre listesi

1	Ömer Hayyam	Kavmî mütefekkind(i) der mezheb_ü din	Abdülkâdir Merâgî
2	Bilinmiyor	Şâhâ-zî lutfî eğer nazar-i süy-i mâkonî	
3	Bilinmiyor	Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ	
4	Bilinmiyor	A zişenki tü zülfü cemâl a cemâl-i tü ne-dîdîm	
5	Bilinmiyor	Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnül Hümâm	
6	Bilinmiyor	Ez şevk-likâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm	
7	Hâfız-ı Şirâzî	Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâyebân dâred	
8	Hâfız-ı Şirâzî, Emir Hüsrev Dihlevî	Güzeşt-i ârzû ez-hadd be-pây-i bûs-i tü mâ-râ	
9	Bilinmiyor	Ehinnü şevkân ilâ diyârî	
10	Hâfız-ı Şirâzî	Gül bî-ruh-i yâr hoş ne-bâşed	
11	Bilinmiyor	Numûneîst be-gûş-ı sipîhr halka-i hûr cânım	Gulam Şadi
13	Bilinmiyor	Âfet-i sad dûdimân ü ateş-i sad hârrmeni	
12	Bilinmiyor	Ey anki tü deri nücûm alimeti hânend	Şeyh Abdülâlî
14	Şeyh Abdülâlî	İmrûz hevâ-yı bâgest	
15	Bilinmiyor	Ruhsâr-ı tü çün ayine-i sureti menîst	M. Damat İbrahim Paşa
16	Bilinmiyor	Âhı Ey ki dûstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem	Ayıntâbi Mehmet Bey
17	Bilinmiyor	Ne-mikeşîd ser-i müy-i dilem be-bâğ-ı behîşt	Buhûrizâde M. İtrî Ef.
18	Hâfız-ı Şirâzî	Gülbün-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kü?	Ebubekir Ağa
19	Bilinmiyor	Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden	
20	Enderûni Şâkir Efendi	Âh mevsim-i nevrûz erîşdi geldi eyyâm-ı bahâr	Hacı Sadullah Ağa
21	Bilinmiyor	Dil esîr-i kâkül-i hamder ham-i an kec küleh	
22	Şeyh Galip	Der sipîhr-i sineem dâğ-ı muhabbet kevkebed	Sultan 3. Selim
23	Bilinmiyor	Sümbülistan Sümbülü Gülistan	Hamparsum Limonciyan
24	Hâcû-yî Kirmânî	Sünbülü Sünbülü Siyeh	
25	Bilinmiyor	Sözler belirli değil	Mircemil Zaharya
26	Bilinmiyor	Sür-i şâhî eyledi âlâm-ı tay hey şâh-ı men	Hammamizâde İsmail Dede Ef.
27	Dede Efendi	Kasr-ı cennet havz-ı kevser âb-ı hay	
28	Dede Efendi	Gözümde dâ'im hayâl-i cânâ âh	
29	Hâfız-ı Şirâzî	Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed	Hammamizade İsmail Dede Ef., Mahmut Ef.
30	Şeyh Hacı Mehmet Şâkir Dede	Resm-i sür oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir	Dellalzade Hacı İsmail Efendi
31	Hâfız-ı Şirâzî	Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ â rânayimen	Şâkir Ağa
32	Hacı Fâik Bey	Pek sevdim Efendim seni gayetle beğendim	Hacı Fâik Bey
33	Nedîm	Iyd irişsün bâis-i şevk-i cedîd olsunda gör	
34	Âşık Ömer	Ey çerh-i sitemger dil-i nalâne dokunma	
35	Veled Çelebi İzbudak	Gönül derbend-i gîysû-yı mu'anber olmak	H. Zekâî Dede
36	Hâfız-ı Şirâzî	Dil şevk-i lebet müdâm dâred	

İncelenen 36 Kârın 17'sinin güftekârları belli değildir. Kârlardan 19'u, Hâfız-ı Şirazi, Ömer Hayyam, Emir Hüsrev Dihlevî, Enderûni Şâkir Efendi, Şeyh Hacı Mehmet Şâkir Dede, Şeyh Gâlib, Veled Çelebi İzbudak ve Nedîm gibi kendi dönemlerinde yaşamış olan güftekârların şiirleri ile bestelenmiş ve notalarda yer almayan ancak tarafımızdan belirlenen güfte yazarları, değerlendirme yazıları içerisinde ayrıca belirtilmiştir.

Merâgî'ye atfedilen Kârlardaki Farsça güfteler, İranlı Müzikologlar tarafından yayımlanan “Şevknâme” adlı eserde yer alan Farsça güfteler ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Hâfız-ı Şîrâzi'ye ait olan güftelerin günümüz Türkçesine aktarılmış halleri, Gölpınarlı'nın Hafız Divanı'ndan alınmış ve vezinleri değerlendirme yazılarında belirtilmiştir.

Mutafzâde Ahmed Efendi tarafından, Bahâriyye Mevlevihânesi şeyhi Hüseyin Efendi'ye öğretilen Türkî Darp usûlünde bir Kârın notasını Hüseyin Efendi'den edildiğini belirten Ezgi, “Biya ey aşkı tâber rûzigarî hişiten giryem” (Ezgi, 1940, s. 522) güftesi ile başlayan Rast makâmında bestekârı bilinmeyen ve repertuvarda ismi kayıtlı olmayan bir nota paylaşmıştır.

Atrabü'l-Asâr'da ise Esad Efendi'nin övgülerle bahsettiği, bestesi Kasımpaşalı Koca Osman Çelebi'ye ait olan Bûselik makâmında, günümüze güftesi ya da notası ulaşmamış, “Türkî Darb” usûlünde Niyâznâme adını taşıyan bir Kârın bahsi yer almaktadır (Behar, 2010, s.119).

Değerli bir bestekâr olduğunu bilinen Koca Osman Çelebi'nin sanat gücünden söz edilirken, “Hâce-i Acem” denerek bu bestekâr Abdülkâdir Merâgî'ye benzetilmiş ve eğer yaşasaydı Gulam Şâdi'nin ona öğrenci olacağı söylenmiştir. (URL1)

Kantemiroğlu, “Kitâbu İlmi'l-Mûsıkî 'âlâ vechi'l Hurûfât” adlı kaynakta, altı mısralı zeyilsiz Kârlarla ilgili olarak biçim tarifi verirken, Koca Osman'ın Uşşâk makâmında “Sahn-ı bûstan zevk-bahş ü sohbet-i yârân hoşest” güftesi ile başlayan bir Kârın güftesini vermektedir (Tura, 2001, s.177). Güftekârla ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir.

5. TÜRK MÛSİKÎSİNDE XV. YÜZYILDAN XIX. YÜZYILA KADAR KÂR FORMUNUN YAPISI VE DEĞİŞİMİ

Abdülkâdir Merâgî'nin ne zaman doğduğu kesin olarak belli değildir. Doğum tarihi kaynaklarda, 1353 ile 1360 arasındaki yıllarda değişim gösterir. “Merâgî” (Merâğa'lı) nisbe'si², doğum yerini göstermektedir. Eserlerini, yüzyıllarca ilim ve sanat dili olarak kullanılan Arap ve İran dillerinde yazdığı için, batılı araştırmacıların bir türlü tedavi olamadıkları eski hastalıkları depreşmiş ve bu Azebeycanlı Türk'ü de İranlı mûsıkî nazariyatçısı olarak kabul etmişlerdir (Özalp, 2000, s. 733).

XIV. ve XV. yüzyılda yaşamış olan Abdülkâdir Merâgî'nin, Câmiü'l-Elhân, Mekasidü'l-Elhân, Kenzü'l-Elhân Kitabü'l-Edvar, Şerhü'l-Edvar adlı kitapları ve elimize ulaşan Kâr formundaki eserleri, tüm İslam dünyasının ve Osmanlı Mûsıkîsinin temelini teşkil eder (Erguner, 2014, s.733).

Abdülkâdir Merâgî'nin yazmış olduğu Kenzü'l-Elhân adlı son derece teferruatlı müzikoloji eserinin sonuna tüm bestelerini ilave ettiği bilirse de bu eser kayıptır (Yekta, 1986, s. 50). Bu nedenle atfolunduğunu belirterek yazılan Merâgî eserlerinin doğruluğu net bilgi değildir.

Eldeki kaynaklara göre teorisi ilk kez Urmiyeli Safiyüddîn (1224-1294) tarafından ortaya konan Türk Mûsıkîsinin ilk gelişmiş örnekleri, efsânevî bestekâr ve nazariyatçı Merâgalı Abdülkâdir (1360-1435) 'e atfedilir (Çevikoğlu, 2014, s.848).

Merâgalı Hoca Abdülkâdir, kendinden önce yaşamış olan nazariyatçıların eserlerini incelemiş, kendi eserlerini yazmış, XIV ve XV. yüzyıllar arasında arasında bir köprü olmuştur. Çağdaşı olanlarla daha sonra gelen araştırmacılar bu geleneği sürdürüp değerli eserler ortaya koymuşlardır (Özalp, 2000, s. 115). Abdülkâdir Merâgî'nin Türk Mûsıkîsine olan tesirini ve büyüklüğünü Rauf Yekta şu sözlerle ifade etmiştir;

“Kâr, nakış tabir olunup bugün metruk (kullanılmaktan vazgeçilmiş) ve mehcur (unutulmuş) kalmış olan âsâr-ı atıkayı (eski), yani mûsıkîmizin esasını mülkümüze ilk defa kendi ithal ettiği, teracim-i (tercümeler) ahval (oluşlar) ve âsârını (eserlerini) yazdığımız ve fi-mâ-bad (bundan sonra) da yazacağımız esâtîze-i (üstatlar) Osmâniyye'nin hâce-i (hoca) evveli bulunduğu nazar-ı dikkate alınırsa bu zatın kıymet ve ehemmiyeti derhal takdir olunur” (Yekta, 2000, s. 73).

² Nisbe: Araplarda isim söylendikten sonra soyunu, doğum yerini söylemektir.

Rauf Yekta Bey'in de belirttiği gibi Merâgî, Türk Mûsikîsinin sözlü beste biçimlerinden “Kâr” formunun bilinen ilk temsilcisi olarak öne çıkmaktadır. Mûsikî tarihinde Üstâd-ı Sâlis, Merâgalı Abdülkâdir olarak bilinen Merâgî'ye atfolunmuş bestelerin büyük bir bölümünü “Kâr” formundaki eserleri oluşturmaktadır. Yekta, Abdülkâdir'in Kârları için

“Abdülkâdir merhumun âsârından meşhur olan ulviyetle nağmelerindeki insicâm ve letâfet diğer esâtîzenin hiçbirisinde görülemez. Mûsikî-i kadîm ile iştilal eden bir zat Hoca'nın Kârlarını etvâr-ı mahsûsasıyla okunmak şartıyla ne vakit işitecek olsa derhal tanımakta güçlük çekmez (Yekta, 2000, s.134) şeklinde bir ifadede bulunarak Merâgî'nin bestekârlık yönüne olan takdirini belirtmiştir.

Notaları elimizde bulunan ve Abdülkâdir Merâgî'ye ait oldukları iddia edilen 25 civarında eserin yanı sıra eski mecmualarda onun adına kayıtlı olduğu ileri sürülen birçok güftesi de günümüze ulaşmış bulunmaktadır (Bardakçı, 1986, s. 127).

Hoca Abdülkâdir'in eser sayısını Rauf Yekta, 30 olarak belirtmiş ve bu âsarda yer alan bestelerin biçimlerini, usûllerini ve güftelerini liste halinde vererek eser sayısından dolayı üzüntüsünü şu ifadelerle belirtmiştir;

“Abdülkâdir'e isnat edilen ve besteleri elyevm ber-hayat bulunan esâtîze-i kirâmın malûmu bulunan eserler, esamisi zîrde ta'dât edilen 30 parçadan ibarettir ki müşârünileyh gibi yüzlerce besteleri bulunan bir dâhî-i bî-nazîrin elimizde bu kadarcık âsârı kalmasına ne kadar teessüf edilse sezadır” (Yekta, 2000, s. 134).

Yekta'nın vermiş olduğu liste içerisinde yer alan Kâr sayısı 16'dır. İncelememiz içerisinde Merâgî'ye atfolunan 11 Kârın dışında isimleri verilen Kârlar şunlardır:

Çizelge 5.1. Rauf Yekta'ya göre Merâgî'ye atfolunmuş nüshaları olmayan Kârların bilgileri

Kârın Güftesi	Makâmı	Usûlü
Rûhî fedâke ey sanemi	Mahûr	Hafif
Ruhsâr-ı tu çun âyîne-i suret ma'niest	Segâh	Hafif
İmrûz hevâ-yi bâgest	Evc	Hafif
Ne mîkeşed ser-i mû-yı dilem be-bâğ-ı bihişt	Irak	Hafif
Min fart-ı nârü'l-iştîyâk	Irak	Düyek

Yukarıdaki listede 2. ve 3. sırada yer alan Segâh ve Evc Kârlar, Şeyh Abdülâlî Efendi, 4. sırada yer alan Irak Kâr-ı Behişt ise Ayıntâbi Mehmet Bey'in Kârı olarak incelemeye tâbi tutulmuştur. Listede 1. ve 5. sırada yer alan Mâhur ve Irâk Kârlar, daha önce kaynak taramalarında rastlanmayan Kâr güfteleridir. XVII. yüzyılda yazılmış bir güfte mecmuasında ise, Merâgî'ye atfolunan ve daha önce karşılaşmadığımız farklı Kârların bahsi geçmektedir. Hâce Abdülkâdir adıyla bestekârı belirtilen bu Kârlar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Çizelge 5.2. Güfte mecmuasında yer alan Merâgî'ye atfolunmuş, nüshaları olmayan Kârların bilgileri

Kârın Güftesi	Makâmı	Usûlü	Beyit	Varak no
Bez ârişger ki ba'ârî diger cemal-i tü dîdem Zi-reh-nüma-yı sa'âdet bedin-i cenab resîdem (Başara, 2010, s.154)	Hicaz	Nim Sâkil	5	20 b
Sûznâk uftâde çün pervâne ender pâ-y-i tü Hod be mî sûzem be yâdî, la'l-i şekker hây-i tü (Başara, 2010, s.158)	Irak	Hafif	3	29 b
Ey çâh-ı dil, devr-i zan ruhsâr-ı gerdan mûşkilest Ey dil ki şod çâh-ı û râ çâh-ı gerdan mûşkilest (Başara, 2010, s.159)	?	Muhammes	5	31 b

Öztuna ise, Merâgî'nin elimize ulaşan 29 eserinden 13'ünün Kâr formunda olduğunu belirtmiştir. Bu 13 Kârdan çalışmamız içerisinde bulunmayan Kârların isimleri aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir (Öztuna, 1988, s. 82, 83).

Çizelge 5.3. Yılmaz Öztuna'ya göre Merâgî'ye atfolunmuş, nüshaları olmayan Kârların bilgileri

Kârın Güftesi	Makâmı	Usûlü
Nemî tüvân be-cefâ kat'ı dost dâr-i mâ	Pencgâh	Hafif
Nûş-i leb der-resîd makbûlem hûş-i ber-dâr hasen	Sâba	Nim Sâkil
Hezâr şûkr ki yârî diger cemal-i tü dîdem	Hicaz	Sâkiyl
Cânâ be-lutf ger nazarî süy-i mâ küñî	Hüseynî	Muhammes
Tuhfe-i merâm megîrd hâtır-i efkâr-i mâ	Nevâ	Hafif

Merâgî'ye atfolunan eserlerin başka bestekârların adınada kayıtlı olabileceğini Suphi Ezgi şöyle ifade eder;

“Uzun seneler arama ve düşüncelerimin neticesinde bazı mecmualarda Abdülkâdir namına yazılı eserlerin diğer mecmualarda ya Hâce-i Sâni Abdülâlî veya Ayıntabi Mehmet Bey ve yahut Enfi Hasan Ağa veya Şeyhülislâm Hasan Efendi ve yahut ismini saklamış diğer bir Türk müzikçisine ait olduğunu belirttim... Bir de müzikçilerin kıskançlık saikasile birbirlerinin eserlerini kötülermeleri sebebinden bestekârlar eserlerine kendi isimlerini vermeyip Abdülkâdir gibi maruf bir bestekârın ismini vermiş olduklarının zamanımıza değin birçok misallerini gördük.” (Ezgi, 1940, s. 522).

5.1. XV. Yüzyılda Abdülkâdir Merâgî'ye Atfedilen 4 Mısralı Murabba Kârların Biçim Analizleri

Kantemiroğlu'nun dört mısralı Kârlarla ilgili tanım verirken, elimizde notası bulunmayan Rast Kâr-ı Çar üzerinden bir anlatım yaptığı ve bu Kâr örneğinde 4 mısralı Kârları açıkladığı görülmektedir (Tura, 2001, s. 177).

Buradaki Târif-i Kâr dikkate alındığında, 4 mısralı Kârların, birinci hâne ile meyân hânedan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca 1. mısra ile 4. mısranın terkininin aynı olduğu da açık bir biçimde ifade edilmiştir (Tura, 2001, s. 177).

Kantemiroğlu'nun dört mısralı Kâr tarifinde Abdülkâdir Merâgî'nin Hafif usûlünde elimize ulaşamayan 4 mısralı Rast Kârı Çâr'ını³ örnek olarak anlattığı şablonun tasnifi şu şekildedir;

$$T.1 + 1.M + T.2, T.1 + 2.M + T.2 + 3M + T.3 + 4.M + T.1$$

Bu Kâra göre;

1. Terennüm + 1. Mısra + 2. ve 1. Terennüm + 2. Mısra + 2. Terennüm = **Birinci Hâne**'yi

3. Mısra + 3. Terennüm + 4. Mısra + 1. Terennüm = **Meyânhâne** bölümünü oluşturduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tanımda elde notası bulunmayan, dolayısıyla inceleme şansımızın da olmadığı Rast Kâr-ı Çar'ın, 1. ve 4. mısra ezgilerinin aynı olduğu belirtilmiştir. Ancak, elimizde notaları bulunan yine Merâgî'ye atfolunmuş 6 adet 4 mısralı Kârın biçim şemalarına bakıldığında birebir bu tarife uygun bir Kâr örneğine rastlanmamaktadır.

³ “Kitâbu İlmi'l-Mûsikî 'alâvechi'l-Hurûfât” adlı kitabın metin çevirisi yalnız Tura tarafından yapılırken, örnek verilen Rast Kâr-ı Çâr'ın zeylli ve dört mısralı olarak belirtildiği görülmektedir. Ancak kitapta yer alan orijinal metinde bu Kârın tarifinde zeylsiz ifadesinin yer aldığı dikkati çekmektedir (Tura, 2001, s. 177).

5.1.1. Rast Kâr-ı Kavlı Muhteşem Murabba Kâr

“Kavmî Mütfekkirend Der-Mezheb ü Dîn”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî'ye atfolunan Kâr-ı Muhteşem güftesinin, Ömer Hayyam (1048 - 1131)'a ait bir rübâ'î olduğu, Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu tarafından tespit edilmiştir. Rast makâmındaki bu Kârın dokuz farklı notası mevcuttur.⁴ Eserin Şevknâme'deki notası haricinde, söz sahibi ile ilgili bir bilgi bulunamamış ve “Şevknâme” adlı eserde sözlerin şüpheyile Ömer Hayyam'a ait olduğu belirtilmiştir (Şeceryan, 2014, s. 66). Ömer Hayyam'ın Abdülkâdir Merâgî'den önce yaşamış olması bu görüşü desteklemektedir. Şevknâme dışında, mevcut notalarda ve kaynaklarda güfte ile ilgili herhangi bir bilgiye kaynaklar içerisinde rastlanmamıştır. Şevknâme de şüpheyile belirtilen, Ömer Hayyam ile ilgili ayrıntı dikkati çekmiş ve konu ile ilgili olarak “Çevikoğlu” ile yapılan görüşme⁵ neticesinde, Karaismailoğlu'nun, Ömer Hayyam'a ait olduğunu tespit ettiği bu güftenin orijinalinin, Merâgî'nin yıllardır okunmakta olan Kâr-ı Muhteşem'in bilinen güftesinden oldukça farklı olduğu ortaya konmuştur.

Çizelge 5.4. Kâr-ı Muhteşem eski ve yeni güfte/ Rubâi Metni

	Eksik Güfte Metni	Orijinal Rubâi Metni
1.	Âh ki küned kavmî beyakîn	Kavmî mütfekkirend(i) der mezheb_ü dîn
2.	(yok)	Cem'î müttehayyirend(i) der şekk_ü yakîn
3.	Âh nigâh mebâd ô ber-âyed zi kemîn	Nâgâh(ı) münâdiyî der_âyed zi kemîn
4.	Bî haberest reh-în ü ânest ü ne îh	K'ey bîhaberân râh(ı) ne ânest_ü ne îh

Farsça Orijinal Güfte Metni

قومی متفکرند در مذهب و دین

جمعی متحیرند در شک و بقین

⁴ Notalar; Hâki Numanoğlu, Ziya Akyiğit, Cüneyd Kosal, Cüneyd Orhon, Alaaddin Yavaşca, Ruhi Ayangil ve kime ait olduğu bilinmeyen notalar ile “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen eserlerin yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır.

⁵ Dr. Timuçin Çevikoğlu ile yapılan bireysel görüşme (18.05.2018) neticesinde Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu tarafından güfte tespitinin yapıldığı belirtilmiştir.

ناگاه منادی درآبد زکمیَن

کای بیخبران راه نه آنست و نه ابن

عمر خیّام

Orjinal Rubâi Metni

Kavmî mütefekki-rend(i) der mezheb_ü dîn

Cem'î mütehayyirend(i) der şekk_ü yakîn

Nâgâh(1) münâdiyî der_âyed zi kemîn

Key bîhaberân râh(1) ne ânest_ü ne îñ

Ahreb. *mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ûl (1. 2. ve 3. mısra)*

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûl (4. mısra)

Güftenin anlamı

Bir topluluk mezheb ve dîn üzerinde düşünürler

Bir topluluk şüphe ve inanmada şaşkıncırlar

Ansızın bir çağrıcı pusudan çıkar-ve der-;

Ey habersiz kişiler! Yol ne odur ne bu.

Darülelhân Külliyyatı 189. fasikülde yer alan şekli ile notaya alınan bu Kâr, 14/8 lik Devrîrevân usûlü ile yazılmıştır. Ancak Rauf Yekta Bey, Esatiz-i Elhân'da bu Kârın usûlünü Devr-i Hindî olarak belirtmiştir (Yekta, 2000, s. 135). Bunun yanı sıra notalar arasında yapılan karşılaştırmalarda küçük nağme farklılıkları olduğu dikkati çekmiş ve 14/ 8'lik mertebede yazıldığı şekli ile eser tahlil edilmiştir.

İncelemiş olduğumuz diğer dört mısralı Kârlar dikkate alındığında, bu eserde 2. mısranın olduğu kısım 3. mısraya tekâbül etmesi gereken meyân bölümüdür. Bu farklılık dikkati çekmiş ve yaptığımız araştırma neticesinde bazı kaynaklarda Kârın

aslında 4 mısralı olduğu ve bu nedenle bir güfte enkâzından ibaret olduğu belirtilmiştir.⁶

Ahmet Mithat Efendi'nin bahsettiğine göre, Kârın eksik olan birinci mısrasını ayırmak mümkün olmadığından bu mısranın yerine birinci terennümün bir miktarı yazılmıştır. Dolayısı ile bu bahis dikkate alındığında 2. mısrada bestelenen meyân bölümü diğer dört mısralı Kârlarda olduğu gibi 3. mısranın olduğu bölüme tekabül etmekte ve bu biçimi ile “Kâr-ı Muhteşem” incelemiş olduğumuz diğer dört mısralı Kâr biçimlerine uyum göstermektedir. Kârın dört mısralı biçimi dikkate alındığında 2. terennüm bölümü eserin mülâzime kısmını oluşturmaktadır. Kârlarla ilgili daha önceden yapılmış olan bir çalışma da eserin 4 mısralı olduğu söylenmekte ancak bilginin kaynağına yer verilmemektedir. Bu çalışmada yer alan güfte, elde notası bulunan diğer nüshalardaki güftelerden de oldukça farklıdır (Ünsal, 1988, s. 102).

Konu ile ilgili olarak Ankara Klâsik Türk Müziği Korosu ses sanatkârı ve araştırmacı Çevikoğlu kendisiyle yapılan görüşmede (18.05.2018), Kârın güftesinin Karaismailoğlu tarafından araştırılarak güfte taramalarında 4 mısranın orijinal halinin tespit edildiğini ve bu mısraların günümüzde okunan güfteden oldukça farklı olduğunu belirtmiştir. Bu görüşme üzerine Çevikoğlu, Ömer Hayyam'a ait olduğu tespit olunan bu 4 mısraya göre Kârı, Devrirevân usûlüne ve Kantemiroğlu'nun edvarında verdiği 4 mısralı Kâr tarifine göre restore etmiştir. Çalışmamızda Kârın biçimsel analizi, önce mevcut notalara göre 3 mısralı olarak, sonra da Çevikoğlu tarafından restore edilen şekilde yeniden incelemeye tâbi tutulmuştur.

3 Mısralı Kârın Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B

Hey ki yâr, yâr yâr ten ne nen nâ dir nâ, hey ki dost dost dost ten ne nen nâ dir nâ
(T.1.A.a)

Â direm lâ dir nâ, â direm lâ dir nâ, â direm lâ dir dir te nen ne de re dil li ney vây,
hey vây (T.1.A.b)

Ye lel le le lel le le lel lâ kâvli muhteşem (T.1.A.c)

---

⁶Atûfetlu Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin bir makalelerinde beyan buyurdıkları vecihle, güfte enkâzından tereküp eden bu Kârın birinci mısrasını tefrik kabil olmadığından baştaki terennümden bir miktarı yazılmıştır (Yekta, 2000 s. 135).

Âh ki küned kavmî beyakîn **1.B**

T.2.C (*T.2.A.b'* + *T.2.C.a* + *T.2.C.b* + *T.2.C.c* + *T.1.A.c*) + **2.Ç** + **T.3.D** (*T.3.D.a* + *T.3.D.b*) + **3.E**

Âh ha âh ha hey yâr, Âh ha âh ha hey dost, âh ha âh ha hey yâr, det de re dil ler ler ti nâ (T.2.A.b')

dil le re dil ler ler ti nâ ter dil dil li ney vâý, ter dil dil li ney vâý, (T.2.C.a)

ter dil li ney vâý, ter dil li ney vâý âh ti nâ yen tir lâ, yen tir ye le lel li nazlımı vâý,

(T.2.C.b)

âh ti tinâ yen tir lâ, yen tir ye le lelli (T.2.C.c)

Ye lel le le lel le le lel lâ kâvli muhteşem (T.1.A.c)

Âh nigâh mebâd ô ber-âyed zi kemîn **2.Ç**

Dir dir ten nâ, til lil len nâ, â direm lâ dir nâ (T.3.D.a)

Dir dir ten nâ, til lil len nâ, â direm lâ dir nâ (T.3.D.b)

Bî haberest reh-în ü ânest ü ne îñ **3.E**

T.2.C (*T.2.A.b'* + *T.2.C.a* + *T.2.C.b* + *T.2.C.c* + *T.1.A.c*)

Âh ha âh ha hey yâr, Âh ha âh ha hey dost,

âh ha âh ha hey yâr, det de re dil ler ler ti nâ (T.2.A.b')

dil le re dil ler ler ti nâ ter dil dil li ney vâý, ter dil dil li ney vâý, (T.2.C.a)

ter dil li ney vâý, ter dil li ney vâý âh ti nâ yen tir lâ,

yen tir ye le lel li nazlımı vâý, (T.2.C.b)

âh ti tinâ yen tir lâ, yen tir ye le lelli (T.2.C.c)

Ye lel le le lel le le lel lâ kavli muhteşem (T.1.A.c)

3 MISRALI KÂRIN BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	}	$T.1.A$ ($T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c$) + 1.B
		$T.1.A$ (Birinci lafzî ve îkâf terennüm, birinci mısra)
		$T.2.C$ ($T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c$)
		$T.2.C$ (Birinci terennüm ezgisinin bir kısmı, ikinci lafzî ve îkâf terennüm ile birinci terennümün son bölümü.)

Meyânhâne	}	$2.Ç + T.3.D$ ($T.3.D.a + T.3.D.b$) + 3.E
		2.Ç (İkinci mısra, üçüncü îkâf terennüm, üçüncü mısra)
		$T.2.C$ ($T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c$)
		$T.2.C$ (Birinci terennüm ezgisinin bir kısmı, ikinci lafzî ve îkâf terennüm ile birinci terennümün son bölümü)

Çizelge 5.5. Rast Kâr-ı Muhteşem 3 mısralı biçim tablosu

$$T.1.A + 1B + T.2.C + 2Ç + T.3.D + 3E + \underline{T.2.C}$$

BİÇİM ANALİZİ				Hâne
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a,b,c)	1.B	Serhâne Hâne-i Sâni
	$T.2.C$	$T.2.C$ ($A.b',a,b,c,A.c$)	2.Ç	
3. mısra	$T.3.D$ (a,b)		3.E	Meyânhâne Mülâzime
	$T.2.C$	$T.2.C$ ($A.b',a,b,c,A.c$)		

Rast Kâr-ı Muhteşem
Âh Ki Küned Kâvmi Be Yakîn

Usûl: Devr-i Revan

Beste : Abdülkâdir Merâgî

T.1.A

T.1.A.a
Hey ki yâr yâr yâr ten ne nen nâ dir nâ

Hey ki dost dost dost ten ne nen nâ dir nâ

T.1.A.b
Â di rem lâ dir nâ â di rem lâ dir nâ

â di rem lâ dir dir te nen ne de re dil li ney vâ

T.1.A.c
hey vâ ye lel le le lel le le lâ kâv li muh te şem

1.B
Âh ki kü ned kâv mi be yâ kin

T.2.C

T.2.A.b'
Âh ha âh ha hey yâr âh ha âh ha hey dost

T.2.C.a
âh ha âh ha hey yâr det de re dil ler ler ti nâ dil le re dil ler ler ti nâ

18 **T.2.C.b + T.2.C.b'**
 ter dil li ney vâ ter dil li ney vâ ter dil li ney vâ

21
 ter dil li ney vâ ter dil li ney vâ

23 **T.2.C.c**
 Âh ti nâ yen tir lâ yen tir ye le le li naz lı mı vâ âh ti nâ yen tir lâ

26 **T.1.A.c**
 yen tir ye le le li ye le le le le le lâ kâv li muh te şem SON

28 **2.C**
 Âh ni gâh me bâd o be râ yed zi ke min

31 **T.3.D.a + T.3.D.a'**
 Dir dir ten nâ til lil len nâ â di rem lâ dir nâ â di rem lâ dir nâ

34 **T.3.D.b + T.3.D.b'**
 dir dir ten nâ til lil len nâ â di rem lâ dir nâ â di rem lâ dir nâ

37 **3.E**
 Bî hâ be rest re î nü a nes tû ve im

Güfte:

Âh ki küned kavmî beyakîn
 Âh nigâh mebâd ô ber-âyed zi kemîn
 Bî haberest reh-în ü ânest ü ne î

Şekil 5.1. Rast Kâr-ı Muhteşem 3 mısralı analiz notası

4 Mısralı Kârın Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B

Hey ki yâr, yâr yâr ten ne nen nâ dir nâ,

hey ki dost dost dost ten ne nen nâ dir nâ (T.1.A.a)

Â direm lâ dir nâ, â direm lâ dir nâ,

â direm lâ dir dir te nen ne de re dil li ney vâý, hey vâý (T.1.A.b)

Ye lel le le lel le le lel lâ kâvli muhteşem (T.1.A.c)

Kavmî mütefekkiyend(i) der mezheb_ü dîn 1.B

T.2.C (T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c)

Âh ha âh ha hey yâr, Âh ha âh ha hey dost (T.2.A.b')

Âh ha âh ha hey yâr, det de re dil ler ler ti nâ,

dil le re dil ler ler ti nâ (T.2.C.a)

Ter dil dil li ney vâý, ter dil dil li ney vâý,

ter dil li ney vâý, ter dil li ney vâý (T.2.C.b)

Âh ti nâ yen tir lâ, yen tir ye le lel li nazlımı vâý,

âh ti tinâ yen tir lâ, yen tir ye le lelli (T.2.C.c)

Ye lel le le lel le le lel lâ kavli muhteşem (T.1.A.c)

2.Ç + T.2.C (T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c)

Cem'î mütehayyirend(i) der şekk ü yakîn 2.Ç

Âh ha âh ha hey yâr, Âh ha âh ha hey dost (T.2.A.b')

Âh ha âh ha hey yâr, det de re dil ler ler ti nâ,

dil le re dil ler ler ti nâ (T.2.C.a)

Ter dil dil li ney vâý, ter dil dil li ney vâý,

ter dil li ney vâý, ter dil li ney vâý (T.2.C.b)

Âh ti nâ yen tir lâ, yen tir ye le lel li nazlımı vây,

âh ti tinâ yen tir lâ, yen tir ye le lelli (T.2.C.c)

Ye lel le le lel le le lel lâ kavli muhteşem (T.1.A.c)

3.D + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b) + 4.F

Nâgâh(1) münâdiyî der âyed zi kemîn **3.D**

Dir dir ten nâ, til lil len nâ, â direm lâ dir nâ (T.3.E.a)

Dir dir ten nâ, til lil len nâ, â direm lâ dir nâ (T.3.E.b)

K'ey bîhaberân râh(1) ne ânest_ü ne î n **4.F**

T.2.C (T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c)

Âh ha âh ha hey yâr, Âh ha âh ha hey dost (T.2.A.b')

Âh ha âh ha hey yâr, det de re dil ler ler ti nâ

dil le re dil ler ler ti nâ (T.2.C.a)

Ter dil dil li ney vây, ter dil dil li ney vây

Ter dil li ney vây, ter dil li ney vây (T.2.C.b)

Âh ti nâ yen tir lâ, yen tir ye le lel li nazlımı vây (T.2.C.c)

âh ti tinâ yen tir lâ, yen tir ye le lelli

Ye lel le le lel le le lel lâ kâvli muhteşem (T.1.A.c)

4 MISRALI KÂRIN BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	{	T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B
		T.1.A (Birinci lafzî ve îkâî terennüm + birinci mısra)
		T.2.C (T.2.A.b' + T.2.C.a + T.2.C.b + T.2.C.c + T.1.A.c) + 2.Ç
		T.2.C (Birinci terennüm ezgisinin bir kısmı + ikinci lafzî ve îkâî terennüm ile birinci terennümün son bölümü + ikinci mısra)

Meyânhâne
Hâne-i Sâni

$T.2.C$ ($T.2A.b'$ + $T.2.C.a$ + $T.2.C.b$ + $T.2.C.c$ + $T.1.A.c$) + **3.D**

$T.2.C$ (Birinci terennüm ezgisinin bir kısmı, ikinci lafzî ve îkâî terennüm ile birinci terennümün son bölümü + üçüncü mısra)

$T.3.E$ ($T.3.E.a$ + $T.3.E.b$) + **4.F + **$T.2.C$****

$T.3.E$ (Üçüncü lafzî terennüm + dördüncü mısra + ikinci lafzî ve îkâî terennüm ile birinci terennümün son bölümü)

Çizelge 5.6. Rast Kâr-ı Muhteşem murabba Kâr biçim tablosu

$T.1.A$ + $1.B$ + $T.2.C$ + $2.Ç$ + **$T.2.C$** + $3.D$ + $T.3.E$ + $4.F$ + **$T.2.C$**

BİÇİM ANALİZİ				Hâne
1.mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a,b,c)	1.B	Serhâne Hâne-i Sâni
2.mısra	$T.2.C$	$T.2.C$ ($A.b',a,b,b'c, A.c$)	2.Ç	
3.mısra	$T.2.C$	$T.2.C$ ($A.b', a,b,b'c,$ $A.c$)	3.D	Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime
4.mısra	$T.3.E$	$T.3.E$ (a,a',b,b')	4.F $T.2.C$ ($A.b',a,b,b'c, A.c$)	

Rast Kâr-ı Muhteşem
Kavmî Mütefekki-rend Der Mezheb_ü Dîn

Usûl: Devr-i Revan

Beste: Abdülkâdir Merâgî
Güfte : Ömer Hayyam

T.1.A

T.1.A.a

Hey ki yâr yâr_____ yâr_____ te - ne_ nen nâ dir - nâ

hey ki döst döst_____ döst_____ te - ne nen - nâ dir - nâ

T.1.A.b

â - di rem - lâ dir - nâ_____ â - di rem - lâ dir - nâ

â - di rem - lâ dir - ten - nen ne - re-dil - li ney_____ vây

T.1.A.c

ney_____ vây_____ ye-lel le-le lel le-le-lel lâ_____ kav - limuh - te-şem

Şekil 5.2. Rast Kâr-ı Muhteşem 4 mısralı restorasyon yapılmış analiz notası

. (devam) Rast Kâr-ı Muhteşem 4 mısralı restorasyon yapılmış analiz notası

24 **T.2.C.c**

âh ti - nâ — yen tir — lâ yen tir — yel lel lel li nazlum vây

26 **T.1.A.c**

âh ti - nâ — yentir lâ yentiryellelleyelel lelelel lelelel lâ — kav — li muh te şem SON

29 **2.Ç**

Cem' - î — mü - te - hay - - - yi - rend(i) — der — şekk — ü — ya - kîn —

32 **T.2.A.b'**

ah - ha ah - ha hey — yâr — ah - ha ah - ha hey — dost

34 **T.2.C.a**

ahha ah - ha hey — yâr dedere dil - ler ler - ti - nâ diHere dil - ler ler - ti nâ

Şekil 5.2. (devam) Rast Kâr-ı Muhteşem 4 mısralı restorasyon yapılmış analiz notası

T.3.E.a + T.3.E.a'

T.3.E. 50 *dir di ri ten_nâ til lil len_nâ â di rem_lâ dir_nâ â di rem_lâ dir_nâ*

T.3.E.a + T.3.E.b'

53 *dir dir ten_nâ til lil len_nâ â di rem_lâ dir_nâ â di rem_lâ dir_nâ*

4.F 56 *Key bî_hâ_be rân_râh(i) ne_â_nest ü ne in* §

Güfte :

Kavmî mütefekki rend(i) der mezheb_ü dîn
 Cem'î mütehayyirend(i) der şekk_ü yakîn
 Nâgâh (i) münâdiyî der_âyed zi kemîn
 Key bîhaberân râh(i) ne ânest_ü ne in

Eserin zemînhâne ve kaybolan zemânânesindeki eksik ölçüler tamâmlanmış, güftenin eksik mısra', kelime ve heceleri usûl-arûz vezni özelliklerine göre yerleştirilmiş, restorasyon esnâsında nüshadaki yapı korunmaya çalışılmıştır. T. Çevikoğlu

Şekil 5.2. (devam) Rast Kâr-ı Muhteşem 4 mısralı restorasyon yapılmış analiz notası

5.1.2. Hüseyinî Murabba Kâr

“Şâhâ zi-lutf eger nazarî sûy-i ma küni”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî’ ye ait olan bu Kârın dört notası tespit edilmiştir⁷. Eserin güftekârı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Hoca Abdülkâdir’in âsârını yazan Rauf Yekta Bey, bu Kârın güftesinin ilk mısrasını “Cânâ zi-lutf eger nazarî sûy-ı mâ küni” şeklinde vermiştir (Yekta, 2000, s.136). Oysa mevcut notalarda birinci mısra farklıdır.

Eser, Darülelhân Külliyyatı’nda yer almadığından, mevcut notalar incelenmiş bu incelemeler doğrultusunda yeniden yazılarak form açısından tahlil edilmiştir.

Kârın her bir notası 32/4’lük Muhammes usûlünde yazılmış ve notalar arasında küçük farklılıklar olduğu ve bazı kaynaklarda Ağır Muhammes usûlü ile ölçüldüğü görülmüştür (Ezgi,1940, s.121). Cüneyd Kosal notasında sekizinci düzümün sonunda bir sekizlik sus’un fazla olduğu tespit edilmiştir.

4 mısralı Murabba Kâr örneği olan eser, uzun mûsikî cümlelerinden oluşmakla birlikte birinci ve ikinci mısra da yer alan sözlerin usûlün ikinci düzümünden başladığı görülmektedir. Üçüncü ve dördüncü mısralar ölçü başından başlamaktadır. Hüseyinî Kârın üçüncü terennüm bölümü eserin mülâzime kısmını içermektedir.

Kârın güftesi, İran’da Şeceryan tarafından yayımlanan Şevknâme albümünün kitapçığında yer almaktadır (Şeceryan, 2014, s. 31). Kitapçıkta bu eserin güftesinin Timurlular devrine ait olduğu ve Şia imamları ile ilgili olduğu bilgisi bulunmaktadır.

---

⁷ Notalar; Cüneyd Kosal, Suphi Ezgi, Hâki Numanoğlu ve “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilen eserlerin yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır.

Güfte:

Şâhâ zi-lutf eger nazarî sûy-i mâ künî
Derd-i dil-i şikeste-i mârâ devâ künî
Pîrîm u nâ-tüvân ü za'îfm ü müst(e)mend
Behr-i Hudâ ki hâcet-i pîrî revâ künî

Veziin: Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün

Güftenin Anlamı:

“Ey şahım, eğer lütufla bize doğru bir bakarsan
Bizim kırık (yaralı) gönlümüzün derdine deva edersin
Yaşlıyız, güçsüzüz, zayıfız, ihtiyaç sahibiyiz
Allah için yaşlılık ihtiyacını gider (yerine getir)⁸

Kârın Güfte-Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** (1.B.a + 1.A.b' + 1.B.b) + **T.1.A** (T.1.A.b + T.1.A.c)

Ten nen nen dir ten nen nen dir (T.1.A.a)

dir ten nen ni tâ dir ney, dir ten nen ni tâ dir ney,

te ne ni te nen tâ dir ney, hey âh ha dost (T.1.A.b)

âh ha âh ha yârim (T.1.A.c)

Şâhâ zi-lût (**1.B.a**)

lûtf eger nazar-î (**1.A.b'**)

sûy-i mâ künî (**1.B.b**)

---

⁸ Güfte çevirisi, Selçuk Üniversitesi Fars Dili Ed. Böl. Öğr. Üyesi Doç Dr. İbrahim Kunt tarafından yapılmıştır.

hey âh ha dost (T.1.A.b)

âh ha âh ha yârim (T.1.A.c)

2.C (2.C.a + 2.C.b) + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b') + **T.3.D**
(T.3.D.a + T.1.A.c' + T.3.D.b)

Derd-i dil-i şikeste-i mârâ (**2.C.a**)

devâ küñî (**2.C.b**)

Ten ten te nen tâ dir ten ten tâ dir ney ten nen nen nen te nen tâ dir ney (T.2.Ç.a)

tâ te nen nen nen ni tâ te nen nen nen ni

tâ ten nen nen nen ni ten tâ dir ney (T.2.Ç.b)

Derd-i dil-i şikeste-i mârâ (**2.C.a**)

devâ küñî hey (**2.C.b'**)

Nazlım yâr yâr hey cânım hey ömrüm, sultânım, hünkârım (T.3.D.a)

âh ha âh ha yârim (T.1.A.c')

yâ imâm-ı zemân hey, Yâ sultânı cihân vây (T.3.D.b)

3.E + T.4.F

Pîrîm u nâ-tüvân ü za'îfim ü müst(e)mend dil âh ha yârim (**3.E**)

Murâdîmen ten te nen tâ dir ney (T.4.F)

4.G (4.G.a + 4.C.b) + **T.3.D** (T.3.D.a + T.1.A.c' + T.3.D.b)

Behr-i Hudâ ki hâcet-i pîrî (**4.G.a**)

revâ küñî hey (**4.C.b**)

Nazlım yâr yâr hey cânım hey ömrüm, sultânım, hünkârım (T.3.D.a)

âh ha âh ha yârim (T.1.A.c')

yâ imâm-ı zemân hey, Yâ sultânı cihân vây (T.3.D.b)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne
Hâne-i Sâni

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** (1.B.a + 1.A.b' + 1.B.b) + **T.1.A**
(T.1.A.b + T.1.A.c)

T.1.A (Birinci ikâf terennüm + birinci mısra + birinci ikâf terennümün son iki bölümü.)

2.C (2.C.a + 2.C.b) + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b') +
T.3.D (T.3.D.a + T.1.A.c' + T.3.D.b)

2.C (İkinci mısra + ikinci ikâf terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennümün ilk bölümü + birinci terennümün bir kısmı ve 3. lafzî terennümün ikinci bölümü)

Meyânhâne

3.E + T.4.F

3.E (Üçüncü mısra + dördüncü ikâf ve lafzî terennüm.)

4.G (4.G.a + 4.C.b) + **T.3.D** (T.3.D.a + T.1.A.c' + T.3.D.b)

4.G (Dördüncü mısra + üçüncü lafzî terennümün ilk bölümü + birinci terennümün bir kısmı ve 3. lafzî terennümün ikinci bölümü)

Çizelge 5.7. Hüseyinî Murabba Kâr biçim tablosu

$T.1.A + 1.B + T.1.A + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + T.4.F + 4.G + \underline{T.3.D}$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1.mısra	T.1.A	<i>T.1.A</i> (a,b,c)	1.B (a,A,b', b)	<i>T.1.A</i> (b,c)	2.C (a,b)	Serhâne Hâne-i Sâni
2.mısra	T.2.Ç	<i>T.2.Ç</i> (a,b)	2.C (a,b')			
3.mısra	T.3.D	<i>T.3.D</i> (a, A.c',b)			3.E	Meyânhâne Mülâzime
4.mısra	T.4.F	4.G (a,C.b)			<u>T.3.D</u> (a, A.c',b)	

HÜSEYNÎ MURABBA KÂR
Şâhâ zi-lutf eger nazarı sûy-i mâ küni

Usûlü: Muhammes

Beste: Abdülkâdir Merâgî

T.1.A

T.1.A.a

Ten nen nen dir ten nen nen dir

dir ten nen ni tâ dir ney

dir ten nen ni tâ dir ney

T.1.A.b

te ne ni te nen tâ dir ney hey âh ha

T.1.A.c

dost âh ha âh ha yâ rim

Şekil 5.2. Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

1.B

21 **1.B.a** **1.B.A.b'**

Şâ hâ zi - lut lut (f) e

25 **1.B.b**

ger na za rî sîy

29 **T.1.A.b**

i mâ kü nî hey âh ha

33 **T.1.A.c**

dost âh ha âh ha yâ rim

37 **2.C.a**

Derd - - - i dil - i şî

41

kes te - i mâ râ

Şekil 5.3. (devam) Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

45 **2.C.b**

de vâ kü ni

49 **T.2.Ç.a**

Ten ten te nen tâ dir ten
Ten ten tâ dir ney

53

ten nen nen nen te nen tâ dir ney

57 **T.2.Ç.b**

tâ te nen nen nen ni tâ te nen nen nen ni

61

tâ ten nen nen nen ni ten tâ dir ney

65 **2.C.a**

Derd - i dil - - - i şî

69

kes te - i mâ râ

Şekil 5.3. (devam) Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

73 **2.C.b'**

de vâ kû nî hey

77 **T.3.D.a**

T.3.D Naz lîm yâr yâr hey câ nim

81

hey öm rîm sul tâ nim

85 **T.1.A.c'**

hün kâ rîm âh ha âh ha yâ rîm

89 **T.3.D.b**

yâ i mâ mi ze mân hey hân vay SON
yâ sul tâ ni ci

Şekil 5.3. (devam) Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

3.E

95 **3.E.a**

Pi ri m u

99

nâ - tû vâñ ü za'î fim ü

103

müs t mend

107 **T.4.F**

dil âh ha yâ rim Mu râ dı men

111

ten te nen tâ dir ney

The image displays a musical score for a Kâr analysis. It consists of three systems of music. The first system is for voice part 3.E, starting at measure 95. It features a vocal line and a piano accompaniment line. The lyrics are 'Pi ri m u'. The second system starts at measure 99 and continues the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are 'nâ - tû vâñ ü za'î fim ü'. The third system starts at measure 103 and continues the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are 'müs t mend'. The fourth system is for voice part T.4.F, starting at measure 107. It features a vocal line and a piano accompaniment line. The lyrics are 'dil âh ha yâ rim Mu râ dı men'. The fifth system starts at measure 111 and continues the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are 'ten te nen tâ dir ney'. The score is written in a single system with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C).

Şekil 5.3. (devam) Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

4.G ¹¹⁵ 4.G.a

Behr - - - i Hu dâ ki

¹¹⁹

hâ cet - i pî ri

4.C.b ¹²³

re vâ kü nî hey

Güfte:

Şâhâ zi-lutf eger nazarî sûy-i mâ künî
 Derd-i dil-i şikeste-i mârâ devâ künî
 Pîrîm u nâ-tüvân ü za'îfîm ü müst(e)mend
 Behr-i Hudâ ki hâcet-i pîrî revâ künî

Vezin: Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün

terennüm:

Ten nen nen dir ten nen nen dir dir ten nen ni tâ dir ney
 Dir ten nen ni tâ dir ney te ne ni te nen tâ dir ney
 Âh ha dost âh ha âh ha yârim
 Hey âh ha dost âh ha âh ha yârim
 Ten ten te nen tâ dir ten ten tâ dir ney
 Ten nen nen nen te nen tâ dir ney
 Tâ te nen nen nen nen ni tâ te nen nen nen ni
 Tâ ten nen nen nen ni ten tâ dir ney
 Nazlım yâr yâr hey cânım hey
 Ömrüm sultânım hünkârım âh ha âh ha yârim
 Yâ imâm-ı zemân hey nazlım yâr
 Ömrüm sultânım hünkârım

Şekil 5.3. (devam) Hüseyinî Murabba Kâr analiz notası

5.1.3. Pencgâh Murabba Kâr

“Kâfir Tü Kücâ vü İlm-i Edvâr Kücâ”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî’ye ait olduğu belirtilen Pencgâh makâmındaki bu Kârın üç notası tespit edilmiştir. Pencgâh Kâr, Darülelhân Külliyyatı’nda, 163. fasikülde yer alan notasına bağlı kalınarak analiz edilmiş ve yeniden yazılmıştır. Sengîn Semâî usûlünde bestelenen ve 6/2’lik olarak yazılan Kârın mevcut notaları arasında tartım, perde ve güfte bakımından küçük farklılıklar olduğu görülmüştür. Notaların her birinde, 4. 6, 7. 32. ve 34. ölçülerin ikişer vuruş eksik yazıldığı görülmektedir. Bu durum Kârın Darülelhân Külliyyatında yer alan notasının altında bir dipnot ile yazılmış ve Kârın yeniden tashih edildiği belirtilerek tamamlanmıştır.⁹

Pencgâh Kârın 4. ve 32. ölçüleri içerisinde bulunan “tuh te ne **ten**” şeklinde yazılan terennümlü kısım “tuh te ne **nen**” şeklinde güftelede düzeltilmiştir. Nitekim “ten” hecesinin art arda tekrarlanması, terennüm yapısı bakımından karşılaşılan bir durum olmamakla birlikte, hem icra yönünden zorluğa yol açmakta hem de duyum açısından kulağı rahatsız etmektedir. Pencgâh Kâr, ezgisel olarak ele alındığında, Merâgî’nin diğer dört mısralı Kârlarına göre daha kısa mûsıkî cümlelerine sahip olduğu görülmektedir. Daha önce incelediğimiz, Merâgî’ye atfedilmiş olan dört mısralı Kârlara göre oldukça farklı bir biçim şeması olan bu Kârın, terennümle başlaması dışında, 2. 3. ve 4. mısraların aralarına hiç terennüm almadan art arda bestelenmiş olması dikkati çekmektedir. Bu işleyiş daha önce incelemiş olduğumuz Kârlarda karşılaştığımız bir biçim yapısı değildir. Eserde 1. terennüm kısmı Kârın sonunda tekrar ederek mülâzime bölümünü oluşturmaktadır.

Pencgâh Kârın bir rivayete göre, Merâgî tarafından, öğrencisi olan Gulam Şâdî’nin yine aynı makâmda hocasına kızarak hiciv¹⁰ ettiği Kârına karşılık, cevap niteliğinde

⁹ Darülelhân Külliyyatı. Fasikül no: 165

¹⁰ Hiciv: Şiir yoluyla yerme ve gülünç duruma düşürme. Hicivler genellikle kişilere yönelik ise de bazen toplumu, âdetleri vs. yeren hicivler de yazılır. Nesir hâlde yazılmış hiciv örnekleri çok azdır. Halk edebiyatındaki taşlama karşılığı olup günümüzde yergi adıyla bilinir (Pala, 2000, s. 186).

bestelendiği söylenmiştir. Merâgî'nin, Kârda, “tuh te ne nen” terennümlerini, öğrencisini târiz¹¹ etmek sebebiyle kullandığı belirtilmiştir.

Bu rivayetle ilgili olarak Darüelhân Külliyyatı'nda bulunan notta, Merâgî'nin, Gulam Şâdî'ye cevap olarak yazdığı söylenen tuh te ne nen nağmeleri ile şâkirdinin yüzüne tükürdüğü belirtilmiş ancak bu rivayetin pek de doğru olmadığı yine külliyyat içerisinde yer alan notlarda ifade edilmiş¹² ve aynı usûl ile bestelenmiş olan her iki Kârın sözlerinin de müstehcen olduğundan bahsedilmektedir.

Rauf Yekta Bey (2000),

“Hoca Abdülkâdir'in telifat-ı musikiyyesinden müstebân olan fezail ve ahlâk-ı kemâliyyesiyle katiyen münasebet almayacak elfâz-ı müstehceneyi ihtiva eden bu Kârın da Hoca merhuma isnad edildiğine kaniyiz” (s.135) diyerek bu Kârın Abdülkâdir Merâgî'nin mûsikî anlayışı ve ahlak yapısı ile bağdaşmadığını ve bu nedenle eserin kendisine atfedildiğini belirtmiştir.

Güfte:

Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ

Tûtî be-kücâ zâgak-ı kâh-hârî kücâ

Men tûtîyem tü zâgak-i kâh-hârî

Rüsvây(i) kücâ vü seyr-i gülzâr kücâ

Rûbâî vezin:

Mef'ûlü / mefâîlün / mefâîlün / fa'

3. mısra Müstefilün/ müstefilün/ mefailün

4. mısra Mefûlü / fâîlâtü / mefâîlün / fa' veznin'dedir.

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Âh te ne nen vâh te ne nen (T.1.A.a)

¹¹ Tarîz: Taş atma. Edebiyatta birini küçük düşürmek va onunla alay etmek amacıyla, söylenecek sözü tam tersi olan bir söz ile nükte yaparak anlatma sanatı (Pala, 2000, s. 383).

¹² Dârüelhan Külliyyatı. Fasikül no: 163-164.

tûh te ne ten ten ti nâ (T.1.A.b)

dir te ne dir bâşın için (T.1.A.c)

Kâfir tü kücâ, kâfir tü kücâ vü (1.B.a)

İlm-i edvâr kücâ (1.B.b)

Tûtî be kücâ zâgak-1 (2.C.a)

Kâh-hâri kücâ (2.C.b)

3.Ç (3.Ç.a + 3.Ç.b + 3.Ç.c) + T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b)

Men tûtiyem men tûtiyem tû (3.Ç.a)

zâgak-1 (3.Ç.b)

kâh-hâri (3.Ç.c)

Yel lel lel li te rel lel lel li (T.2.D.a)

te re lel lel lel li yâ lâ ye le lâ li (T.2.D.b)

4.E + T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c)

Rüsvây(i) kücâ vü seyr-i gülzâr kücâ (4.E)

Âh te ne nen vâh te ne nen (T.1.A.a)

tûh te ne ten ten ti nâ (T.1.A.b)

dir te ne dir bâşın için (T.1.A.c)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	{	<i>T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B (1.B.a + 1.B.b) + 2.C</i> <i>(2.C.a + 2.C.b)</i>
		<i>T.1.A (Birinci ikâî ve lafzî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)</i>
Meyânhâne Hâne-i Sâni	{	<i>3.Ç (3.Ç.a + 3.Ç.b + 3.Ç.c) + T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b)</i>
		<i>3.Ç (Üçüncü mısra + ikinci ikâî terennüm.</i>
		<i>4.E + T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c)</i>
		<i>4.E (Dördüncü mısra + birinci ikâî ve lafzî terennüm)</i>

Çizelge 5.8. Pencgâh Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + 3.Ç + T.2.D + 4.E + \underline{T.1.A}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (a,b,c)	1.B (a,b)	2.C (a,b)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.Ç	3.Ç (a,b,c)		<i>T.2.D</i> (a,b)	Meyânhâne Mülâzime
	4.E	4.E		<u><i>T.1.A</i></u> (a,b,c)	

PENCGÂH MURABBA KÂR
Kâfir Tü Kücâ vü İlm-i Edvâr Kücâ

{♩=44}

Usûlü: Sengin Semâi

Beste: Abdülkâdir Merâgî

T.1.A

T.1.A.a

Âh te ne nen vâh te ne nen

T.1.A.b

tüh te ne nen ten ti nâ

T.1.A.c

dir te ne dir bâ şm i çün

1.B

1.B.a

Kâ fir tü kü câ kâ fir tü kü câ

1.B.b

vü il mi ed vâ kü câ

Şekil 5.3. Pencgâh Murabba Kâr analiz notası

12 **2.C.a**

Tû tî be - kü câ zâ ga

14 **2.C.b**

kî kâ kâh hâ rî kü câ

16 **3.Ç.a**

Men tî tî yem men tî tî yem tî

18 **3.Ç.b**

zâ zâ ga kî

20 **3.Ç.c**

kâh hâ rî

Şekil 5.4. (devam) Pencgâh Murabba Kâr analiz notası

T.2.D.a

T.2.D

yel_ lel_ lel_ lel_ li te rel_ lel_ lel_ lel_ li

T.2.D.b

te_re lel_ lel_ lel_ lel_ lel_ lel_ lel_ li yâ_lâ_ ye le_lâ

4.E

4.E

li_rüs vâ_y_ kü_ câ_ vü seyr_ - i gül_ zâr_ kü câ_

T.1.A.a

T.1.A

Âh_ te_ ne_ nen_ vâh_ te_ ne_ nen_

T.1.A.b

Tûh_ te_ ne_ nen_ ten_ ti nâ

Şekil 5.4. (devam) Pencgâh Murabba Kâr analiz notası

34 T.1.A.c

dir te ne dir bâ şın i çün SON

Güfte:

Kâfir tü kücâ vü ilm-i edvâr kücâ
 Tûtî be-kücâ zâgak-ı kâh-hârî kücâ
 Men tûtîyem tü zâgak-i kâh-hârî
 Rûsvây(i) kücâ vü seyr-i gülzâr kücâ

vezin:

Mef'ûlü / mefâîlün / mefâîlün / fa'
 3. mısra Müstefîlün/ müstefîlün/ mefailün
 4. mısra Mef'ûlü / fâîlâtü / mefâîlün / fa'

Terennüm :

Âh te ne nen vâh te ne nen tûh te ne ten
 Ten ti nâ dir te ne dir bâşın içün
 Yel lel lel li te rel lel lel li
 Te re lel lel lel lel lel lel li
 Yâ lâ ye le lâ li
 Âh te ne nen vâh te ne nen tûh te ne ten
 Ten ti nâ dir te ne dir bâşın içün

Şekil 5.4. (devam) Pencgâh Murabba Kâr analiz notası

5.1.4. Rast Kâr-ı Şevknâme Murabba Kâr

“Ez şevk-ı Tü Ân Zülf-i Cemâl-i Tü Ne-Dîdîm”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî' ye ait olan Rast makâmındaki bu Kârın yedi farklı notası tespit edilmiştir.¹³ Kârın güftekarı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eser, Darülelhân Külliyyatı'nda yer almadığından, mevcut notalar incelenmiş ve bu incelemeler doğrultusunda yeniden yazılarak, form açısından tahlil edilmiştir.

Eserin her notası 32/4'lük Haffif usûlünde yazılmış ve notalar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür.

4 mısralı bir Kâr örneği olan eser, daha önce incelemiş olduğumuz dört mısralı Kârların biçim şemalarından farklı bir yapıda işleyiş göstermiştir. 1. ve 2. mısraları Nakış formuna benzer şekilde ard arda bestelenmiş bir biçim gösterirken, 3. ve 4. mısralar aralarına terennüm alarak Murabba formuna benzer bir anlayışla bestelenmiştir. Ayrıca Ziya Akyiğit notası dışında kalan tüm notalar 4. mısranın ardından ikinci terennümün başına dönmüş ve bu terennümün ardından gelen 2. mısra ile eser sona ermiştir. Oysaki 2. ve 4. mısraların ezgileri aynı olmasına rağmen 4. mısranın icrasından sonra ikinci mısra ile eserin bitişi, incelenen Kârlarda daha önce görülen bir yapı değildir. Bu nedenle günümüze intikâl ederken bozulmaya uğramış olma olasılığı muhtemeldir. İncelediğimiz diğer dört mısralı Kârlarda olduğu gibi geleneğin bir parçası olarak karşımıza çıkan bu yapı kanaatimizce 2. mısra ile değil dördüncü mısra ile son bulmalıdır. Biçim tablosunda yer alan Hâne-i Sâni bölümü Kârın mülâzime kısmını oluşturmaktadır.

Bazı kaynaklarda Kâr-ı Şevknâme Şeyh Abdülâlî Efendi'ye atfolunmuştur (Akdoğan, 2008, s. 174).

Farklı mecmualarda Abdülâlî veya Şeyh Abdülâlî adına kayıtlı olan Kârlar, yanlışlıkla Hoca Abdülkâdir'e isnad edilmiştir (Ezgi, 1940, s. 162). Şevknâme bu bahisle adı geçen ve Abdülâlî adına kayıtlı Kârlar arasında sayılmaktadır.

¹³ Notalar, Ziya Akyiğit, Ruhi Ayangil, Cüneyd Kosal, Suphi Ezgi, Refik Fersan ve “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen eserlerin yer aldığı çalışmadan alınmıştır.

Güfte:

Ez şevk-ı tü ân zülf-i cemâl-i tü ne-dîdîm

Ez-pây-fütâdîdîm be-gûyet âb-ı gûyet ne-resîdîm

Feryâd(1) besî kerdem ü feryâd(1) resî nîst

Gûyâ ki der-în kubbe-i firûze kesî nîst

Veziin: Mef'îlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.a') + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Tâ nâ tâ nâ de re dil li ten cânım a de re til lil lâ de re til lil len (T.1.A.a,a')

Ez şevk-ı tü ân zülf-i cemâl-i (**1.B.a**)

ân zülf-i cemâl-i tü ne-dîdîm (**1.B.b**)

Ez-pây-fütâdîdîm be-gûyet (**2.C.a**)

âb-ı gûyet ne-resîdîm (**2.C.b**)

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten nen nen ni ten ne nen ni ten (T.2.Ç.a)

De re til lil lâ de re til lil len (T.2.Ç.b)

Tâ nâ tâ nâ de rel li dost (T.2.Ç.c)

Tâ nen ni tâ nen ni ah de re til lil len (T.2.Ç.ç)

Hey yâr hey dost a ha yârimen (T.2.Ç.d)

Hey yâr hey dost a ha mîrimen (T.2.Ç.e)

Ez-pây fütâdîdîm be- gûyet (**2.C.a**)

Âb-ı gûyet ne-resîdîm (**2.C.b**)

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + **3.E** (3.E.a + 3.E.b) + **T.4.F** (T.4.F.a + T.4.F.b) + **4.C** (4.C.a + 4.C.b)

Âh ha ahâ yârim zîbâ-yi men (T.3.D.a)

Hey hey hey makbûl-i men (T.3.D.b)

Feryâd(1) besî kerdem ü feryâd(1) (**3.E.a**)

ü feryâd(1) resî nîst (**3.E.b**)

Â dillere dir dir ten nâ de re dil li ten (**T.4.F.a**)

Dere til til lil lâ de re til lil len (T.4.F.b)

Gûyâ ki der-în kubbe-i firûze (**4.C.a**)

firûze kesî nîst (**4.C.b**)

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten nen nen ni ten ne nen ni ten (T.2.Ç.a)

De re til lil lâ de re til lil len (T.2.Ç.b)

Tâ nâ tâ nâ de rel li dost (T.2.Ç.c)

Tâ nen ni tâ nen ni ah de re til lil len (T.2.Ç.ç)

Hey yâr hey dost a ha yârimen (T.2.Ç.d)

Hey yâr hey dost a ha mîrimen

Ez-pây-fütâdîdîm be-gûyet (**2.C.a**)

âb-1 gûyet ne-resîdîm (**2.C.b**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne
Hâne-i Sâni

$T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.a') + 1.B (1.B.a + 1.B.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b)$
 $T.1.A$ (Birinci lafzî ve îkâî terennüm, birinci mısra, ikinci mısra)
 $T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e) + 2.C$
 $(2.C.a + 2.C.b)$
 $T.2.Ç$ (İkinci lafzî ve îkâî terennüm, ikinci mısra)

Meyânhâne
Hâne-i Sâni

$T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + 3.E + T.4.F (T.4.F.a + T.4.F.b) + 4.C (4.C.a + 4.C.b)$
 $T.3.D$ (Üçüncü lafzî terennüm, üçüncü mısra, dördüncü îkâî terennüm, dördüncü mısra)
 $T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e) + 2.C$
 $(2.C.a + 2.C.b)$
 $T.2.Ç$ (İkinci lafzî ve îkâî terennüm, ikinci mısra)

Çizelge 5.9. Rast Kâr-ı Şevknâme Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2C + T.3.D + 3.E + T.4.F + \underline{4.C + T.2.Ç + 2C + T.3.D}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne
1. mısra	$T.1.A$	$T.1.A (a, a')$	1.B (a,b)	2.C (a,b)	Serhâne Hâne-i Sâni
2. mısra	$T.2.Ç$	$T.2.Ç (a, b, c, ç, d, e)$	2.C (a,b)	$T.3.D (a, b)$	
3. ve 4. mısra	3.E	3.E (a,b)	$T.4.F (a, b)$	<u>4.C (a,b)</u>	Meyânhâne
2. mısra	<u>$T.2.C$</u>	<u>$T.2.C (a, b, c, ç, d, e)$</u>	<u>2.C (a,b)</u>	<u>$T.3.D (a, b)$</u>	Hâne-i Sâni Mülâzime

RAST KÂR-I ŞEVKNÂME MURABBA KÂR

Ez Şevk-ı Tü Ân Zülf-i Cemâl-i Tü Ne-Didim

♩=72

Usûlü: Hafif T.1.A.a+T.1.A.a'

Beste: Abdülkâdir Merâgî

T.1.A.
Tâ nâ tâ nâ de re dil li ten câ nm

5
â de re til lil lâ de re til lil len len

10 **1.B.a**
E z şev kı tü zül fi ce mâl

14 **1.B.b**
i ce mâ li tü ne dî dîm

18 **2.C.a**
Ez pâ y fü tâ dî dîm be gû yet

Şekil 5.4. Rast Kâr-ı Şevknâme Murabba Kâr analiz notası

22 **2.C.b**

â bı gû yet ne re sî dîm

26 **T.2.Ç.a**

Ten nen nen nî ten ne nen ni

30 **T.2.Ç.b**

ten de re til lî lâ de re til lî len

34 **T.2.Ç.c**

Tâ nâ tâ nâ de rel li dost

38 **T.2.Ç.ç**

tâ nen nî tâ nen nî âh de re til lî len

Şekil 5.5. (devam) Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr analiz notası

42 **T.2.Ç.d**

hey yâr hey dost a hâ yâ ri men

46 **T.2.Ç.e**

hey yâr hey dost a hâ mî ri men

50 **2.C.a**

Ez pâ y fû tâ dîm be gû yet

54 **2.C.b**

â bî gû yet ne re sî dîm

58 **T.3.D.a**

Âh hâ a hâ yâ rim zi bâ yi men

Şekil 5.5. (devam) Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr analiz notası

62 **T.3.D.b**

hey_____ hey hey_____ mak bû li men_____ SON

66 **3.E.a**

3.E Fer yâ_____ di be sî ker_____ dem ü fer yâ

70 **3.E.b**

di â fer_____ yâ_____ di_____ re_____ sî_____ nîst

74 **T.4.F.a**

T.4.F Â dil_ le re_ dir_ dir_ ten nâ de re dil_ li_ ten

78 **T.4.F.b**

de re til_____ til_ lil_ lâ_____ de re til_ lil_ len_____

Şekil 5.5. (devam) Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr analiz notası

4.C

82 4.C.a

Gû yâ ki de rîn kub be i fî rû

86 4.C.b

ze fî rû ze ke sî nîst

Güfte:

Ez şevk-ı tü ân zülf-i cemâl-i tü ne-dîdîm
 Ez-pây-fütâdîdîm be-gûyet âb-ı gûyet ne-resîdîm
 Feryâd(1) besî kerdem ü feryâd(1) resî nîst
 Gûyâ ki der-în kubbe-i firûze kesî nîst

Vezin: Mef'îlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Terennüm:

Tâ nâ tâ nâ de re dil li ten cânım a de re til lil lâ de re til lil len len
 Ten nen nen ni ten ne nen ni ten de re til lil lâ de re til lil len
 Tâ nâ tâ nâ de rel li dost tâ nen ni tâ nen ni ah de re til li len
 Hey yâr hey dost a ha yârım hey yâr hey dost a ha mirimen
 Ah ha a ha yârım zibâyimen hey hey hey makbûlîmen
 A dil le re dir dir ten nâ de re dil li ten de re til til lil lâ de re til lil len

Şekil 5.5. (devam) Rast Kâr-1 Şevknâme Murabba Kâr analiz notası

5.1.5. Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz

“Ey Şehinşâh-ı Horâsân Yâ İmâm İbnü'l-Hümâm”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî'ye ait olan Segâh Kârın yedi farklı notası¹⁴ tespit edilmiştir. Güftesi ile ilgili bir bilgiye rastlanmamış olmasına rağmen, Merâgî'nin yazılı kaynaklarında yer alan bilgilere göre değerlendirildiğinde Merâgî'ye atfedilen bu Kârın güftesinin kendisine ait olma ihtimali, incelemiş olduğumuz diğer Kârlarına istinaden daha kuvvetlidir. Eserin, Darülehân Külliyyatı'nda yer alan notası ve mevcut diğer notalar incelenmiş, bu incelemeler doğrultusunda eser yeniden yazılarak form açısından tahlil edilmiştir. Mevcut notalar, 32/2'lik ve 32/4'lük mertebelerde, Hafif usûlünde yazılmış ve aralarında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür.

4 mısralı bir Kâr örneği olan Şeş-âvâz, Merâgî'nin aynı formdaki örnekleri dikkate alındığında öncelikle incelemiş olduğumuz ilk dört mısralı Nakış Kâr olması sebebiyle daha önceki biçim şemalarından farklılık arz etmektedir. 4. mısranın ardından gelen biçim şeması ise, diğer örneklerde daha önce rastlamadığımız farklı bir form (Kâr-ı Nâtık) yapısı içermektedir. Bu sebeple form biçimi açısından inceleme yapılırken aşağıdaki tabloya göre 4. mısranın ardından gelen *T.3.E* kısmından sonra yer alan bu bölüm ayrıca değerlendirilmiş ve biçim şemasının altında yer alan notta belirtilmiştir (bkz. s. 85). Bu kısım bazı kaynaklarda ayrı notaya alınmıştır. Kârın ismini aldığı bölüm olarak biçimsel yapı gösteren bu kısım, 6 âvâze yani 6 makâmı içeren ve öğreti amaçlı yazılmış Kâr-ı Nâtık form yapısına uygun olarak bestelenmiştir.

Merâgî'nin yazılı müzikoloji kaynaklarında (Bardakçı, 1986, s. 68) âvâze başlığı altında incelediği ve 6 makâmı anlattığı bölüm, eser içerisinde Kârın sonunda terennüm ikâlarının ardına eklenerek bestelenmiş ve Kârın yapısını 4. mısranın devamında oldukça değiştirmiştir. 6 âvâzın yer aldığı bu yapının ardından, Kârın içerisinde daha önce kullanılmış olan son terennüm, Şeş-âvâz kısmının sonuna eklenerek, yeniden Kârın önceki kısmı ile bütünlük kazanmıştır. Ses, nağme ve perde demek olan âvâz sözcüğüne, değişik kaynaklarda âvâze veya âğâze olarakta rastlanır (Öztuna, 1990, s. 58). XIII. Yüzyıl ile XV.

¹⁴ Notalar, Hâki Numanoglu, Ziya Akyigit, Suphi Ezgi, Ruhi Ayangil ve “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen eserlerin yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır. Diğer notaların yazarları belli değildir.

yüzyıl arasında yazılan edvarlarda âvâze yani makâm dizileri altı tane olarak belirtilmiş ve açıklanmıştır.

Câmi'ü'l-Elhân'da 6 âvâzenin; Nevrûz, Selmek, Gerdâniye, Geveşt, Mâye ve Şehnâz makâmlarında olduğu belirtilerek bu altı âvâze "âvâzât-ı sitte" adı verilmiştir (Öztuna, 1998, s. 83).

XV. yüzyıldan elimize ulaşan ve önemli bir nazariyat kaynağı olan Ahmed Oğlu Şükrullah risâlesinde ise altı âvâzenin sırası 1. gevâşt, 2. gerdâniye, 3. selmek, 4. nevrûz, 5. mâye ve 6. âvâz ise Şehnâz olarak belirtilmiştir (Bardakçı, 2008, s. 65).

Âvâzeler, dönemin teorisinde tam dizi olmayıp ancak özel isimle anılan ses gruplarıdır (Paçacı, 2018, s. 27).

Segâh Kârın farklı yapısı dikkat çekicidir. M. Nuri Şeyda Bey Efendi bir makâlesinde Abdülkâdir Merâgî'nin âsârını ele alırken Segâh Kâr-ı Şeş-âvâz için şunları yazmıştır.

"Evvela görürüz ki olanca azametiyle gözümüzün önüne şeş-âvâz tabir olunan Kâr gelir. Ya meded! Mevzu ne kadar metin, esas ne kadar sağlam nagamat ne kadar mütenasip. Zira mevzu Hazret-i İmâm Musa er-Rıza, esâs-ı meslek Farabî, nağamat sırf ruhanî... Can kulağıyla dinlendiği zaman: "Ya Ali merd-i meydân, yâ Alî şîr-i yezdân" nağmeleri terennüm olur iken insan kendisini sahrâ-yı Kerbelâ'da zannetmez mi? Hatta Irak'taki: "Her şeb nigerânest meh-i nev tâ tû berâyî" nağmeleri, guş edilince bir ehli halik kendisini ıssız bir bâdiye-i Arapta şeb-i mükevkeb bekler gibi emel ve ikbalini ümit ettiğini andırmaz mı?" sözleriyle Segâh Kâr-ı Şeş-âvâz'ın ne kadar etkileyici bir Kâr örneği olduğunu ifade etmeye çalışmıştır (Yekta, 2000, s. 76).

Dr. Suphi Ezgi; Segâh Kâr-ı Şeş-âvâz'ın Merâgî'nin yazılı kaynaklarında Hafif usûlü ve Segâh makâmı ile ilgili bilgilere rastlanmadığından dolayı bu Kârın Abdülkâdir'e ait olmadığını düşündüğünü şu sözleri ile ifade etmiştir:

"17 yaşında iken üstadım Zekâî Efendi'den Abdülkâdir Merâgî'nin eseridir diye geçtiğim yukarıdaki Kârın lâhni, Rauf Yektâ Beyin Ataullah Efendi'den geçtiği vecihten çok güzeldir. Çar imâmı Ali çocuklarından Horasan'da yaşamış olan İmâm Muserriza'ya bir mersiye olarak yapılmıştır. Tahminen 1070-1080 senelerinde yazılmış olan Hafiz Post'un fasıl mecmuasında dahi bazı mecmualarda olduğu gibi birkaç eser Abdülkâdir namına kaydolunmuştur. Yukarıda yazılı Kârın usûlü hafiftir. Bu usûl Abdülkâdir'in kitaplarında yoktur. Tahminen 800 tarihlerinde Horasan'da Ali Şah Bûke tarafından telif olunan Mukaddimetü'l-usûl namındaki eserinde (Sadettin Arel ve Üniversite kütüphânesinde mevcuttur) bu Hafif usûlü mevcut olup şekli aynen bizdeki gibidir. Oradan bize gelmiş olduğunu kuvvetle zannediyorum. Segâh isminde bizim bildiğimiz veçhile bir makâm da Abdülkâdir'in kitaplarında mevcut değildir. Bu delillerle Kârın Abdülkâdir'in olmadığı belirmektedir. Onun Horasan'da bestelendiğini ve oradan bize geldiğini kabul ediyorum. Eserin lâhini yüksek üslûpta olup 500 ilâ 520 sene evvel bestelenmiş olduğunu tahmin ederim" (Ezgi, 1940, s. 522).

Paçacı ise; Merâgî'nin Segâh Nakış Kâr-1 Şeş-âvâz'ı ile ilgili olarak “Önce Söz Kâr-1 Nâtık” adlı çalışmasında Kâr-1 Nâtık formunun iki öncüsünden biri olarak bu eseri örnek göstermiş ve Kârın, Kâr-1 Nâtık formu içerisinde incelenmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir.

“Türk Müziğinin erken dönem eserlerinden olan ve bestesi Hoca Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen Segâh Kârın da Kâr-1 Nâtıkların başında zikredilmesi uygun görünmektedir. 1350 civarında Merâga'da doğup 1435'te Herat'ta ölmüş olan önemli mûsikî adamı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen bu büyük formlu eser, son bölümünde ismini zikrettiği altı âvâzeden (âvâzât-ı sitte) dolayı “Şeş-âvâz” olarak bilinir. Segâh Kârın da ihtiva ettiği âvâzelerin melodik olarak bestelenmiş olmasından dolayı bir nevi Kâr-1 Nâtık sayılması icap eder” (Paçacı, 2018 s. 27).

Ancak 6 âvâze de yer alan makâm isimleri, Kârın içinde yer alan güfte yapısı ile ilişkilendirilmemiş ve terennüm yapılarının sonuna âvâzeler eklenerek Kâr-1 Nâtık yapısından farklı bir biçim şeması ile Şeş-âvâz kısmına kadar olan kısım Kâr, Şeş-âvâz kısmı ise Kâr-1 Nâtık formunda değerlendirilmelidir. Segâh Kârın bu farklı yapısını Tanpınar:

“*Segâh Kâr*daki garip tokluk ve arkaizm sadece bir zenginliğe işaret ediyordu.” (Ayvazoğlu, 2014, s. 1375) şeklinde ifade etmiştir.

Güfte:

Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnü'l-Hümâm

Ser fedâ-yi hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ

Ey Şeh-i cûd u sehâvet lutf u hulk u merhamet

Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ

Vezin: Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + **1.B** + **2.C** + **2.Ç**

Ten ni ten dir dir ten, düm de rel lâ dir dir ten, til lil len ten nen nen nen nâ hâ dost
(**T.1.A.a**)

Dil lâ dil lâ dir dir ten, dil lâ dil lâ dir dir tentâ dir tâ dir tâ dir tâ dir tâ dir ten te ne
tâ dir ney (**T.1.A.b**)

Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnü'l Hümâm **1.B**

Ser fedâyî hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ âmân âmân âmân **2.C**

Ser fedâyi hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ **2.Ç**

T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + **2.C** + **2.Ç** + **T.3.E**

Ten nâ dir nâ, â dir nâ ten nâ te ne ni ta, til lil len, til lil lil lil len (T.2.D.a)

Di de re di tâ dir ney, tâ nâ dir, tâ nâ dir ney, te ne tâ dir ney (T.2.D.b)

Ser fedâyi hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ âmân âmân âmân **2.C**

Ser fedâyi hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ **2.Ç**

Yâ Alî mîr-i meydân belî belî dost, Yâ Alî şîr-i yezdân belî belî dost T.3.E

3.F + **4.G** + **4.Ğ**

Ey Şeh-i cûd u sehâvet lutf u hulk u merhamet **3.F**

Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ **4.G**

Âh Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ **4.Ğ**

T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + **4.C** + **4.Ç** + **T.3.E**

Ten nâ dir nâ, â dir nâ ten nâ te ne ni ta, til lil len, til lil lil lil len (T.2.D.a)

Di de re di tâ dir ney, tâ nâ dir, tâ nâ dir ney, te ne tâ dir ney (T.2.D.b)

Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ âmân âmân âmân **4.C**

Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ **4.Ç**

Yâ Alî mîr-i meydân belî belî dost, Yâ Alî şîr-i yezdân belî belî dost (T.3.E)

Şeş-âvâz = **T.4.H** + **T.4.I** + **T.4.İ** + **T.4.J** + **T.4.K** + **T.4.L** + **T.3.E**

Ter dil lâ nâ ter dil lâ nâ di de re di ten til lil lâ nâ de re til lil le ne ni Geveşt (T.4.H)

Ter dil li ten nâ ten nâ ye lel lâ ye le li yel lâ dir nâ Şehnâz (T.4.I)

Ten dir ten te ne ni ten nen nen ni dit tâ dir ney âh hâ Selmek (T.4.İ)

Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni ten dit tâ dir ney âh hâ Mâye (T.4.J)

Te ne ni ten nen til lil lâ nâ dir ney te ne ni tâ dir ney âh ha Nevruz (T.4.K)

Te ne ni ten nen dir tâ nâ til lil lâ nâ ten ne nen nâ Gerdâniye (T.4.L)

Yâ Alî mîr-i meydân belî belî dost, Yâ Alî şîr-i yezdân belî belî dost (T.3.E)

**Serhâne
Hâne-i Sâni** { $T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C + 2.Ç$
 $T.1.A$ (Birinci ikâi terennüm, birinci mısra, ikinci mısra)
 $T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + 2.C + 2.Ç + T.3.E$
 $T.2.D$ (İkinci ikâi terennüm, ikinci mısra, üçüncü lafzî terennüm)

**Meyânhâne
Hâne-i Sâni** { $3.F + 4.G + 4.Ğ$
 $3.F$ (Üçüncü mısra, dördüncü mısra)
 $T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + 4.C + 4.Ç + T.3.E$
 $T.2.D$ (İkinci ikâi terennüm, dördüncü mısra, üçüncü lafzî terennüm)

Şeşâvâz { $Şeş-âvâz T.4.H + T.4.I + T.4.İ + T.4.J + T.4.K + T.4.L + T.3.E$
 $Şeş-âvâz T.4.H$ (Dördüncü lafzî ve ikâi terennüm (6 âvâzın bulunduğu kısım)

Çizelge 5.10. Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz biçim tablosu

$T.1.A + 1.B + 2.C + 2.Ç + T.2.D + 2.C + 2.Ç + T.3.E + 3.F + 4.G + 4.Ğ + \underline{T.2.D + 4.C + 4.Ç + T.3.E}$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne	
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a,b)	1. B	2.C	2.Ç	Serhâne Hâne-i Sâni	
	$T.2.D$	$T.2.D$ (a,b)		<u>2.C</u>	<u>2.Ç</u>		
3. ve 4. mısra	$T.3.E$	$T.3.E$	3.F	4.G	4.Ğ	Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime	
	<u>$T.2.D$</u>	<u>$T.2.D$</u> (a,b)	<u>4.C</u>	<u>4.C</u>	<u>$T.3.E$</u>		
Şeş-âvâz	$T.4.H$	$T.4.I$	$T.4.İ$	$T.4.J$	$T.4.K$	$T.4.L$	Şeş-âvâz

Not: Aşağıda yer alan Kârı Şeş-âvâz analiz notasında, biçim şemasına göre, T.3.E'nin son ölçüsü olan 137. ölçüden sonra gelen “Şeş-âvâz” kısmı (202. ölçünün sonuna kadar) 4 mısralı Kâr'ların biçim yapısından farklı bir amaçla yazıldığı düşünülerek yukarıda verilen tabloda Şeş-âvâz hânesi olarak gösterilmiştir. Bu bölüm Kâra adını veren Şeş-âvâz kısmıdır.

SEGÂH NAKIŞ MURABBA KÂR-I ŞEŞ-ÂVÂZ
Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnü'l Hümâm

{ 44 }

Usûlü: Ağır Hafif

Beste: Abdülkâdir Merâgî

T.1.A

T.1.A.a

Ten ni ten dir dir ten düm de rel lâ

dir dir ten til lil

len ten nen nen nen nâ ha

dost dost

T.1.A.b

Dil lâ dil lâ dir dir ten

Şekil 5.5. Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

12 dil lâ dil lâ dir dir ten

14 tâ dir tâ dir tâ dir tâ dir

16 ten te ne tâ dir ney

18 Ey şe hin şâ

20 hı Ho râ sân

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

22

yâ i mâm ib

24

nül Hü mâm

26

2C Ser fe dâ yi

28

Ah hâ ki râ het

30

şâh A li Mû

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

32 ser Rı zâ a mân a mân a

2.C 34 mân Ser fe dâ yi

36 hâ ki râ het

38 şah A li Mû

40 ser Rı zâ

The image displays a musical score for a Şeş-âvâz analysis. It consists of five systems, each with a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are in Turkish. The first system (measures 32-33) has the lyrics 'ser Rı zâ a mân a mân a'. The second system (measures 34-35) is marked '2.C' and has the lyrics 'mân Ser fe dâ yi'. The third system (measures 36-37) has the lyrics 'hâ ki râ het'. The fourth system (measures 38-39) has the lyrics 'şah A li Mû'. The fifth system (measures 40-41) has the lyrics 'ser Rı zâ'. The piano accompaniment consists of simple chords and single notes.

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

T.2.D ⁴² **T.2.D.a**

Ten _____ nâ _____ dir _____ nâ _____

⁴⁴

a _____ dir _____ nâ _____ ten _____ nâ _____

⁴⁶

te _____ ne _____ ni _____ tâ _____ til _____ lil _____

⁴⁸

len _____ til _____ lil _____ lil _____ lil _____ len _____

⁵⁰ **T.2.D.b**

di _____ de _____ re _____ di _____ tâ _____ dir _____ ney _____

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

52

tâ nâ dir ney

54

tâ nâ dir ney

56

te ne tâ dir ney

2.C 58

Ser fe dâ yi

60

Âh hâ ki râ het

The image displays a musical score for a Şeş-âvâz analysis. It consists of six systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The vocal lines are in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The piano accompaniment lines are in bass clef. The lyrics are written below the vocal lines. The systems are numbered 52, 54, 56, 58, and 60. The system starting at measure 58 is marked '2.C'. The lyrics are: 'tâ nâ dir ney', 'tâ nâ dir ney', 'te ne tâ dir ney', 'Ser fe dâ yi', and 'Âh hâ ki râ het'.

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

62

şah A li Mû

64

ser Rı zâ a mân a mân a

2.Ç 66

mân Ser fe dâ yi

68

hâ ki râ het

70

Şâh A li Mû

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

72

ser _____ R1 _____ zâ _____

74

T.3.E

Yâ A li mi mi ri mey _____ dân
 Yâ A li şî şî ri yez _____ dân

76

be li _____ li _____ be li dost _____
 be li _____ li _____ be li dost _____

78

3.F

Ey şe _____ hi _____ cû _____

80

du _____ se _____ hâ _____ vet _____

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

82 lut fu hul ku

84 mer ha met

4.G 86 Şeh sî vâ ri

88 mî ri mey dân

90 gâ zî i rû

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

92

zi _____ ve _____ gâ _____

4.Ğ

94

Ah Şeh _____ sü _____ vâ _____ ri _____

96

mî _____ ri _____ mey _____ dân _____

98

gâ _____ zi _____ i _____ rû _____

100

zi _____ ve _____ gâ _____

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

T.2.D ¹⁰² **T.2.D.a**

Ten _____ nâ _____ dir _____ nâ _____

¹⁰⁴

a dir _____ nâ _____ ten _____ nâ _____

¹⁰⁶

te ne ni _____ te _____ til _____ lil _____

¹⁰⁸

len _____ til _____ lil _____ lil _____ lil _____ len _____

¹¹⁰ **T.2.D.b**

di de re_ di _____ tâ dir _____ ney _____

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

112

tâ nâ dir ney

114

tâ nâ dir ney

116

te ne tâ dir ney

4.C 118

Şeh sü vâ rı

120

âh mî ri mey dân

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

122

gâ zî i rû

124

zi ve gâ a mân a mân a

4.C 126

mân şeh sü vâ rî

128

mî ri mey dân

130

gâ zî i rû

Şekil 5.6. (devam) Şegâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

132

zi ve gâ

134 **T.3.E**

Yâ A li mî mî ri mey dân
Yâ A li şî şî ri yez dân

136

be li be li be li dost
be li be li be li dost

138 **T.4.H**

Ter dil lâ nâ ter dil lâ nâ di de re di ten til lil lâ

142

nâ de re til lil le ne ni Ge veşt veşt

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

T.4.I ¹⁴⁷ **T.4.I**

Ter dil li ten nâ ten nâ ye lel lâ ye le li yel

¹⁵²

lâ dir nâ Şeh nâz lâ dir nâ Şeh nâz

T.4.i ¹⁵⁸ **T.4.i**

Ten dir ten te ne ni ten nen nen

¹⁶³

ni dit tâ dir ney Âh hâ Sel mek mek

T.4.J ¹⁶⁹ **T.4.J**

Tâ nen ni Tâ nen ni tâ nen ni

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

172

ten _____ dit tâ _____ dir _____ ney

175

Âh hâ _____ Mâ _____ ye _____ ye _____

T.4.K

178

T.4.K

Ten ni ten nen _____ til _____ lil lâ _____ nâ

181

dir _____ ney _____ te ne ni _____ tâ dir _____ ney

185

Âh hâ _____ Nev rûz _____ rûz _____

Şekil 5.6. (devam) Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

T.4.L

Te ne ni ten nen dir tâ nâ til lil lâ nâ ten ne

nen nâ Ger dâ ni ye nen nâ Ger dâ ni ye

T.3.E

Yâ Â li mî mî ri mey dâ
Yâ Â li şî şî ri yez dâ

be li be li be li dost SON
be li be li be li dost

Güfte:

Ey Şehinşâh-ı Horâsân yâ imâm İbnü'l-Hümâm
Ser fedâ-yi hâk-i râhet şâh Ali Mûse'r-Rızâ
Ey Şeh-i cûd u sehâvet lutf u hulk u merhamet
Şehsüvâr-ı mîr-i meydân gâzî-i rûz-i vegâ

Vezin: Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Terennüm:

Ten ni ten dir dir ten düm de rel lâ dir dir ten, Til lil len ten nen nen nâ hâ dost
Dil lâ dil lâ dir dir ten dil lâ dil lâ dir dir ten, Tâ dir tâ dir tâ dir tâ dir ten te ne tâ dir ney
Ten nâ dir nâ a dir nâ ten nâ te ne ni ta, Til lil len til lil lil len
Di de re di tâ dir ney tâ nâ dir ney, Tâ nâ dir ney te ne tâ dir ney,
Yâ Ali mîri meydân beli beli beli dost, , Yâ Ali şîr-i yezdân beli beli dost
Ter dil lâ nâ ter dil lâ nâ di de re di ten, Til lil lâ nâ de re til lil le ne ni Geveşt
Ter dil li ten nâ ten nâ, Ye lel lâ ye le li yel lâ dir nâ Şehnâz
Ten dir ten te ne ni ten nen nen ni, Dîl tâ dir ney âh hâ Selmek
Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni ten, Dîl tâ dir ney âh hâ Mâyê
Te ne ni ten nen til lil lâ nâ dir ney, Te ne ni tâ dir ney âh hâ Nevrûz
Te ne ni ten nen dir tâ nâ, Til lil lâ nâ ten ne nen nâ Gerdâniye

Şekil 5.6. Segâh Nakış Murabba Kâr-ı Şeş-âvâz analiz notası

5.1.6. Uşşâk Nakış Murabba Kâr

“Ez Şevk-Lîkâ Aşk-ı Cemâlest ü Didîm”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî'ye ait olan Uşşâk makâmındaki bu Kârın beş farklı notasına¹⁵ ulaşılmış, yapılan incelemeler doğrultusunda eser Suphi Ezgi notasına uygun şekilde yeniden yazılarak form açısından tahlil edilmiştir. Kâr her notasında 32/4'lük Hafif usûlüdedir. Kârın güftesi ile ilgili olarak notalar arasında büyük farklılıklar olduğu görülmüştür. Örneğin Ekrem Karadeniz yazımında “Kâkül ki bemiş ki hâten ah hâ mîrim ah hâ yâr-i men, lebtü ki hâb ber çemen ah hâ mîrim ah hâ yâr-i men sözleri notada yer almamakta ve eser yarım kalmaktadır. Bunun dışında diğer notalar arasında da terennüm ve güfte kısımlarında farklı yazımlar söz konusudur.

Uşşâk Kâr, biçim açısından incelendiğinde 2. mısranın ezgisinin neredeyse her mısranın ardından ve her terennümden sonra tekrar ettiği ve 4. mısranın da 2. mısra ile aynı ezgide bestelendiği görülmüştür. Üçüncü terennüm Kârın içerisinde yer alan en uzun bölüm olmakla beraber 4. mısranın ardından bu terennüm tekrar ederek Kârın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Ezgisel işleyişine bakıldığında 4 mısralı olan bu Kârın mevcut notalarında 2. mısra ile son bulunduğu görülse dahi, Suphi Ezgi notası 4. mısra ile son bulmaktadır (Ezgi, 1940, s. 134). İncelememizde Kârın Hâne-i Sâni kısmı mülâzime bölümünü oluşturmaktadır. Bu Kârın, dört mısralı Şevknâme de belirtildiği gibi günümüze farklı intikâl ettiği, sıralamanın uygun olmadığı ve Şevknâme'de belirtildiği üzere dördüncü mısra ile son bulması gerektiği düşünülmektedir.

---

¹⁵ Notalar Alaeddin Yavaşca koleksiyonu, Suphi Ezgi, Ruhi Ayangil ve Ekrem Karadeniz ile “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen notaların yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır.

Güfte:

Ez şevk-lîkâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm

Z'ân bülbül-i şûrîde hayâlest ü dîdîm

Âyed çü sıfat-ı hûr-likâst ü dîdîm

Ey gevher-i yek-dâne-i hüsneşt ü dîdîm

Vezin: Mef'îlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.b') + **1.B** + **2.C** + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.a' + T.2.A.b') + **2.C** + **T.3.D** (T.3.D.a + T.3.D.b + T.3.D.a' + T.3.D.b', T.3.D.c + T.3.D.d + T.3.D.c', T.3.A.b') + **2.C**

Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni te ne nen nâ (T.1.A.a)

âh de re dil lâ dil lâ dil lâ ah hâ yârimen (T.1.A.b)

âh de re dil lâ dil lâ dil lâ ah hâ yârimen (T.1.A.b')

Ez şevk-lîkâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm *ah hâ yârimen* **1.B**

Z'ân bülbül-i şûrîde hayâlest ü dîdîm *ah hâ yârimen* **2.C**

Yâ lel li yâ lel li yâ lel li ye le lel lâ (T.2.Ç.a)

âh ha ah hâ ah hâ ah hâ ah hâ yârimen (T.2.Ç.b)

Yâ lel li yâ lel li yâ lel li ye le lel lâ (T.2.Ç.a')

Âh ha ah hâ ah hâ ah hâ ah hâ yârimen (T.2.A.b')

Z'ân bülbül-i şûrîde hayâlest ü dîdîm *ah hâ yârimen* **2.C**

Hâlem çî yâhşi yeman âyet (T.3.D.a)

tahtı dil hüsrevân âyet (T.3.D.b)

üftâdem belî belî yâr (T.3.D.a')

biçâre em belî belî dost (T.3.D.b')

De re lerdîm tâ na tâ na te ne dit dim ah hâ ah hâ (T.3.D.c)

te ne nen ten ten nen ten nen ni vâý âmân âmân (T.3.D.d)

de re lerdîm tâ na tâ na te ne dit dim ah hâ ah hâ (T.3.D.c')

te ne nen ten ten nen ten nen ni vâý âmân âmân (T.3.A.b')

Z'ân bülbül-i şûrîde hayâlest ü dîdîm ah hâ yârimen 2.C

3.E + 4F + T.4.G + 4.C + T.5.D (*T.5.D.a + T.5.D.b + T.5.D.a + T.5.D.b*) + **T.3.D**
(*T.3.D.c + T.3.D.d + T.3.D.c' + T.3.A.b'*) + **4.C**

Âyed çü sıfât-ı hûr-i-lîkâst ü didîm 3.E

Ey gevher-i yek-dâne-i hüsneşt ü dîdîm ah hâ yârimen 4.F

Tâ dir te ne dir na de re dir dir te ne til lil len le ne tâ dir ney (T.4.G)

Ey gevher-i yekdâne-i hüsneşt ü dîdîm ah hâ yârimen 4.C

Kâkül ki bemiş ki hâten (T.5.D.a)

âh hâ mîrim ah hâ yârimen (T.5.D.b)

Lebtü ki hâbi ber çemen (T.5.D.a)

âh hâ mîrim ah hâ yârimen (T.5.D.b)

De re ler dim tâ na tâ na te ne dit dim ah hâ ah hâ (T.3.D.c)

te ne nen ten ten nen ten nen ni vâý âmân âmân (T.3.D.d)

de re lerdîm tâ na tâ na te ne dit dim ah hâ ah hâ (T.3.D.c')

te ne nen ten ten nen ten nen ni vâý âmân âmân (T.3.A.b')

Ey gevher-i yekdâne-i hüsneşt ü dîdîm ah hâ yârimen 4.C

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	$T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.b') + 1.B + 2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.a' + T.2.A.b')$
	$T.1.A$ (Birinci îkâî ve lâfzi terennüm + birinci mısra + ikinci mısra + ikinci îkâî ve lafzî terennüm)
	$2.C + T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b + T.3.D.a' + T.3.D.b' + T.3.D.c + T.3.D.d + T.3.D.c' + T.3.A.b') + 2.C$
	$2.C$ (İkinci mısra + üçüncü îkâî ve lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne Hâne-i Sâni	$3.E + 4.F + T.4.G + 4.C$
	$3.E$ (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + dördüncü îkâî terennüm + dördüncü mısra)
	$+ dördüncü mısra) T.5.D (T.5.D.a + T.5.D.b) + T.3.D (T.3.D.c + T.3.D.d + T.3.D.c' + T.3.A.b') + 4.C$
	$T.5.D$ (Beşinci îkâî ve lâfzi terennüm + üçüncü îkâî ve lafzî terennümün bir bölümü)

Çizelge 5.11. Uşşâk Nakış Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{4.C + T.5.D + T.3.D + 4.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a, b, b')	1.B	2.C	$T.2.Ç$ (a, b, a', Ab')	Serhâne
2. mısra	2.C		$T.3.D$ ($a, b, a', b', c, d, c', Ab'$)	2.C		Hâne-i Sâni
3. mısra	3.E		4.F	$T.4.G$		Meyânhâne
4. mısra	4.C		<u>$T.5.D$</u> (<u>$a, b, T.3.D, a', b', c, d, c', Ab'$</u>)	4.C		Hâne-i Sâni Mülâzime

UŞŞAK NAKIŞ MURABBA KÂR
Ez şevk-lîkâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm

♩ = 84

Usûlü. Hafif T.1.A.a Beste: Abdülkâdir Merâgî

T.1.A. Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni te ne nen nâ

T.1.A.b+T.1.A.b' âh de re dil lâ dil lâ dil lâ âh hâ yâ ri men men

1.B. Ez şev k li kâ aşk ı ce mâ

14. lest ü dî dîm âh hâ yâ ri men

18. 2.C. Z'an bül bü lî şü rî de hâ yâ

Şekil 5.6. Uşşak Nakış Murabba Kâr analiz notası

22
lest ü dî dîm âh hâ yâ ri men

T.2.Ç.a
26
T.2.Ç yâ lel li yâ lel li yâ lel li ye le lel lâ

T.2.Ç.b
30
âh hâ âh hâ âh hâ âh hâ âh hâ yâ ri men

T.2.Ç.a'
34
yâ lel li yâ lel li yâ lel li ye le lel lâ

T.2.A.b'
38
âh hâ âh hâ âh hâ âh hâ âh hâ yâ ri men

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

42
2.C

Z'ân bül bü lî şû rî de ha yâ

46

lest ü dî dîm âh hâ yâ ri men

48
T.3.D.a

Hâ lem çî yâh şî ye mân â yet

51
T.3.D.b

tah ti dil hüs re vâh â yet

55
T.3.D.a'

üf tâ dem be lî be lî yâr

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

59 **T.3.D.b'**

bi çâ re em be lî be lî dost

63 **T.3.D.c**

De re ler dim tâ nâ tâ nâ te ne dit dim âh hâ âh hâ

67 **T.3.D.d**

te ne ten ten ten nen ten nen ni vâya mân a mân

71 **T.3.D.c'**

De re ler dim tâ nâ tâ nâ te ne dit dim âh hâ âh hâ

75 **T.3.A.b'**

Te ne ten ten ten nen ten nen ni vâya mân a mân

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

2.C
4.C

79

Z'ân bül bü lî şû rî de ha yâ
Ey gev he ri yek dâ ne i hüs

83

lest ü di dîm âh hâ yâ ri men SON
nest ü dî dîm âh hâ yâ ri men

3.E

87

Â yed çü sı fat hû r li ka

91

st ü ne dî dîm â hâ yâ ri men

4.F

95

Ey gev he ri yek dâ ne i hüs

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

99
 nest ü ne dî dîm a hâ yâ ri men

103
 T.4.G Tâ dir te ne dir nâ de re dir

107
 dir te ne til lil len le ne tâ dir ney

111
 4.C Ey gev he ri yek dâ ne i hüs

115
 nest ü dî dîm ah hâ yâ ri men

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

119 **T.5.D.a**

T.5.D

Kâ küll ki be miş ki ha ten
Leb tü ki ha bi ber çe ten men

123 **T.5.D.b**

aḥ ḥâ mi rîm aḥ ḥâ yâ rî men

Güfte:

Ez şevk-lîkâ aşk-ı cemâlest ü dîdîm
Z'ân bülbül-i şûrîde hayâlest ü dîdîm
Âyed çü sıfat-ı hûr-lîkâst ü dîdîm
Ey gevher-i yek-dâne-i hüsneşt ü dîdîm

Vezein: Mef'îlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Terennüm:

Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni te ne nen nâ
Âh de re dil lâ dil lâ dil lâ ah ha yârîmen
Yâ lel li yâ lel li yâ lel li ye le lel lâ
Âh ha ah ha ah ha ah ha ah ha yârîmen
Hâlemçi yâhşi yeman âyet tahtı dil hüsrevan âyet
üftâdem beli beli yâr biçârem beli beli dost
De re ler dim ta na ta na te ne dit dim ah ha ah ha
Te ne nen ten ten nen ten nen ni vay aman aman
Tâ dir te ne dir na de re dir dir te ne til lil len le ne ta dir ney
Kâkül ki bemiş ki hâten aha mirîmen aha yârîmen
Lebtüki hâbî ber cemâl aha mirîmen aha yârîmen

Şekil 5.7. (devam) Uşşâk Nakış Murabba Kâr analiz notası

5.2. Abdülkâdir Merâgî'ye Atfedilen 6 Mısralı Zeylli Müseddes Kârların Biçim Analizleri

Zeyl; kelime mânası itibarıyla ek, ekleme anlamına gelmektedir. Kâr formu, yapısal unsurları dikkate alınarak incelendiğinde zeylli ve zeysiz Kârlar olmak üzere iki şekilde biçim göstermiştir. Kantemiroğlu, “Kitâbu İlmi'l-Mûsikî 'alâvechi'l-Hurûfât” adlı kitabında, 6 mısralı ve zeylli Kârlara örnek olarak, çalışmamızda ilk olarak incelemiş olduğumuz Abdülkâdir Merâgî'nin Acem Kârını örnek göstermiş ve Târif-i Kârı şu şekilde ifade etmiştir;

“Dikkat edersen, birinci mısra ile terennümlerinin birinci hâneyi meydana getirdiğini görürsün. Sonraki mısra birinci terennümle birleşerek ikinci hâne olur. Üçüncü mısra kendi terennümleri ile miyân-hâneyi meydana getirir. Dördüncü mısra birinci hânenin bestesiyle aynı terkîbdir. Beşinci mısra kendi terennümleri ile birlikte Zeyli (Ek'i) meydana getirir. Altıncı mısra, birinci hânenin bestesiyle aynı terkîbdir ve birinci hânenin terennümleri onunla da tekrarlanmaktadır” (Tura, 2001, s. 180).

Buradaki Târif-i Kâr dikkate alındığında, 4. ve 6. mısraların, 1. mısranın terkihi ile aynı olduğu açık bir biçimde ifade edilmiştir. Birinci sırada incelemiş olduğumuz Acem Kârın ikinci mısrasının 1. 4. ve 6. mısralarla aynı terkipte olması dolayısıyla, bu bölüm çalışmamızda, diğer mısralarda olduğu gibi birinci hâne olarak ifade edilmiştir.

Acem Kârın dışında Merâgî'ye atfolunan zeylli ve altı mısralı diğer Kârlar Nihâvend-i Kebir Kâr ve Rast Şevknâme'dir. Bu Kârlarının her birinde 3. ve 5. mısralar meyân şeklinde bestelenmiştir. Bunun dışında biçim şemaları dikkate alındığında Zeylli Murabba Acem ve Nihâvend-i Kebir Kârların, biçim şemalarının da benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir. Bu iki Kârın meyân bölümlerinin dışında kalan kısımlar, (1. 2. 4. ve 6. mısraların) beste¹⁶ formunda olduğu gibi terennümleriyle beraber aynı melodik yapıya (ezgiye) ve aynı usûle sahipken, zeyl kısımlarından sonra gelen terennüm bölümleri, mısraların ardından gelen diğer ortak terennüm ezgilerinden farklı olarak, meyân yapısına uygun bestelenmiştir. Şevknâme ise Nakış biçiminde bir biçim şeması göstermektedir.

¹⁶ Besteler dört mısralı olduğundan dolayı dört hânedan oluşur. Her hânenin sonunda terennüm vardır. Birinci ikinci ve dördüncü hâneler (mısralar), terennümleriyle beraber aynı melodik yapıya (ezgiye) ve aynı usûle sahiptir (Yavaşca, 2002, s. 474).

Çizelge 5.12. Acem Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu

$$1.A + T.1.B + \underline{2.A} + \underline{T.1.B} + 3.C + T.2.D + \underline{4.A} + \underline{T.1.B} + 5.E + T.3.F + \underline{6.A} + \underline{T.1.B}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. mısra	1.A	1.A.a	<i>t.b</i>	1.A.b	$\frac{T.1.B}{(a,b)}$	<i>1.A.b'</i>	<i>T.1.B.a'</i>	Serhâne
2. mısra	<u>2.A</u>	<u>2.A.a'</u>	<u><i>t.b</i></u>	<u>2.A.b</u>	$\frac{T.1.B}{(a,b)}$	<u><i>2.A.b'</i></u>	<u><i>T.1.B.a'</i></u>	Serhâne Mülâzime
3. mısra	3.C	3.C.a	$\frac{T.2.D}{a}$	3.C.b	$\frac{T.2.D}{(a',b,c)}$			Meyânhâne
4. mısra	<u>4.A</u>	<u>4.A.a'</u>	<u><i>t.b</i></u>	<u>4.A.b</u>	$\frac{T.1.B}{(a,b)}$	<u><i>4.A.b'</i></u>	<u><i>T.1.B.a'</i></u>	Serhâne Mülâzime
5. mısra	5.E	5.E.a	5.E.b	<i>T.3.F</i>				Zeylhâne
6. mısra	<u>6.A</u>	<u>6.A.a'</u>	<u><i>t.b</i></u>	<u>6.A.b</u>	$\frac{T.1.B}{(a,b)}$	<u><i>6.A.b'</i></u>	<u><i>T.1.B.a'</i></u>	Serhâne Mülâzime

Çizelge 5.13. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu

$$1.A + \underline{2.A'} + T.1.B + \underline{2.A'} + 3C + T.2.Ç + \underline{4.A'} + 5.D + T.3.E + \underline{6.A'}$$

BİÇİM ŞEMASI					Hâne
1.mısra	1.A	1.A (a,b)			Serhâne
2.mısra	<u>2.A'</u>	$\frac{2.A}{(a',b')}$	$\frac{T.1.B}{(a,b,c)}$	$\frac{2.A}{(a',b',c,b')}$	Serhâne Mülâzime
3.mısra	3.C	$\frac{3.C}{(a,b)}$	<i>T.2.Ç</i>		Meyânhâne
4.mısra	<u>4.A'</u>	<u>4.A (a',b')</u>			Serhâne Mülâzime
5.mısra	5.D	5.D	$\frac{T.3.E}{(a,b)}$		Zeylhâne
6.mısra	<u>6.A'</u>	<u>6.A (a',b',c,b')</u>			Serhâne Mülâzime

Çizelge 5.14. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.1.C + 2.Ç + 3.D + 4.E + T.2.F + \underline{4.B} + \underline{T.1.C} + \underline{4.C} + 5.H + T.3.I + \underline{6.B} + \underline{T.1.C} + \underline{6.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	1.A (A,A')	2.B	<i>T.1.C</i>	2.Ç	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.D	3.D (D,D')	4.E	<i>T.2.F</i>		Meyânhâne
4. mısra	<u>4.B</u>		<u><i>T.1.C</i></u>	<u>4.C</u>		Hâne-i Sâni Mülâzime
5. ve 6. mısra	5.H	<i>T.3.I</i>	<u>6.B</u>	<u><i>T.1.C</i></u>	<u>6.C</u>	Zeylhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

5.2.1. Acem Zeylli Müseddes Kâr

“Bütî Dârem ki Gird-i Gül Zi-Sünbül Sâyebân Dâred”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî, güftesi Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait olan Acem makâmındaki bu Kârın sekiz farklı notası tespit edilmiştir.¹⁷

Eser, Darülelhân Külliyyatında yer almadığından, mevcut notalar incelenmiş, bu incelemelerde usûl, tartım, perde, güfte farklılıkları, bununla beraber eserde form açısından ciddi eksiklikler ve eserin bitişiyle ilgili önemli hatalar tespit edilmiştir. Yukarıda yer verdiğimiz Acem Kârın biçim tablosunda Serhânelerin yer aldığı bölümler, Kârın mülâzime kısmını oluşturmaktadır. (Bkz. çizelge 5.15)

İncelenen notaların yedisinde eserin usûlü Muhammes olarak gösterilmekte olup, ikilik, dörtlük ve sekizlik mertebelerde yazılmıştır.¹⁸ Eser Şevknâme’de bulunan notasında Hafif usûlünde ve 32/4’lük mertebede gösterilmektedir (Şeceryan, 2014, s. 72). Suphi Ezgi, Merâgî döneminde Acem Makâmı ve 32 zamanlı Muhammes usûlü bulunmadığından bahsetmektedir (Ezgi, 1940, s. 303) Ne var ki, Merâgî’ye ait yazılı kaynaklar araştırıldığında Muhammes usûlünün 16, 8 ve 4 zamanlı şekillerine rastlanmıştır (Sezikli, 2007, s. 236).

Muhtemelen Suphi Ezgi, Muhammes usûlünün bugün kullanılan şeklinin o dönemde var olmadığına dikkat çekmek istemektedir. Konu ile ilgili olarak Özalp; Hıtaç Türklerinde Muhammes usûlünün kullanıldığını ancak bu usûllerin zamanımızdaki şekillerinden farklı olduğunu Merâgalı Abdülkâdir Merâgî’nin müzikoloji eserlerine dayandırarak belirtmektedir.

Yine Rauf Yekta Bey, Esâtîz-i Elhân’da yer alan Merâgî âsârı listesinde Acem Kârın usûlünü Muhammes olarak belirtmiştir (Yekta, 1986, s. 136).

---

¹⁷ Bu notalar; Ahmet Hatipoğlu, Cüneyd Kosal, Murat Bardakçı, Ekrem Karadeniz, Suphi Ezgi, İsmail Hakkı Bey ve Ruhi Ayangil tarafından yazılmış olup, bir diğeri “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilen eserlerin yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır. Bununla beraber bir notası da Osmanlıcadır.

¹⁸ Suphi Ezgi ve Ahmet Hatipoğlu notalarının, 32/4’lük mertebede yazılmasına rağmen eserin icrası düşünülerek güfte dağılımlarının 8’lik olacak şekilde notaya alındığı görülmektedir.

Konu ile ilgili olarak uzman görüşüne başvurduğumuz Çevikoğlu, Hafif usûlünün dörder zamanlı sekiz cümlecikten; Muhammes usûlünün ise sekizer zamanlı dört cümlecikten oluştuğunu ifade etmektedir.¹⁹ Bu açıdan incelendiğinde eserin Hafif usûlünde ve 32/1'lik mertebede yazılmasının doğru olacağı düşünülmüştür. Ancak her satırdaki 32/8'lik cümleciklerin her birinin Muhammes dizilişinde olduğu da görülmektedir. Bu yazım Suphi Ezgi notası ile uyumludur.

Şekil 5.7. 32/8'lik Suphi Ezgi notası

Acem makâmının Merâgî döneminde kullanıldığına dayanak olarak ise, XV. yüzyılda elimize ulaşan ve önemli bir nazariyat kaynağı olan Ahmed Oğlu Şükrullah risâlesinde yazar “Acem oldur ki Irâk’ı temâm göstere ve ine Dügâh karâr ide.” şeklinde Acem makâmını tarif etmektedir (Kamiloğlu, 2007, s. 169).

Acem Kârda tespit edilen eksiklikler ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve tarafımızdan tasnif edilmiştir (Oter, Şenduran, 2019).

Güfte:

Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâyebân dâred

Bahâr-i ârizeş hattî be-hûn-i ârizeş dâred

¹⁹ Yapılan bireysel görüşmede Dr. Timuçin Çevikoğlu; Eski yazılı kaynaklardan yapılan çevirilerde yahut sözlü gelenekle günümüze ulaşan eserlerin notaya alınmasında usûl zamanları ve mertebelerde ve hatta ölçü çizgilerinin yerleştirilmesinde farklı tercihlere rastlandığını, repertuvardaki notalarda hemen her usûl için bu yönden farklı nüshalar olduğunu belirtmiştir. 17.05.2018

Hudâ-râ dâd-ı men bistân ez-û ey şahne-i meclis

Ki mey bâ-dîgerî hordest ü bâ-men ser-girân dâred

Çi özr-i baht-i hod gûyem ki ân ayyâr-i şeh-râşûb

Be-telhî küşt(i) Hâfız-râ vü şekker der-dehân dâred

Vezin: Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

Güftenin Açıklaması:

Bir güzelim var ki gül gibi yüzünün çevresinde sümbül gibi gölgeliği var. Bahara benzeyen yanağında erguvanın kanıyla yazılmış bir ferman mevcut.

Başkalarıyla şarap içiyor da bana cefa etmekte. Ey meclis şahnesi, Tanrı hakkıyçin ondan öcümü al benim.

Bahtıma ne özürler getireyim. Hâfız'ı öldüren, yayından oku eksik olmayan ve şehri birbirine katan o güzel! (Gölpınarlı, 2013, s. 190)

Çizelge 5.15. Acem Zeylli Müseddes Kâr biçim tablosu

1.A + T.1.B + 2.A + T.1.B + 3.C + T.2.D + 4.A + T.1.B + 5.E + T.3.F + 6.A + T.1.B

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. mısra	<u>1.A</u>	1.A.a	<i>t.b</i>	1.A.b	<u>T.1.B</u> (a,b)	<u>1.A.b'</u>	<u>T.1.B.a'</u>	Serhâne
2. mısra	<u>2.A</u>	<u>2.A.a'</u>	<i>t.b</i>	<u>2.A.b</u>	<u>T.1.B</u> (a,b)	<u>2.A.b'</u>	<u>T.1.B.a'</u>	Serhâne Mülâzime
3. mısra	<u>3.C</u>	3.C.a	<i>T.2.D.</i> <i>a</i>	3.C.b	<i>T.2.D</i> (a',b,c)			Meyânhâne
4. mısra	<u>4.A</u>	<u>4.A.a'</u>	<i>t.b</i>	<u>4.A.b</u>	<u>T.1.B</u> (a,b)	<u>4.A.b'</u>	<u>T.1.B.a'</u>	Serhâne Mülâzime
5. mısra	<u>5.E</u>	5.E.a	5.E.b	<i>T.3.F</i>				Zeylhâne
6. mısra	<u>6.A</u>	<u>6.A.a'</u>	<i>t.b</i>	<u>6.A.b</u>	<u>T.1.B</u> (a,b)	<u>6.A.b'</u>	<u>T.1.B.a'</u>	Serhâne Mülâzime

ACEM ZEYLLİ MÜSEDDES KÂR
Büt-î Dârem ki Gird-i Gül zi Sünbül Sâye bân Dâred

♩ = 64

Usûlü: Hafif

Beste: Abdülkâdir Merâgî
Güfte: Hâfız-ı Şirâzi

1.A

1.A.a

Hey _____ hey _____ Bü tî _____ dâ

rem _____ ki gir _____ di

t.b

Yâr _____ yâr _____ hey hey hey _____ yâr

1.A.b

âh _____ ki gir _____ di

gül _____ zi sün bül

sâ _____ sâ _____ ye _____ bân

Şekil 5. 8. Acem Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

25
dâ _____ dâ

29
T.1.B red _____ câ _____ nim âh hâ yâ _____ rim

33
âh hâ _____ câ _____ nim _____ de _____ re _____ dil _____ lâ³ _____ dir

37
nâ³ _____ dir _____ nâ _____ dir _____ nî

41
T.1.B.b dir _____ dir _____ te³ _____ nî te³ _____ nî te _____ ne _____ nî

45
tâ _____ nî _____ tâ _____ nâ de re düm

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

40 **1.A.b'**
 gül _____ zi sün büil

53
 sâ _____ sâ _____ ye _____ bân

57
 dâ _____ dâ

61 **T.1.B.** **T.1.B.a'**
 red _____ câ _____ num âh hâ yâ _____ rim

65 **2.A.** **2.A.a'**
 âh hâ câ _____ num _____ Ba hâ ri

69
 â _____ ri zey _____ hat tî

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

73 **t.b**

Yâr _____ yâr _____ hey hey hey _____ yâr

77 **2.A.b**

â _____ ri zeş hat

tî _____ be hîn er

85 er _____ gu _____ vân

89 dâ _____ dâ

93 **T.1.B** **T.1.B.a**

red _____ câ _____ nim âh hâ yâ _____ rim

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

97

âh hâ câ mm de re dil lâ³ dir

101

nâ³ dir nâ dir nî

105 **T.1.B.b**

dir dir te³ ni te³ ni te ne

109

ni tâ ni tâ nâ de re düm

113 **2.A.b'**

âh be hû nî

117

er er gu vân

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

121 *dâ* *dâ*

T.1.B 125 *red* *câ* *nm* *âh* *hâ* *yâ* *rim*

T.1.B.a'

3.C 129 *âh* *hâ* *câ* *nm* *Hu* *dâ* *râ*

3.C.a

133 *dâ* *di* *men*

T.2.D 137 *Hey* *hey* *hey* *yâr* *bis*

T.2.D.a

141 *tân* *yâr* *vây*

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

145 **3.C.b**

dost ez ú ey

149

şah ne i

T.2.D 153 **T.2.D.a'**

Hey hey hey yâr mec

157

lis yâr vâý

T.2.D.b 161

tâ nâ dir ni dir dir

165

tâ nâ dir ni

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

169 **T.2.D.c**

dir dir te _____ ni te _____ ni te _____ ne

173

nî _____ tâ _____ nî tâ nâ de re dîm

177 **4.A.a**

4.A Yel _____ lel lâ Ki mey _____ bâd

181

(i) ger _____ (i)

185 **t.b**

Yâr _____ yâr _____ hey hey hey _____ yâr

189 **4.A.b**

hor _____ dest _____ ü

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

193

bâ _____ men ser

197

ser _____ ser _____ gi _____ rân

201

dâ _____ dâ

T.1.B

205

red _____ câ _____ nm âh hâ yâ _____ rim

T.1.B.a

209

âh hâ _____ câ _____ nm _____ de _____ re _____ dil _____ lâ³ _____ dir

213

nâ³ _____ dir _____ nâ _____ dir _____ nî

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

217 **T.1.B.b**

dir dir te³ ni te³ ni te ne ni

221

tâ ni tâ nâ de re diim

225 **4.A.b'**

bâ men ser

229

ser ser ge rân

233

dâ dâ

237 **T.1.B** **T.1.B.a'**

red câ nim âh hâ yâ rim

The image displays a musical score for the Acem Zeyli Müseddes Kâr. It consists of six systems of music. Each system includes a vocal line (treble clef) and a basso continuo line (bass clef). The lyrics are written below the vocal line. The first system is for T.1.B.b, starting at measure 217. The second system continues the vocal line. The third system is for 4.A.b', starting at measure 225. The fourth system continues the vocal line. The fifth system continues the vocal line. The sixth system is for T.1.B and T.1.B.a', starting at measure 237. The lyrics are: 'dir dir te³ ni te³ ni te ne ni', 'tâ ni tâ nâ de re diim', 'bâ men ser', 'ser ser ge rân', 'dâ dâ', and 'red câ nim âh hâ yâ rim'. The basso continuo line consists of whole notes and rests, with some notes connected by a dashed line.

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

5.E

241 **5.E.a**

âh hâ câ _____ nm Çi öz _____ ri

245

bah _____ ti hod _____ gû

249

gû _____ gû

253 **5.E.b**

gû _____ yem _____

257

ki ân ay _____ yâ

261

ri şeh _____ r â _____ şûb

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeylli Müseddes Kâ analiz notası

T.3.F ²⁶⁵

Âh hâ hey yâr _____ âh hâ

²⁶⁹

hey â _____ şüb

6.A ²⁷³ **6.A.a**

Be tel hî

²⁷⁷

küş _____ ti hâ _____ fiz

t.b ²⁸¹

Yâr _____ yâr _____ hey hey hey _____ yâr

²⁸⁵ **6.A.b**

küş _____ ti hâ _____ fiz

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

289 *râ* _____ *vü* *şek* _____ *ker*

293 *der* _____ *der* _____ *de* _____ *hân*

297 *dâ* _____ *dâ*

T.1.B 301 *red* _____ *câ* _____ *nm* _____ *âh* *hâ* *yâ* _____ *rim* **T.1.B.a**

305 *âh* *hâ* *câ* _____ *nm* _____ *de* _____ *re* _____ *dil* _____ *lâ*³ _____ *dir*

*nâ*³ _____ *dir* _____ *nâ* _____ *dir* _____ *nî*

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

313 T.1.B.b
 317
 321 6.A.b'
 325
 329
 333 T.1.B. T.1.B.a'
 337
 SON

dir dir te ni te te ni ni
 tâ ni tâ nâ de re düm
 râ vü şek ker
 der der de hân
 dâ dâ
 red câ nim âh hâ yâ rim
 âh hâ câ nim

Güfte:

Bütî dârem ki gird-i gül zi-sünbül sâye bân dâred
 Bahâr-i ârişe hattî be-hûn-i ârişe dâred
 Hudâ-râ dâd-ı men bistân ez-û ey şahne-i meclis
 Ki mey bâ-dîgerî hordest ü bâ-men ser-girân dâred
 Çi özr-i baht-i hod gûyem ki ân ayyâr-i şeh-r-âşûb
 Be-telhî küşt(i) Hâfız-râ vü şekker der-dehân dâred

Vezin: Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

Terennüm :

Yâr yâr hey hey yâr
 âh hâ yârim âh hâ cânım
 de re dil lâ dir nâ dir nâ dir nî
 dir dir te ni te ni te ne ni tâ nî tâ nâ de re düm
 âh hâ yârim (âh hâ cânım)
 Hey hey hey yâr bistân yâr vâ y dost
 Hey hey hey yâr meclis yâr vâ y
 tâ na dir ni dir dir tâ nâ dir ni
 dir dir te ni te ni te ne ni tâ nî tâ nâ de re düm
 Âh hâ hey yâr âh hâ hey (â şüb)

Şekil 5.9. (devam) Acem Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

5.2.2. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr

“Kâr-ı Kavlı Arabân”

“Güzeşt-i ârzû ez-hadd be-pây-i bûs-i tü mâ-râ”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî’ye güftesi Hâfız-ı Şirâzî ve Emir Hüsrev Dihlevî’ye ait olan Nihâvend makâmındaki bu Kârın dokuz farklı notası tespit edilmiş²⁰, eser Dârülelhan Külliyyatı içerisinde 105 numaralı fasikülde yer alan şekline bağlı kalınarak yeniden notaya alınmıştır.

Notalar arasında tartım, perde ve güfte bakımından küçük farklılıklar olduğu görülmüştür.

Güftede, Emir Hüsrev Dihlevî’nin Divanı’nda 9 beyitlik 84. gazelden 1. ve 3. beyitler ile Hâfız’ın Divanı’nda 8 beyitlik 2. gazelin son beyti işlenmiştir. Türkçedeki ve Farsçadaki diğer kaynaklarda Hâfız’a ait son beytin yer aldığı gazel, divanda 2. sırada iken, Gölpınarlı tercümesinde 7. sıradadır. İran’da yayımlanan Şevknâme albümünde bu eser 8. sıradadır ve orada da kaynaklar aynen gösterilmiştir.

Kârın güftesi ile ilgili olarak alınan uzman görüşünde; “Hâfız’dan alınan beyitteki ilk dizede, bestede “kârar u sabr” olarak okunan kısmın, Hâfız çalışmalarında “kârar” u hâb” olarak yer aldığı, İran’da yayımlanan Şevknâme albümünde ise bestedeki yazımın daha doğru olduğu ve bazı Hâfız nüshalarında aynı şekilde geçtiği belirtilmiştir. Emir Hüsrev Dihlevî’nin gazelinden alınan iki beytin, mefâilün feilâtün mefâilün feilâtün vezninde olduğu, Hâfız’dan alınan son beytin ise mefâilün feilâtün mefâilün feilün vezni ile açıklanmıştır. Bestede, Hâfız’dan alınan son beyitteki “ra” eki’nin sonradan eklendiği ve şiirin aslında olmadığı, Şevknâme albümünde de Hâfız’ın beytinin ikinci dizesinin sonuna eklenen “ra” hecesinin dipnotta tartışıldığı ve hecenin fazla olduğu, bu hecenin usûl gereği konulduğu” belirtilmiştir. Ayrıca;

Mefâilün/ Feilâtün/ mefâilün/ Feilâtün

²⁰ Darülelhan Külliyyatı’nda 105. fasikülde yer alan nota dışında tespit edilen diğer notalar, Ziya Akyiğit, Burhan Durucu ve “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilen eserlerin yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır. Diğer notaların kime ait olduğu belli değildir.

Guzešt âr /zu ez had / be pây bû /s-i tu mâ râ

Yukarıdaki veznin oturması için ârzû sözcüğünün okunuşunda med olduğu ve ve âr(i)zu şeklinde okunduğu, Bestede ârzû sözcüğünde kasr yapılarak “zû” hecesinin kısa okunması gerektiği ve Şevknâme albümüyle karşılaştırılarak bu çalışmanın yapıldığı ve sadece Şevknâme albümünde pây sözcüğünün, pâyü şeklinde okunduğu, Bektaş tarafından ifade edilmiştir.²¹

Böylece bestenin Hâfız’a ait olan son dizesi, Emir Hüsrev Dihlevî’den alınan ilk iki beyitle aynı vezne getirilmiştir (Şeceryan, 2014, s. 3).

14/8’lik Devr-i Revân usûlün de yazılan bu Kâr, Rauf Yekta’nın belirlediği Merâgî âsârı içerisinde Devr-i Hindî usûlü ile gösterilmiştir (Yekta, 2000 s. 136). Elimizde mevcut bulunan sekiz notanın her birinde nevâ-dügâh aralığı ile başlayan Kâr, Mustafa Uzunoğlu’na ait Darülelhân çevirisinde nevâ-rast aralığı ile başlamıştır. Bu durumun, çeviride yapılan bir hatadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Biçimsel yapısı itibarıyla Acem Kâra çok benzeyen bu Kârın da 1, 2, 4 ve 6. mısraları aynı ezgi ile bestelenmiştir.

Genel şema yapısı Kantemir’in zeylli Kâr biçimiyle büyük benzerlik gösteren Acem ve Nihâvend-i Kebîr Kârlar, icra yönüyle birbirinden farklı yapılara sahiptir. Acem Kâr uzun mûsikî cümlelerinden oluşmakla birlikte ağır bir icra yapısındaiken, Nihâvend-i Kebîr Kâr ise daha kısa cümle yapıları ile dinamik bir icra biçimi gerektirmektedir. Ayrıca tüm mısraların başında ya da sonunda uzun terennümler kullanan Acem Kâra karşılık, Nihâvend-i Kebîr Kârda her iki mısranın ardından üç büyük terennüm yer almaktadır. Ayrıca, Nihâvend-i Kebîr Kârda mısralar içerisindeki ezgisel yapıya dâhil olmuş küçük terennümlere rastlanmaktadır. Bu Kârında Serhâne bölümü mülâzime kısmını oluşturmaktadır. Yavaşça, Kâr formu analizlerinde bu Kârı incelerken, güfte içerisine işlenmiş terennüm yapılarını ayrı

²¹ 04.04.2015 tarihinde güfte ile ilgili alınan uzman görüşü, Ali Bektaş ile yapılan bireysel görüşmeden alınmıştır.

terennüm bölümleri olarak belirtmiş ve Kârın biçim şemasını buna göre incelemiştir (Yavaşca, 2002, s. 428)

Güfte:

1-Güzeşt-i ârzû ez-had be-pây-i bûs-i tü mâ-râ

Selâm-ı merdüm-i çeşmem ki gûyed ân kef-i pâ-râ

2-Birûn hırâm demî tâ ber-âverend şehâdet

Çü bengerend halâyık kemâl-i sun'-ı Hudâ-râ

3-Karâr u sabr-ı zi-Hâfız tama' medâr ey dûst

Kârâr çîst u sabûrî küdâm u hâb kücâ-râ

Vezin: İlk iki beyit; Mefâ'ilün / Fe'ilâlün / Mefâ'ilün / Fe'ilâtün
Son beyit; Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'lün

Güftenin Anlamı:

Açıklaması:

1-Senin ayağını öpme arzumuz çoğaldı, haddini geçti. Gözbebeği bile selam verirken (yere bakar), o ayaktan bahseder (o ayağı arar).

2-(Seni) Bir an yürürken görenler, baktıklarında Allah'ın (yaratmasındaki) sanatın kemaline şehadet ederler.²²

3- Ey Sevgili, Hafız'dan karar isteme, uyku bekleme, karar ne demek, sabretmek de ne, uyku da nerde ki?

(Gölpınarlı, 1992, s. 8)

---

²² Emir Hüsrev Dihlevi'ye ait bu ilk iki beytin tercümesi Selçuk Ün. Fars Dili ve Ed. Öğr. Üyesi Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kunt'a aittir.

Güfte ve Terennüm Dağılımı

1.A (1.A.a + 1.A.b)

Âh Güzeşti ârzû ez had **(1.A.a)**

â ha ah ha servinâz be pâyi bûs-i tû mâ-râ *cânım* **(1.A.b)**

Selâm-ı merdüm-i çeşmem *hey hey hey hey hey* **(2.A.a')**

2.A (2.A.a' + 2.A.b') + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **2.A'** (2.A.a' + 2.A.b' + 2.A.c + 2.A.b')

Hey hey yâr yâr ki gûyed ân kefi pâ-râ *cânım* **(2.A.b')**

Ti nâ dir ten dir ten nen ni ti nâ de re dil li ney **(T.1.B.a)**

dil le re dil ler dir ten ni te nen dil le re dil ler dir ten ni te nen **(T.1.B.b)**

tâ ten tâ ten nen ne de re dil li tâ ten nen ne de re dil li ney vâý **(T.1.B.c)**

Selâm-ı merdüm-i çeşmem *hey hey hey hey hey* **(2.A.a')**

hey hey yâr yâr ki gûyed ân kefi pâ-râ cânım **(2.A.b')**

hey yâr hey hey cân hey hey dost hey hey **(2.A.c)**

hey hey yâr yâr ki gûyed ân kefi pâ-râ cânım **(2.A.b')**

3.C (3.C.a + 3.C.b) + **T.2.Ç**

Âh Birûn hırâm demî tâ **(3.C.a)**

ber-âverend şehâdet *cânım* **(3.C.b)**

Tâ ten tâ ten ne de re dil li tâ ten nen ne de re dil li ney vâý **T.2.Ç**

4.A' (4.A.a' + 4.A.b')

Çü ben gerend halâyık *hey hey hey hey hey* (**4.A.a'**)

hey hey yâr yâr Kemâl-i sun'ı Hudâ-râ cânım (**4.A.b'**)

5.D + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b)

Karâru sabrı zi-Hâfiz yâr tama' medâr ey dûst **5.D**

Ten ne nen te ne ne nen ni ten ne nen te ne ne nen ni ten (**T.3.E.a**)

ni te nen te ne ni ten ni te nen yâr (**T.3.E.b**)

6.A' (6.A.a' + 6.A.b' + 6.A.c + 6.A.b')

Karâr u çîst u sabûrî *hey hey hey hey hey hey* (**6.A.a'**)

Hey hey yâr yâr kûdâm u hâb kücâ-râ cânım (**6.A.b'**)

hey yâr hey hey cân hey hey dost hey hey hey hey (**6.A.c**)

yâr yâr kûdâm u hâb kücâ-râ cânım (**6.A.b'**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **1.A** (1.A.a + 1.A.b)
1.A (Birinci mısra.)

Serhâne { **2.A** (2.A.a' + 2.A.b') + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **2.A'** (2.A.a'
+ 2.A.b' + 2.A.c + 2.A.b')
2.A' (İkinci mısranın birinci bölümü + birinci îkâf ve lafzî terennüm + ikinci
mısra.)

Meyânhâne { **3.C** (3.C.a + 3.C.b) + **T.2.Ç**
3.C (Üçüncü mısra + ikinci lafzî ve îkâf terennüm.)

$$\text{Serhâne} \left\{ \begin{array}{l} 4.A' (4.A.a' + 4.A.b') \\ 4.A' \text{ (Dördünü mısra)} \end{array} \right.$$

$$\text{Zeylhâne} \left\{ \begin{array}{l} 5.D + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b) \\ 5.D \text{ (Beşinci mısra + üçüncü ikâî terennüm.)} \end{array} \right.$$

$$\text{Serhâne} \left\{ \begin{array}{l} 6.A' (6.A.a' + 6.A.b' + 6.A.c + 6.A.b') \\ 6.A' \text{ (Altıncı mısra)} \end{array} \right.$$

Çizelge 5.16. Nihâvend-i Kebir Zeyli Müseddes Kâr biçim tablosu

$$1.A + 2.A' + T.1.B + \underline{2.A'} + 3C + T.2.Ç + \underline{4.A'} + 5.D + T.3.E + \underline{6.A'}$$

BİÇİM ANALİZİ				Hâne
1.mısra	1.A	1.A (a,b)		Serhâne
2.mısra	<u>2.A'</u>	<u>2.A</u> (a',b')	T.1.B (a,b,c) <u>2.A</u> (a', b' c,b')	Serhâne Mülâzime
3.mısra	3.C	3.C (a,b)	T.2.Ç	Meyânhâne
4.mısra	<u>4.A'</u>	<u>4.A (a',b')</u>		Serhâne Mülâzime
5.mısra	5.D	5.D	T.3.E (a,b)	Zeylhâne
6.mısra	<u>6.A'</u>	<u>6.A (a',b'c,b')</u>		Serhâne Mülâzime

NIHÂVEND-i KEBİR ZEYLLİ MÜSEDDES
Kâr-ı Kâvl-i Arâban

♩=132
Usûlü: Devr-i Revân
Beste: Abdülkâdir Merâgî
Güfte: Hâfız-ı Şirazi & Emir Hüsrev Dihlevî

1.A. 1.A.a
Ah gü zeş ti âr (i) zû ez had

1.A.b
a ha ah ha ser vi nâz be pâ y(i) bû si tü mâ râ câ num

2.A. 2.A.a'
Se lâ mı mer dü mi çeş mem hey hey hey hey

2.A.b'
hey hey hey yâr yâr ki gû yed ân ke fi pâ râ câ num

T.1.B. 13 T.1.B.a
Ti nâ dir ten dir ten nen ni ti nâ de re dil li ney

Şekil 5. 9. Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

15 **T.1.B.b**
dil le redil ler— dir— ten— ni tenen dil leredil ler— dir— ten— ni tenen

18 **T.1.B.c**
Tâ ten— tâ ten nen nede dil li— tâ tennen nede redil li— ney vâ

21 **2.A.a'**
Se lâ mi mer— dü— mi çeş— mem hey hey— hey hey

23 **2.A.b'**
hey heyhey yâr— ki— gûyed ân— ke— fi— pâ râ— câ nım hey

26 **2.A.c** **2.A.b'**
yâr hey— hey cân hey— hey dost hey— hey hey hey yâr

Şekil 5. 10. (devam) Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

28

yâr — ki gû yed ân — ke — fi — pâ râ — câ — nim

31 3.C.a

Ah Bi rûn hu râ — m — de mî — tâ

33 3.C.b

be râ ve ren — d şe hâ — det — câ — nim

35 T.2.C

Tâ ten — tâ ten — nedere dil li — tâ tennen nede redil li ney vâ

38 4.A.a'

Çü ben ge ren — d — ha lâ — yık hey hey — hey hey

Şekil 5.10. (devam) Nihâvend-i Kebir Zeyli Müseddes Kâr analiz notası

40 **4.A.b'**

hey heyhey yâr_____ yâr ke mâ li sun... Hu dâ_____ râ câ nim

43 **5.D**

Kâ râ ru sab... r(i) zi Hâ... fiz yâr_____ ta ma me dâr_____ düst

46 **T.3.E.a**

ten_____ ne nen te_____ ne ne nen ni ten ne nen te

48 **T.3.E.b**

ne nænenni ten ni_____ te nen te ne nienni te nen yâr_____ Kâ

51 **6.A.a'**

râ r çis tu_____ sa_____ bú rî_____ hey hey hey hey hey hey

Şekil 5.10. (devam) Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

53 6.A.b'

hey hey yâr yâr kü dâ m(û) hâ b kü câ ra câ nim hey

56 6.A.c

yâr hey hey cân hey hey dost hey hey hey hey yâr

58 6.A.b'

yâr kü dâ mu hâ b kü câ râ câ nim yâr SON

Güfte:

1-Güzeşt-i ârzû ez-had be-pây-i bûs-i tû mâ-râ
 Selâm-ı merdüm-i çeşmem ki gûyed ân kef-i pâ-râ
 2-Birûn hırâm demî tâ ber-âverend şehâdet
 Çü bengerend halâyık kemâl-i sun'-ı Hudâ-râ
 3-Karâr u sabr-ı zi-Hâfız tama' medâr ey dûst
 Kârâr çîst u sabûrî kûdâm u hâb kücâ-râ

Vezi: İlk iki beyit; Mefâ'ilün / Fe'ilâlün / Mefâ'ilün / Fe'ilâtün
 Son beyit; Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'lün

Terennüm :

Ti nâ dir ten dir ten nen ni ti nâ de re dil li ney
 Dil le re dil ler dir ten ni te nen dil le re dil ler dir ten ni te nen
 Tâ ten tâ ten nen ne de re dil li tâ ten nen ne de re dil li ney vâv
 Tâ ten tâ ten ne de re dil li tâ ten nen ne de re dil li ney vâv
 Ten ne nen te ne ne nen ni ten ne nen te ne ne nen ni
 Ten ni te nen te ne ni ten ni te nen yâr

Şekil 5.10. (devam) Nihâvend-i Kebir Zeylli Müseddes Kâr analiz notası

81 **T.I.A.a**

Ah_ hâ_ ah_ hâ_ yâ_ rîm

85

a hâ ah_ hâ mi_ rîm

89

a hâ ah_ hâ öm_ rîm

93

be_ li_ şâ_ hu_ men_

3.C ^{meyân} 97

Â hu Ey_ ta bi_ bân

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyur Murabba Kâr analiz notası

5.2.3. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr

“Ehinnü Şevkân İlâ Diyâri”

Bestesi ve güftesi Abdülkâdir Merâgî’ye ait olan Rast makâmındaki bu Kârın altı farklı notası tespit edilmiştir.²³Eserin notalarda 2/4’lük, 4/4’lük ve 8/4’lük olmak üzere farklı usûllerde yazıldığı görülmüş, eser, Cüneyd Kosal notasına bağlı kalınarak Düyek usûlünde yeniden yazılmıştır.

Kârın Osmanlı Türkçesi ile olan notasında ezgi yapısı oldukça farklıdır.

Daha önce incelemiş olduğumuz Acem ve Nihâvend-i Kebir Kârlardan oldukça farklı bir biçim şemasına sahip olan Şevknâme, Kantemiroğlu’nun 6 mısralı ve zeylli Kârlarla ilgili açıkladığı form biçimine de uyum göstermemektedir. Kârın mülâzime bölümünü oluşturan 2. 4. ve 6. mısralar aralarına birinci terennümü alarak art arda farklı iki ezgi cümlesi ile (2.B, 2.Ç, 4.B, 4.Ç, 6.B, 6.Ç) bestelenmiştir. Ayrıca 2. 4. ve 6. mısralar ilk terennümle bağlanarak mülâzime kısmını oluşturmaktadır. Şevknâme’nin bir diğer farkı ise Nakış formu gibi başlamış olmasına rağmen 5. mısra ile 6. mısra arasına bir terennüm alarak yine daha önce incelemiş olduğumuz 6 mısralı Zeylli Müseddes Kârlardan farklı bir biçim şemasına sahiptir. M. Nûri Şeyda Efendi bir makâlesinde Merâgî’nin bu Kârı için;

“Âsâr-ı Kâmilelerine nazaran pek âdî görünen ‘Ehinu şevkan ilâ diyârin’ Kârı acaba bugün kabil-i taklit midir?” diye sormaktadır (Yekta, 2000, s. 78).

---

²³ Bu notalar; öncelikli olarak İstanbul Türk Müziği Konservatuvarı heyeti ve Cüneyd Kosal tarafından yazılmıştır. Bir diğer nota “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilen eserlerin olduğu bir çalışmada yer almaktadır. Bununla beraber diğer notalar Osmanlıcadır.

Güfte:

Ehinnü şevkân ilâ diyâri

Lekay tü fihâ cemâli selîmâ

Ki mî-resâned ez_ân nevâhi

Nüvîd-i vâsileş be-cânib-i mâ

Nesîm be-cânib-i serâ ber-âmed

Ümîd-i vâsileş be-cânib-i mâ

Vezin: Feûlü / Fa'lün / Feûlü / Fa'lün

Güfte ve Terennüm Dağılımı

1. A + 1.A' + 2.B + T.1.C + 2.Ç

Ehinnü şevkân ilâ diyâri **(1.A),(1.A')**

Lekay tü fihâ cemâli selîmâ **2.B**

Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vây **T.1.C**

Lekay tü fihâ cemâli selîmâ *âh* **2.Ç**

3.D + 3.D' + 4.E + T.2.F + 4.B + T.1.C + 4.Ç

Ki mî-resâned ez_ân nevâhi **(3.D,3.D')**

Nüvid-i vâsilaş be-cânib i mâ **4.E**

Heyi yâr heyi dost rânâ-yi men **T.2.F**

Nüvîd-i vâsileş be-cânib-i mâ **4.B**

Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vây **T.1.C**

Nüvîd-i vâsileş be-cânib i mâ **4.Ç**

5.H + T.3.I (T.3.I.a + T.3.I.b) + 6.B + T.1.C + 6.Ç

Nesîm be-cânib-i serâ ber-âmed **5.H**

Det de re dil lerlerdir ten nen nitânâ dir ney (T.3.I.a)

Det de re dil lerlerdir ten nen nitânâ dir ney (T.3.I.b)

Ümîd-i vâsileş be-cânib-i mâ **6.B**

Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vây T.1.C

Ümîd-i vâsileş be-cânib-i mâ **6.Ç**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	$1.A + 1.A' + 2.B + T.1.C + 2.Ç$
	1.A (Birinci mısra + ikinci mısra + birinci îkâî ve lafzî terennüm + ikinci mısra.)
Meyânhâne	$3.D + 3.D' + 4.E + T.2.F$
	3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + ikinci lafzî terennüm.)
Hâne-i Sâni	$4.B + T.1.C + 4.Ç$
	4.B (Dördüncü mısra + birinci îkâî terennüm + dördüncü mısra)
Zevlhâne	$5.H + T.3.I (T.3.I.a + T.3.I.b)$
	5.H (Beşinci mısra + üçüncü îkâî ve lafzî terennüm.)
Hâne-i Sâni	$6.B + T.1.C + 6.Ç$
	6.B (Altıncı mısra + birinci îkâî ve lafzî terennüm + altıncı mısra)

Çizelge 5.17. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.I.C + 2.Ç + 3.D + 4.E + T.2.F + \underline{4.B} + \underline{T.I.C} + \underline{4.C} + 5.H + T.3.I + \underline{6.B} + \underline{T.I.C} + \underline{6.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	1.A (A,A')	2.B	<i>T.I.C</i>	2.Ç	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.D	3.D (D,D')	4.E	<i>T.2.F</i>		Meyânhâne
4. mısra	<u>4.B</u>		<u>T.I.C</u>	<u>4.C</u>		Hâne-i Sâni Mülâzime
5. ve 6. mısra	5.H	<i>T.3.I</i>	<u>6.B</u>	<u>T.I.C</u>	<u>6.C</u>	Zeylhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

RAST ZEYLLİ MÜSEDDES NAKIŞ KÂR
Ehinnü Şevkân İlâ Diyâri

Usûlü: Düyek

Beste: Abdülkâdir Merâgî

1.A ^{1.A+1.A'}

E hin nü şev kân i lâ di yâ

ri ri (...Saz...)

2.B

Le kay tü fi hâ ce mâ li se lî mâ

T.1.C

Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vâ

2.Ç

Le kay tü fi hâ ce mâ li se lî mâ âh

The image displays a musical score for the Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr. It consists of four systems of music, each with a vocal line and a saz accompaniment line. The first system, labeled '1.A', includes a first ending marked '1.A+1.A'' and a second ending marked '2'. The second system is labeled '2.B'. The third system is labeled 'T.1.C'. The fourth system is labeled '2.Ç'. The lyrics are written in Turkish and are placed below the vocal lines. The saz accompaniment is written in a simplified notation below the vocal lines. The score is in the key of D major and 8/4 time.

Şekil 5. 10. Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

3.D ¹² 3.D + 3.D'

Ki mi re sâ ned e zân ne vâ

14 1 2

hi hi ah

4.E ¹⁶

nü vî di vâ sı leş be câ ni bi mâ

T.2.F

He yi yâr he yi dost râ nâ yi men

4.B ¹⁸

Nü vî di vâ sı le ş be câ ni bi mâ

Şekil 5.11. (devam) Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

20
T.1.C
Yâ lâ yâ lâ âh ye le le le li vây

22
4.Ç
Nü vî divâs(i) leş be câ ni bi mâ

25
5.H
Ne sîm be cânib se râ be ra med ü

27
mî di vâ si leş be câ ni bi mâ Det de

29
T.3.I.a
re dil ler ler dir ten nen ni tâ nâ di ri ney

31
T.3.I.b
de re dil le ri le ri di ri ten nen ni tâ nâ di ri ney ü

Şekil 5.11. (devam) Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

6.B ³³
 mi di vâ si le şî be câ ni bi mâ Yâ

T.1.C ³⁵
 lâ yâ lâ âh ye le lel le li vâÿ Ü

6.Ç ³⁷
 mi di vâ s(i) leş be câ ni bi mâ SON

Güfte :

Ehinnü şevkân ilâ diyari
 Lekay tü fiha cemâli selima
 Ki miresaned ezan nevâhi
 Nüvidi vasılaş be cani bima
 Nesim becanip sera beramed
 Ümidi vasılaş be cani bima

Terennüm :

Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vâÿ
 Hey yâr hey dost rânâ-yi men
 Yâ lâ yâ lâ âh ye le lel le li vâÿ
 Det de re dil ler ler dir ten nen ni tâ nâ dir ney vâÿ

Şekil 5.11. (devam) Rast Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.3. Abdülkâdir Merâgî'ye Atfedilen 6 Mısralı Zeylsiz Müseddes Kârların Biçim Analizleri

Merâgî'nin 6 mısralı zeylsiz 2 Kârı bulunmaktadır. Mâhur Kâr ve Rast Haydarnâme karşılaştırıldıklarında biçim açısından farklı yönleriyle dikkati çekmektedir. Haydarnâme diğer zeylli 6 mısralı Kâr biçimlerinde olduğu gibi güfte ile başlarken Mâhur Kâr, Merâgî'nin terennüm ile başlayan tek 6 mısralı Kâr biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizelge 5.18. Mâhur Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B} + \underline{6.C} + \underline{T.2.C} + \underline{6.C}$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne
1. ve 2. mısra	T.1.A	T.1.A (a,b)	1.B	2.C	T.2.Ç (a,b,c,ç,d)	2.C	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.D		4.E	T.3.F (T.2.Ç.b)			Meyânhâne
5. ve 6. mısra	<u>5.B</u>		<u>6.C</u>	<u>T.2.C</u> (a,b,c,ç,d)	<u>6.C</u>		Hâne-i Sâni Mülâzime

Çizelge 5.19. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.1.C + \underline{2.B} + \underline{T.2.C} + \underline{2.B} + 3.A + 4.B + 5.D + T.3.E + \underline{6.B} + \underline{T.2.C} + \underline{6.B}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	1.A (a,b)	2.B (a,A,b)	T.1.C (a,b,c,ç, d)	<u>2.B</u> (a.A. b')	<u>T.2.C</u> (a,b)	<u>2.B</u> (a.A.b)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.A	3.A (a,b)	4.B (a,A.b')					Serhâne
5. ve 6. mısra	5.D	T.3.E (a,ç.b')	<u>6.B</u> (a.A.b')		<u>T.2.C</u> (a,b)	<u>6.B</u> (a.A.b')		Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

5.3.1. Mâhur Müseddes Nakış Kâr

“Gül Bî-Rûh-i Yâr Hoş Ne-bâşed”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî, güftesi Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait olan Mâhur makâmındaki bu Kârın sekiz farklı notası tespit edilmiştir.²⁴ Mâhur Kâr, 32/4’lük Hafif usûlünde yazılmış ve notalar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Eser, Suphi Ezgi notasına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Kârın “Şevknâme”de yer alan notasında çargâh perdesi üzerinde yazıldığı görülmektedir (Şeceryan, 2014, s. 80). Bu Kâr, Kantemiroğlu’nun 6 mısralı ve zeysiz Kârlarla ilgili açıkladığı form biçimine büyük ölçüde uyum göstermektedir (Tura, 2001, s.177-179).

Eser kısa mûsikî cümleleri ile yazılmış olması sebebiyle mehter havasını hissettirmektedir. Ayrıca 1. ve 5. mısranın aynı ezgi ile bestelenmiş olması Merâgî’nin diğer 6 mısralı Kârlarında rastlanılan bir durum değildir. Kârın Hâne-i Sâni bölümü mülâzime kısmını oluşturmaktadır. Merâgî’ye atfedilen ve hep güfte ile başlayan 6 mısralı Kârlar içerisinde Mâhur Kâr, terennümle başlaması yönünden dikkati çekmektedir. Bu durumun; eserin diğerlerinden farklı olarak Nakış biçiminde işleyiş göstermesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bazı notalarında Kâr-ı Murassa olarak isimlendirilmiş olan bu Kâr, kaynaklarda verilen Murassaların tarifine uymamaktadır. Kâr-ı Murassa;

“Kâr en büyük ve uzun form olduğu için bu eserlerde umumiyetle büyük ve küçük usûllere geçkiler yapılmıştır. Böylece uzun süreli aynı usûlün kullanılmasının getirebileceği monotonluk önlenmiş, aynı zamanda bestekârlarca muhtelif usûllerin maharetle kullanılmasının örnekleri sergilenmiştir. Ancak kârlarda usûl geçkisi bir mecburiyet değildir. Bu şekilde içinde usûl geçkisi bulunan kârlara “Kâr-ı Murassa” adı verilir” (Özkan, 2007, s. 356). Şeklinde tanımlanmıştır.

Bu Kârın içerisinde herhangi bir usûl değişimi bulunmamaktadır. Ancak edebî kaynaklarda Murassa; iki mısra veya iki fıkrası birbiri ile aynı vezin ve kafiyede olan söz veya beyitten oluşan yazı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım dikkate alındığında güftenin vezni “Mef’ûlü mefâilün feûlün” olarak tespit edilmiş ve güfte yapısı

²⁴ Bu notalar; Öncelikli olarak Darülelhân, Ziya Akyiğit, Ahmet Hatipoğlu, Cüneyd Kosal, Ekrem Karadeniz, Necip Gülses, Suphi Ezgi, İsmâil Hakkı Bey tarafından yazılmış, bir diğeri “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilen notaların yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır. Bununla beraber bir notası da Osmanlıcadır.

düşünülerek bu esere “Kâr-ı Murassa” adı verilmiş olabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Güfte:

Gül bî-rûh-i yâr hoş ne-bâşed

Bî-bâde bahâr hoş ne-bâşed

Tarf-i çemen ü tavâf-ı bustân

Bî-lâle-izâr hoş ne-bâşed

Cân nakd-i muhakkârest Hâfız

Ez-behr-i nisâr hoş ne-bâşed

Vezin:

Mef'ûlü mefâilün fe'ûlün

Güftenin Anlamı:

Sevgilinin yüzü olmadıkça gül neye yarar? Şarapsız bahar hoş değildir.

Lâle yanaklı bir dilber yoksa çayır, çimen, bağ, bahçe hiçbir şeye yaramaz.

Hâfız can hor, hakir bir akçeden ibarettir. Sevgiliye saçmaya yaramaz bile.

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C

Tâ dir ten ten ten nen ni ten nen nâ dir nâ (T.1.A.a)

dil li tâ ten nâ de re dil li ten cânım

dil lere dil le re dil le re dir dir tâ nâ (T.1.A.b)

te ne nen ten nen nâ de re dil li ten cânım

Gül bî rûh-i yâr hoş ne bâşed **1.B**

Bî-bâde bahâr hoş ne-bâşed *yârimen cânım* **2.C**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d) + 2.C

Ten dir nâ dil li tâ ten nâ (T.2.Ç.a)

ta nâ dir ney te nen tâdir ney (T.2.Ç.b)

det de re dil ler ler dir ten nen nâ de re dil ler ler dir tâ nâ (T.2.Ç.c)

de re til lil len nen ni tâ dir ney de re dim dim dim

dir tâ nâ dir dir tâ nâ ten ne nen nen tâ dir ney cânım (T.2.Ç.ç)

âha âh ha yârim âha âh ha mîrim âha âh ha ömrüm Murâdı men (T.2.Ç.d)

Bî-bâde bahâr hoş ne-bâşed yârimen cânım 2.C

3.D + 4.E + T.3.F (T.3.F + T.2.Ç.b)

Târf-i çemen ü tavâf-ı bûstân yâr yâr 3.D

Bî lâle-i zâr hoş ne-bâşed yârimen cânım 4.E

Dil li tâ dil li tâ dil li tâ ten nâ (T.3.F)

ta nâdir ney te nen tâ dir ney (T.2.Ç.b)

5.B + 6.C

Cân nakd-i muhakkârest Hâfiz 5.B

Ez behr-i nisâr hoş ne-bâşed yârimen cânım 6.C

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d) + 6.C

Ten dir nâ dil li tâ ten nâ (T.2.Ç.a)

ta nâdir ney te nen tâdir ney (T.2.Ç.b)

det de re dil ler ler dir ten nen nâ de re dil ler ler dir tâ nâ (T.2.Ç.c)

de re til lil len nen ni tâ dir ney de re dim dim dim

dir tâ nâ dir dir tâ nâ ten ne nen nen tâ dir ney cânım (T.2.Ç.ç)

âha âh ha yârim âha âh ha mîrim âha âh ha ömrüm Murâd-ı men (T.2.Ç.d)

Ez-behr-i nisâr hoş ne-bâşed yârimen cânım 6.C

BİÇİM ANALİZİ

(Serhâne) $\left\{ \begin{array}{l} T.1.A (T.1.A.a, T.1.A.b) + 1.B + 2.C \\ T.1. A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra.) \\ T.2.Ç (T.2.Ç.a, T.2.Ç.b, T.2.Ç.c, T.2.Ç.ç, T.2.Ç.d) + 2.C \\ T.2.Ç (İkinci ikâî terennüm + ikinci mısra) \end{array} \right.$

Meyânhâne $\left\{ \begin{array}{l} 3.D + 4.E + T.3.F + T.2.Ç.b \\ 3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + üçüncü ikâî terennüm ve ikinci ikâî terennümün bir bölümün b kısmı) \end{array} \right.$

(Serhâne) $\left\{ \begin{array}{l} 5.B + 6.C \\ 5.B (Beşinci mısra + altıncı mısra.) \\ T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d) + 6.C \\ T.2.Ç (İkinci ikâî terennüm + altıncı mısra) \end{array} \right.$

Çizelge 5.20. Mâhur Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B + 6.C + T.2.C + 6.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne	
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A (a,b)</i>	1.B	2.C	<i>T.2.Ç (a,b,c,ç,d)</i>	2.C	Serhâne Hâne-i Sâî
3. ve 4. mısra	3.D		4.E	<i>T.3.F (T.2.Ç.b)</i>			Meyânhâne
5. ve 6. mısra	<u>5.B</u>		<u>6.C</u>	<u>T.2.C (a,b,c,ç,d)</u>	<u>6.C</u>		Hâne-i Sâî Mülâzime

MÂHUR MÜSEDDES NAKIŞ KÂR

Gül bî Ruhi Yâr Hoş Ne Bâşed

♩=108

Usûlü: Hafif

Beste: Abdülkâdir Merâgî

Güfte: Hâfiz-ı Şirâzi

T.1.A

T.1.A.a

Tâ dir ten ten ten nen ni ten nen nâ dir nâ

dil li tâ ten nâ de re dil li ten câ nim

T.1.A.b

dil le re dil le re dil le re dir dir tâ

nâ te ne nen ten nen nâ de re dil li ten câ nim

1.B

5.B

Gül bî rûhi yâr hoş ne bâşed
Cân nak rûhi yâr hoş ne bâşed
Cân nak rûhi yâr hoş ne bâşed

Şekil 12. Mâhur Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21

şed hoş ne— bâ hâ— şed
hâ hâ hâ Ez

25
2.C
6.C

Bî— bâ de— bā hâr hoş— ne— bâ
beh— ri ni— sâr hoş ne— bâ şed

29

şed yâ— ri— men...Saz...) câ— nîm
yâ ri yâ câ Ez

33
T.2.Ç.a

Ten— dir— nâ dil— li— tâ ten— nâ

37
T.2.Ç.b

tâ— nâ dir ney— te nen tâ dir ney—

Şekil 5. 12. (devam) Mâhur Müseddes Nakış Kâr analiz notası

41 **T.2.Ç.c**

det de re dil ler_ ler_ dir_ ten_ nen nâ de re dil ler ler dir tâ

45

nâ de re til lil_ len nen ni tâ_ dir_ ney_

49 **T.2.Ç.ç**

de_ re_ dîm_ dîm_ dîm_ dir_ tâ_ nâ_ dir_ dir_ tâ

53

nâ_ ten ne nen nen_ tâ_ dir_ ney (..Saz...) câ_ num

57 **T.2.Ç.d**

Â ha ah ha yâ_ rim_ a ha ah ha mî_ rim

61

A ha Âh ha öm rüm_ mu râ dt men_

Şekil 5. 12. (devam) Mâhur Müseddes Nakış Kâr analiz notası

2.C
6.C

63

Bî beh bâ ri de ni sâr hâr hoş ne bâ şed

69

şed yâ ri men men câ ca nim SON

3.D

73

Tar fi çe me nü ta vâ fi bus

77

tân yâr yâr

4.E

81

Bî lâ le i zâ r hoş ne bâ

85

şed yâ ri men câ nim

Şekil 5. 12. (devam) Mâhur Müseddes Nakış Kâr analiz notası

T.3.F ⁸⁹

Dil li_ tâ_ dil li_ tâ_ dil li tâ_ ten_ nâ

T.2.C.b ⁹³

tâ_ nâ dir ney_ te nen tâ dir ney

Güfte:

Gül bî-rûh-i yâr hoş ne-bâşed
 Bî-bâde bahâr hoş ne-bâşed
 Tarf-i çemen ü tavâf-ı bustân
 Bî-lâle-izâr hoş ne-bâşed
 Cân nakd-i muhakkârest Hâfız
 Ez-behr-i nisâr hoş ne-bâşed

Vezein: Mef'ûlü mefâilün feûlün

Terennüm :

Tâ dir ten ten ten nen ni ten nen nâ dir nâ
 Dil li tâ ten nâ de re dil li ten cânım
 Dil le re dil le re dil le re dir dir tâ nâ
 Te ne nen ten nen nâ de re dil li ten cânım
 Ten dir nâ dil li tâ ten nâ tâ nâ dir ney te nen tâ dir ney
 Det de re dil ler ler dir ten nen nâ de re di ller
 Dir dir tâ nâ de re til lil len nen ni tâ dir ney
 De re dim dim dim dir tâ nâ dir dir tâ nâ
 Ten ne nen tâ dir ney cânım
 Âha âh ha yârim âha âh ha mirim âha âh ha ömrüm

Şekil 5. 12. (devam) Mâhur Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.3.2. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme

“Numûneist be-gûş-ı sipihr halka-i hûr”

Bestesi Abdülkâdir Merâgî'ye ait olan Rast makâmındaki bu Kârın sekiz farklı notası tespit edilmiştir.²⁵

Rast Kâr, bu notalarda 4/4'lük, 8/4'lük ve 8/8'lik olmak üzere farklı usûllerde yazılmıştır. Kâr, Cüneyd Kosal notasına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır. Abdülkâdir Merâgî'nin Ehl-i beyti andığı ve tevella inancını anlattığı bu Kârın güftesinin kime ait olduğu belli değildir.

Bu Kâr, daha önce incelemiş olduğumuz zeylsiz Kârlardan farklı bir biçim şeması göstermiştir. 1. ve 3 mısralar A ezgisi ile bestelenmiş, 2, 4 ve 6. mısralar ise B ezgisi ile bestelenmiştir. Ancak Haydarnâme Nakış formu gibi başlamış olmasına rağmen 5. mısra ile 6. mısra arasına bir terennüm olarak bu kısım daha önce incelemiş olduğumuz 6. mısralı Kâr biçimlerinden Şevknâme ile benzer bir biçim şeması göstermiştir. Ayrıca yine bu Kârda da Hâne-i Sâni kısmı mülâzime bölümü olarak yer almaktadır.

Güfte:

Numûneist be-gûş-ı sipihr halka-i hûr

Zi-tavk-ı halka be-gûşân kutb-i din Hayder

Zi-râh-ı râst resîd ez-nevâ-yı kumrî-i aşk

Eğer be-dâ'ire-i tavk ender ârî ser

Be-mihrî her ki nemed-pûş-i hazretet ân şüd

Be-nefs-i hîş gazâ kerd yâ imâm-ı beşer

Vezin:

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

---

²⁵ Notalar; Dârülelhân başta olmak üzere, İstanbul Türk Müziği Konservatuvarı Heyeti, Cüneyd Kosal ve Ziya Akyiğit tarafından yazılmıştır. Bir diğer örnek “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen notaların yer aldığı çalışmadan alınmıştır.

Güfte ve Terennüm Dağılımı

1.A (1.A.a + 1.A.b) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b) + **T.1.C** (T.1.C.a + T.1.C.b + T.1.C.c, T.1.C.ç + T.1.C.d)

Numûneist be-gûş-1 (**1.A.a**)

Sipihir halka-i hûr cânım (**1.A.b**)

Zi tavk-ı halka-be gûşân-ı (**2.B.a**)

Kutb-i din Hayder cânım (**2.A.b**)

Ten nâ dir nâ a dir nâ ten nâ (T.1.C.a)

Te ne ni tâ til lil len makbûlimen (T.1.C.b)

Tâ dir te ne ni te ne ni te ne ni tâ ne dir tâ nâ til lil lâ nâ te ne nen tâ dir ney (T.1.C.c)

Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni ten (T.1.C.ç)

te ne ni te nen ten te ne ni ten ni ti nâ (T.1.C.d)

2.B (2.B.a + 2.A.b) + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b')

Zi-tavk-ı halka be-gûşân (**2.B.a**)

Kutb-i din Hayder cânım mı hey yâr hey hey (**2.A.b'**)

Hey dost hey hey hey hey hey yâr (T.2.Ç.a)

Âha âh ha yârim âha âh ha mîrim (T.2.Ç.b)

Zi tavk-ı halka be-gûşân (**2.B.a**)

Kutb-i din Hayder cânım (**2.A.b'**)

3.A (3.A.a + 3.A.b) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b)

Zi-râh-ı râst resîd dost (**3.A.a**)

Ez nevâ-yı kumrî-i aşk cânım (**3.A.b**)

Eğer be-dâ'ire-i tavk (**4.B.a**)

Ender ârî ser cânım (**4.A.b**)

5.D + T.3.E (*T.3.E.a + T.3.Ç.b'*)

Be-mihri her ki nemed-puş-i hazretet ân şüd cânım **5.D**

Tâ de re dil li dil li ten te ne ni te nen ten (**T.3.E.a**)

Te ne ni te nen ten te ne ni ten ni ti nâ (**T.3.Ç.b'**)

6.B (6.B.a + 6.A.b') + **T.2.Ç** (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*) + **6.B** (6.B.a + 6.A.b')

Be-nefs-i hîş gazâ kerd (**6.B.a**)

Yâ imâm-ı beşer cânım mı hey yâr hey hey (**6.A.b'**)

Hey dost hey hey hey hey yâr (**T.2.Ç.a**)

Âha âh ha yârim âha âh ha mîrim (**T.2.Ç.b**)

Be-nefs-i hîş gazâ kerd (**6.B.a**)

Yâ imâm-ı beşer (**6.A.b'**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **1.A** (1.A.a + 1.A.b) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b) + **T.1.C** (*T.1.C.a + T.1.C.b + T.1.C.c + T.1.C.ç + T.1.C.d*)
1. A (Birinci mısra + ikinci mısra + birinci ikâf ve lafzî terennüm.)

Hâne-i Sâni { **2.B** (2.B.a + 2.A.b') + **T.2.Ç** (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b')
2.B (İkinci mısra + ikinci lafzî terennüm + ikinci mısra)

Serhâne { **3.A** (3.A.a + 3.A.b) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b)
3.A (Üçüncü mısra + dördüncü mısra)

Meyânhâne { **5.D + T.3.E** (*T.3.E.a + T.3.Ç.b'*)
5.D (Beşinci mısra + üçüncü ikâf terennüm)

$$\left\{ \begin{array}{l} \mathbf{6.B} (6.B.a + 6.A.b') + \mathbf{T.2.Ç} (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + \mathbf{6.B} (6.B.a + 6.A.b') \\ \mathbf{6.B} (\text{Altıncı mısra} + \text{ikinci lafzî terennüm} + \text{altıncı mısra}) \end{array} \right.$$

Çizelge 5.21. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.I.C + \underline{2.B + T.2.C + 2.B} + 3.A + 4.B + 5.D + T.3.E + \underline{6.B + T.2.C + 6.B}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	1.A (a,b)	2.B (a,A.b)	T.I.C (a,b,c,ç,d)	<u>2.B</u> (a,A.b')	<u>T.2.C</u> (a,b)	<u>2.B</u> (a,A.b)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.A	3.A (a,b)	4.B (a,A,b)					Serhâne
5. ve 6. mısra	5.D	T.3.E (a,Ç.b')	<u>6.B</u> (a,A.b')		<u>T.2.C</u> (a,b)	<u>6.B</u> (a,A.b')		Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

RAST MÜSEDDES NAKIŞ KÂR HAYDARNÂME

Numûneist be-gûş-ı sipihr halka-i hûr

♩ = 104

Usûlü: Düyek

Beste: Abdülkâdir Merâgî

1.A. 1.A.a

Nu— mü ne— ist— be gû— gû— şı

1.A.b

si pi— hi ri ha— l kâ i hûr câ— nm

2.B. 2.B.a

Zi tav— hal ka be gû— şa— ni—

2.A.b

ku tu— bî dî n— ha yi der câ nm— Ten

T.1.C. 10 T.1.C.a

nâ— dî ri— nâ a— dî ri nâ ten nâ— te

The image displays a musical score for the piece 'Rast Müseddes Nakış Kâr Haydarnâme'. It is written in the Rast mode and Müseddes makam. The score is divided into five systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The tempo is marked as ♩ = 104. The first system is labeled '1.A.' and contains two parts: '1.A.a' and '1.A.b'. The second system is labeled '2.B.' and contains two parts: '2.B.a' and '2.A.b'. The third system is labeled 'T.1.C.' and contains one part: 'T.1.C.a'. The lyrics are written in Turkish and are placed below the vocal lines. The piano accompaniment is written in a simple, rhythmic style, often using chords and single notes.

Şekil 5. 13. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

12 **T.1.C.b**

ne ni tâ til lîl len mak bû li men tâ

14 **T.1.C.c**

dî ri te ne ni te ne ni te ne dîr tâ nâ til

16

til lâ nâ te ne nen tâ dî ri ne yi tâ

18 **T.1.C.ç**

nen ni tâ nen ni tâ nen ni ten te

20 **T.1.C.d**

ne ni te nen ten te ne ni ten ni ti nâ Zi

Şekil 5.13. (devam) Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

22 **2.B.a**

2.B. *tav kt hal ka be gû şâ ni*

24 **2.A.b'**

ku tu bi di ni ha yi der câ num mi hey yâr he yi heyHey

27 **T.2.Ç.a**

T.2.Ç. *dost hey hey he yi hey hey ya r a*

30 **T.2.Ç.b**

ha ah ha ya rim a ha ah ha mi rim Zi

32 **2.B.a**

2.B. *tav kt hal ka be gû şâ ni*

Şekil 5.13. (devam) Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

34 **2.A.b'**

ku tu bi di ni ha yi der câ num Zi

36 **3.A.a**

3.A ra hu rast re si sid ez ne

38 **3.A.b**

vâ yı ku mu rî i aşk câ num E

40 **4.B.a**

4.B ğer be da i re i tav ki

42 **4.A.b**

e n de râ rî ser câ num Be

Şekil 5.13. (devam) Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

5.D ⁴⁴

mih_ rî her ki ne me di_ pu şî_

46

haz_ re tet an şü_ dü_ câ nım Tâ

T.3.E ⁴⁸ T.3.E.a

de re dil li dil li ten te ne ni te nen ten_ tâ_

50 T.3.Ç.b'

ne ni te nen ten_ te ne ni ten ni ti nâ_ Be

6.B ⁵² 6.B.a

nef si_ hî şî ga zâ_ ke_ r_ di

Şekil 5.13. (devam) Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

54 **6.A.b'**

yâ i — mâ mî — be şer — câ — num — mî — hey yâr he yi — hey Hey

57 **T.2.Ç.a**

dost hey hey he yi — hey hey ya r — a

60 **T.2.Ç.b**

ha ah ha ya rim — a ha ah ha mi rim — Be

62 **6.B.a**

nef si — hi şî ga zâ — ker — dî —

Şekil 5.13. (devam) Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

6.A.b'

The image shows a musical score for a piece labeled '6.A.b''. It consists of two staves. The top staff is a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 6/4 time signature. The melody is written in a series of eighth and quarter notes. Below the notes are the lyrics: 'yâ i mâ mi be şer câ nım SON'. The bottom staff is a bass clef with a key signature of one sharp (F#) and a 6/4 time signature. It contains a simple harmonic accompaniment of quarter notes.

GÜFTE:

Numûneist be-gûş-ı sipihr halka-i hûr
Zi-tavk-ı halka be-gûşân kutb-i din Hayder
Zi-râh-ı râst resîd ez-nevâ-yı kumrî-i aşk
Eğer be-dâ'ire-i tavk ender ârî ser
Be-mihrî her ki nemed-pûş-i hazretet ân şüd
Be-nefs-i hîş gazâ kerd yâ imâm-ı beşer

Vezin:

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

Terennüm:

*Ten nâ dir nâ â dir nâ ten nâ te ne ni tâ til lil len makkûlimen
Tâ dir te ne ni te ne ni te ne ni tâ ne dir tâ nâ til lil lâ nâ te ne nen tâ dir ney
Tâ nen ni tâ nen ni tâ nen ni ten te ne ni te nen ten te ne ni ten ni ti nâ
Hey dost hey hey hey hey yâr, a hâ ah hâ yârim a hâ ah hâ mirim
Tâ de re dil li dil li ten te ne ni te nen, ten te ne ni te nen ten te ne ni ten ni ti nâ
Hey yâr hey heyhey dest hey hey hey hey
A hâ ah hâ yârimen a hâ ah hâ mirimen*

Şekil 5. 11. Rast Müseddes Kâr Haydarnâme analiz notası

5.4. XVI. Yüzyılda Gulam Şâdî'ye Atfedilen Kârların Biçim Analizleri

Merâgî'den sonra XVI. yüzyılda Gulam Şâdî adına elimizde kayıtlı bulunan Rehâvî ve Pencgâh makâmalarında iki Kâr mevcuttur. Rehâvî Kâr dört mısralı Murabba Kârlar içerisinde incelemeye tâbi tutulmuş ancak Pencgâh Kâr biçim açısından değerlendirmeye alınmamıştır.

Bazı kaynaklarda, Abdülkâdir'in üç oğlu başta olmak üzere Gulam Şâdî gibi pek çok müzisyen yetiştirdiğini belirten bilgiler olsa dahi burada bahsi geçen Gulam'ın Gulam Şâdî'nin babası olduğu muhtemeldir (Öztuna, 1988, s. 45).

5.4.1. Rehâvî Nakış Murabba Kâr

“Âfet-i Sad Dûdimân ü Âteş-i Sad Harmeni”

Bestesi Gulam Şâdî'ye ait olan Rehâvî makâmındaki bu Kârın iki farklı notası tespit edilmiştir²⁶. Darülelhân Külliyyatı 176. fasikülde yer alan eser, buradaki şekli ile yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

Darülelhân da 32/4'lük yazılan Rehâvî Kâr, Ziya Akyiğit notasında 32/2'lik Hafif usûlünde yazılmış ve aralarında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür.

Rehâvî Kâr, biçim açısından incelendiğinde, 2'şer mısranın art arda bestelendiği ve ardından uzun terennümlerin geldiği görülmektedir. Bu şekliyle eserin nakış formunda bir işleyiş gösterdiği dikkati çekmektedir. Kârın biçim şeması incelendiğinde her mısrasının ezgisi farklı bir şekilde bestelenmiştir. Daha önce incelemiş olduğumuz 4 mısralı Nakış Kârlardan farklı olarak, 4. terennümün ardından daha önce kullanılan 3. terennümün tekrar etmesi Kârın biçim şemasına öncekilerde rastlamadığımız bir nitelik katmıştır.

Rehâvî Kâr; “Âfet-i sâd dûdimân ü âteş-i sâd hârmeni” şeklinde başlayan güftesi ile fasıl mecmuasında ‘*Kâr-ı Harmeni*’ adıyla kayıtlıdır (Korkmaz, 2014 s. 114). Kârın güftesinin kime ait olduğu belli değildir.

²⁶ Notalardan biri Ziya Akyiğit tarafından yazılmıştır. Bir diğeri ise Darülelhân Külliyyatı 176. fasikül'den alınmıştır.

Güfte:

Âfet-i sad dûdimân ü âteş-i sad hirmeni
Sâde levhî bîn ki gûyed râhat-1 cân-1 menî
Âh be murâd-1 yâr bâşed bûd-i ender
Aşk-1 u çün desiti ne-mîdehed visâleş

Vezi:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kârun Güfte-Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Âh tene dirri tenni tânâ dir ten te ne dir ri ten ni ta nâ dir (T.1.A.a)

Ten teni tânâ diri neyi tene dir tenni tanâ dir (T.1.A.b)

Âfet-i sâd dûdimân ü **(1.B.a)**

âteş-i sâd hârmeni **(1.B.b)**

Sâde levhî bîn ki gûyed **(2.C.a)**

râhat-1 cân-1 menî **(2.C.b)**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.b + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten te ni tânâ dirnâ (T.2.Ç.a)

Tene dir ten ten nen nâ diri ten (T.2.Ç.b)

Ten ten tânâ dirnâ (T.2.Ç.c)

Tene dir ten ten nen nâ diri ten (T.2.Ç.b)

Ter dilli ter dilli ter dilli ter diller ler dir tânâ (T.2.Ç.ç)

Tene dir ten ten nen nâ diri ten (T.2.Ç.b)

Sâde levhî bîn ki gûyed **(2.C.a)**

râhat-1 cân-1 menî **(2.C.b)**

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + **3.E** + **4.F**

He heyi hey yi heyi yâriah hâ hey hey zîbâyimen (T.3.D.a)

Dost dostu dostu heyi yâri ahhâ he hey makbûlimen (T.3.D.b)

Âh be murâd-ı yâr-i bâşed bûd-i ender **3.E**

Aşk-ı u çün desiti ne-mîdehed visaleş **4.F**

T.4.G (T.4.G.a + T.4.G.b) + **T.3.D** (T.3.D.a + T.3.D.b)

Beli yârim ra'nâyimen desiti meni (T.4.G.a)

Der dâ meni hayâleş beli yârim ra'nâyimen (T.4.G.b)

Hey heyyi hey yâri ah hâ hey hey zîbâyimen (T.3.D.a)

Dost dosttu dostu heyi yâri ah hâ hey hey makbûlimen (T.3.D.b)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A** (T.1.A.a + T.1.A.b) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)
T.1.A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)
T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.b + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.b) + **2.C**
(2.C.a + 2.C.b)
T.2.Ç (İkinci ikâî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne { **T.3.D** (T.3.D.a + T.3.D.b) + **3.E** + **4.F**
T.3.D (Üçüncü lafzî terennüm + üçüncü mısra + dördüncü mısra)
T.4.G (T.4.G.a + T.4.G.b) + **T.3.D** (T.3.D.a + T.3.D.b)
T.4.G (Dördüncü lafzî terennüm + üçüncü lafzî terennüm)

Çizelge 5.22. Rehâvî Nakış Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{T.3.D}$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (a,b)	1.B (a,b)	2.C (a,b)	<i>T.2.Ç</i> (a,b,c,b,ç,b)	2.C (a,b)	Serhâne
3. ve 4. mısra	<i>T.3.D</i>	<i>T.3.D</i> (a,b)	3.E	4.F	<i>T.4.G</i> (a,b)	<u><i>T.3.D</i></u> (a,b)	Meyânhâne Mülâzime

REHÂVÎ NAKIŞ MURABBA KÂR
Âfet-i sad dûdimân ü âteş-i sad hırmeni

Usulü: Haffif

Beste: Gulam Şâdi

T.1.A

T.1.A.a

Âh _____ te ne dir _____ ri ten ni

tâ _____ nâ dir _____

ten te ne dir _____ ri ten ni

tâ _____ nâ dir _____

T.1.A.b

ten _____ te _____

Şekil 5.12. Rehâvî Nakîş Murabba Kâr analiz notası

21
ni tâ nâ di ri ne

25
yi te ne dir ten ni

29
ta nâ dir

33
1.B.a
1.B
Â fe ti sad

37
dû di mâ nü

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakîş Murabba Kâr analiz notası

41 **1.B.b**

â _____ te şî sad

45

hır _____ me _____ ni

49 **2.C.a**

2.C Sâ de _____ lev hî _____ bîn _____ ki

53

gû _____ gû yed

57 **2.C.b**

râ _____ ha tî câ

Şekil 5. 14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

61

ni me nî

65 T.2.Ç.a

T.2.Ç ten te

69

ni tâ nâ dir nâ

73 T.2.Ç.b

te ne dir ten

77

ten nen nâ di ri ten

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

81 **T.2.Ç.c**

ten _____ ten

85

tâ _____ nâ _____ dir _____ nâ

89 **T.2.Ç.b**

te _____ ne _____ dir _____ ten

93

ten _____ nen _____ nâ _____ di _____ ri _____ ten

97 **T.2.Ç.ç**

ter dil li ter dil li ter dil

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

101
li ter dil ler ler dir tâ

105
nâ te ne dir ten

109
ten nen nâ di ri ten

113
2.C.a
sâ de lev hi bin ki

117
gû gû yed

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

121 **2.C.b**

râ ha ti ca

125

ni me ni

T.3.D 129 **T.3.D.a**

he dost he dos

133

yi hey ti dos yi he yi yâ he yi yâ

137 **T.3.D.b**

ri ah hâ hey hey ri ah hâ hey hey

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

141

zî mak bâ yü men
mak bü li men

3.E 145

Âh be mu râ dı yâ ri

149

bâ şed

153

bü di en der

4.F 157

aş kı u

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

161

çün de si ti ne mî

165

de hed vi sâ leş

T.4.G T.4.G.a

169

be li yâ rim

173

ra' nâ yi men

177

de si ti me ni

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

181 **T.4.G.b**

der dâ me ni ha yâ

185

leş be li yâ rim

189

ra' nâ yi men

193 **T.3.D**

hey dost hey dost

197

tı dos yi ti hey he yi yâ yâ

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

Güfte:

Âfet-i sad dûdimân ü âteş-i sad hırmeni
 Sâde levhî bîn ki gûyed râhat-ı cân-ı menî
 Âh be murâd-ı yâr bâşed bûd-i ender
 Aşk-ı u çün desiti ne-mîdehed visâleş

Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

TERENNÜM:

Âh te ne dir ri ten ni tâ nâ dir ten te ne dir ri ten ni ta nâ dir
 Ten teni tâ nâ diri neyi tene dir ten ni ta nâ dir
 Ten te ni tâ nâ dir nâ te ne dir ten ten nen nâ diri ten
 Ten ten tâ nâ dir nâ te ne dir ten ten nen nâ diri ten
 Ter dil li ter dil li ter dil li ter diller ler dir tâ nâ
 te ne dir ten ten nen nâ diri ten
 He he yi hey yi heyi yâri ah hâ hey hey zibâyimen
 Dost dostı dostı heyi yâri ah hâ he hey makbûlîmen
 Beli yârim ra'nâyimen desiti meni
 der dâ meni hayâleş beli yârim ra'nâyimen
 Hey hey yi hey yâri ah hâ hey hey zibâyimen
 Dost dostı dostı heyi yâri ah hâ hey hey makbûlîmen

Şekil 5.14. (devam) Rehâvî Nakış Murabba Kâr analiz notası

5.4.2. Pencgâh Kâr

“Ey Ânki Tü Der-i Nücûm Alimeti Hânend”

Bestesi Gulam Şâdî’ye ait olan Pencgâh makâmındaki bu Kârın iki farklı notası tespit edilmiştir²⁷. Kâr Darülelhân Külliyyatı’nda yer alan yazımı ile yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

6/2’lik Sengîn Semâî usûlünde bestelenmiş olan Pencgâh Kâr, eser içerisinde zaman zaman 6/8’lik mertebeye geçerek farklı bir işleyiş göstermiştir. İncelemiş olduğumuz Kârlar içerisinde formun bilinen şemalarından oldukça farklı bir yapı göstermiş olan bu Kâr, güftesi, mısra sayısı ve serbest ritimde bestelenmiş bölümleri dikkate alındığında, incelemelerimiz içerisinde değerlendirmeye alınacak bir biçim şeması olmadığı kanaatine varılmıştır. Güftesinin oldukça müstehcen olduğu belirtilen bu Kârın birçok kaynakta Merâgî’nin Pencgâh Kârına hiciv etmek adına öğrencisi Gulam Şâdî tarafından bestelenmiş olduğu söylene dahi, Merâgî ve Gulam Şâdî’nin yaşadıkları yüzyıllar göz önünde bulundurulduğunda bunun pek mümkün olmadığı görülmektedir.

Yekta bu Kâr için:

“Hoca Abdülkâdir’in telifat-ı mûsikîyesinden müstebân olan fezâil ve ahlâk-ı kemâliyyesiyle katiyen münasebet almayacak elfâz-ı müstehceneyi ihtiva eden bu Kârın da Hoca merhuma isnad edildiğine kâniyiz” (Yekta, 2000, s. 135) demektedir.

Derviş Şâdî’nin oğlu olan Müzisyen Gulam Şâdî’nin (ö.1490), Merâgî’nin öğrencisi olduğu ısrarla tekrarlanmasına rağmen yaşadıkları tarihlerin uymaması dolayısıyla bunun doğru olamayacağı müzikologlar tarafından ortaya konmuştur (Uslu, 2015, s.28).

Uslu (2014), farklı bir yazısında; Osmanlı sarayı müzik çevresinde tanınan Herat Mûsikî Okulu müzisyenlerinden Gulam Şâdî’nin 1518 yılında hayatta olduğunu, “Zeynelabidin” adında bir öğrencisinin ise Gulam Şâdî’nin Osmanlı’da tanınmasında etkili olduğunu ve Gulam Şâdî’nin bestelerini Osmanlı müzik çevresine taşıdığını söylemektedir. Babası Şâdî’nin ise Merâgî’nin öğrencisi sanıldığı, Derviş Ali Çengi’nin müzik risalesinde yer alan Gulam Şâdî’nin babası hânende Derviş Şâdî hakkında verdiği bilgilerden hareketle Gulam ile Merâgî’nin yaşça birbirlerini

²⁷ Darulelhân Külliyyatı 163-164. fasikülden alınmıştır.

görmüş olmalarının mümkün olmadığını Süreyya Agayeva'nın bir makalesinde belirttiğini ifade etmektedir. Ayrıca Gulam Şâdî'nin Farsça olan iki Kârının notasının *Dârülelhân Külliyyâtı* arasında neşredildiğini ve güftesi Molla Câmî'ye ait olan Arapça Kârının notasında, bestekârı zikredilmeden "Tawsflı" başlığı altında *La musique arabe*'da yayımladığını ifade etmektedir (s. 412).

Özcan (2007) ise;

Bestekâr ve hânende olarak bilinen Gulam Şâdî'nin hayatı (ö. 924/1518) hakkında fazla bilgi yoktur. Herat sarayının kültür ortamında yetişen Gulam Şâdî araştırmacıların çoğuna göre Abdülkâdir Merâgî'den sonra XV. yüzyılın en büyük mûsikî sanatkârı kabul edilmiştir. Herevî nisbesiyle anılan ve Abdülkâdir Merâgî'nin (ö. 838/1435) önde gelen talebeleri arasında yer aldığı mûsikî tarihiyle ilgili eserlerin çoğunda kaydedilirse de onun 1518 yılında henüz hayatta bulunduğu dikkate alındığında, Merâgî'nin sözü geçen talebesinin Gulam Şâdî değil babası Hânende Şâdî olduğu daha kuvvetli bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır. Gulam Şâdî ile Merâgî arasında geçen bir olaydan bazı kaynaklarda söz edilmektedir. Buna göre, eserlerinin başkaları tarafından öğrenilmesini istemeyen Merâgî'nin hizmetine Hüseyin Baykara tarafından sağır ve dilsiz bir köle diye Gulam Şâdî verilir. Gulam Şâdî gizlice saraya giderek öğrendiği eserleri oradaki musikişinaslara öğretir. Daha sonra Merâgî'nin de hazır bulunduğu bir mûsikî meclisinde Hüseyin Baykara bu eserleri icra ettirir. Bu duruma çok sinirlenen Merâgî olaydan kısa bir müddet sonra vefat eder. Bu rivayet, her şeyden önce Abdülkâdir Merâgî'nin sanatkârlık anlayışı ile bağdaşmadığı gibi Merâgî'nin 1435'te öldüğü, Hüseyin Baykara'nın ise 1438'de doğduğu göz önüne alındığında böyle bir olayın gerçekleşmesinin tarih bakımından da mümkün olmadığı görülür. Eserlerine çeşitli el yazması güfte mecmualarında bazan "Gulam" imzası ile rastlanan Gulam Şâdî'nin tesbit edilen üç Kârından Farsça olan ikisinin notası *Dârülelhân Külliyyâtı* arasında neşredilmiştir. Güftesi Molla Câmî'ye ait olan Arapça Kârının notası da bestekârı zikredilmeden "Tawsîh" başlığı altında *La musique arabe*'da yayımlanmıştır."(s. 187) şeklinde bilgilere yer verilmiştir.

Güfte:

Ey ânki tü der-i nücûm Alimeti hânend,

Der hükmi nücûm müstekimeti hânend

Ey anki tü der-i nücûm alimeti hânend

Ba ânki bidânî zi nücûmeti haberi,

Layık ki seri müneccimineti hânend

Ez-în cây-ı dil-ârâyî ey hüsn-güşâde

Ey rû-yi tü sade ahı ez hiciri

Tü gamnâkem dâni ki çi biba kem,

Hâhem ki l başı zer büved der beri tü

Bâşed begül âb-ı ter be-her çâker-i tü
Engüşti zenend be dîde-i tü düşmen-i tü
Çeşmeş be-bîrûnî âred ü ez-der-i tü key büved key ki besad hüsn ü letâfet
Be-cilâ kerdi vü ez-cümle-i halkanı be-şâdî vü terânî zi-peyet şâdî birûn
Âred ü derrâhî be-yoftî vü senâ ez-pey-i tü çeşm be-rûyî
Tü be-hayret büved ez-Lutf-i dîğeri her çend be-girîdi her mu'allim keşiti,
Ki dallelâ lâ lâ lâ Ekser be muallimanı âlim keşiti, çendanki sitare bûd der-evc-i felek
Himmat biküni vü hod müneccim keşiti, Heyi dost hobü ba kabul huyi pür usûl
Ah Sermayei sadı cihan bibayedi beyusûl, Daim sühan ez çerhi berin migûyi lâyk
Ki seri münecciminet hânend, Her câ ki düse âlimi hoş tâbı didi ver
Der cây nişînî vü yemin migûyi ki imsâl, besâlhayyi diğeri nemânend ve der ekâlîmi
Seb a şûrişi bisyârest beder âhkâmi aceb, nüviştend Vallahi çünin sümme billâhi
Çünin Vallahi çünin sümme billâhi çünin, keşti be-hevâyî marifeti dehri besi
Ba ademiyan rami şüdi Her nefesi, Ey cânki binem bedihi mîri türâ
Ez-rûy-i lutuf girif te der zîri hürâ, ey zineti her müneccimin ey zîneti
Her müneccimin beçi yâr beçi, yâr beçi yâr ayedet ey zineti
Ser-levha-i mecmû'a-i dûst ez- medh-i men azade şüde dostu be dost
“Mecmuâ-yı Makâmât-ı Dede Efendi” adlı bir Fasıl Mecmûası, ‘*Kâr-ı Tasnîf-i Gulam adına kayıtlı, Hafîf usûlünde Nazîre-i Gülsitân* başlığını taşıyan bir güfte ile başlamaktadır (Korkmaz, 2014, s.84).

PENÇGÂH KÂR

[$\text{♩} = 44$]

Ey Ânki Tü Der-i Nücüm Alimeti hânend

Usûlü : Sengin Semâî

Beste: Gulam Şâdî

He yi te teten te ne ne nen nen

ni di ri lâ lâ te te ten te ne di ri

te ne ne ne dir be tü se na

Ey an ki tü de ri nü cu cum' a li
Der hük mi nü cum mü müs te ki

me ti ha nend (nd)
me ti ha nend (nd)

Şekil 5.13. Pençgâh Kâr notası

12

Ba an ki bi da ni zi nū cu

14

me ti ha be ri ha be ri ha be ri

17

La yk ki se ri mū ne nec i mi

19

ne ti ha nend (nd)

21

E zin ca yi di lâ ra yi

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

23 6.D

Ey hüs ni kü şa de ey

25

rû yi tû sa de a hu

27

e zi hi ci ri Tü gam na kem da

29

ni ki çi bi ba kem

31

Ha hem ki li ba si zer bü ved

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

33
der be ri__ tü__

35
Ba şed__be gü__ lâ__ bi ter__ be her ça ke ri__ tü

$\text{♩} = 138$
 38
En güş tü ze nend be di__ de i diş me__ ni__ tü

41
çes meş be bi ru ni a re dü__ ez de ri tü

44
key__ bü__ ved key ki be__ sad hiş nü le__ ta

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

47
 fet be ce_ lâ ker di vü_ ez cüm le i_ hal ka mı be_ şa

51
 di ve te_ ra ni zi pe_ yet şa di bi_ run a re di_ der

55
 ra hi bi_ yüf ti vü se_ na ez pe yi_ tü

58
 çe şim_ be ru yi tü be hay ret bü ved ez

61
 Lü_ tu fi_ di_ ge_ ri te te ten

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

63

nen__ nen__ ni di ri__ lâ__ lâ

65

te te ten te__ ne__ ne__ ne__ nen nen__ nen

67

ni di ri__ lâ__ lâ__ te__ ne__ di__ ri

69

te__ ne__ ne__ ne__ dir__ be tü__ se__ na

71

meyân

He ri çend be gi__ ri di he__ ri mu âl__ lim__ ke şî ti Ki del le lâ__

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

75

lâ _____ lâ _____ lâ _____

77

Ek ser be mu_ âl _____ li_ ma _____ m a

79

lim _____ ke şî_ ti Çen dan ki si ta _____

81

re _____ bûd _____ der ev ci fe lek _____

83

Him met bi kü ni _____ vü hod _____ mü nec

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

85 cim ke şı ti He yi

87 dost ho bü ba ka

89 bul hu yi pür u

91 sul ah Ser ma ye i sa di

93 ci han bi ba ye di be sul

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

95 Da _____ im _____ sū _____ han ez

97 çer _____ hi be rin mi _____ gū _____ yi

99 yi _____

101 lâ yık ki _____ se _____ ri _____ mü _____ nec _____ ci mi net ha nend _____

(Bu üç satır ikâ'sız olarak son derece sūr'atle lâkırdı söyler gibi okunacaktır.)

104 Her câ ki dū se â li mi hoş tâb ı di di ve dercây ni şî ni

105 ve ye min gū yi ki im sâl be sâl hay yi di ger ne mâ ned ve der e ka li mi

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

106
 seb a şü ri şî bis yâ rest be der âh kâ mi a ceb nû viş te end

107
 Val la hi çü nin _____ süm_ me bil _____

109
 lâ _____ hi_ çü_ nin_ lâ _____ hi_ çü_ nin

111
 Keş ti be he va yi ma ri fe ti

113
 deh ri_ be_ si ba a de mi yan ra mi_ şü_ di

116
 he _____ ri ne_ fe_ si _____ te te ten

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

118 te ne ne nen nen ni di ri lâ lâ

120 te ne dir te ne ne dir be tü se na

123 Ey cân ki bi nem be di hi mi ri tü râ ez rü yi lü tuf

127 gi rif te der zî ri tü râ ey zi ne ti her mü nec ci min

131 ey zî ne ti her mü nec ci min ey zi ne ti her mü nec ci min

135 be çi yâr be çi yâr be çi yâr a ye det

139 ey zi ne ti ser lev ha i mec mu a i dost ez med hi men a za de şü de

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

144
do s tu be dost te te ten

146
te ne ne ne nen nen ni di ri lâ lâ

148
te ne dir te ne ne ne dir be tü se na SON

Güfte:

Ey ânki tü der-i nücûm Alimeti hânend,
 Der hükmi nücûm müstekimeti hânend
 Ey anki tü der-i nücûm alimeti hânend
 Ba ânki bidâni zi nücûmeti haberi,
 Layık ki seri müneccimineti hânend
 Ez-în cây-ı dil-ârâyî ey hüsn-güşâde
 Ey rû-yi tü sade ahı ez hiciri
 Tü gamnâkem dâni ki çi biba kem,
 Hâhem ki l başı zer büved der beri tü
 Bâşed begül âb-ı ter be-her çâker-i tü
 Engüşti zenend be dîde-i tü düşmen-i tü
 Çeşmeş be-birûni âred ü ez-der-i tü key büved key ki besad hüsn ü letâfet
 Be-cilâ kerdî vü ez-cümle-i halkanı be-şâdî vü terânî zi-peyet şâdî birûn
 Âred ü derrâhî be-yoftî vü senâ ez-pey-i tü çeşm be-rûyî
 Tü be-hayret büved ez-Lutf-i dîğeri her çend be-giridi her mu'allim keşiti,
 Ki dellelâ lâ lâ Ekser be muallimanı âlim keşiti, çendanki sitare bûd der-evc-i felek
 Himmet biküni vü hod müneccim keşiti, Heyi dost hobü ba kabul huyi pür usûl
 Ah Sermayeî sadı cihan bibayedi beyusûl, Daim sühan ez çerhi berin migüyi lâyık
 Ki seri münecciminet hânend, Her câ ki düse âlimi hoş tâbî didi ver
 Der cây nişini vü yemin migüyi ki imsâl, besâlhayyi dîğeri nemânend ve der ekâlimi
 Seb a şûrişi bisyârest beder âhkâmi aceb, nüviştend Vallahi çünin sümme billâhi
 Çünin Vallahi çünin sümme billâhi çünin, keşti be-hevâyî marifeti dehri besi
 Ba ademiyan ramî şüdi Her nefesi, Ey cânki binem bedihi mîri türâ
 Ez-rüy-i lutf girif te der zîri hürâ, ey zineti her müneccimin ey zineti
 Her müneccimin beçi yâr beçi, yâr beçi yâr ayedet ey zineti
 Ser-levha-i mecmû'a-i düst ez- medh-i men azade şüde dostu be dost

Şekil 5.15. (devam) Pencgâh Kâr notası

5.5. XVI. Yüzyılda Şeyh Abdülâlî Efendi' ye Atfedilen Kârların Biçim Analizleri

Günümüze besteleri gelen ve XVI. yüzyıl bestekârı sayılan, zamanın “Hâce-i Sâni” olarak ünlenmiş Hâce Abdülâlî, Derviş Mahmud’un muhtemelen oğlu veya torunu olmalıdır. Hâce Abdülâlî, Abdülkâdir Merâgî geleneğinin son temsilcisi görünümündedir (Uslu, 2014, s. 413).

XVI. yüzyıl bestekârı Şeyh Abdülâlî Efendi’nin 8 ve 6 mısralı Kârları bu bölümde analiz edilmiştir. Sekiz mısralı Kârların incelenecek ilk örneği olması bakımından Evc Kâr, kendinden sonra bestelenmiş diğer müsemmen Kârların analizleri bakımından önem arz etmektedir.

5.5.1. Evc Zeyli Müsemmen Kâr

“İmrûz Hevâ-yı Bâgest, Meynûş ki Bâde der-Ayâgest”

Bestesi ikinci Hoca (Hâce-i Sâni) olarak anılan Şeyh Abdülâlî Efendi’ye ait olan Evc makâmındaki bu Kârın üç notası tespit edilmiştir²⁸ Evc Kârın, notaları incelendiğinde sadece Dr. Alaeddin Yavaşca koleksiyonuna ait olanında, Bestekâr Şeyh Abdülâlî olarak belirtilmiş, diğer iki notasında ise Abdülkâdir Merâgî’ye atfedilmiştir.

Şeyh Abdülâlî ile ilgili olarak; XVI. yüzyılda, Klâsik Türk Mûsikîsinin temellerini oluşturan ilk bestecilerden olduğu ve Kanunî Sultan Süleyman döneminin son yıllarında doğduğu, Abdülkâdir Merâgî ile kıyaslanarak Hâce-i Sâni (İkinci Hoca) diye anıldığını ve eserlerinin çoğunun sonradan Abdülkâdir Merâgî’ye mâl edildiği belirtilmiş ve notaları günümüze ulaşan dört eserinden bahsedilmiştir. Rast Kâr-ı Şevknâme; Evc Kâr-ı Murassa (Hevâ-yı Bağ); Segâh Kâr-ı Murassa (Ruhsâr-ı tü çün âyine-î sûret-i mâ’nist); Sabâ Nakış Aksak Semai (Nâka-i Leyli) (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, 1983, s. 42).

²⁸ Evc Kârın Dr. Alâeddin Yavaşca Koleksiyonu ile kimin tarafından yazıldığı tespit edilemeyen iki notası daha vardır.

Farklı bir kaynakta ise Şeyh Abdülâlî'nin ünlü eserleri arasında Rast (Şevk-nâme), Evc, Segâh, Şehnâz ve Pencgâh makâmlarında toplam beş Kâr bestelediği belirtilmiştir (Özalp, 1986, s. 134). Ancak yaptığımız araştırmalar sonucu güfte mecmualarında veya kaynaklarda, Pencgâh ve Şehnâz makâmlarında bahsi geçen Kâr formundaki bu eserlerin notalarına rastlanamamıştır.

Ezgi (1940); Evc makâmına misâl olarak, "Hâce-i Sâni denmekle mâ'ruf Şeyh Abdülâlî'nin pek güzel Kâr" (s. 257) şeklinde ifade ettiği bu eseri, Evc makâmına örnek olarak vermiş ve Kârın bestesinin Şeyh Abdülâlî Efendi'ye ait olduğunu belirtmiştir.

Yine başka bir kaynakta, bu yüzyılda söz eseri bestekârı olarak Şeyh Abdülâlî'nin üç Kârının bugün elimizde olduğu ve bunların Rast makâmında Hafif usûlünde Şevknâme adlı eseri, Segâh makâmında Hafif usûlünde Murassa Kârı, Evc makâmında Hafif usûlünde Murassa Kârı olduğu belirtilmiştir (Akdoğan, 2008, s. 174)

Farklı bir kaynakta

"Diğer taraftan, Abdülkâdir'in Evc'i kullanarak iki Kâr bestelediği güfte kitaplarındaki kayıtlardan anlaşılmaktadır, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi Yazma Eserler Bölümü'nde No. 5631'de kayıtlı bir güfte mecmuasında Abdülkâdir'in darb-ı Türki usûlünden bestelediği "Kâr-ı giysu" adlı Kârının güftesi vardır. Bu Kâra nazire olarak yine darb-ı Türki usûlünde, Ayıntâbi Mehmed Bey'in bir Kârının güftesi de yazılıdır. Bu duruma göre, bugün için mütenafir bir dizi görünen Evc dizisinin Abdülkâdir tarafından bestelenen Kârda kullanılmış olması düşündürücüdür. Çünkü, bu dizi bir makâm, hatta bir âvâze niteliğinde bile görülmemektedir." (URL 2) şeklinde bilgilere yer verilmiştir.

Bu Kârın güftesi XVIII. yüzyılda yazılmış olan bir güfte mecmuasında, varak 42b'de 6 beyit olarak ve Güfte / Beste: Abdülâlî / Makâm: Evc / Form: Kâr / Usûl: Hafif şeklinde yer almaktadır (Başara, 2010, s. 165).

"Bi imrûz hevâ hevâ mi bâşet
Mînûş ki bâyed der âyâ haset"
(*Fe'ulün Fe'ul Fe'ulün Fe'ul*)

İncelemiş olduğumuz 8 mısralı ilk Kâr örneği olan Evc Kârın biçimsel şeması, 8 mısralı Kâr biçimlerine ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Kâr, terennüm ile başlamış ve Nakış biçiminde 1. ve 2. mısralar art arda farklı ezgiler ile bestelenmiştir. Ardından gelen bölüm (2. terennüm, 2. mısra, 3. terennüm ve tekrar

2. mısra) her yeni bölümün ardından mülâzime şeklinde tekrar etmiştir. Bu Kârda dikkati çeken 3. ve 5. mısra ile 4. ve 6. mısralar aynı ezgi ile bestelenerek Kârın ilk meyân bölümünü oluşturmuş ve mülâzimedeki kullanılan 2. mısranın ezgisi 6. mısradaki yine tekrar etmiştir. Ayrıca bu kısım 3. 4. 5. ve 6. mısralarda aralarına terennüm almaksızın bir biçim yapısı göstermiştir. Mülâzime kısmının ardından 7. ve 8. mısralar tekrar meyân yapısı ile bestelendiğinden, Evc Kârın 8 mısralı ve çift meyânlı olması bakımından Zeyli bir Kâr örneği olduğu söylenebilir. 8. mısranın ardından mülâzime kısmı olarak belirttiğimiz bölüm tekrar etmiş ve Kâr bu şekilde son bulmuştur.

Ezgi, 1724 nolu Hâfiz Post Mecmuasında Şeyh Abdülâlî Efendi'nin Hâce-i Sâni lakabıyla anıldığını ve bazı mecmualarda Abdülâlî veya Şeyh Abdülâlî'ye yazılı olan Kârların yanlışlıkla Hoca Abdülkâdir'e isnâd edildiğini belirtmiş ve eserlerinden kendisinin çok kudretli, velûd bir bestekâr olduğunun anlaşılmasından dolayı kendisine Hâce-i Sâni lakabı verildiğinden bahsetmiştir (Ezgi, 1940, s. 262).

Güfte:

İmrûz hevâ-yı bâgest
Mey nûş ki bâde der-ayâgest
Dâgem ne-nehî k'ez-âteş-i dil
Ser-tâ-pâyem tamâm-i dâgest
Vender be-vasl-i hâk-i Mecnûn
Tâ dâmeni haşri der-serâgest
Şüd tâze zi-nev-behâr ân dergehî
Âmed be-semâ ber-rûy-i çemen

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c + T.1.A.d + T.1.A.e) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b + 1.B.c + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten ten nen dir ten nen nâ de re dil li ten (T.1.A.a)

â dil le re dir dir ten nen nâ de re dil li ten (T.1.A.b)

dir dir te nen tâ dir ten te ne dir ten (T.1.A.c)

â dil le re dir dir ten nen na de re dil li ten (T.1.A.b)

tâ dir tâ dir tâ dir ten nen nâ de re dil li dir ten (T.1.A.d)

ten ten nen dir ten nen nâ de re dil li ten (T.1.A.e)

İmrûz hevâ-yı bâ (1.B.a)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (1.B.b)

İmrûz hevâ-yı bâ (1.B.c)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (1.B.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâg (2.C.a)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (2.C.b)

T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b) + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b)

Tâ dir tâ dir tâ dir ten nen nâ de re dil li ten (T.2.D.a)

ten ne nen ten ne nen ah de re dil li ten (T.2.D.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâg (2.C.a)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (2.C.b)

Âh ha hey hey hey cânım (T.3.E.a)

â hâ âh ha âh hâ hey hey mâkbûlimen (T.3.E.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâg (2.C.a)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (2.C.b)

3.F + 4.G + 5.F + 6.G + 6.C (6.C.a + 6.C.b)

Dâgem ne-nehî k'ez-âteş-i dil **3.F**

Ser-tâ-pâyem tamâm-i dâgest **4.G**

Vender be-vasl-i hâk-i Mecnûn **5.F**

Tâ dâmeni haşri der-serâgest **6.G**

Tâ dâmeni haşri der-serâ (**6.C.a**)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (6.C.b)

T.2.D (T.2.D.a + T.2.D.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b) + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b)

Tâ dir tâ dir tâ dir ten nen nâ de re dil li ten (T.2.D.a)

ten ne nen ten ne nen âh de re dil li ten (T.2.D.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâ (**2.C.a**)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (2.C.b)

Âh hâ hey hey hey cânım (T.3.E.a)

â ha âh ha âh hâ hey hey mâkbûlimen (T.3.E.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâ (**2.C.a**)

gest â hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (2.C.b)

T.4.H (T.4.H.a + T.4.H.b + T.4.H.c) + 7.I (7.I.a + 7.I.b + 7.I.c) + 8.İ (8.İ.a + 8.İ.b)

Dir dir ten til lil len (T.4.H.a)

ter dil li ten ne nen (T.4.H.b)

âh te nen dir ten nen nen ten nen nâ de re dil li ten (T.4.H.c)

Şüd tâze zi-nev (7.I.a)

behâr îh (7.I.b)

dergehî hey *mâkbûlimen* (7.I.c)

Âmed be-semâ ber-rû (8.İ.a)

yi çemen hey hey *mâkbûlimen* (8.İ.b)

T.2.D (*T.2.D.a* + *T.2.D.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.E** (*T.3.E.a* + *T.3.E.b*) + **2.C**
(2.C.a + 2.C.b)

Tâ dir tâ dir tâ dir ten nen nâ de re dil li ten (T.2.D.a)

ten ne nen ten ne nen âh de re dil li ten (T.2.D.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâ (2.C.a)

gest â hâ âh hâ hey hey *mâkbûlimen* (2.C.b)

âh hâ hey hey hey cânım (T.3.E.a)

â hâ âh hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen (T.3.E.b)

Mey nûş ki bâde der-ayâ (2.C.a)

gest â hâ âh hâ hey hey *mâkbûlimen* (2.C.b)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A** (*T.1.A.a* + *T.1.A.b* + *T.1.A.c* + *T.1.A.d* + *T.1.A.e*) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b + 1.B.c + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)
T.1.A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)
T.2.D (*T.2.D.a* + *T.2.D.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.E** (*T.3.E.a* + *T.3.E.b*) + **2.C**
(2.C.a + 2.C.b)

T.2.D (İkinci îkâf terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne

.F + 4.G + 5.F + 6.G + 6.C (6.C.a + 6.C.b)

3.F (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + beşinci mısra + altıncı mısra)

T.2.D (*T.2.D.a + T.2.D.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.E** (*T.3.E.a + T.3.E.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

T.2.D (İkinci îkâf terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)

Zeylhâne
Hâne-i Sâni

T.4.H (*T.4.H.a + T.4.H.b + T.4.H.c*) + **7.I** (7.I.a + 7.I.b + 7.I.c) + **8.i** (8.i.a + 8.i.b)

T.4.H (Dördüncü îkâf terennüm + yedinci mısra + sekizinci mısra)

T.2.D (*T.2.D.a + T.2.D.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.E** (*T.3.E.a + T.3.E.b*) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

T.2.D (İkinci îkâf terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)

Çizelge 5.23. Evc Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu

$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C + 3.F + 4.G + 5.F + 6.G + 6.C + \underline{T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C} + T.4.H + 7.I + 8.i + \underline{T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C}$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A (a,b,c,b,d,e)</i>	1.B (a,b,c,b)	2.C (a,b)		Serhâne
2. mısra	<i>T.2.D</i>	<i>T.2.D (a,b)</i>	2.C (a,b)	<i>T.3.E (a,b,c)</i>	2.C (a,b)	Hâne-i Sâni
3.4.5.6. mısra	3.F, 4.G, 5.F, 6.G		6.C			Meyânhâne
2. mısra	<u><i>T.2.D</i></u>	<u><i>T.2.D (a,b)</i></u>	<u>2.C (a,b)</u>	<u><i>T.3.E (a,b)</i></u>	<u>2.C (a,b)</u>	Hâne-i Sâni Mülâzime
7. ve 8. mısra	<i>T.4.H</i>	<i>T.4.H (a,b,c)</i>		7.I (a,b,c)	8.i (a,b)	Zeylhâne
2. mısra	<u><i>T.2.D</i></u>	<u><i>T.2.D(a,b)</i></u>	<u>2.C (a,b)</u>	<u><i>T.3.E (a,b,c)</i></u>	<u>2.C (a,b)</u>	Hâne-i Sâni Mülâzime

♩=100

EVC ZEYLLİ MÜSEMME KÂR

İmrûz Hevâ-yı Bâgest

Usûlü: Hâfif

Beste: Şeyh Abdülâfî Efendi

T.1.A

T.1.A.a

Ten ten nen dir ten nen na de re dil li ten

T.1.A.b

a dil le re dir dir ten nen na de re dil li ten

T.1.A.c

Dir dir te nen ta dir ten te ne dir ten

T.1.A.b

a dil le re dir dir ten nen na de re dil li ten

T.1.A.d

Ta dir ta dir ta dir ten nen na de re dil li dir ten

Şekil 5.14. Evc Zeyli Müsemme Kâr analiz notası

21 **T.1.A.e**

ten ten nen dir ten nen nâ de re dil li ten

1.B 25 **1.B.a**

İm rûz he vâ he vâ yı bâ

29 **1.B.b**

gest a hâ ah hâ hey hey mâk bü li men

33 **1.B.c**

İm rûz he vâ he vâ yı bâ

37 **1.B.b**

gest a ha ah ha hey hey mâk bü li men

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

2.C ⁴¹ 2.C.a

Mey nûş ki bâ de der a yâ

2.C.b ⁴⁵

gest â ha ah ha hey hey mâk bu li men

§

T.2.D ⁴⁹ T.2.D.a

Ta dir ta dir ta dir ten nen nâ de re dîl li ten

T.2.D.b ⁵³

ten ne nen ten ne ne ni ah de re dîl li ten ten

2.C ⁵⁸ 6.C.a

Mey nûş ki bâ de der a yâğ
Ta da me ni haş re der se râ

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

2.C.b
6.C.b

62

gest â ha ah ha hey— hey mak bu li men
gest â ha ah ha hey— hey mak bu li men

T.3.E

66 T.3.E.a

Âh ha hey— hey— hey— câ— nm

T.3.E.b

70

â ha âh ha âh ha hey— hey mak bu li men— men

2.C

75 2.C.a

Mey— müş— ki bâ— de— der a ya

2.C.b

79

gest a ha ah ha hey— hey mak bu li men SON

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

Meyân

83

3.F.a
4.F.a

3.F
5.F

Da gem ne hi kez â te şî
Ven der be vas li hâ ki Mec

87

3.F.b
4.F.b

dil â ha âh ha hey hey mak bû lî men
nun

91

4.G
6.G

Ser tâ pâ yem ta mâ mi da
Tâ dâ me ni haş ri der se râ

95

gest â ha âh ha hey hey mak bû lî men
gest

6.C.a

99

6.C

Ta da me ni haş ri der se ra

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

103 **6.C.b** §

gest â ha ah ha hey— hey mak bu li men

107 **T.4.H.a**

T.4.H Dir— dir— ten

111

til— lil— len—

115 **T.4.H.b**

Ter dil li— ten— ne

119

nen—

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

123 **T.4.H.c**

Âh _____ te nen dir ten

127

nen _____ nen _____ ten _____ nen

131

nâ _____ de re dil _____ dil

135

ten _____

7.I **7.I.a**

139

Şiid _____ tâ

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

143

ze _____ zi _____ nev _____

147 **7.I.b**

Be _____ hâr _____

151

în _____

155 **7.I.c**

der _____ ge _____ hî hey

159

mâk bû _____ li men _____

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

8.i

163 8.i.a

Á med be se má

167

i ba di ber rû

171 8.i.b

rû yi yi çe men hey

175

hey mak bú li men

Güfte:

İmrûz hevâ-yı bâgest
 Mey nûş ki bâde der-ayâgest
 Dâgem ne-nehî k'ez-âteş-i dil
 Ser-tâ-pâyem tamâm-i dâgest
 Vender be-vasl-i hâk-i Mecnûn
 Tâ dâmeni haşri der-serâgest
 Şüd tâze zi-nev-behâr în dergehî
 Âmed be-semâ ber-rûy-i çemen

TERENNÜM:

Ten ten nen dir ten nen nâ de re dil li ten
 â dil le re dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 dir dir te nen tâ dir ten te ne dir ten
 â dil le re dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 Tâ dir tâ dir tâ dir ten nen nâ de re dil li dir ten
 ten ne nen ten ne ne ni âh de re dil li ten
 Âh hâ hey hey hey cânım
 â hâ âh hâ âh hâ hey hey mâkbûlimen
 Dir dir ten til lil len ter dil li ten ne nen
 âh te nen dir ten nen nen ten nen nâ de re dil dil ten

Şekil 5.16. (devam) Evc Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

5.5.2. Segâh Müseddes Nakış Kâr

“Ruhsâr-ı Tü Çün Âyine-i Sûret-i Ma'nîst”

Bestesi Şeyh Abdülâlî Efendi'ye atfolunan, güftesi ise meçhul kalan Segâh makâmındaki bu Kârın iki farklı notası tespit edilmiştir.²⁹ Bazı notalarda Abdülkâdir Merâgî'ye atfolunmuş olan bu Kâr 32/4'lük Hafif usûlünde yazılmış ve iki nota arasında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür. Eser, Osmanlı Türkçesi ile olan notaya bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Bu Kârın güftesi, Evc Kârında güftesinin yer aldığı 18. yüzyılda yazılmış olan bir güfte mecmuasında, varak 8 b'de 33. güfte olarak verilmiştir. Beste: Hâce / Form: Kâr-ı Murassa / Usûl: Hafif, şeklinde mecmuada yer almaktadır (Başara, 2010, s. 145).

Ruhsâr-ı tu çün âyine-i sûret-i ma'nîst

Der subh-u cebînest-i bi-envâr tecellîst

(Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün)

Şeyh Abdülâlî Efendi ile ilgili olarak Öztuna (1969);

“XVI. asrın en büyük Türk bestekârıdır. Abdülkâdir Merâgî'ye nispetle “Hâce-i Sâni (ikinci üstat) denmiştir. Eski güfte dergilerinde onun eserlerinin, sonradan Abdülkâdir adına kaydedilmeye başlandığı görülür. Biyografisi hakkında hiçbir yerde bilgiye tesadüf edilememiştir. Kaba bir tahminle 1590 yıllarına kadar yaşadığı, Kanunî devrinde ün yaptığı söylenebilir. Eski güfte dergilerinde Şehnâz Kâr, Irak Kâr gibi eserlerine rastlanıyor. Bugün elimizde sadece şu parçasının notası vardır: Hafif usûlünde Rast Kâr-ı Şevk-nâme, aynı usûlde Segâh Kâr-ı Murassâ yine aynı usûlde Evc Kâr-ı Murassa ve “Nâka-i Leyli” adını taşıyan bir Sabâ Nakış Aksak Semâi. Hepsinin güftesi Farsçadır. Dördü de ilk defa olarak mükemmel şekilde Dr. Suphi Ezgi tarafından yayınlanmıştır “(s. 119) şeklinde bilgilere yer vermiştir.

Yukarıda yer alan bilgide Rast makâmında bestelenmiş olan Kâr-ı Şevk-nâme Abdülkâdir Merâgî'ye atfolunmuştur. Konu ile ilgili olarak kaynaklarda Kâr-ı Murassa olarak isimlendirilmiş olan bu Kâr, Murassaların tarifine uymamaktadır.

²⁹ Notalardan biri Osmanlıcadır. Diğerinin ise kimin tarafından yazıldığı belli değildir.

Edebî kaynaklarda Murassa; iki mısra veya iki fıkrası birbiri ile aynı vezin ve kafiyede olan söz veya beyitten oluşan yazı olarak tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 1999, s. 684).

Bu tanım dikkate alındığında güftenin vezni “Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün” olarak tespit edilmiş ve güfte yapısı düşünülerek bu esere, Kâr-ı Murassa adı verilmiş olabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Güfte:

Ruhsâr-ı tü çün âyine-i sûret-i ma’nîst
Der-subh-i cemâlet heme envâr-ı tecellîst
Hem cilve-i û bûd ki dil mest-i rûhet şüd
Mecnûn ki küned keşmekeş est cânib-i Leylîst
Hey dil ki çû kâsed be-cemâlet neş’e vü şâd
Der-neş’e-i û sûret-i hûb-i tû be-hûbîst

Vezin: Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B + 2.C

*Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen ni
ni (T.1.A.a)*

dir dir dir dir dir ten ni til lil lil lil len te ne ni te nen dir dir tâ nâ dir ten (T.1.A.b)

tâ nâ dir dir ten nen ni tâ nâ de re de re tâ nâ de re til lil lâ ni ten (T.1.A.c)

Ruhsâr-ı tü çün âyine-i sûret-i ma’nîst **1.B**

Der-subh-i cemâlet heme envâr-ı tecellîst **2.C**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C

De re dim dir ta dim dil le re dil le re ler dir ten dir te ne ni te nen dir dir tâ ni ten (T.2.Ç.a)

Ten ni ten ni ten nâ ten nen ni tâ nâ dir dir ten tâ de re til lil lâ ni ten (T.2.Ç.b)

Der-subh-i cemâlet heme envâr-ı tecellîst **2.C**

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b + T.1.A.a + T.1.A.b + T.3.D.c) + 3.E + 4.C

âhı â hı â hı â hı yâr yâr zibâyimen hey hey (T.3.D.a)

âhha âh ha hey hey rânayimen (T.3.D.b)

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen nen ni (T.1.A.a)

dir dir dir dir dir ten ni til lil lil lil len te ne ni te nen dir dir tâ nâ dir ten (T.1.A.b)

Tâ nâ dir dir ten nen ni tâ nâ dir dir ten nâ de re til lil lâ ni ten (T.3.D.c)

Hem cilve-i û bûd ki dil mest-i rûhet şüd **3.E**

Mecnûn ki küned keşmekeş est cânib-i Leylîst **4.C**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 4.C

dere dim dir ta dim dil le re dil le re ler dir ten dir te ne ni te nen dir dir tâ ni ten (T.2.Ç.a)

Ten ni ten ni ten ni dir dir tâ nâ de re til lil lâ ni ten (T.2.Ç.b)

Mecnûn ki küned keşmekeş est cânib-i Leylîst **4.C**

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + 5.G + t.b + 6.C + T.4.I (T.4.I.a + T.4.I.b + T.4.I.c, T.2.Ç.b) + 6.C + T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b)

â hı â hı â hı â hı yâr yâri yârimen hey hey (T.3.D.a)

âh ha âh ha hey hey rânayimen (T.3.D.b)

Hey dil ki çû kâsed be-cemâlet neş'e vü şâd **5.G**

Yar yar dir dir dir dir ten düm de rel lâ dir dir tâ nâ de re til lil lâ ni ten (t.b)

Der-neş'e-i û sûret-i hûb-i tû be-hûbîst **6.C**

ter dil li ten nen te ne nen dir ten ter dil li te nen te ne nen dir ten (T.4.I.a)

ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li te nen (T.4.I.b)

ten nen ten nen ten te ne nen dir dir ta ni ten (T.4.I.c)

ten ni ten ni ten nâ ten nen ni tâ nâ dir dir tâ nâ de re til lil lâ ni ten (T.2.Ç.b)

Der-neş'e-i û sûret-i hûb-i tû be-hûbîst **6.C**

â hi â hi â hi â hi yâr yâr zibâyimen hey hey (T.3.D.a)

âh ha âh ha hey hey rânayimen (T.3.D.b)

BİÇİM ANALİZİ

1. Hâne (Serhâne)	{	<p><i>T.1.A</i> (<i>T.1.A.a</i> + <i>T.1.A.b</i> + <i>T.1.A.c</i>) + 1.B + 2.C</p> <p><i>T.1.A</i> (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)</p> <p><i>T.2.Ç</i> (<i>T.2.Ç.a</i> + <i>T.2.Ç.b</i>) + 2.C</p> <p><i>T.2.Ç</i> (İkinci ikâî terennüm + ikinci mısra)</p>
Meyânhâne	{	<p><i>T.3.D</i> (<i>T.3.D.a</i> + <i>T.3.D.b</i> + <i>T.1.A.a</i> + <i>T.1.A.b</i> + <i>T.3.D.c</i>) + 3.E + 4.C</p> <p><i>T.3.D</i> (Üçüncü lafzî terennüm + birinci ikâî terennüm + üçüncü ikâî terennüm + üçüncü mısra + dördüncü mısra)</p> <p><i>T.2.Ç</i> (<i>T.2.Ç.a</i> + <i>T.2.Ç.b</i>) + 4.C</p> <p><i>T.2.Ç</i> (İkinci ikâî terennüm + dördüncü mısra)</p>
Hâne-i Sâni	{	<p><i>T.3.D</i> (<i>T.3.D.a</i> + <i>T.3.D.b</i>) + 5.G + t.b + 6.C + <i>T.4.I</i> (<i>T.4.I.a</i> + <i>T.4.I.b</i> + <i>T.4.I.c</i> + <i>T.2.Ç.b</i>)</p> <p><i>T.3.D</i> (Üçüncü lafzî terennüm + beşinci mısra + güfteye ekli terennüm bağlantısı + altıncı mısra + dördüncü ikâî terennüm + ikinci ikâî terennümün b kısmı)</p> <p>6.C + <i>T.3.D</i> (<i>T.3.D.a</i> + <i>T.3.D.b</i>)</p> <p>6.C (Altıncı mısra + üçüncü lafzî terennüm)</p>

Çizelge 5.24. Segâh Müseddes Nakış biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + \underline{2.C} + \underline{T.3.D} + 3.E + 4.C + T.2.Ç + \underline{4.C} + \underline{T.3.D} + 5.G + t.b + 6.C + T.4.I + \underline{6.C} + \underline{T.3.D}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (<i>a,b,c</i>)	1.B	2.C	<i>T.2.Ç</i> (<i>a,b</i>)	<u>2.C</u>	Serhâne Hâne-i Sâni	
3. ve 4. mısra	<u><i>T.3.D</i></u>	<i>T.3.D</i> (<i>a,b,A</i> , <i>a,A,b</i> , <i>c</i>)	3.E	<u>4.C</u>	<u><i>T.2.Ç</i></u> (<i>a,b</i>)	<u>4.C</u>	Meyânhâne Mülâzime	
5. ve 6. mısra	<u><i>T.3.D</i></u>	<u><i>T.3.D</i></u> (<i>a,b</i>)	5.F	t.b	<u>6.C</u>	<i>T.4.G</i> (<i>a,b,c,Ç.b</i>)	<u>6.C</u> <u><i>T.3.D</i></u> (<i>a,b</i>)	Zeylhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

SEGÂH MÜSEDDES NAKIŞ KÂR

Ruhsâr-ı tü çün âyine-i sûret-i ma'nîst

Usûlü: Hafif

Beste: Şeyh Abdülâf Efendi

T.1.A

T.1.A.a

Ter dil_ lâ_ nâ_ dir_ dir_ ten_ te_ ne_ ni_ te_ nen_ ni_ ten_

te_ ne_ ni_ te_ nen_ ni_ ten_ te_ ne_ ni_ te_ nen_ ni_ ten_

T.1.A.b

dir_ dirdir_ dir_ dir_ ten_ ni_ tillil_ lil_ lil_ len_ te_ ne_ nitenedirdir_ tâ_ nâ_ dir_ ten_

T.1.A.c

Tâ_ nâ_ dirdirtennen_ ni_ tânâ_ derede_ retâ_ nâ_ de_ re_ til_ lil_ lâ_ ni_ ten_

1.B

Ruh_ sâ_ rı_ tü_ çün_ â_ yi_ ne_ i_ sũ

Şekil 5.15. Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

15
re ti ma' nist

17
2.C Der sub hi ce mâ let he me en vâ

19
rı te cel list

21
T.2.Ç.a
T.2.Ç de re dim dir tâ dim dille redille re lerditen dir te ne ni ten endir dir tâ ni ten

25
T.2.Ç.b
ten ni ten ni ten nâ ten nen ni tâ nâ dir dir ten

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

27

tâ de re til lil lâ ni ten

29

2.C Der sub hi ce mâ let he me en vâ ri te cel list

33

T.3.D.a

T.3.D â hi â hi â hi â hi

35

yâr yâr zi bâ yi men hey hey

38

T.3.D.b

âh ha âh ha hey hey râ na yi men

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

T.1.A ⁴¹ **T.1.A.a**

Ter dil_ lâ_ nâ_ dir dir ten te_ ne_ ni te nen_ ni_ ten

⁴³

te_ ne_ ni te nen_ ni_ ten te ne ni te nen_ nen ni

T.1.A.b ⁴⁵

diridir dir dir ten ni tillililillen te ne nitenedir dir tâ_ nâ_ dir_ ten

T.3.D.c ⁴⁹

Tâ nâ dir dir ten nen ni tâ nâ dir_ dir_ ten

⁵¹

nâ_ de_ re_ til_ lil_ lâ_ ni_ ten

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

3.E ⁵³
Hem cil ve i_ û bûd ki dil_ mest_ ti_ rû hed şûd mec_ nûn

4.C ⁵⁷
mec_ nun ki kü ned_ keş me keş est câ

⁵⁹
*ni_ bi_ ley_ list_*

T.2.Ç.a
T.2.Ç ⁶¹
de_ re_ dim dir tâ_ dim dilleredillerelerdirtendir tenenitenen dîrdir tânenni_ ten

T.2.Ç.b ⁶⁵
ten ni ten ni ten ni ten nen ni ta nâ dir dir tâ

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

67

nâ de re til lil lâ ni ten

69

4.C Mec nûnki kü ned keş me keş est câ ni bi ley list

73

T.3.D.a

T.3.D â hu â hu â hu â hu

75

yâr yâr ri yâ ri men hey hey

78

T.3.D.b

âh ha âh ha hey hey râ na yi men

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

T.4.G ⁹³ **T.4.G.a**

ter dil li temen tenenendirten ter dil li te nen_ te_ne nen dir ten

T.4.G.b ⁹⁷

ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li te nen

T.4.G.c ⁹⁹

ten nen_ ten nen_ tene ne nendir dir ta ni_ ten

T.2.Ç.b ¹⁰³

ten ni ten ni ten nâ ten nen ni tâ nâ dir dir tâ

¹⁰⁵

nâ_ de_ re_ til_ lil_ lâ_ ni_ ten

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

6.C ¹⁰⁷

Der neş e i û sû re ti hû bi tû be hû bîst

T.3.D.a ¹¹¹

â hi â hi â hi â hi

¹¹³

yar yar zi bâ yi men hey hey

T.3.D.b ¹¹⁶

âh hi âh hi hey hey râ na yi men SON

GÜFTE:

Ruhsâr-ı tû çün âyine-i sûret-i ma'nîst
 Der-subh-i cemâlet heme envâr-ı tecellîst
 Hem cilve-i û bûd ki dil mest-i rûhet şûd
 Mecnûn ki küned keşmekeş est cânib-i Leylîst
 Hey dil ki çû kâsed be-cemâlet neş'e vü şâd
 Der-neş'e-i û sûret-i hûb-i tû be-hûbîst
Vezin: Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün

Terennüm:

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen ni ten te ne ni te nen ni ten ni
 dir dir dir dir dir ten ni til lil lil len te ne ni te nen dir dir tâ nâ dir ten
 tâ nâ dir dir ten nen ni tâ nâ de re de re tâ nâ de re til lil lâ ni ten
 de re dîm dir ta dîm dil le re dil le re ler dir ten dir te ne ni te nen dir dir tâ ni ten
 ten ni ten ni ten nâ ten nen ni tâ nâ dir dir ten tâ de re til lil lâ ni ten
 â hi â hi â hi â hi yâr yâr zibâyimen hey hey âh ha âh ha hey hey rânyayimen
 tâ nâ dir dir ten nen ni tâ nâ dir dir ten nâ de re til lil lâ ni ten
 tar yar dir dir dir dir ten dîm de rel lâ dir dir tâ nâ de re til lil lâ ni ten
 ter dil li ten nen te ne nen dir ten ter dil li te nen te ne nen dir ten
 ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li te nen ten nen ten nen ten te ne nen dir dir ta ni ten

Şekil 5.17. (devam) Segâh Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.6. XVII. Yüzyılda Makbûl Damat İbrahim Paşa'ya Ait Kârın Biçim Analizi

XVIII. yüzyılda mûsikîmizin en verimli yıllarında sanat hareketlerinden etkilendiği belirtilen Dâmad İbrahim Paşa'nın Hicaz Hümâyun makâmındaki bu Kârının dışında bir de Mâhur makâmında bir bestesi bilinmektedir (Agayeva, 1998, s. 39-40).

XVII. yüzyılda Lale Devrinin başlangıcı olarak kabul edilmiş ve bu dönemde Klâsik Türk Mûsikîmiz parlak bir döneme geçmiştir. Bu dönemde yenilik anlayışları bestekârlarından Dâmad İbrâhim Paşa'ya ait olan, Hicaz Hümâyun makâmındaki bu Kârın Darülelhân başta olmak üzere dört farklı notası tespit edilmiştir³⁰ Kârın güftekârı ile ilgili bir bilgiye ulaşılammıştır.

5.6.1. Hicaz Hümâyun Murabba Kâr

“Âhı Ey ki Dûstân Âşıkânı Âşıkı Zârem Çi künem”

Eldeki notaları incelenerek bu doğrultuda yeniden yazılan ve form açısından tahlil edilen Hicaz Hümâyun Kârın 32/2'lik ve 32/4'lük Hafif usûlünde yazılan notalar arasında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür. 4 mısralı Murabba Kâr örneği olan eser, biçimsel şema açısından daha önce incelemiş olduğumuz dört mısralı Kârlardan Merâgî'nin Şevknâme'sine benzemektedir. 1. ve 2. mısralar Nakış formunda olduğu gibi art arda bestelenmiş, 3. ve 4. mısrası ise arasına bir terennüm olarak işleyiş göstermiştir. Birinci terennümün bulunduğu Serhâne kısmı Kârın Mülâzime bölümünü oluşturmakta ve bu yönüyle de Merâgî'nin Pencgâh Kârına benzer bir yapısı bulunmaktadır.

Güfte:

Âhı Ey ki dûstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem

Çâre sabrestî velî sabrı ne-dârem çi künem

Âhı Ey tabîbân-ı în heme zahmet mekeş aybi bi meber

³⁰ Darülelhân 154-155 nolu fasikülden notaya alınan bu Kârın Suphi Ezgi ve Osmanlıca bir notası bulunmaktadır. Diğer notaların kimler tarafından yazıldığı belli değildir.

Âh Râzî men mî âyed ez-vey ver ne-dârem çi künem

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (*T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c + T.1.A.b'*) + **1.B** + **2.C**

Tâ nâ tâ nâ diri diri ten dere (T.1.A.a)

dililer leri diri ten de re dililer le ri dir ten nen nâ dere dilli ten (T.1.A.b)

diri diri ten til lil len (T.1.A.c)

âh dere dililer le ri diri ten dere dililer le ri dir ten nen nâ de re dilli ten (T.1.A.b')

Âhı Ey ki dûstân âşıkânı âşıkı zârem çi künem **1.B**

Çâre sabrestî velî sabrı ne-dârem çi künem **2.C**

T.1.A (*T.1.A.c + T.1.A.b' + T.1.A.a*)

diri diri ten til lil len (T.1.A.c)

âh dere dililer le ri diri ten dere dililer le ri dir ten nen nâ de re dilli ten (T.1.A.b')

Âh hâ âh hâ yârim âh hâ âh hâ mîrim â hâ âh hâ ömrüm beli şâhımen (T.1.A.a)

3.Ç + T.2.D + 4.E

Âhı Ey tabîbân-ı în heme zahmet mekeş aybi bi meber **3.Ç**

diri diri ten til lil len âh dere diller le ri diri ten

de re dililer le ri dir ten nen nâ dere dilli ten T.2.D

Âh Râzî men mî âyed ez vey ver ne-dârem çi künem **4.E**

T.1.A (*T.1.A.c + T.1.A.b' + T.1.A.a*)

diri diri ten til lil len (**T.1.A.c**)

âh dere dililer le ri diri ten dere dililer le ri dir ten nen nâ de re dilli ten (**T.1.A.b'**)

Âh hâ âh hâ yârim âh hâ âh hâ mîrim â hâ âh hâ ömrüm beli şâhmen (**T.1.A.a**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne	T.1.A (<i>T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c + T.1.A.b'</i>) + 1.B + 2.C
	T.1.A (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)
	T.1.A (<i>T.1.A.c + T.1.A.b' + T.1.A.a</i>)
	T.1.A (Birinci lâfzi ve îkâî terennüm)
Meyânhâne	3.Ç + T.2.D + 4.E
	3.Ç (Üçüncü mısra + ikinci îkâî terennüm + dördüncü mısra)
	T.1.A (<i>T.1.A.c + T.1.A.b' + T.1.A.a</i>)
	T.1.A (Birinci lafzî ve îkâî terennüm)

Çizelge 5.25. Hicaz Hümâyün Murabba Kâr biçim tablosu

T.1.A + **1.B** + **2.C** + **T.1.A** + **3.Ç** + **T.2.D** + **4.E** + **T.1.A**

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	T.1.A	T.1.A (<i>a,b,c,b'</i>)	1.B	2.C		Serhâne Hâne-i Sân-i
3. ve 4. mısra	T.1.A	T.1.A (<i>c,b',a</i>)	3.Ç	T.2.D	4.E	Serhâne Meyânhâne Mülâzime

HİCAZ HÜMÂYUN MURABBA KÂR

Âhı Ey ki dûstân âşıkânı âşkı zârem çi künem

$\text{♩} = 54$

Usûlü: Hafif Beste: Dâmad İbrâhim Paşa

T.1.A.a

T.1.A. $\frac{32}{2}$ *Tâ nâ tâ nâ di ri di ri ten*

T.1.A.b

de re di li ler le ri di ri ten

de re di li ler le ri dir ten nen

T.1.A.c

di ri di ri ten til lil len

Şekil 5.16. Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

21 T.1.A.b'

âh de re di li ler le ri di ri ten

25

de re di li ler le ri dir ten nen

29

nâ de re dil li ten

33 1.B

â hu Ey ki dû s tan

37

â şı kâ m â

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

41

şı kı zâ rem

45

çi çi kü ne

2.C 49

m Çâ re sâ bı res

53

ti ti ve li sa

57

sab rı ne dâ rem

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyun Murabba Kâr analiz notası

61

çi — ri — di — ri — ten — fil — lil — len

65 **T.1.A.c**

di — ri — di — ri — ten — fil — lil — len

69 **T.1.A.b'**

âh — de — re — di — li — ler — le — ri — di — ri — ten

73

de — re — di — li — ler — le — ri — dir — ten — nen

77

nâ — de — re — dil — li — ten

The image displays a musical score for a vocal piece in Hicaz Humayun Murabba Kar. It consists of five systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are in Turkish and are written below the vocal lines. The systems are labeled with measure numbers 61, 65, 69, 73, and 77. The first system (61) has the lyrics 'çi — ri — di — ri — ten — fil — lil — len'. The second system (65) is labeled 'T.1.A.c' and has the lyrics 'di — ri — di — ri — ten — fil — lil — len'. The third system (69) is labeled 'T.1.A.b'' and has the lyrics 'âh — de — re — di — li — ler — le — ri — di — ri — ten'. The fourth system (73) has the lyrics 'de — re — di — li — ler — le — ri — dir — ten — nen'. The fifth system (77) has the lyrics 'nâ — de — re — dil — li — ten'. The piano accompaniment consists of simple chords and single notes.

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyun Murabba Kâr analiz notası

81 **T.1.A.a**

Ah_ hâ_ ah_ hâ_ yâ_ rîm

85

a hâ ah_ hâ mi_ rîm

89

a hâ ah_ hâ öm_ rîm

93

be_ li_ şâ_ hu_ men

3.C

97 **meyân**

Á hu Ey_ ta bi_ bân

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

101

ı _____ in he _____ me _____ zah

105

met _____ me keş _____ ay

109

bi _____ bi _____ me _____ ber _____

T.2.D 113

di _____ ri di _____ ri ten _____ til _____ lil _____ len

117

âh de re dil _____ ler le ri di _____ ri ten

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyun Murabba Kâr analiz notası

121

de re di li ler le ri dir ten nen

125

nâ de re dil li ten

4.E 129

Âh Râ zi men mi

133

â â yed ez vey

137

vey ver ne dâ rem

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

141

çi çikü nem

145 **T.1.A.c**

dî ri dî ri ten fil lil len

149 **T.1.A.b'**

âh de re dî li ler le ri dî ri ten

153

de re dî li ler le ri dir ten nen

157

nâ de re dil li ten

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

161 T.1.A.a

Ah hâ ah hâ yâ rim

165

a hâ ah hâ mi rim

169

a hâ ah hâ öm rüm

173

be li şâ hi men SON

GÜFTE:

Âhı Ey ki dûstân âşıkâmı âşıkı zârem çi künem
Çâre sâbiresti veli sabrı ne dârem çi künem
Âhı Ey tabîbân-ı în heme zahmet mekeş aybi bi meber
Âh Râzı men mî âyed ez-vey ver ne-dârem çi künem

TERENNÜM :

Tânâ tânâ diri diri ten dere diler leri diri ten
dere diller leri dir ten nen na dere dilli ten
diri diri ten til lil len âh dere diller leri diri ten
dere diller leri dir ten nen nâ dere dilli ten
diri diri ten til lil len âh de re diller l ri diri ten
d re diller leri dir ten nen nâ de re dilli ten
Ah hâ ah hâ yâ rim ah hâ ah hâ mirim
ahâ ah hâ ömrüm beli şâhmen
diri diri ten til lil len âh dere diller leri diri ten
dere diller leri dir ten nen nâ dere dilli ten
diri diri ten til lil len âh dere diller leri diri ten
dere diller leri dir ten nen nâ dere dilli ten
Ah hâ ah hâ yârim a hâ ah hâ mirim
a hâ ah hâ ömrüm beli şâhmen

Şekil 5.18. (devam) Hicaz Hümâyün Murabba Kâr analiz notası

5.7. XVII. Yüzyılda Ayıntâbî Mehmet Bey'e Ait Kârın Biçim Analizi

XVII. yüzyılda Klâsik Okul'un en güçlü bestekârlarından biri olan Mehmet Bey'in mûsikî öğrenimi hakkında hiçbir belge yoktur. Dindışı alanda eserler bestelemiştir. Ayıntâbî Mehmet Bey, Abdülâlî Efendi gibi besteleri yönünden Merâgalı Abdülkâdir ile karıştırılmış ve eserlerinin bazıları Merâgalı'ya mâl edilmiştir. Kâr bestekârlığında Merâgalı'yı izlemesi, eserlerine özellikle Farsça sözler seçmesi bu karışıklığa neden olmuştur (Öztuna, 2000, s. 391).

5.7.1. Irak Bâğ-ı Behişt Murabba Kâr

“Ne-mîkeşîd Ser-i Mûy-i Dilem Be-Bâğ-ı Behişt”

Bestesi Ayıntâbî Mehmet Bey'e ait olan, Irak makâmındaki bu Kârın dört farklı notası tespit edilmiştir.³¹ Eserin güftekarı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Irak Kâr, Darülelhân Külliyyatında yer almadığından, notalar incelenerek bu doğrultuda Suphi Ezgi yazımına göre yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

4 mısralı bir Kâr örneği olan eser, biçim şeması açısından daha önce incelemiş olduğumuz dört mısralı Kârlardan Merâgî'ye atfolunan Rast Kârı Şevk-nâme ile büyük benzerlik göstermektedir. 1. ve 2. mısraları Nakış formuna benzer şekilde art arda bir işleyiş göstermiş, 3. ve 4. mısralar ise aralarına terennüm olarak Murabba formuna benzer bir anlayışla bestelenmiştir. Her bir nüshâsı 32/4'lük Hafif usûlünde yazılan Irak Kârın notaları arasında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür. Yapılan analizde (2.C, T.2,Ç, 2.C, 4.C, T.2,Ç, 4.C) şeklindeki Hâne-i Sâni bölümü Mülâzime kısmını oluşturmuştur.

Kâr, Suphi Ezgi tarafından kaleme alınan “Nazari ve Ameli Türk Mûsikîsi” adlı kaynakta biçim açısından incelenmiştir. Ancak güftekarı belli olmayan bu Kârın aslında altı mısralı olduğu belirtilerek elimizdeki notalarda yer almayan iki mısrasına daha yer verilmiştir (Ezgi, 1940, s. 146).

³¹ Notalar Suphi Ezgi ve Nişantaşı baskısından alınmıştır. Diğer bir notası Osmanlıcadır.

“Nemi keşed seri mûyi dilem be bağı behişt

Zi çâki pireheni kerde em serağı behişt

Nişanhâne-i yar ez rakibi mey peres zi dûzah

Meğer kat ez kesi çerâğı behişt

Âh müdam âyed ez bûyi tü can eğer ârend

Nesîmi anberi zülf-i tü der dimâğı behişt”

Adı geçen eserde, eldeki notalarda bulunmayan ve altı çizili olarak gösterilen bu fazla beyit ile birlikte altı mısralı olarak hayali bir tablo ile oluşturulan biçim şeması dikkati çekmektedir. Suphi Ezgi notasında bu mısralar ezgisel olarak gösterilmemiş ve burada yer alan tarifte, hayali mısraların, birinci ve ikinci mısralarla aynı ezgi ile bestelenmiş olduğu belirtilmiştir. 3. ve 4. mısraya denk gelen bu kısmın, notada ezgi biçimi ve güftesi yer almamakla birlikte, yalnızca birinci hânedeyi yer alan ilk iki mısra ile aynı ezgilerle bestelediği belirtilmiştir. Bu güfte için kaynak belirtilmeyen ve analizde kullanılan notada da yer almayan iki mısranın nereden yazıldığı anlaşılabilir. Suphi Ezgi, altı mısralı olarak incelediği Irak Kârın biçim tahliline A, B, C, D, E, D, F, I, J, D, E, D ezgi şeması ile yer vermiştir.

Güfte:

Ne-mîkeşid ser-i mûy-i dilem be-bâğ-ı behişt

Zi-çâk-i pîreheni kerdeem serâğ-ı behişt

Âh müdâm âyed ez-bûy-i tü cân eğer ârend

Nesîm-i anber-i zülf-i tü der-dimâğ-ı behişt

Vezin:

Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B

Âh de re dim di tâ dim diderellâ dir dir ten

diderellâ dir dir ten nen nâ dere dilli ten (T.1.A.a)

âh tenni ten dir dir ten dir tâ ni ten dir ten

tâ nâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten (T.1.A.b)

Ne-mîkeşîd ser-i mûy-i dilem be-bâğ-ı behişt **1.B**

2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C

Zi-çâk-i pîreheni kerdeem serâğ-ı behişt **2.C**

Hey â hâ hey âhhâ hey hey cânım vây (T.2.Ç.a)

Âh hâ âh hâ âh hâ hey hey mîrim vây (T.2.Ç.b)

Zi-çâk-i pîreheni kerdeem serâğ-ı behişt **2.C**

3.D + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b)

*Âh müdâm âyed ez-bûy-i tü cân eger ânend **3.D***

Âh dere dim di tâ dim diderellâ ten tâ nâ ten tâ nâtâ nâtâ nâ dir ney (T.3.E.a)

te ne nen ni te ne nen ni dir tâ nâten dir dir ten tâ nâtâ nâtâ nâ dir ney (T.3.E.b)

4.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 4.C

Nesîm-i anber-i zülf-i tü der-dimâğ-ı behişt **4.C**

Hey â hâ hey âhhâ hey hey cânım vây (T.2.Ç.a)

Âh hâ âh hâ âh hâ hey hey mîrim vây (T.2.Ç.b)

Nesîm-i anber-i zülf-i tü der-dimâğ-ı behişt **4.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni { $T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C$
 $T.1.A$ (Birinci îkâat terennüm + birinci mısra + ikinci mısra + ikinci lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne Hâne-i Sâni { $3.D + T.3.E (T.3.E.a + T.3.E.b) + 4.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 4.C$
 $3.D$ (Üçüncü mısra + üçüncü îkâat terennüm + dördüncü mısra + ikinci lafzî terennüm + dördüncü mısra)

Çizelge 5.26. Irak Kâr-ı Behişt Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + T.3.E + \underline{4.C} + \underline{T.2.Ç} + \underline{4.C}$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	$T.1.A (a,b)$	1.B	2.C	$T.2.Ç (a,b)$	2.C	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.D	3.D	$T.3.E (a,b)$	<u>4.C</u>	<u>T.2.C (a,b)</u>	<u>4.C</u>	Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

İRÂK BAĞ-I BEHİŞT MURABBA KÂR

Ne-mîkeşîd ser-i mûy-i dilem be-bâğ-ı behişt

♩=84
Usûlü: Hafif

T.1.A.a

Beste: Ayıntâbî Mehmet Bey

T.1.A

Ah_de re dim di__ta__dim di de rel__la__ dir__dir__ten

dide rel lâ__dir__dir__tennen__na de re dil__li__ten__ten

T.1.A.b

10

ah ten ni ten dir dir ten dir tâ ni ten__dir

14

ten tana dir__dir__ten__nen__nâ de re dil__li__ten__ten

19

1.B

Ne mi ke__şid__se__ri__mu__yi__

Şekil 5.17. Irak Bağ-ı Behişt Murabba Kâr analiz notası

23

di lim be ba ğı be hişt

27

2.C Zi câ ki pi re he ni ger de
4.C Ne si mi an be ri zül fü tü

31

em se ra ğı be hişt
der di ma ğı be

35

T.2.Ç.a
T.2.C hey a ha hey ah ha hey hey câ nim vay

39

T.2.Ç.b
ah ha ah ha ah ha hey hey mi rim vay

Şekil 5.19. (devam) Irak Bağ-1 Behişt Murabba Kâr analiz notası

2.C
4.C

43

Zi çâ ki pi re he ni ger de
Ne si mi an be ri zül fû tü

47

em se ra ğt be hişt SON
der di ma ğt be hişt

51 meyan

3.D

Âh mu dam â yed ez bu yi

55

tü can e ger a nend

59 T.3.E.a

T.3.E

ah de re dim di ta dim di de rel la ten ta na

Şekil 5.19. (devam) Irak Bağ-1 Behişt Murabba Kâr analiz notası

63 ten ta na ta na ta na dir ney

67 T.3.E.b te ne nen ni te ne nen ni dir ta na ten dir dir

71 ten ta na ta na ta na dir ney

Güfte:

Ne-mîkeşîd ser-i mûy-i dilem be-bâğ-1 behişt
 Zi-çâk-i pîrezeni kerdeem serâg-1 behişt
 Âh müdâm âyed ez-bûy-i tû cân eger ânend
 Nesîm-i anber-i zûlf-i tû der-dimâğ-1 behişt

Vezin: Mef'ûlü fâilâtü mefâilü fâilün

TERENNÛM :

Ah de re dim di ta dim diderellâ dirdir ten
 diderellâ dir dir ten nen na dere dilli ten
 ah tenni ten dir dir ten dir tâ ni ten dir ten
 ta nan dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 hey aha hey ahha hey hey cânım vay
 Tâdir ten ten ten nen ni ten nen nâ dir nâ
 dilli tâ ten nâ dere dilli ten cânım
 ahha ahha ahha hey hey mirim vay
 ah dere dim di ta dim diderellâ ten
 tana ten tana tana tana dir ney
 te ne nen ni te ne nen ni dir ta na ten
 dir dir ten ta na ta na ta na dir ney
 dilli tâ ten nâ dere dilli ten cânım
 ahha ahha ahha hey hey mirim vay

Şekil 5.19. (devam) Irak Bağ-1 Behişt Murabba Kâr analiz notası

5.8. XVII. Yüzyılda İtrî'ye Ait Kârın Biçim Analizi

İtrî; çağdaşları tarafından, XVII. yüzyılda Hoca Abdülkâdir Merâgî'ye nispetle “devrin ikinci hocası” olarak vasıflandırılan mûsikî ilminde üstünlüğü kabul görmüş önemli bestekârlarımızdandır (Süreksan, 2013, s. 375).

Dr. Suphi Ezgi, Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi'nin Nim Sâkil Nevâ Kârının dışında, Arazbar makâmında ve Muhammes usûlünde bir Kârı daha olduğunu zikretmiştir (Agayeva, 1998, s. 39-40). Ancak bahsi geçen bu Kârın elimize notaları ya da güftesi ulaşmamıştır (Ezgi, 1940, s. 113).

Özalp (1986); Nevâ Kârın dışında İtrî'nin bestesi olarak belirttiği “Arazbar ve Sâzkâr Muhammes Kârları olduğundan bahsetmiş ve İtrî'nin Nevâ Kârı için:

“Din dışı eserlerinin başında gelen Nevâ makâmındaki Kârı başlı başına bir sanat olayıdır. Bu eser onun olgun ve engin sanat anlayışının eşsiz bir örneği olarak Klâsik Mûsikî repertuarımızın başında gelir.” (s. 413). demiştir.

Uslu; Nevâ Kâr için;

“Bu yapıt çeşitli makâm ve usûl geçicileri uygulanarak birbirine bağlanmış ezgilerinin zenginliği yatımda, kuruluşu ve titiz işçiliğiyle de özgünlük taşır. Klâsik üslûbun niteliklerini de en iyi yansıtan Nevâ Kâr, Klâsik Türk Müziğinin prototipidir. Bu form, Türk Mûsikîsi repertuarının en önemli eserlerinden biridir. Çeşitli makâmlardaki, büyük formlu öbür din dışı yapıdan, ilgili fasılların ilk akla gelen parçaları arasındadır (Uslu, 2014, s. 969) şeklinde açıklamalara yer vermiştir.

Özalp ise Türk Mûsikîsi Tarihi adlı kaynakta, Nevâ Kâr ile ilgili olarak:

“Formun en güzel örneklerinden biri olan İtrî'nin Nevâ makâmındaki Kârının kritiğini Ruşen Kam'ın kaleminden sunuyoruz. "... Eserin şöhreti daha sonraki çağlarda Divan Edebiyatı'nın bir mazmunu, bir espirisi haline gelmiştir. Enderûnlu Vasıf Osman Bey, II. Sultan Mahmud'a sunduğu bir manzumesinde, Senin çün beslemiş güller bu gün-â-gün ezhârı, Senin zevkin için meşk eylemiş bülbül Nevâ Kârı der. Şarkının meşhur ve en lirik şâirlerinden biri olan Şîrâzlı Hâfiz'in iki gazelinden alınan âşıkane sekiz mısradır... Nevâ Kârın beste yapısı kısaca şöyledir: Birinci bend, "lâzime" denen ve tekrar eden terennüm kısmı, ikinci bend, ki bu da aynı melodidir ve yalnız güfte değişir. Bundan sonra yine lâzime, terennüm, miyan-hâne denen kısım ve bunu takip eden muhtelif makâm ve usûllerden ibaret çeşitli terennüm devreleri, sonra birinci bendin melodilerine intikal ve lâzime-terennüm kısmı ile son bulur... İşte Batılıların (travay tematik) yâni (tema üzerinde çalışma) dedikleri bestekârlık yolu 280-300 sene, hattâ daha uzun seneler önce bizim mûsikîmizde başlamış bulunuyordu. Necil Kâzım Akses bir gün bana Nevâ Kârın notasını rastgele katladıkça yeni yeni kontrpuanlar ortaya çıkıyor demişti." (Özalp, 1986, s. 413-415) şeklinde bilgilere yer vermiştir.

Nevâ Kârın güfte ile başlaması bazı yazarlar tarafından enteresan bulunmuş (Süreksan, 2013, s. 379), Kârların ekserisinin terennümle başladığı halde Itrî'nin güfte ile başlayan Nevâ Kârı yenilikçi bir anlayış gibi gösterilmiştir. Ancak Itrî'den önce yaşamış olan ve Kâr formunun ilk örneklerini besteleyen Merâgî'nin 11 Kârından dördü güfte ile başlamaktadır.

5.8.1. Nevâ Zeylli Müsemmen Kâr

“Ey Gülbün-i 'Iyş Mîdemed, Sâkî-i Gül-izâr Kû?”

Bestesi Buhûrizâde Mustafa Itrî Efendi'ye, güftesi ise Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait olan Nevâ makâmındaki bu Kârın, on iki farklı notası tespit edilmiştir.³²

Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait olan gazel Abdülbâki Gölpınarlı'nın Hâfız Divanı tercümesinde mevcuttur (Gölpınarlı, 2013, s. 23). Ancak, Itrî'nin Nevâ Kârında, bu gazelin 4 beytinin tek bir gazelden bestelenmiş olduğu belirtilse de (Ak, 2009, s.73). 4 beytin birisi Hâfız'ın başka bir gazelinden alınarak yazılmıştır.

Konu ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada, Itrî'nin Nevâ Kârın güftesini seçerken biri Hâfız Şîrâzî'nin “kû” redifli diğeri ‘t’ kafiyeli iki gazelinden seçtiği mısralarla oluşturduğu belirtilmiştir (Uzun, 2013, s. 144).

Usûl geçkilerinden dolayı Kâr-ı Murassa olarak bazı kaynaklarda adı geçen Nevâ Kâr, işleyiş yönünden içerisinde birçok usûl değişimi bulunmasına rağmen eldeki notaların hiçbirinde bu Kârın Murassa şeklinde bir isimlendirmesine rastlanmamıştır.

Öztuna; Mustafa Itrî Efendi'nin, elimize ulaşan eser sayısının 40'a yakın olduğunu belirterek bunlardan ikisinin Kâr formunda olduğunu yazmış ve Nevâ Kârı şu şekilde açıklamıştır;

³² Bu notalar; Öncelikli olarak Darülelhân, Ziya Akyiğit, Ahmet Hatipoğlu, Cüneyd Kosal, Ekrem Karadeniz, Necip Gülses, Suphi Ezgi, İsmâil Hakkı Bey tarafından yazılmış, bir diğeri “Şevknâme” adlı Abdülkâdir Merâgî'ye atfedilen notaların yer aldığı bir çalışmadan alınmıştır. Bununla beraber bir notası Osmanlıcadır.

“Nevâ Makâmındaki Kâr, İtrî'nin dindışı eserlerinin en ünlüsü, en güzeli ve en uzunudur. Klâsik Türk Mûsikîsinin büyük şaheserlerinden olan bu eser, Nim Sâkıyl usûlüyle başlar. Fakat birçok usûl ve makâm dolaşır ve değıştirir.

Gülbûn-i 'ıyşı mîdemed, sâkî-i gül'izâr ı kû?

Bâd-ı bahârı mîvezed, bâde-i hoş-güvârı kû? Diye başlayan Farsça güftesi, Şîrazlı Hâfız'ın en güzel gazellerinden birinden alınmıştır. Güftenin ilk beyti; İşretin gülfidanı yeşerip yetişmekte, gül yanaklı Sâkıy hani? Bahar yeli esmekte, lezzetli, zevk veren şarap nerede? mânâsındadır.” (Öztuna, 1969, s. 42).

Ak, “İtrî'nin din dışı eserlerinin başında gelen Nevâ Kâr Hâfız'ın bir gazeli üzerine bestelenmiştir. Bu eser çeşitli makâm ve usûl geçkileri uygulanarak birbirine bağlanmış ezgilerinin zenginliği yanında... Klâsik üslûbun niteliklerini de en iyi yansıtan, en özlü örneklerinden biridir.” (Ak, 2009, s. 73).

Ayvazoğlu Nevâ Kârla ilgili düşüncelerini;

“*Nevâ Kârda* “eşyanın yerli yerinde oturduğu, kurulmuş ve kendisini idrak etmiş bir âlemle” karşılaşıyorduk; klasik bir sanattan ne beklenebilirse, *Nevâ Kârda* hepsi vardı.” (Ayvazoğlu, 2014, s. 1375) şeklinde ifade etmiştir.

Güfte:

Gülbûn-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kû?

Bâd-ı bahâr mîvezed bâde-i hoş-güvâr kû?

Her gül-i nev zi-gül-ruhî yâd hemî küned velî

Gûş-i suhan şinev kücâ dîde-i i'tibâr kû?

Meclis-i bezm-i ıyşrâ gâliye-i mûrâd nîst

Ey Şâhid-i kudsî ki, keşed bend-i nîkâbed

V'ey murg-i behiştî ki dihed dâne vü âbed"

Dem-i subh-i hoş nefes, nâfe-i zülf-i yâr kû?

Vezin: Müfte' ilün / Mefâ' ilün / Müfte' ilün / Mefâ' ilün

Güftenin Anlamı:

İşretin gülfidanı yeşerip yetişmekte gül yanaklı saki hani? Gül yanaklı saki hani?

Bahar yeli esmekte, lezzetli, zevkli şarap nerde?

Her yeni gül bir gül yüzlüyü andırıp duruyor... Fakat söz duyan kulak nerde, kimde ibret var?

İşret meclisinin galiyesi yok, ey nefesi hoş sabah rüzgârı, sevgilinin misk kokulu zülfü nerde?

Yüzünün örtüsünü çekip açan kim ey kutlu güzel. Ya yeminle suyun onları veren kim ey Cennet kuşu?

(İlk 3 beyit Gölpınarlı, 2013, s. 438; 4. beyit Tanrıkorur, 2011, s. 77)

Güfte ve Terennüm Dağılımları

1.A (1.A.a + 1.A.b) + **2.A** (2.A.a + 2.A.b) + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **2.A.b'**

Ey Gülbün-i 'ıyş mîdemed, sâkî-i **(1.A.a)**

Gül-izâr kû cânım **(1.A.b)**

Ey Bâd-ı bahâr mîvezed, bâde-i **(2.A.a)**

hoş-güvâr kû cânım **(2.A.b)**

Ah tene nen ni tene nen ni tenenen nen nen nen ni ye le lel lel lel li **(T.1.B.a)**

ye le le le le le lel li te re le le le le lel lel ah yâ lâ yel lel li **(T.1.B.b)**

ye le lel lel lel lel li amân ye le lel le lel li te re lel lel lel li
(T.1.B.c)

bâde-i hoş-güvâr kû cânım **(2.A.b')**

3.A (3.A.a + 3.A.b) + **4.A** (4.A.a + 4.A.b) + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **4.A.b'**

Her gül-i nev zi-gül-ruhî yâd he **(3.A.a)**

Mî küned velî cânım **(3.A.b)**

Gûş-i suhan şinev kücâ, dîde-i (4.A.a)

i'tibârî kû cânım (4.A.b)

Ah tene nen ni tene nen ni tenenen nen nen nen ni ye le lel lel lel li (T.1.B.a)

ye le le le le le lel li te re le le le le lel ah yâ lâ yel lel li (T.1.B.b)

*ye le lel lel lel lel li amân ye le lel le lel li te re lel lel lel li
(T.1.B.c)*

dîde-i i'tibârî kû cânım (4.A.b')

5.C (5.C.a + 5.C.b) + **T. 2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **5.C.c**

Meclis-i bezm-i ıyşrâ cânım (5.C.a)

gâliye-i ah mûrâd nîst cânım (5.C.b)

*Ten ten ne nen nen nen nen ni ten ten ne nen nen nen ni ten te re le lel li
(T.2.Ç.a)*

ye le lel lel lel li tere lel lel lel li yâ lâ yel lel li (T.2.Ç.b)

gâliye-i ah mûrâd nîst cânım (5.C.c)

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + **6.E** + **7.F** + **T.4.G** (T.4.G.a + T.4.G.b + T.4.G.c +
T.4.G.ç + T.4.G.d + T.4.G.d' + T.4.G.e)

Âh de re dil lâ di de re dil lâ te ne tâ dir ney (T.3.D.a)

de re dil lâ di de re dil lâ te ne tâ dir ney cânım (T.3.D.b)

Ey Şâhid-i kudsî ki, keşed bend-i nîkâbed **6.E**

V'ey murg-i behiştî ki dihed dâne vü âbed" **7.F**

Dir ten nen ni ten nen ni ten nen ni ten ten nen ni ten te nen tâ dir ney (T.4.G.a)

Yen tir lâ tir yel lel lel li yâ lâ yel lel le le lel lel lel li (T.4.G.b)

Yen tir lâ tir yel lel lel liyâ lâ yel lel le le lel lel li (T.4.G.c)

ten dir ten dir tâ nâ dir dir ten (T.4.G.ç)

ye le le le le le lel li âh yâ la yel lel li (T.4.G.d)

te re le le le lel li âh yâ lâ yel lel li (T.4.G.d')

te re le le le le lel li ah yâ lâ yel lel li te re le le le le lel li ah ya lâ yel lel li (T.4.G.e)

8.A (8.A.a + 8.A.b) + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **8.A.b'**

Dem-i subh-i hôş nefes, nâfe-i (**8.A.a**)

zülf-i yâr kû cânım (**8.A.b**)

Ah tene nen ni tene nen ni tenenen nen nen nen ni ye le lel lel lel lel li (T.1.B.a)

ye le le le le le lel li te re le le le le lel lel ah yâ lâ yel lel li (T.1.B.b)

*ye le lel lel lel lel lel li amân ye le lel le lel le lel li te re lel lel lel lel li
(T.1.B.c)*

nâfe-i zülf-i yâri kû (**8.A.b'**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **1.A** (1.A.a + 1.A.b) + **2.A** (2.A.a + 2.A.b) + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **2.A.b'**
1.A (Birinci mısra + ikinci mısra + birinci îkâî terennüm + ikinci mısranın b bölümü)
3.A (3.A.a + 3.A.b) + **4.A** (4.A.a + 4.A.b) + **T.1.B** (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + **4.A.b'**
3.A (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + birinci îkâî terennüm + dördüncü mısranın b bölümü)

$$\left. \begin{array}{l} \mathbf{5.C} (5.C.a + 5.C.b) + \mathbf{T. 2.Ç} (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + \mathbf{5.C.c} \\ \mathbf{5.C} (\text{Beşinci mısra} + \text{ikinci ikâî terennüm ve 5. mısranın c bölümü}) \\ \mathbf{T.3.D} (T.3.D.a + T.3.D.b) + \mathbf{6.E} + \mathbf{7.F} + \mathbf{T.4.G} (T.4.G.a + T.4.G.b + T.4.G.c \\ + T.4.G.ç + T.4.G.d + T.4.G.d' + T.4.G.e) \\ \mathbf{T.3.D} (\text{Üçüncü lâfzi ve ikâî terennüm} + 6.mısra + 7.mısra + \text{dördüncü ikâî} \\ \text{terennüm}) \end{array} \right\} \text{Meyânhâne}$$

$$\left. \begin{array}{l} \mathbf{8.A} (8.A.a + 8.A.b) + \mathbf{T.1.B} (T.1.B.a + T.1.B.b + T.1.B.c) + \mathbf{8.A.b'} \\ \mathbf{8.A} (\text{Sekizinci mısra} + \text{birinci ikâî terennüm} + \text{sekizinci mısranın b bölümü}) \end{array} \right\} \text{Serhâne}$$

Çizelge 5.27. Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr biçim tablosu

$$1.A + 2.A + T.1.B + 2.A + 3.A + \underline{4.A + T.1.B + 4.A} + 5.C + T.2.Ç + 5.C + T.3.D + 6.E + 7.F + T.4.G + \underline{8.A + T.1.B + 8.A}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne	
1. ve 2. mısra	1.A (a,b)	2.A (a,b)	T.1.B (a,b,c)	2.A.b'	Serhâne	
3. ve 4. mısra	3.A (a,b)	<u>4.A</u> (a,b)	<u>T.1.B</u> (a,b,c)	<u>4.A.b'</u>	Serhâne Mülâzime	
5. mısra	5.C (a,b)	T.2.Ç (a,b)		5.C .c	T.3.D (a,b)	Meyânhâne
6. ve 7. mısra	6.E	7.F		T.4.G (a,b,c,ç,d,d', e)		Zeylhâne
8. mısra	<u>8.A</u> (a,b)		<u>T.1.B</u> (a,b,c)	<u>8.A.b'</u>		Serhâne Mülâzime

NEVÂ ZEYLLİ MÜSEMME KÂR

Gülbün-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kû?

♩=84

Usûl: Nim Sakîl

1.A.a

3.A.a

Beste: Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi

Güfte: Hâfız-ı Şirâzi

1.A
3.A

Ey gül bü ni iy ş(i)
Ey her gü li ne nev zi

4

mî de med
gül rû hî

7

1.A.b
3.A.b

sâ kî i gü gül i
yâ dı he mî mî kü

10

zâr i kû câ nm
ned ve lî ca nm

Şekil 5.18. Zeylli Müsemme Nevâ Kâr analiz notası

2.A.a
4.A.a

13

2.A
4.A

Ey bâ di ba hâ hâ rı
Ey gû şî su hâ hâ şî

16

mî ve zed
nev kü câ

19

2.A.b
4.A.b

bâ de i hoş hoş gü
dî de i i' ti

22

vâr(i) kû câ nm bâ
bâ rı kû ca nım

25

T.1.B.a

T.1.B

Âh te ne nen ni te ne nen ni te ne nen

Şekil 5.20. (devam) Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

28

nen nen__ nen__ ni ye le lel lel lel__ lel__ li__

31 **T.1.B.b**

ye le__ le__ le le__ le lel li te re__ le__ le

34

le__ le lel__ lel__ âh ya lâ yel lel__ li__

37 **T.1.B.c**

ye le lel lel__ lel__ lel lel li__ a mân ye le lel le

40

lel le lel__ li__ te re lel lel__ lel__ lel__ li

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

43 **2.A.b'**
4.A.b'

de i hoş hoş gü vâ
di de i i tî

46

(i) kû câ nim câ nim Ey
bâ ri kû câ nim câ nim

meyân
50 **5.C.a**

5.C mec li si be bez mi iy

53

ş râ câ nim gâ

56 **5.C.b**

li ye gâ âh mû râd

Şekil 5.20. (devam) Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

59

48

4

nîst câ nim Ten

84 Sakîl

62 T.2.Ç.a

T.2.Ç

48

4

ten nenen nen nen nen ni ten ten

65

ne nen nen nen nen ni ten te re le lel li ye

68 T.2.Ç.b

le lel lel lel lel lel li te re lel lel lel

71

lel lel li yâ lâ yel lel li Gâ

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

♩=84
74 Nim Sakil 5.C.c

li ye i âh mû rad

nîst câ nim Âh

♩=104

Beste Devri Revânî T.3.D.a

T.3.D. 80 26

de re dil lâ di

de re dil lâ te

83

86

ne tâ dir Ey

Şekil 5.20. (devam) Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

89

de

92

T.3.D.b

re dil lâ di

95

de re dil lâ te

98

ne tâ dir ney

101

be nim Ey

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

♩=84 Remel

6.E ¹⁰⁴ ₂₈ *şâ hi dıney sî ki keşed be*

ten di nî kâ bed vey

7.F ¹¹¹ *mur gi be hiş î ki di hed dâ*

dâ ne vü â bed Dir

♩=138 Yürük Semâ'i

T.4.G.a ¹¹⁸ *ten nen ni ten nen ni tennen ni ten ten*

Şekil 5.20. (devam) Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

120

nen ni ten te _____ nen tâ dir ney

122

dir _____ tennen ni tennen ni tennen ni ten ten

125

nen ni ten te _____ nen tâ dir ney _____ Yen _____

$\text{♩} = 48$ **T.4.G.b**

128 **Devr-i Kebîr**

tir lâ tir yel lel lel li yâ lâ yel

132

lel le le lel lel leli yen

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

135 **T.4.G.c**

tir lâ tir yel lel li yâ lâ yel

139

le le le lel li Ten

♩=116 **Bereşan**

142 **T.4.G.ç, T.4.G.ç'**

dir ten dir tâ nâ dir dir ten nâ dir dir ten

♩=48 **Muhammes**

148 **T.4.G.d**

le le le le le lel li âh yâ la yel lel li te

152 **T.4.G.d'**

re le le le lel li âh yâ lâ yel lel li Te

Şekil 5.20. (devam) Zeyli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

156 Fer T.4.G.e $\text{♩} = 40$

re le le le le lel li ah yâ lâ yel lel li te

8.A 160 N'im Sakil 8.A.a $\text{♩} = 96$

Âh ey de mi sù sùb hi

163 hoş ne fe

166 8.A.b

si nâ fe i zül zül fi

169 yâ ri kû câ nim

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

T.1.B ¹⁷² **T.1.B.a**

Âh te ne nen ni te ne nen ni te ne nen nen

¹⁷⁵

nen nen ni ye le lel lel li

¹⁷⁸

ye le le le le lel li te re le le

T.1.B.b ¹⁸¹

le le lel lel âh ya lâ yel li

¹⁸⁴

le lel lel lel lel li a mân ye lel lel le lel

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

187 **T.1.B.c**

le lel li te re lel lel lel lel li nâ

189

fe i zü zü lü fi yâr

192 **8.A.b'**

i kû li SON

Güfte:

Gülbün-i ıyş mîdemed sâkî-i gül-izâr kû?
 Bâd-ı bahâr mîvezed bâde-i hoş-güvâr kû?
 Her gül-i nev zi-gül-ruhî yâd hemî küned velî
 Gûş-i suhan şinev kücâ dîde-i i'tibâr kû?
 Meclis-i bezm-i ıyşrâ gâliye-i mûrâd nîst
 Ey Şâhid-i kudsî ki, keşed bend-i nîkâbed
 V'ey murg-i behîştî ki dihed dâne vü âbed"
 Dem-i subh-i hîş nefes, nâfe-i zülf-i yâr kû?

Ve zin: Müfte'ilün / Mefâ' ilün / Müfte'ilün / Mefâ' ilün

Terennüm:

Ah te ne nen ni te ne nen ni te ne nen nen nen nen ni
 ye le lel lel lel li ye le le le le lel li te re le le le le lel
 ah yâ lâ yel lel li ye le lel lel lel lel lel li amân
 ye le lel le lel li te re lel lel lel lel li
 Ten ten ne nen nen nen nen ni
 ten ten ne nen nen nen nen ni ten te re le lel li
 Âh de re dil lâ di de re dil lâ te ne tâ dir ney
 de re dil lâ di de re dil lâ te ne tâ dir ney câmm
 Yen tir lâ tir yel lel li yâ lâ yel lel le le lel lel li
 Yen tir lâ tir yel lel li yâ lâ yel lel le le lel lel li
 ten dir ten dir tâ nâ dir dir ten ye le le le le lel li
 âh yâ la yel lel li te re le le le lel li âh yâ lâ yel lel li
 te re le le le le lel li ah yâ lâ yel lel li

Şekil 5.20. (devam) Zeylli Müsemmen Nevâ Kâr analiz notası

5.9. XVIII. Yüzyılda Ebûbekir Ağa' ya Ait Kârın Biçim Analizi

XVIII. yüzyılda yaşamış olan Ebûbekir Ağa'nın, Peşrev, Saz Semâisi, Kâr, Beste, Semâî ve Şarkı formunda kayıtlı kırk dokuz bestesinin notası günümüze ulaşabilmiştir. Kaybolan eserleri arasında bahsi geçen Kara İsmâil Ağa, İbrâhim Çavuş, Ahmed Çavuş, Hekimoğlu Ali Paşa ve Tâbî Mustafa Efendi ile beraber besteledikleri altmış beş mısralık Bûselik-Aşiran makâmındaki Kârı önemli eserlerindedir (Özcan, 1994, c.10, s. 275).

Kaybolan bu Kâr ile ilgili olarak Ezgi; 1210 tarihli bir fasıl mecmuasında bestekârın Bûselik-Aşiran makâmında Ayıntâbî Mehmet ve diğer arkadaşları ile müşterek bir Kârı görüldüğünü, ayrıca Sâkil usûlünde yine bestekâra ait Yegâh makâmında yarım kalan bir Kârının olduğunu belirtmektedir (Ezgi, 1940, s. 68).

Özalp (2000) Ebû Bekir Ağa'nın repertuvarda yer alan, kaybolmuş eserlerinin dışında kayıtlı 1 Kâr, 14 beste, 11 Ağır Semâî ve 16 Yürük Semâisi bulunduğunu ifade etmektedir (s. 464-465).

5.9.1. Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr

“Çeşm-i Siyehin Âfet-i Mekkâreliğinden”

Bestesi Ebû Bekir Ağa'ya ait olan Yegâh makâmındaki bu Kârın üç notası tespit edilmiştir.³³

Yegâh Kâr, terennüm ile başlamış ve Nakış gibi 1. ve 2. mısralar art arda farklı ezgiler ile bestelenmiştir. Ardından gelen bölüm (2. terennüm, 2. mısra, 3. terennüm ve tekrar ikinci mısra) her yeni hânenin ardından mülâzime şeklinde tekrar etmiştir. 3. mısra Meyânhâne bölümüne denk gelirken 5. 6. 7. ve 8. mısralar Zeylhâne bölümünü oluşturmaktadır. Bu kısımdan sonra mülâzime hânesi 2. mısra ile aynı ezgide bestelenen 4. mısraların olduğu dizilim ile son bulmaktadır. 8 mısralı ve zeylli

³³ Kârın iki notası Cüneyd Kosal adına kayıtlıdır. Diğer notanın ise kimin tarafından notaya alındığı tespit edilememiştir.

bir Kâr örneği olan Yeğâh Kâr içerisinde kullandığı üç farklı usûl değişikliği ile dinamik bir biçime sahiptir.

Güfte:

Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden
Yüzü kana girer nâz ile hûn-hâreliğinden
Hercâyiliğin eyledin eflâke resîde
Ol beden ifrât ile meh-pâreliğinden

Zîr-i fesden kâkülün ibrâz ile

Aldı başdan aklımı icâz ile

Ben ferâgat kasdın etdikce o gül

Tâzeler aşkım niyâzı nâz ile

Veze:

(İlk 4'lük Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün)

(İkinci 4'lük Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C

Dir ten ni dir ten til lil len ni yâr yâr te nen dir tenen dir dir ten ni ten te ne tâ dir ten
(T.1.A.a)

Dir te ne nen dir ten dir te ne nen dir ten dir te ne nen dir ten dir lâ dir te nen dir dir ten til
lil len nigârımen (T.1.A.b)

Çeşm-i siyehin âfeti mekkâreliğinden cânım **1.B**

Yüzü kana girer nâz ile hûn-hâreliğinden cânım **2.C**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C + T.3.Ç' + 2.C

*Tâ nâ dir dir ten til lil len ter dil lâ dirlâ dir ten dir ten nen nen nâ dir dir tâ nâ dere
til lil lâ ni ten (T.2.Ç.a)*

ten ten ten ne nen dir ten ne nen dir ten dir tâ lâ ni ten (T.2.Ç.b)

Yüzü kana girer nâz ile hûn-hâreliğinden cânım **2.C**

Heyi hey yârimen heyi hey mîrimen âh ha âh ha yârim nigârımen T.3.Ç'

Yüzü kana girer nâz ile hûn-hâreliğinden canım **2.C**

T.4.D + 3.E + T.5.F + 5.G + 6.G + 7.Ğ + 8.H

Yâ le li yel lel lel li ye le lel lel lel li âh ha yârimen âh nigârımen T.4.D

Hercâyiliğin eyledin eflâke reşide **3.E**

Âh ha yârim âh ha mîrim nigârımen T.5.F

Zîr-i fesden kâkülün ibrâz ile **5.G**

Aldı başdan aklımı icâz ile **6.G**

Ben ferâgat kasdın etdikce o gül **7.Ğ**

Tazeler aşkım niyazı nâzile **8.H**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 4.C + T.3.Ç' + 4.C

*Tâ nâ dir dir ten til lil len ter dil lâ dirlâ dir ten dir ten nen nen nâ dir dir tâ nâ dere
til lil lâ ni ten (T.2.Ç.a)*

ten ten ten ne nen dir ten ne nen dir ten dir tâ lâ ni ten (T.2.Ç.b)

Ol beden ifrât ile meh-pâreliğinden canım **4.C**

Heyi hey yârimen heyi hey mîrimen âhha âhha yârim nigârımen T.3.Ç'

Ol beden ifrât ile meh-pâreliğinden canım **4.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	$T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C$
	$T.1.A$ (Birinci ikâî ve lafzî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)
	$T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C + T.3.Ç' + 2.C$
	$T.2.Ç$ (İkinci ikâî terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne Hâne-i Sâni	$T.4.D + 3.E + T.5.F + 5.G + 6.G + 7.Ğ + 8.H$
	(Dördüncü lâfzi ve ikâî terennüm + üçüncü mısra + beşinci lafzî terennüm + beşinci mısra + altıncı mısra + yedinci ve sekizinci mısra)
	$T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 4.C + T.3.Ç' + 4.C$
	$T.2.Ç$ (İkinci ikâî terennüm + dördüncü mısra + üçüncü lafzî terennüm + dördüncü mısra)

Çizelge 5.28. Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.Ç' + 2.C + T.4.D + 3.E + T.5.F + 5.G + 6.G + 7.Ğ + 8.H + \underline{T.2.C} + \underline{4.C} + \underline{T.3.Ç' + 4.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	$T.1.A (a,b)$	1.B	2.C		Serhâne
2. mısra	$T.2.Ç$	$T.2.Ç (a,b)$	2.C	$T.3.Ç'$	2.C	Hâne-i Sâni
3. mısra	$T.4.D$	3.E	$T.5.F$			Evsat, Meyânhâne
5.6. 7. ve 8. mısra	5G, 6G, 7Ğ, 8H					Zeylhâne
2. mısra	$T.2.Ç$	$\underline{T.2.C (a,b)}$	$\underline{4.C}$	$\underline{T.3.C'}$	$\underline{4.C}$	Hâne-i Sâni Mülâzime

YEĞÂH ZEYLLİ MÜSEMMEŦ KÂR
Çeşm-i Siyehin Âfet-i Mekkâreliğinden

♩ = 84

Usûlü: Değişmeli (Sakîl, Evsat, Nim Sakîl)

Beste: Ebû Bekir Ağa

T.1.A.a

T.1.A

Dir ten_ ni_ dir_ ten_ til_ lil_ len ni yâr_ yâr_ te_ nen dir te

nen_ dir_ dir_ ten_ ni_ ten_ te ne

tâ_ dir_ ten_

T.1.A.b

dir tene nen dir_ ten_ dir te ne nen dir_ ten_ dir te ne nendir

ten_ dir_ lâ_ dir_ te nen_ dir_ dir_ ten_ til

Şekil 5.19. Yegâh Zeylli MüsemmeŦ Kâr analiz notası

18
lil len ni gâ rı men

21
1.B Çeş mi si ye hin

25
â fe ti mek kâ re li

28
ğî den câ nim

31
2.C Yü zü ka na gi rer

35
nâ zi le hûn hâ re li

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

38

ğin den câ nim

T.2.Ç

41 T.2.Ç.a

Tâ nâ dir dir ten til lil len ter dil lâ dir

45

lâ dir ten dir ten nen nen nâ dir dir tâ nâ de re

48

til lil lâ ni ten

51 T.2.Ç.b

ten ten ten ne

55

nen dir ten ne nen dir ten dir tâ

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

lâ ni ten

2.C Yü zü ka na gi rer

65 nâ zi le hün hâ re li

68 ğin den câ nım

T.3.Ç 71 he yi hey yâ ri men he yi

75 hey mi ri men ah ha ah ha

78 yâ rim ni gâ ri men

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

2.C
4.C

81
Yü zü ka na gi rer
Ol be den if

85
nâ zi le hân hâ re li
râ ti le meh pâ re li

88
ğın den SON câ num
ğın den den câ num

91 EVSAT
T.4.D
26
Yâ le li yel lel lel li ye le lel lel li

97
âh ha yâ ri men âh ni gâ rı men

103
3.E
Her câ yi li ğın

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

109

ey _____ ey _____ le _____ din _____ ef _____

Nim Sakil

115

lâ _____ ke _____ re _____ si _____ de _____

T.5.F

121

âh ha ya rim _____ âh ha _____ mi _____ rim ni gâ _____ rı _____ men _____

5.G

6.G

127

Zi _____ ri _____ fes _____ den _____ kâ _____ kü _____ lün _____ ib _____ râ _____ zi _____ le _____ le _____
 Al _____ di _____ baş _____ dan _____ ak _____ lı _____ mi _____ i _____ câ _____ zi _____ le _____ le _____

7.Ğ

133

Benfe ra gat _____ kas _____ dınet _____ dik _____ ce _____ o _____ gül _____ gül _____

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

8.H ¹³⁹

Ta ze ler aş kım ni ya zı

¹⁴²

nâ zi le le

Güfte:

Çeşm-i siyehin âfet-i mekkâreliğinden
 Yüzü kana girer nâz ile hûn-hâreliğinden
 Hercâyiliğin eyledin eflâke resîde
 Ol beden ifrât ile meh-pâreliğinden

Zîr-i fesden kâkûlün ibrâz ile
 Aldı başdan aklımı icâz ile
 Ben ferâgat kasdın etdikce o gül
 Tâzeler aşkım niyâzı nâz ile

Vezin:

(İlk 4'lük Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün)
 (İkinci 4'lük Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Terennüm:

Dir ten ni dir ten til lil len ni yâr yâr te nen dir te
 nen dir dir ten ni ten te ne tâ dir ten
 dir te ne nen dir ten dir te ne nen dir ten dir te ne nen dir
 ten dir lâ dir te nen dir dir ten til lil len nigârîmen
 Tâ nâ dir dir ten til lil len ter dil lâ dir
 lâ dir ten dir ten nen nen nâ dir dir tâ nâ dere til lil lâ ni ten
 ten ten ten ne nen dir ten ne nen dir
 ten dir tâ nâ dir nâ de re dil li ten
 Heyi hey yârîmen heyi hey mirîmen âhha âhha yârîm nigârîmen
 Yâ le li yel lel lel li ye le lel lel li âh ha yârîmen âh nigârîmen
 âhha yarîm âhha mirîm nigârîmen

Şekil 5.21. (devam) Yegâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

5.10. XVIII. Yüzyılda Hacı Sâdullah Ağa'ya Ait Kârların Biçim Analizleri

3. Selim ekolünün en önemli bestekârları arasında yer aldığı belirtilen Hacı Sâdullah Ağa, Klâsik Türk Mûsikîsinin karakteristik bir temsilcisidir. Mûsikî eğitimi Enderun'daki meşkhânedede gören Hacı Sâdullah Ağa, 3. Selim döneminde Lâle Devri'nin özelliklerini eserlerine taşımış büyük bir bestekârdır. Daha çok Enderûnî Şâkir'in güftelerinden eserler besteleyerek, Aşîrân-Zemzeme ve Kürdî-Tâhir adıyla iki makâm tertip etmiş, bir asırdır unutulmaya yüz tutmuş olan Bayatî-Arabân makâmını da canlandırmıştır. Kâr formunda dört eser besteleyerek bu forma verdiği önemi ortaya koyduğu söylenen bestekârın, Uşşâk ve Arazbar-Bûselik makâmlarındaki Kârları günümüze kadar gelmiş, ancak Küçük Mehmed Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa ve Şeydâ Hâfız Abdürrahim Dede ile beraber bestelediği Tâhir ve Hümâyun Kârlarının notalarının unutulduğu ve günümüze ulaşmadığı görülmektedir (Ekmen, 1996, s. 497).

5.10.1. Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr-ı Lâlezâr

“Mevsim-i Nevrûz Erişdi Geldi Eyyâm-ı Bahâr”

Bestesi Hacı Sâdullah Ağa'ya, güftesi Enderûnî Şâkir Efendi'ye ait olan Zeylli ve Müsemmen Arazbar-Bûselik Kârın iki notası tespit edilmiş,³⁴ eser Darülelhân fasikülünde yer alan şekline bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır. Kâr-ı Nevrûz olarak da bahsi geçen bu Kâr, Ağır Hafif usûlünde yazılmış ve notaları arasında tartım, perde ve güfte bakımından küçük farklılıklar olduğu görülmüştür.

Sekiz mısralı ve Zeylli biçimde bestelenmiş olan Kârın Serhâne bölümü Nakış biçimde başlamış ve Mülâzime bölümü ile devam etmiştir. 3. mısra Meyânhâne bölümünü oluştururken 4. 5. 6. ve 7. mısraların art arda geldiği zeylhâne bölümü bu kısımda yer alan 3 mısranın aynı ezgileri (4.Ğ, 5.Ğ', 6.H, 7.Ğ) ile bestelenmiş olması bakımından orijinal bir yapıya sahiptir. Eserde zeylhânenin ardından Mülâzime bölümü ile Kâr son bulmaktadır.

³⁴ Darülelhân Külliyyatı 68-69. fasikül, Ahmet Hatipoğlu ve Cüneyd Kosal tarafından yazılan notalar haricinde bir diğer örneği Osmanlıcadır.

Güfte:

Mevsim-i nevrûz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr
Hoş hırâmım eyler elbet yine azm-i lâlezâr
Sen de ey dil bülbülâsâ nağme-sâz ol ki bu dem
Hatt-ı rûyi dil-rübâ yâr lâlezârımdır benim
Bu dil-i ser-geştede gûyâ hezârımdır benim
Şâkirâ mâhbûbum ile ülfet etmek dâ'imâ
Meclis-i irfân içinde iftihârımdır benim
Eyleyince kâre âğâz eylesin cânâne kâr

Vezin:

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T. 1.A (T.1.A.a + T. 1.A.b) + **1.B** (1.B.a + 1.B.a.b) + **2.C**

Tâ nâ tâ nâ dir dir ten diderellâ dir dir ten (T.1.A.a)

dere diller lerdir ten nen nâ dere dilli ten (T.1.A.b)

Âh mevsim-i nevrûz erişdi (**1.B.a**)

geldi eyyâm-ı bahâr (**1.B.b**)

Âh hoş hırâmım eyler elbet yine azm-i lâlezâr **2.C**

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.B.b + T.2.Ç.b + T.2.B.b) + **2.C** + **T.3.D** + **2.C**

Ten dir dir ten dir dir ten dir dir ten dir dir (T.2.Ç.a)

Tâ nâ dir ten nâ dere dilli ten (T.2.B.b)

ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni tânâ (T.2.Ç.b)

tâ nâ dir ten nâ dere dilli ten (T.2.B.b)

Âh hoş hırâmım eyler elbet yine azm-i lâlezâr **2.C**

hey hey yâri hey hey dost hey hey yâri yârimen (T.3.D)

âh ha heyi ah ha heyi ah ha heyi mîrimen (T.3.D)

Âh hoş hırâmım eyler elbet yine azm-i lâlezâr 2.C

T.4.E (T.4.E.a + T.4.E.b) + **3.F** (3.F.a + 3.F.b)

Tânâ tâ nâ di ri di ri ten diderellâ di ri di ri ten (T.4.E.a)

dere diller lerdiri ten nen nâ dere dilli ten (T.4.E.b)

Âh sen de ey dil bülbül âsâ (3.F.a)

Nağme-sâz ol ki bu dem (3.F.b)

T.5.G (T.5.G.a + T.5.G.b + T.5.G.c) + **4.Ğ** + **5.Ğ'** + **6.H** + **7.Ğ** + **T.6.I** (T.6.I.a + T.6.I.b + T.6.I.c) + **8.C**

Tânâ tâ nâ dir dir diderellâ dir dir ten (T.5.G.a)

dere diller lerdir ten nen nâ dere dilli ten (T.5.G.b)

Âh dere dillâ didere dillâ tene tâdir ten tâdir dir ten

Âh dere dillâ didere dillâ tene tâdir ten cânım (T.5.G.c)

Âh Hatt-ı rûyi dil-rübâ yâr lâlezârımdır benim 4.Ğ

Bu dil-i ser-geştede gûyâ hezârımdır benim 5.Ğ'

Âh Şâkirâ mâhbûbum ile ülfet etmek dâ'imâ 6.H

Meclis-i irfân içinde iftihârımdır benim 7.Ğ

Heyi heyi yâr zibâyımen hey hey dost miri zârımen (T.6.I.a)

Tânâ tennâ tillil lennâ tenni tenni tenni tendir tenenni tâniten (T.6.I.b)

Ey servi revân, ey gonce dehân, ey âfeti cân (T.6.I.c)

Âh eyleyince kâre âğâz eylesin cânâne kâr 8.C

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.B.b + T.2.Ç.b + T.2.B.b) + **8.C** + **T.3.D** + **8.C**

Ten dir dir ten dir dir ten dir dir ten dir dir (T.2.Ç.a)

Tâ nâ dir ten nâ dere dilli ten (T.2.B.b)

ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni tânâ (T.2.Ç.b)

tâ nâ dir ten nâ dere dilli ten (T.2.B.b)

Âh eyleyince kâre âğâz eylesin cânâne kâr **8.C**

hey hey yâri hey hey dost hey hey yâri yârimen (T.3.D)

âh ha heyi ah ha heyi ah ha heyi mîrimen (T.3.D)

Âh eyleyince kâre âğâz eylesin cânâne kâr **8.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne

T. 1.A (*T.1.A.a + T. 1.A.b*) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C**

T. 1.A (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)

Hâne-i Sâni

T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.B.b + T.2.Ç.b + T.2.B.b*) + **2.C** + **T.3.D** + **2.C**

T.2.D (İkinci îkâî terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne

T.4.E (*T.4.E.a + T.4.E.b*) + **3.F** (3.F.a + 3.F.b)

T.4.F (Dördüncü îkâî terennüm + üçüncü mısra)

Zeylhâne

T.5.G (*T.5.G.a + T.5.G.b + T.5.G.c*) + **4.Ğ** + **5.Ğ'** + **6.H** + **7.Ğ** + **T.6.I**
(*T.6.I.a + T.6.I.b + T.6.I.c*) + **8.C**

T.5.G (Beşinci lafzî ve îkâî terennüm + dördüncü mısra + beşinci mısra + altıncı mısra + yedinci mısra + altıncı lâfzi ve îkâî terennüm + sekizinci mısra)

Hâne-i Sâni

T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.B.b + T.2.Ç.b + T.2.B.b*) + **8.C** + **T.3.D** + **8.C**

T.2.Ç (İkinci îkâî terennüm + sekizinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + sekizinci mısra)

Çizelge 5.29. Arazbar-Bûselik zeyli müsemmen Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + T.5.G + 4.Ğ + 5.Ğ' + 6.H + 7.Ğ + T.6.I + \underline{8.C + T.2.Ç + 8.C + T.3.D + 8.C}$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne	
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (a,b)	1.B (a,b)	2.C			Serhâne	
2. mısra	<i>T.2.Ç</i>	<i>T.2.Ç</i> (a,B,b, b,B.b)	2.C	<i>T.3.D</i>	2.C		Hâne-i Sâni	
3. mısra	<i>T.4.E</i>	<i>T.4.E</i> (a,b)	3.F			Meyânhâne		
5.,6., 7. mısra	<i>T.5.G</i>	<i>T.5.G</i> (a,b,c)	4.Ğ	5.Ğ'	6.H	7.Ğ	Zeylhâne	
8. mısra	<i>T.6.I</i>	<i>T.6.I</i> (a,b,c)	<u>8.C</u>	<u><i>T.2.C</i></u> (a,B,b, b,B.b)	<u>8.C</u>	<u><i>T.3.D</i></u>	<u>8.C</u>	Hâne-i Sâni Mülâzime

ARAZBÂR BÛSELİK ZEYLLİ MÛSEMME KÂR
Mevsim-i nevrûz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr

Usulü: Ağır Hâfif

Beste: Hacı Sâdullah Ağa
Güfte: Enderûnî Şâkir Efendi

♩=48

T.1.A

T.1.A.a

Tâ nâ tâ nâ dir dir ten

di de rel lâ dir dir ten

T.1.A.b

de re dil ler ler dir ten nen

nâ de re dil li ten

1.B

1.B.a

Âh mev si mi nev

Şekil 5.20. Arazbar-Bûselik Zeyli Müsemme Kâr analiz notası

21

rûz e riş di

25 **1.B.b**

gel di ey yâ

29

mı ba hâr

33 **2.C**

Âh hoş hı râ mim

37

ey ler el bet

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

41

yi ne az mi

45

lâ lâ le zâr

T.2.D.a

T.2.D

Ten dir dir ten dir dir

53

ten dir dir ten dir dir

T.2.B.b

57

tâ nâ dir ten

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

61

nâ de re dil li ten

65 **T.2.D.b**

ten ni ten ni ten ni ten ni

69

ten ni ten ni tâ nâ

73 **T.2.B.b**

tâ nâ dir ten

77

nâ de re dil li ten

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

101
 hey hey yâ ri yâ ri men

105
 Ah ha hey ah ha hey

109
 ah ha hey ya ri men

2.C 113
 Âh hoş hı râ mım

117
 ey ler el bet

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

121

yi ne az mi

125

lâ lâ le zâr

T.4.F.a

T.4.F

Tâ nâ tâ nâ di ri di ri ten

133

di de rel lâ di ri di ri ten

T.4.F.b

137

de re dil ler ler di ri ten nen

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

141

nâ de re dil li ten

3.G.a

145

Âh sen de ey dil

149

bü bül bül â sâ

3.G.b

153

nağ me saz ol

157

ki ki bu dem

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

161 **T.5.H.a**

T.5.H. tâ nâ tâ nâ dir dir

165

di de rel lâ dir dir ten

169 **T.5.H.b**

de re dil ler ler dir ten nen

173

nâ de re dil li ten

177 **Bektaşî Devri Revâmî (Nevâ Kâr Usûlü)**
T.5.H.c

26

Âh de re dil lâ di de re dil lâ

The image shows a musical score for a piece titled 'Bektaşî Devri Revâmî (Nevâ Kâr Usûlü)'. It consists of five systems of music. Each system includes a vocal line (T.5.H.) and a piano accompaniment line. The lyrics are written below the vocal line. The score is in 2/4 time and features various melodic and harmonic elements, including trills and grace notes. The lyrics are: 'tâ nâ tâ nâ dir dir', 'di de rel lâ dir dir ten', 'de re dil ler ler dir ten nen', 'nâ de re dil li ten', and 'Âh de re dil lâ di de re dil lâ'.

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

178

te ne tâ _____ dir _____ ten tâ dir dir ten

179

Âh de re dil _____ lâ di de re dil lâ

180

te ne tâ _____ dir ten câ _____ nim

181 Ağır Düyek

4.I Âh hat ti rû yi dil rû bâ yâ

183

ri lâ le zâ rım _____ dır benim

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

5.I' ¹⁸⁵

Bu di li ser keş te de gû

¹⁸⁷

yâ he zâ rım dır be nim

6.i ¹⁸⁹

Âh şâ ki râ mâh bû bu mey le

¹⁹¹

ül fet et mek dâ i mâ

7.I ¹⁹³

Mec li si ir fan i çin de

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

195

if ti hâ rım dır be

197 **T.6.J.a**

T.6.J nim He yi he yi yâr zi bâ yi

201

men hey hey dost mi ri za ri men

206 **T.6.J.b**

Tâ nâ ten nâ til lil len nâ

210

ten ni ten dir te nen ni tâ ni ten

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

T.6.J.c
Sengin Semai
 213
 Ey ser_____ vi re vâ_____ Ey gon_____ ce de hân_____

215
 Ey_____ â_____ fe ti cân_____

8.C **216 Hafif**
 32
 2
 Âh ey_____ le_____ yin_____ ce

220
 kâ_____ re_____ a_____ ğaz

224
 ey_____ le_____ sin_____ ca

The image shows a musical score for a piece titled 'Sengin Semai' (T.6.J.c) and 'Hafif' (8.C). The score is written in 6/8 time and consists of five systems. Each system includes a vocal line with lyrics and a piano accompaniment line. The lyrics are: 'Ey ser_____ vi re vâ_____ Ey gon_____ ce de hân_____ Ey_____ â_____ fe ti cân_____ Âh ey_____ le_____ yin_____ ce kâ_____ re_____ a_____ ğaz ey_____ le_____ sin_____ ca'. The score is marked with 'Sengin Semai' and 'Hafif' and includes measure numbers 213, 215, 216, 220, and 224. The piano part is marked with '8.C' and '32/2'.

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

228

nâ _____ nâ ne kâr _____

232 **T.2.D.a**

Ten _____ dir dir _____ ten _____ dir dir

236

ten _____ dir dir _____ ten _____ dir dir

240 **T.2.B.b**

tâ _____ nâ _____ dir _____ ten

244

nâ _____ de re _____ dil _____ li _____ ten

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

248 **T.2.D.b**

ten ni ten ni ten ni ten ni

252

ten ni ten ni tâ nâ

256 **T.2.B.b**

tâ nâ dir ten

260

nâ de re dil li ten

8.C 264

Âh ey le yin ce

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

268

kâ re â ğaz

272

ey le sin câ

276

nâ nâ ne kâr

T.3.E 280

hey hey yâ ri hey hey dost

284

hey hey yâ ri yâ ri men

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

288

Âh ha he yi ah ha he yi

292

ah ha he yi mi ri men

8.C 296

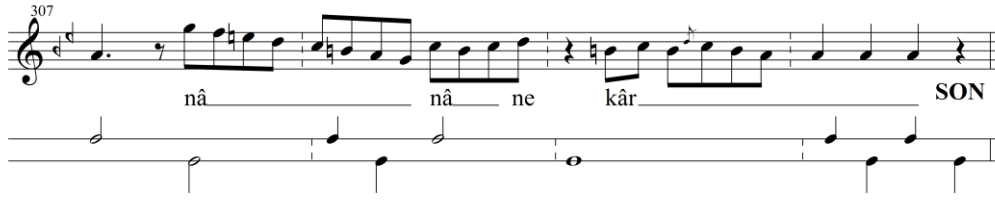
Âh ey le yin ce

300

kâ re a ğaz

ey le sin câ

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Bûselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

Güfte:

Mevsim-i nevrûz erişdi geldi eyyâm-ı bahâr
 Hoş hırâmım eyler elbet yine azm-i lâlezâr
 Sen de ey dil bülbülâsâ nağme-sâz ol ki bu dem
 Hatt-ı rûyi dil-rübâ yâr lâlezârımdır benim
 Bu dil-i ser-geştede gûyâ hezârımdır benim
 Şâkirâ mâhbûbum ile ülfet etmek dâ'imâ
 Meclis-i irfân içinde iftihârımdır benim
 Eyleyince kâre âğâz eylesin cânâne kâr

Vezin: Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Terennüm :

Tânâ tânâ dir dir ten dide rellâ dir dir ten
 dere diller lerdir ten nen nâ dere dilli ten
 Ten dir dir ten dir dir ten dir dir ten dir dir
 tânâ dir ten nâ dere dilli ten
 ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni tânâ
 tânâ dir ten nâ dere dilli ten
 hey hey yâri hey hey dost hey hey yâri yârimen
 Âh ha heyi ah ha heyi ah ha heyi mirimen
 Tâ nâ tâ nâ di ri di ri ten dide rel lâ di ri di ri ten
 dere diller lerdiri ten nen nâ dere dilli ten
 Tâ nâ tâ nâ dir dir dide rellâ dir dir ten
 dere diller lerdir ten nen nâ dere dilli ten
 Âh dere dillâ didere dillâ tene tâdir ten tâdir dir ten
 Âh dere dillâ didere dillâ tene tâdir ten cânım
 Heyi heyi yâr zibâyımen hey hey dost miri zarımen
 Tâ nâ tennâ tillil lennâ tenni tenni tenni tendir tenenni tâniten
 Ey servi revân, ey gonce dehân, ey âfeti cân
 Ten dir dir ten dir dir ten dir dir ten dir dir
 tânâ dir ten nâ dere dilli ten
 ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni ten ni tânâ
 tânâ dir ten nâ dere dilli ten
 hey hey yâri hey hey dost hey hey yâri yârimen
 Âh ha heyi ah ha heyi ah ha heyi mirimen

Şekil 5.22. (devam) Arazbar-Büselik Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

5.10.2. Uşşâk Murabba Kâr

“Dil Esîr-i Kâkül-i Hamder Ham-i An Kec-Külele”

Bestesi Hacı Sâdullah Ağa'ya ait olan 4 mısıralı Uşşâk Murabba Kârın, iki farklı notası tespit edilmiştir.³⁵ Eserin güftekarı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamış ve “Dil esîr-i kâkül-i nâmdâr heman âh geç gele”, “Dil esîr-i kâkül-i câmder hemi an geç külele”, “Dil Esîr-i Kâkül-i Hamder Ham-i An Kec-Külele” şeklinde farklı güftelerle notaya alındığı görülmüştür.

Kâr, Darülelhân Külliyyatında yer almadığından, elde bulunan iki nota karşılaştırılmış ve bu doğrultuda İstanbul Belediye Konservatuarı yazımına uygun olacak şekilde form açısından tahlil edilmiş ve 32/4'lük Hafif usûlünde yeniden notaya alınmıştır.

4 mısıralı Murabba Kâr örneği olan eser, biçim şeması açısından incelendiğinde 1. ve 2. mısıraları Nakış biçimde art arda bestelenmiş, 3. ve 4. mısıralar aralarına terennüm olarak Murabba formuna benzer bir biçim yapısıyla son bulmaktadır. Kârın genel şeması değerlendirildiğinde daha önce incelemiş olduğumuz Murabba Kârlara göre dördüncü mısranın ardından tekrar etmesi gereken ikinci terennüm bölümü notada yer almamakta ve bu şekli ile şema düzensiz ve eksik kalmaktadır.

Güfte:

Dil esîr-i kâkül-i ham-der-ham-i an kec-külele

Geşt lîkin men ne-dîdem iltifât-ı nîm-nigeh

Hûş-i-men Şâkir rubûd an çeşm-i bîmârî ki û

Mest bâşed bî-mey ü bî kuhl bâşed o siyeh

Vezni:

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

---

³⁵ İstanbul Belediye Konservatuarı ve kimin tarafından notaya alındığı belli olmayan iki notası bulunmaktadır.

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** + **2.C** + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.a' + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e, T.2.Ç.f + T.2.Ç.g)

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni ten nen dir dir tâ nâ dir tentâ te ne dil li ten (T.1.A.a)

ten ten dir dir dir ten ten ten dir dir dir ten (T.1.A.b)

tâ nâ dir dir tâ di ri di ri ten tâ nâ dir ten tâ de re dil li ten (T.1.A.c)

Âh Dil esîr-i kâkül-i ham-der-ham-i an kec-küleh 1.B

Geşt lîkin men ne-dîdem iltifât-ı nîm-nigeh 2.C

Ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten (T.2.Ç.a)

ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten (T.2.Ç.a')

dir dir ten dil lel lel ter dil lâ nâ dir dir ten (T.2.Ç.b)

yâ rim a ha a ha hey mîrim a ha a ha a ha a ha a ha ah ha a ha hey (T.2.Ç.c)

a ha a ha yârim a ha a ha mîrim a ha a ha ömrüm rânâyimen (T.2.Ç.d)

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te ten dir dir tâ nâ dir ten nâ de re dil li ten (T.2.Ç.e)

tâ nâ tâ nâ dir dir tendüm de re dil lâ dir dir ten (T.2.Ç.f)

tâ nâ dir ten nâ (T.2.Ç.g)

3.D + **T.3. E** (T.3.E.a + T.3.E.b) + **4.C'**

Âh Hûş-i-men Şâkir rubûd an çeşm-i bîmârî ki û 3.D

tâ nâ tâ nâ dir ten düm de rel lâ dir dir ten (T.3.E.a)

tâ nâ dir ten nâ de re dil li ten (T.2.Ç.g)

ten ne nen dir ten dil ler ler dir ten (T.3.E.b)

dir te nen ni ten ni te nen ni ten düm de rel li ten ni teni ten (T.3.E.c)

dir te ni ten ni ten nen ni ten na te ne dir ney (T.3.E.ç)

düm de re lâ dir nâ te ne dir n^te ne dir ney (T.3.E.d)

Mest bâşed bî-mey ü bî kuhl bâşed o siyeh 4.C'

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni { $T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + 1.B + 2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.a' + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e + T.2.Ç.f + T.2.Ç.g)$
 $T.1.A$ (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra + ikinci îkâî ve lafzî terennüm)

Meyânhâne Hâne-i Sâni { $3.D + T.3.E (T.3.E.a + T.2.Ç.g + T.3.E.b + T.3.E.c + T.3.E.ç + T.3.E.d) + 4.C$
 $3.D$ (Üçüncü mısra + üçüncü îkâî terennüm + dördüncü mısra)

Çizelge 5.30. Uşşâk Murabba Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + T.3.E + \underline{4.C}$$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a, b, c)	1.B	2.C	$T.2.Ç$ (a, a', b, c, d, e, f, g)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	$3.D$	$T.3.E$ ($a, Ç.g, b, c, ç, d$)	$\underline{4.C}$			Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

UŞŞAK MURABBA KÂR
Dil esîr-i kâkül-i ham-der-ham-i an kec-küleh

♩=88

Usulü: Haffî

Beste: Hacı Sâdullah Ağa

T.1.A.a

T.1.A

Ter dil lâ nâ dir_ dir_ ten_ te ne ni ten_ nen_ dir_ dir

5

tâ_ nâ_ dir_ ten_ tâ te ne dil li ten_

9

T.1.A.b

ten_ ten_ dir_ dir_ dir_ ten_

13

ten_ ten_ dir_ dir_ dir_ ten_

17

T.1.A.c

tâ_ nâ_ dir_ dir_ tâ_ di_ ri_ di_ ri_ ten

Şekil 5.21. Uşşak Murabba Kâr analiz notası

21

tâ nâ dir ten tâ de re dil li ten

25

1.B Âh Dil e si ri kâ kü li ham

29

der ha mi an kec kü leh

33

2.C Geş ti li kin men ne di dem

37

il ti fât nim ni geh

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

41 **T.2.Ç.a**

T.2.Ç

Ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten

45 **T.2.Ç.a'**

ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten

49 **T.2.Ç.b**

dir dir ten dil lel lel ter³ dil lâ nâ dir dir ten

53 **T.2.Ç.c**

yâ rim a ha a ha hey mi rim a ha a ha

57

a ha a ha a ha a ha ah ha a ha hey

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

61 T.2.Ç.ç

a ha a ha yâ rim a ha a ha mi rim

65

a ha a ha òm rüm râ nâ yi men

69 T.2.Ç.d

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te ten dir dir

73

tâ nâ dir ten nâ de re dil li ten

77 T.2.Ç.e

tâ nâ tâ nâ dir dir ten düm de re dil lâ dir dir ten

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

81 **T.2.Ç.f**

tâ nâ dir ten nâ

85 **3.D**

ah Hû şî men Şa kir bûd ru an

89

çeş mi bî mâ ri ki ü

93 **T.3.E.a**

tâ nâ tâ nâ dir ten düm de rel lâ dir dir ten

97 **T.2.Ç.f**

tâ nâ dir ten nâ nâ de re dil li ten

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

101 **T.3.E.b**

ten ne nen dir ten dil ler ler dir ten

105 **T.3.E.c**

dir te nen ni ten ni te nen ni ten düm de rel li ten ni te ni ten

109 **T.3.E.ç**

dir te ni ten ni ten nen ni ten na te ne dir ney

113 **T.3.E.d**

düm de re lâ dir nâ te ne dir nâ te ne dir ney

117 **4.C'**

Ney mes ti bâ şed bî me yü bî

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

121

kuh li bâ şed o si yeh SON

GÜFTE:

Dil esîr-i kâkûl-i ham-der-ham-i an kec-küleh
Geşt lîkin men ne-dîdem iltifât-ı nîm-nîgeh
Hûş-i-men Şâkir rubûd an çeşm-i bîmârî ki û
Mest bâşed bî-mey ü bî kuhl bâşed o siyeh

Vezni: Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

TERENNÜM:

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni ten nen dir dir tâ nâ dir ten
tâ te ne dil li ten ten ten dir dir dir ten ten ten dir dir dir ten
tâ nâ dir dir tâ di ri di ri ten tâ nâ dir ten tâ de re dil li ten
Ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten
ter dil li ter dil li ter dil li ter dil li ten
dir dir ten dil lel lel ter dil lâ nâ dir dir ten
yâ rim a ha a ha hey mi rim a ha a ha a ha a ha a ha ah ha a ha hey
a ha a ha yâ rim a ha a ha mi rim a ha a ha öm rüm râ nâ yi men
Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te ten dir dir tâ nâ
dir ten nâ de re dil li ten tâ nâ tâ nâ dir dir ten
düm de re dil lâ dir dir ten tâ nâ dir ten nâ
tâ nâ tâ nâ dir ten düm de rel lâ dir dir ten tâ nâ dir ten
nâ nâ de re dil li ten ten ne nen dir ten dil ler ler dir ten ten ne nen
dir ten dil ler ler dir ten dir te nen ni ten ni te nen ni ten
düm de rel li ten ni te ni ten dir te ni ten ni ten nen ni ten na te ne dir ney
düm de re lâ dir nâ te ne dir nâ te ne dir ney

Şekil 5.23. (devam) Uşşâk Murabba Kâr analiz notası

5.11. XVIII. Yüzyılda Sultan 3. Selim'e Ait Kârın Biçim Analizi

3. Selim şairliğinin yanı sıra saz icracılığı, mûsikî nazariyatına hâkimiyeti ve özellikle bestekârlığı ile Türk Mûsikîsi Tarihi'nin önde gelen isimlerinden olmuş ve bu sanatın ilerlemesi ve yükselmesinde önemli rol oynamıştır. Saltanatı süresince mûsikîye ilgisini sürdürmüş ve yeni eserler bestelemeye devam etmiştir. 3. Selim'in, Hamâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin yetişmesinde büyük emeği geçmiştir. Kültür ve sanatta birtakım yeni arayışların ortaya çıkmaya başladığı bir dönem olan III. Selim devrinde mûsikîde de klasiğin yanında yeni anlayışların yansımaları görülür. Bu çerçevede yeni terkipler, yeni üslûbun hissedildiği besteler ortaya çıkmıştır. Suphi Ezgi Nazarî Amelî Türk Mûsikîsi adlı eserinde acem-bûselik, pesendîde ve şevkefzâ makamlarının onun tarafından terkip edilmiş olabileceğini söyler. Rauf Yektâ Bey de 3. Selim'in, Tab'î Mustafa Efendi, Hacı Sâdullah Ağa ve Dellâlzâde İsmâil Efendi düzeyinde bir bestekâr olduğunu ifade eder. Türk mûsikisi repertuvarındaki "Selim Dede" mahlaslı bestelerin de ona ait olduğu söylenir. Bazı eserlerinin güftesi de kendisine aittir (TDV, 2009, c.36, s. 425-426).

5.11.1. Şevk û tarâb Müsemmen Kâr

Kâr-ı Mehveş

“Der Sipihri-i Sîneem Dâğ-ı Muhabbet Kevkebed”

Bestesi 3. Selim Hân'a, güftesi ise Şeyh Gâlib'e ait olan 8 mısralı Şevk û tarâb makâmındaki Müsemmen Kârın on notası tespit edilmiştir.³⁶ Şevk û tarâb Kârın biçimsel şeması incelendiğinde, daha önce ezgi şemalarını oluşturduğumuz 8 mısralı Kâr biçimlerinden farklı bir yapıya sahip olduğu dikkati çekmektedir. Terennüm ile başlayan Kâr Nakış formunda olduğu gibi 1. ve 2. mısraları art arda kullanmış ancak bu iki mısra diğer sekiz mısralı ezgi şemalarından farklı olarak aynı ezgi ile bestelenmiştir. Ardından gelen bölüm (2. terennüm, 2. mısra, 3. terennüm ve tekrar ikinci mısra) mülâzime hânesini oluşturmaktadır. Bu Kârda 2. ve 3. mısralar aralarına farklı terennüm yapıları alarak bestelenmiş ve ardından 4. 5. 6. ve 7. mısralar terennüm olmaksızın ardı ardına bestelenmişlerdir. Bu bölümde dikkati çeken 6. mısrasının art arda farklı iki ezgi ile bestelenerek, 6. ilk mısranın 7. mısra ile Kârın meyân bölümünü oluşturmuş olmasıdır. Meyân kısmının ardından kullanılan yapı ise daha önce 2. mısra ile bestelenen bölümün ezgilerini 8. mısranın güftesi ile tekrar ederek Kâr, 6 farklı terennüm yapısı ve üç farklı usûl kullanımı ile mülâzime hânesinde son bulmaktadır.

Güfte:

Der-sipihri-i sîneem dâğ-ı muhabbet kevkebed

Lîk ân mehveş kücâ bîned ki rûziş bî-şebed

İltifât-ı aşk dâred hüsn-râ şîrîn-edâ

Zi-sûz- i dil eğer âhi güzer küned çi şevved

Be nûr-i ârız-i mâhî eser küned çi şevved

Tegâfûl âdetî şîrîn lebân büved lîkin

Eğer meh be-gedâyî nazar küned çi şevved

Girye-i Gâlib berây-ı hânde-i zir-i lebed

³⁶ Cüneyd Kosal, Esat Şar ve Reha Sağbaş tarafından yazılmış notalar ile kimin tarafından notaya alındığı tespit edilemeyen diğer notalardır.

Vezin:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

4, 5, 6 ve 7. mısralarda vezin aksamaktadır

Güfte-Terennüm Dağılımı

T.1.A + 1.B + 2.B' + T.2.C (T.2.C.a + T.2.C.b)

Tâ nâ ten nâ dir dir ten dide rellâ dir dir ten

de re dil lâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten T.1.A

Âh Der-sipîhr-i sîneem dâğ-ı muhabbet kevkebed 1.B

Âh Lîk ân mehveş kücâ bîned ki rûziş bî-şebed 2.B'

Tâ dir ten til lil len de re dil lâ dir dir ten

de re til lil len dir ten nen nâ de re dil li ten (T.2.C.a)

Tâ nâ dir nâ di de rel lâ dir dir ten

de re til lil len dir ten nen nâ de re dil li ten (T.2.C.b)

2.B' + T.3.Ç + 2.B'

Âh Lîk ân mehveş kücâ bîned ki rûziş bî-şebed 2.B'

Âh ha hey âh ha hey âh ha âh ha hey aha âh ha mîrim mahbûbimen T.3.Ç

Âh Lîk ân mehveş kücâ bîned ki rûziş bî-şebed 2.B'

T.4.D + 3.E + T.5.F (T.5.F.a + T.5.F.b + T.5.F.c + T.5.F.ç + T.5.F.d + T.5.F.e)

Yel lel li yel lel lâ ye le lel lel lel li

ye le lel lel lel lel lel lâ ye le lel lel lel li T.4.D

Âh İltifât-ı aşk dâred hüsn-râ şîrîn-edâ 3.E

Tâ dir ten til lil len de re dil lâ dir dir ten

de re dil lil len dir ten nen nâ de re dil li ten (T.5.F.a)

dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten

Gel gel mâhimen dost dost şâhimen (T.5.F. b)

hey yâr hey dost cânânimen (T.5.F.c)

hey yâr hey dost cânânimen

hey hey yâr yâr gel gel âşıkı biçârenem(T.5.F.ç)

gel gel âşıkı avârenem

hey hey yâr dir te ni ta dir ten dir te ni (T.5.F.d)

ta dir ten dir te ni ta dir ten (T.5.F.e)

4.G + 5.Ğ + 6.H + 6.I + 7.H + T.6.İ (T.6.İ.a + T.6.İ.b + T.6.İ.c)

Hey Zi-sûz- i dil eğer âhi güzer küned çi şevd 4.G

Be nûr-i ârız-i mâhî eser küned çi şevd 5.Ğ

Tegâfûl âdetî şîrîn lebân büved lîkin 6.H, 6.I

Eğer meh be-gedâyî nazar küned çi şevd 7.H

Dir lâ dir lâ dir lâ te ne dir ten dir lâ dir lâ dir lâ

te ne dir ten na dir ten (T.6.İ.a)

âh de re dir de re dir te ne tâ nâ dir dir ten

de re dil lâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten (T.6.İ.b)

yel lel lâ yel lel li ömrüm yâ le lel lel li mîrim

yâ le lel lel li te re lel li vay (T.6.İ.c)

8.B' + T.3.Ç +8.B'

Âh Girye-i Gâlib berâ-yı hânde-i zir-i lebed 8.B'

Âh ha hey âh ha hey âh ha âh ha hey

aha âh ha mîrim mahbûbimen T.3.Ç

Âh Girye-i Gâlib berây-ı hânde-i zir-i lebed 8.B'

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	{	<p>$T.1.A + 1.B + 2.B' + T.2.C$ ($T.2.C.a + T.2.C.b$)</p> <p>$T.1.A$ (Birinci ikâf terennüm + birinci mısra + ikinci mısra + ikinci ikâf terennüm)</p> <p>$2.B' + T.3.Ç + 2.B'$</p> <p>$2.B'$ (İkinci mısra + üçüncü lafzî terennüm + ikinci mısra)</p>
Meyânhâne	{	<p>$T.4.D + 3.E + T.5.F$ ($T.5.F.a + T.5.F.b + T.5.F.c + T.5.F.ç + T.5.F.d + T.5.F.e$)</p> <p>$T.4.D$ (Dördüncü ikâf terennüm + üçüncü mısra + beşinci lafzî ve ikâf terennüm)</p> <p>$4.G + 5.Ğ + 6.H + 6.I + 7.H + T.6.İ$ ($T.6.İ.a + T.6.İ.b + T.6.İ.c$)</p> <p>$4.G$ (Dördüncü mısra + beşinci mısra + altıncı mısra + altıncı mısra + yedinci mısra + altıncı lafzî ve ikâf terennüm)</p>
Hâne-i Sâni	{	<p>$8.B' + T.3.Ç + 8.B'$</p> <p>$8.B'$ (Sekizinci mısra + üçüncü lafzî ve ikâf terennüm + sekizinci mısra)</p>

Çizelge 5.31. Şevkîtarab Müsemmen Kâr-ı Mehveş biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.B + T.2.C + \underline{2.B' + T.3.C + 2.B'} + T.4.D + 3.E + T.5.F + 4.G + 5.Ğ + 6.H + 6.I + 7.H + T.6.İ + \underline{8.B' + T.3.C + 8.B'}$$

BİÇİM ANALİZİ									Hâne
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	1.B	$2.B'$						Serhâne
2. mısra	$T.2.C$	$T.2.C(a,b)$	$2.B'$	$T.3.C$	$2.B'$				Hâne-i Sâni Mülâzime
3.4.5.6.7. mısra	$T.4.D$	3.E	$T.5.F(a,b,c,ç,d,e)$	4.G	5.Ğ	6.H	6.I	7.H	Meyânhâne
8. mısra	$T.6.İ$	$T.6.İ(a,b,c)$	$8.B'$	$T.3.C$	$8.B'$				Hâne-i Sâni Mülâzime

ŞEVK Ū TARÂB MŪSEM MEN KÂR

Der Sipihri Sînem Dâğ-ı Muhabbet Kevkebed

Usûlü: Hafif
Değişmeli

Beste: Sultan III. Selim
Güfte: Şeyh Gâlib

T.1.A

Tâ nâ ten nâ dir dir ten di de rel la

dir dir ten de re dil lâ dir dir ten nen

nâ de re dil li ten

1.B

Ah Der si pih ri si ne

em dâ ğı mu hab bet

Şekil 5.22. Şevk ū tarâb Kâr analiz notası

15

kev _____ ke _____ bed _____

17

2.B' Âh _____ lî _____ ki _____ ân _____ meh _____ veş _____ kü

20

câ _____ bî _____ ned _____ ki _____ rû _____ ziş

23

bî _____ şe _____ bed _____

25

T.2.C.a

T.2.C Tâ _____ dir _____ ten _____ til _____ lîl _____ len _____ de re dil _____ lâ

The image displays a musical score for the Şevk û tarâb Kâr analysis. It consists of five systems of music. Each system includes a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (bass clef). The lyrics are written below the vocal line. The systems are numbered 15, 17, 20, 23, and 25. The first system (15) has lyrics 'kev ke bed'. The second system (17) is labeled '2.B'' and has lyrics 'Âh lî ki ân meh veş kü'. The third system (20) has lyrics 'câ bî ned ki rû ziş'. The fourth system (23) has lyrics 'bî şe bed'. The fifth system (25) is labeled 'T.2.C.a' and 'T.2.C' and has lyrics 'Tâ dir ten til lîl len de re dil lâ'. The music is in a 2/4 time signature and a key signature of one flat (B-flat).

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

28

dir_ dir_ ten_ de_ re_ til_ lil len dir ten_ nen

31

nâ_ de re_ dil_ li_ ten_

T.2.C.b

33

tâ_ nâ_ dir_ nâ_ di de rel_ lâ

36

dir_ dir_ ten_ de re_ til_ len dir ten_ nen

39

nâ_ de re_ dil_ li_ ten_

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

2.B'

41

Âh li ki an meh veş kü

44

câ bî ned ki rû ziş

47

bî şe bed

T.3.C

49

Âh ha hey âh ha hey âh ha ah ha

52

hey a ha ah ha mi rim

The image displays a musical score for a piece titled 'Şevk û tarâb Kâr'. It is divided into two main sections: 2.B' and T.3.C. Each section contains a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (bass clef). The vocal lines include lyrics in Turkish, and the piano accompaniment consists of chords and melodic lines. The score is numbered with measure numbers 41, 44, 47, 49, and 52. The key signature is one flat (B-flat major or D minor), and the time signature is common time (C).

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

55 mah bü bi men

2.B' 57 Âh li ki an meh veş kü

60 câ bî ned ki rû ziş

63 bî şe bed

T.4.D 65 Yel lel li yel lel lâ ye le lel lel

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

68

lel _____ lel _____ li _____ ye le lel lel lel lel lel lâ

71

ye le _____ lel lel lel _____ li _____

73 **meyân**

3.E Âh il _____ ti fâ _____ tı _____ Aş _____ kı

76

dâ _____ red _____ hüs _____ ni râ _____ şî

79

rîn _____ e dâ _____

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

81 T.5.F.a

T.5.F. Tâ dir ten til lil len de re dil lâ

84

dir dir ten de re dil lil len dir ten nen

87

nâ de re dil li ten

Devr-i Revân

89 T.5.F.b

14/8 Dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten

T.5.F.c

91 gel gel ma hı men dost dost şa hı men

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

93
hey yâr _____ hey dost _____ câ _____ nâ ni men

T.5.F.ç
95
hey yâr _____ hey dost _____ câ _____ na ni men

T.5.F.d
97
hey hey _____ yâr _____ yâr _____ gel _____ gel

99
â şı kı bi çâ re nem gel _____ gel _____ â şı kı a vâ re nem

T.5.F.e
102
hey _____ hey _____ yâr _____ dir te ni ta dir _____ ten

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

104

dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten

106 yürük semâi 4.G + 4.G'

4.G Hey Zi sũ zi dil e ğer â hi

109

gũ zer kü ned çi şe ved ah çi şe ved

112 5.Ğ + 5.Ğ'

5.Ğ be nũ ri â rı zi mâ hı e ser kü ned

115

çi şe ved ah çi şe ved

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

6.H ¹¹⁷

Te gâ fül â de tí şî rîn le bân bü ved lî kin ah

6.I ¹²¹

te gâ fül â de tí şî rîn

¹²³

le bân bü ved lî kin ah

7.H ¹²⁵

E ğer me hi be ge dâ yî na zar kü ned

¹²⁸

çi şe ved ah çî şe ved

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

T.6.İ ^{130b} **T.6.İ.a**

Dir lâ dir lâ dir ___ lâ___ te ne dir ___ ten

¹³³

Dir lâ dir lâ dir ___ lâ___ te ne dir ___ ten___ na___ dir ___ ten___

¹³⁷ Hafif **T.6.İ.b**

Âh___ de re___ dir ___ de re___ dir ___ te ne tâ___ nâ

¹⁴⁰

dir___ dir___ ten___ de re dil___ lâ dir dir ten___ nen

¹⁴³

nâ___ de re___ dil___ li___ ten___

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

145 **T.6.I.c**

yel____ lel____ lâ____ yel____ lel____ li____ òm rûm yâ____ le

148

lel____ lel____ li____ mi rim yâ____ le____ lel____ lel____ li

151

te re lel____ li____ vay____

8.B¹ 153

Âh____ Gir____ ye____ i____ Gâ____ lib____ be

156

râ____ yı____ hân____ de i____ zi

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

159

ri _____ le _____ bed _____

161

T.3. Âh _____ hâ _____ hey _____ ah _____ ha hey _____ âh ha ah _____ ha

164

hey _____ a ha ah _____ ha mi rim

167

mah _____ bü _____ bi men _____

169

8.B' Âh _____ Gir _____ ye _____ i _____ Gâ _____ lib _____ be

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

172

râ yı hân de i zi

175

ri le bed SON

Güfte:

Der-sipih-r-i sîneem dâğ-ı muhabbet kevkebed
 Lîk ân mehveş kücâ bîned ki rûziş bî-şebed
 İltifât-ı aşk dâred hüsn-râ şîrîn-edâ
 Zi-sûz- i dil eğer âhi güzer küned çi şevved
 Be nûr-i ârız-i mâhî eser küned çi şevved
 Tegâfûl âdetî şîrîn lebân büved lîkin
 Eğer meh be-gedâyî nazar küned çi şevved
 Girye-i Gâlib berây-ı hânde-i zir-i lebed

Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

TERENNÜM:

Tâ nâ ten nâ dir dir ten dide rellâ dir dir ten de re dil lâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 Tâ dir ten til lil len de re dil lâ dir dir ten de re til lil len dir ten nen nâ de re dil li ten
 Tâ nâ dir nâ di de rel lâ dir dir ten de re til lil len dir ten nen nâ de re dil li ten
 Âh ha hey âh ha hey âhha âhha hey aha âhha mirim mahbûbimen
 Yel lel li yel lel lâ ye le lel lel lel li ye le lel lel lel lâ ye le lel lel li
 Tâ dir ten til lil len de re dil lâ dir dir ten de re dil lil len dir ten nen nâ de re dil li ten
 dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten gel gel mahimen dost dost şahimen hey yâr hey dost cânânimen
 hey yâr hey dost cânânimen hey hey yâr yâr gel gel âşıkı biçârenem gel gel âşıkı avârenem
 hey hey yâr dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten dir te ni ta dir ten hey
 Dir lâ dir lâ dir lâ te ne dir ten dir lâ dir lâ te ne dir ten na dir ten
 âh de re dir de re dir te ne tâ nâ dir dir ten de re dil lâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 yel lel lâ yel lel li ömrüm yâ le lel lel li mirim yâ le lel lel li te re lel li vay
 Âh ha hey âh ha hey âhha âhha hey aha âhha mirim mahbûbimen

Şekil 5.24. (devam) Şevk û tarâb Kâr analiz notası

5.12. XVIII. Yüzyılda Hamparsum Limonciyan'a Ait Kârçelerin Biçim Analizi

XVIII. yüzyıl bestekârı Limonciyan'a ait kayıtlı olan 2 Kâr bulunmaktadır. Ancak Kârların daha önce incelediklerimizden farklı olarak 2 mısra ile bestelenmiş olması çalışmamız esnasında daha önce karşılaştığımız bir yapı olmadığından dikkati çekmiş bulunmaktadır. Yapılan araştırmada Hamparsum Limonciyan'dan daha önceki yüzyılda yaşamış olan Şeştâri Murad Ağa'nın aynı güfte ve terennüm sözleri ile bestelemiş olduğu Bûselik makâmındaki Kârçesinin, ezgisel biçim şeması incelendiğinde de Hisar-Bûselik Kârın ezgi şeması ile bire bir uyum gösterdiği dikkati çekmektedir. Ayrıca karşılaştırılması yapılan her iki eserinde, Muhammes usûlünde bestelenmiş olması Hamparsum Limonciyan'ın, Şeştâri Murad Ağa'nın beste terkiibinden etkilendiğini düşündürmektedir. XVII. yüzyılda Şeştâri Murad Ağa'nın bestelemiş olduğu Bûselik makâmındaki bu bestesi, Kârçe formunun elimize ulaşan ilk örneğidir.

Kâr formunun daha küçüğü olarak tarif edilen Kârçelerin (Özalp, 1992, s. 10) biçim şemaları incelendiğinde genellikle 2 mısralı oldukları görülmektedir. Bu sebeple Hamparsum Limonciyan bestesi olan bu 2 Kârçenin, Kâr formu içerisinde incelenmesi ve değerlendirilmesi doğru değildir.

Yazılı kaynaklarda, Limonciyan adına kayıtlı bir Peşrev, dokuz Saz Semâîsi, Kâr, Kâr-ı nâtık, Beste, Semâî ve Şarkı formlarında yirmi yedi eserin listesi verilmiştir (Öztuna, 1990, s. 140). Ancak bu kaynakta da incelemiş olduğumuz bu iki Kârçe, Kâr adı ile isimlendirilmiş ve sıralamaya bu başlık altında alınmıştır.

Bazı kaynaklarda ise Limonciyan'ın 31 bestesi olduğu iddia edilmesine rağmen bu iki Kârçenin (Kârın) ismi dâhi yazılmamıştır (Sunat, 1998, s. 6).

Öztuna (1969); Hamparsum'un birçok bestesi olduğunu yazarak, on yedi Şarkı, on dört Saz Semaisi, Beste, Aksak ve Yürük Semai olduğundan bahsetmiş ve bu iki bestenin bahsine dâhi adı geçen kaynakta rastlanmamıştır (s. 99).

5.12.1. Hisâr-Bûselik Nakış Kârçe

“Sünbül-i Siyeh Ber-Semen Mezen”

Bestesi Hamparsum Limonciyan’a ait olan, iki mısralı bestelenen ilk eser olma özelliğini taşıyan bu Kârın, üç notası bulunmaktadır.³⁷ Muhammes usûlünde bestelenen Hisar-Bûselik Kâr, eldeki notalar incelenerek yeniden yazılmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

Güftesi Hâcû-yi Kirmânî’ye ait olan bu Kârın bazı notalarında güfte yazarı Sultan Hüseyin Baykara olarak belirtilse dahi bu güftenin Hâcû-yi Kirmânî’ye ait olduğu İbrahim Kunt tarafından tespit edilmiştir.

Daha önce incelemiş olduğumuz Kâr biçimlerinden farklı olarak terennüm kısımları dışında oldukça kısa mûsikî cümlelerinden oluşmuş olan bu Kârın, iki mısralı olması da biçim şeması açısından daha önce incelediğimiz Kâr yapılarına bakıldığında, Şâkir Ağa’nın nâ-tamam bıraktığı Ferahnâk Kârının dışında karşılaşmadığımız bir mısra yapısı ortaya çıkarmış ve eserin Kârçe formunda olduğu tespit edilmiştir. Birinci terennümün ardından Nakış biçiminde bestelenen Hisar-Bûselik Kârçe, birinci ve ikinci mısranın sonunda uzun bir ikinci terennüm yapısı ile son bulmuştur.

Güfte:

Sünbül-i siyeh ber semen mezen

Leşker-i habeş ber huden mezen

Güfte ve Terennüm Dağılımları

Serhâne = T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e)

Âh te nen ni te nen dir dir tâ dir ney te nen ni tâ dir le le le le ney T.1.A

Ey sünbül-i sünbül-i siyeh ber semen ber semen mezen **1.B**

Leşker-i leşker-i habeş âhâh ber huden ber huden mezen **2.C**

³⁷ İki notası Osmanlıca, bir diğeri ise Cüneyd Kosal imzalı, Ziya Akyiğit koleksiyonundan alınmadır.

Hey hey hey hey yâr yâ murâdı dilimen (T.2.Ç.a)

dost dost dost dost yâ murâdı dilimen (T.2.Ç.b)

yâ lel li ye lel li ye lel li ye le lel lâ ni işvebâzımen (T.2.Ç.c)

çâresâzımen dost dost vay bi dâd vay yâ murâdı üzre (T.2.Ç.ç)

zemân meded vay yâr üzre zemân âmân (T.2.Ç.d)

Âmân âmân âmân yâr şâhı zemân (T.2.Ç.e)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne	$T.1.A + 1.B + 2.C$
	$T.1.A$ (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra + İkinci mısra)
	$T.2.Ç$ ($T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.Ç.ç + T.2.Ç.d + T.2.Ç.e$)
	$T.2.Ç$ (İkinci lâfzi ve îkâî terennüm)

Çizelge 5.32. Hisar-Bûselik Nakış Kârçe biçim tablosu

$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç$

BİÇİM ANALİZİ			Hâne	
1. ve 2. mısra	$T.1.A$	1.B	2.C	Serhâne
	$T.2.Ç$	$T.2.Ç$ ($a, b, c, ç, d, e$)		

HİSÂR-BÛSELİK NAKIŞ KÂRÇE

Sünbül-i Siyeh Ber-Semen Mezen

Beste: Hamparsum Limonciyan

Usûlü: Muhammes

Güfte: Hâcû-yi Kirmânî

T.1.A

Ah te nen ni te nen dir dir tâ

dir ney te nemi tâ dir le le le ney

1.B

Ey sün bü li sün bü li si yeh

ber se men ber se men

2.C

me zen leş ke ri leş ke ri ha beş ah

Şekil 5.23. Hisar-Büselik Nakış Kârçe analiz notası

25
ber hu ten ber hu ten me zen

29 **T.2.Ç.a**
hey hey hey hey yâr yâ mu

33
râ dî dî li men

38 **T.2.Ç.b**
dost dost dost dost yâ mu

41
râ dî dî li men

44 **T.2.Ç.c**
yâ lel li ye lel li ye lel li lâ ni iş ve bâ zî men

Şekil 5.25. (devam) Hisar-Bûselik Nakış Kârçe analiz notası

49 T.2.C.ç

çâ re sâ zı men dost dost vay bi

53

dâd vay yâ mu râ dt üz re

57 T.2.C.d

ze mân me ded vay

61

yâr üz re ze mân a mân

65 T.2.C.e

a mân a mân a mân

69

yâr şâ hı ze mân SON

Güfte:

Ey Sünbül-i sünbül-i siyeh ber semen ber semen mezen
 Leşker-i leşker-i habeş âh ber hutem ber hutem mezen

Terennüm:

Âh te nen ni te nen dir dir tâ dir ney te nen ni tâ dir le le le ney
 hey hey hey hey yâr yâ murâdı dilimen dost dost dost dost yâ murâdı dilimen
 yâ lel li ye lel li ye lel li ye le lel lâ ni işvebâzımen çâresâzımen dost dost vay
 bi dâd vay yâ murâdı üzre zemân meded vay yâr üzre zemân
 amân amân amân amân yâr şâhizemân

Şekil 5.25. (devam) Hisar-Büselik Nakış Kârçe analiz notası

5.12.2. Hicâzkâr Kârçe

“Sümbülistan Sümbülü Gülistan”

Bestesi Hampasum Limonciyan’a ait Kâr olarak kayıtlı olan bu eserin iki notası bulunmaktadır.³⁸ Eser, notaları incelenerek 32/4’lük Haffif usûlünde yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

Daha önce incelemiş olduğumuz iki mısralı Hisâr-Bûselik Kârçede bahsedilen gerekçelerle, Hicazkâr Kârın da Kârçe formu olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Güftekârı belli olmayan iki mısralı bu Kâr güftesinin ilk mısrası Farsça terkilî, ikinci mısrası ise Türkçedir. Güftede ki bu yapı bozukluğu, Kârın günümüze bozularak gelmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Güfte:

Sümbülistân sümbül-i gülistân gülü dost dost dost

Birçok zamân senin elinden cevr ü cefâ siteminden vây

Güfte ve Terennüm Dağılımları

Serhâne = T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B (1.B.a + 1.B.b) + T.2.C (T.2.C.a + T.2.C.b) + 2.Ç (2.Ç.a + 2.Ç.b)

Ah te nen te ni te nen ah te nen ni ten (T.1.A.a)

tâ dir te nen tâ dir te nen tâ dir te nen tâ dir ney (T.1.A.b)

Sümbülistan sümbülü gülistan (1.B.a)

gü gülü dost dost dost (1.B.b)

Hey hey hey hey yâr yâr yâr yâr Şivekârım dil pesendim (T.2.C.a)

yâ lel yâ lel işvebâzımen çaresâzımen (T.2.C.b)

Dâdey dâdey dâdey dâdey gülüm Birçok zamân (2.Ç.a)

³⁸Bu Kârın Cüneyd Kosal imzalı Refik Fersan koleksiyonunda yer alan bir notası ve Timur Yalçın tarafından yazılan örneği bulunmaktadır.

senin elinden cevri cefâ siteminden vây (2.Ç.b)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne	{	$T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B (1.B.a + 1.B.b)$
		$T.1.A$ (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra)
		$T.2.C (T.2.C.a + T.2.C.b) + 2.Ç (2.Ç.a + 2.Ç.b)$
		$T.2.C$ (İkinci lâfzi ve îkâî terennüm + ikinci mısra)

Çizelge 5.33. Hicazkâr Kârçe biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + T.2.C + 2.Ç$$

BİÇİM ANALİZİ				Hâne
1. mısra	$T.1.A$	$T.1.A$ (a,b)	1.B (a,b)	Serhâne
2. mısra	$T.2.C$	$T.2.C$ (a,b)	2.Ç (a,b)	

HİCÂZKÂR KÂRÇE
Sümbülistân Sümbül-i Gülîstân Gülü

♩ = 58

Usûlü: Hafif

Beste: Hamparsum Limonciyan

T.1.A

T.1.A.a

Ah te nen te ni te nen

ah te nen ni ten

T.1.A.b

tâ dir te nen tâ dir te nen

tâ dir te nen tâ dir ney

1.B

1.B.a

süm bü lis tân

süm bü li gû lis tân

Şekil 5.24. Hicazkâr Kârçe analiz notası

13 **1.B.b**

gü — gü — lü — dost

15

dost — dost

17 **T.2.C.a**

T.2.C Hey — hey — hey — hey — yâr — yâr — yâr — yâr

19

şi — ve — kâ — rım — dil — pe — sen — dım

21 **T.2.C.b**

yâ — lel — yâ — lel — iş — ve — ba — zı

23

men — ça — re — sâ — zı — men

Şekil 5.26. (devam) Hicazkâr Kârçe analiz notası

2.Ç

2.Ç.a

25

Dâ_ dey dâ_ dey dâ_ dey dâ_ dey gü_ lüm_ Bir

27

2.Ç.b

çok_ za_ mân_ se_ nin_ c_ lin

29

den_ cev_ rü_ ce_ fâ

31

si_ te_ min_ den_ vâ

Güfte:

Sümbülistân sümbül-i gülistân gülü dost dost dost
 Birçok zamân senin elinden cevr ü cefâ siteminden vâ

Terennüm :

Ah te nen te ni te nen ah te nen ni ten
 tâ dir te nen tâ dir te nen tâ dir te nen tâ dir ney
 Hey hey hey hey yâr yâr yâr yâr
 şivekârım dil pesendim yâ lel yâ lel
 işvebazımen çaresâzımen
 Dâdey dâdey dâdey dâdey gülüm

Şekil 5.26. (devam) Hicazkâr Kârçe analiz notası

5.13. XVIII. Yüzyılda Mircemil Zaharya'ya Ait Kârın Biçim Analizi

XVIII. yüzyılın en önemli gayrimüslim besteci ve icracıları arasında gösterilen (Behar, 2015, s. 24), ölüm tarihi net olarak bilinmeyen ve güfte mecmualarında Kürkçü veya Zaharya isimleriyle yazılan (Ezgi, 1940, s. 146) Rum asıllı bu bestekâr Zaharya, İtrî, Seyid Nuh, Tab'î, Ebubekir Ağa gibi bestecilerle aynı sırada anılan büyük bir bestecidir (Aksoy, 2014, s. 1458).

Türk Mûsikîsi, sadece Müslüman bestekârlarımızın değil gayrimüslimlerin de emek verdiği bir sanattır. Pek çok gayrimüslim bestekâr hem kendi dîni çevresinde (kilise, sinagog), hem de merkezi kültür ortamında sanatlarını icra etmişlerdir (Aksoy, 2011, s.394).

Varlığı yakın zamana kadar bilinmeyen ve Zaharya'yla ilgili çalışmalarda yer almayan Bestenigâr Peşrev'in belgesi; Zakyntos Manasturu, Gritsanes Kütüphânesi'nde, özellikle Petros Lampadarios (1730-1778) tarafından yazılmış özel bir kitapta bulunmuştur (Yeşilçay, T. 2005, s. 27).

Gazimihal (2014); Zaharya gibi Fenerli Mûsikîşinasların, saraydaki Türk bestelerini ve mûsikî nazariyelerini öğrenerek, kilise besteleri yazarlarken, kilise ikazlarının ve tavırlarının tesiri altında eserler meydana getirmiş olmalarının, pek tabî ve mantikî olduğunu belirtmiştir (s. 983).

5.13.1. Bestenigâr Kâr

Yazılı kaynaklar içerisinde, Zaharya'nın Bestenigâr Peşrevinin bahsi geçse dahi, Kâr formunda herhangi bir bestesinin adına rastlanmamaktadır. Kudsi Erguner ile yapılan kişisel görüşmede (07.06.2017), bu Kârın Yunanistan'da bir Ortodoks kilise defterinde kaydı bulunduğu ve ikâi terennümlerle notaya alındığının bilgisi edinilmiştir. Bestenigâr Kârın notasını, Pandora adlı XIX. yüzyılda İstanbul'da, Bizans notasıyla yayınlanan 5 ciltlik Pandora adlı müzik mecmuasından edindiğini belirten Erguner, bu kaynağın birinci cildinin 65. sayfasında Kârın nüshasının bulunduğunu belirtmiştir. Kudsi Erguner topluluğu tarafından icra edilen kayda göre notaya aldığımız Bestenigâr Kârın, mısra yapısı anlaşılamadığından, çalışma

içerisinde sadece notasına yer verilmiş, güfte ve terennüm kullanımları tespit edilemediğinden, eserin biçim analizi yapılamamıştır.

BESTENİGÂR KÂR

♩=64
Usûlü: Hafif

Beste: Mircemil Zaharya

1
Ta ta ta___ ta___ dir___ dir___ te

5
te re dir___ ta___ dir___ dir___ te

9
te ne ni___ ta dir___ dir___ te___ ne

13
na___ te___ ne___ na___ dir___ ne___

17
te___ en te___ ne dir___ dir___ ne

21
te ne dir___ ta dir___ dir___ ne___ ne

25
te ne ni___ ta___ dir___ dir___ te___ ne___ ne

29
na te ne na dir___ te___

33
te ne___ dost te

37
dir___ dir___ ne___ dir

Şekil 5.25. Bestenigâr Kâr analiz notası

41 ta ta te ni dost

45 dir dos ni

49 ah ne ne ke dos

53 ne ah no ni

57 nu ni nu

61 ni ni

65 Ah dir te ni te ni te ni te ni

69 **yürüyerek**
te en dir lâ dir tâ di ir ten ten te ne ni te en

73 te re di ir di ir di ir di ir te ne

79 na te ne dir dir te en

81 dir dir dir dir dir dir ten

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

85
dir dir dir dir dir dir te en

89
a na ta na dir dir te ne ne ne na

93
te ne na dir te en

97
ah ah ah ah ne ah

101
a na ah ne do os

105
ah na a na a ne ei na

109
a i ne e Ah

113
ne ne ke do os

117
se a ko mi

121
nu u dir nu u

125
di ir di ir di

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

129
Ah na ni ne ne

133
ne no me no os

137
A ne ta na a

141
ni ni

145
Ky ri o os A ne

149
A nu a nu

153
ni ki te e

157
e ksa ni

161 çok yürük
Ky Ky ri e

165
Te ni na di ir di ir te ne en

169
Te ne ni na di ir di ir te ne ne ne na

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

173 **yürük**

te ni te ni te ni te ni te ni te ni

177

ten dir la dir ta di ir te der te ne di ir ten

181

te re ri ri te di ir te ne

185

na te ni di ir ne

189

dir li di ir li di ir li ne

193

dir li di ir li di ir li ne

197

A na ta na di ir di ir te ne ne na

201

te ne na di ir ne

205

A ah di ir to ko a ne

209

A ah to no ma tu

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

213 *dir dir di ir te*

217 *e na a di ir*

222 **Semâi**
Dir te ne ni ten ni te ne en dos te ne ni te ni te ne

226 *dir te ne ni ten ni te ne en dos te ne ni te ni te ne en*

230 *dir te ne ni te ni te ne ni te ne en ni te ne³ en*

234 *dir te ne ni te ni te ne ni te ne en ni te ne³ en*

238 *ah te ne di ir ne ei dir te ne ni te ni te ne en*

242 *ni te ne³ en ah te ne di ir ne ei*

245 *dir tr nr ni te ni te nr en dos te ne ni te ni te ne en*

249 *ah te ne ni te ni te ne en ni te ne en ni te ne³ en*

253 *ah te ne di ir ne³ ei dir dir te ni ten te ni ten*

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

257
te__ ni ten ni te ne ni ten na te ne di__ ir nei a ma a man

261
dir dir te ni ten te__ ni ten te__ ni ten ni te ne ni ten

265
na te ne di__ ir nei a man a man nei

SON

Münever Şenduran

Şekil 5.27. (devam) Bestenigâr Kâr analiz notası

5.14. XIX. Yüzyılda Hammamizâde İsmail Dede Efendi'ye Ait Kârların Biçim Analizi

XIX. yüzyılın en önemli bestekârlarından olan Dede Efendi'nin incelemiş olduğumuz dört Kârının dışında, farklı Kaynaklarda Hisâr-Bûselik ve Zevk u tarâb makâmında iki Kârından daha bahsedilmesine rağmen elimizde bu Kârlara ait herhangi bir nota bulunmamaktadır. Bahsi edilen bu Kârlar, Hisâr-Bûselik makâmında, Devr-i Hindî usûlünde; “Rûy-i tü câm-ı tarâb-ı gül-gûn bad” ve Zevk û tarâb makâmında, Haffif usûlünde “Gonca-i İkbâl handid vü dem devlet resîd” güfteleri ile belirtilmişlerdir (Kolukırık., 2014).

Dede Efendi'nin yaşamış olduğu dönem Türk Mûsikîsi geleneğinin artık kendini bulmuş olduğu, beste formlarının iyice belirginleşip yerleştiği, beste cins ve Şekillerinin açık seçik bir Şekilde farklılaştığı ve biçimsel açıdan daha önce mevcut olan belirsizliklerin olmadığı bir dönemdir (Behar, 2015, s. 117).

Hammamizâde İsmail Dede Efendi, kendisinden sonra gelen sanatkârları etkilemiş, Türk Mûsikîsine yeni bir üslûp ve kimlik kazandırarak hafızasındaki eserlerle ve besteleriyle geçmiş, gelecek arasında köprü vazifesi görmüş ve birçok eserin yeni nesillere ulaşmasını sağlayarak Türk Mûsikîsi adına önemli bir hizmette bulunmuştur. (TDV, c.23, s. 94)

Dede Efendi'nin eserlerindeki yapısal sabitliği ifade eden Behar; Türk Mûsikîsi eser formlarında yer alan belirsizliğin tam aksine, Hammamizade İsmail Dede Efendi'nin devraldığı müzik formlarında, kalıcı ve başarılı eserler yarattığını ve bu eserlerin ait oldukları beste formlarının içinde heybetli birer model, uyulması arzu edilen bir örnek, kalıp, neredeyse bir klasik Őablon haline geldikleri ileri sürülebilir. (Behar, 2015, s. 117), diyerek Dede Efendi'ye atfedilen bir eserin formunun rahatça tespit edilebileceğini söylemektedir.

5.14.1. Bûselik Müsemmen Kâr

“Kâr-ı Sûr-i Şâhî”

Sûr-i Şâhî Eyledi Âlâm-ı Tay Hey Şâh-ı Men

Bestesi ve güftesi Dede Efendi’ye ait olan Bûselik makâmındaki Müsemmen Kârın beş farklı notası tespit edilmiştir.³⁹ Notalar arasında tartım, perde ve güfte bakımından küçük farklılıklar olduğu dikkati çekmiş ve notalarda 32/2’lik 64/ 4’lük Hafif ve Ağır Hafif usûllerinde yazıldığı görülmüştür.

Dede Efendi tarafından bestelendiği belirtilen 6 Kârdan bahsedilmesine rağmen elimizde Dede Efendi’ye ait 4 Kâr bulunmaktadır. Bu eserler içerisinde 8 mısralı tek örnek olan Bûselik Kâr; 3. 4. 5. 6. 7. ve 8. mısraların aralarına terennüm almadan bestelenmiş ilk örnek olması bakımından, şimdiye kadar incelemiş olduğumuz müsemmen Kârlardan oldukça farklı bir yapıya sahiptir. İlk terennümün ardından gelen 1. ve 2. mısraların ezgisi, Kârın 7. ve 8 mısrasının ezgisi ile aynıdır ve bu hâne mülâzime hânesi olarak tekrar etmiştir. Bu mısraların ardından kullanılan terennümler de aynıdır. 3. 4. 5. ve 6. mısralar Meyân hâne bölümünü oluştururken bu kısımda 3. mısra ile 5. mısranın ezgilerinin ve 4. mısra ile de 6. mısraların ezgilerinin aynı terkipte bestelenmiş olmaları dikkati çekmektedir. Bu farklı biçim şeması ile Bûselik Kâr, 3 hâne olarak incelenmiştir.

Yekta (2000), İkinci Mahmut Hân’ın Bûselik makâmını çok sevmesi dolayısıyla güfteleri de kendine ait olmak üzere bir takım besteleyen Dede Efendi’nin, faslın mütebâki parçalarını Dellalzâde İsmail Efendi’ye ikmâl ettiğini ve daha sonra padişah huzurunda okunan Bûselik Kârın, padişahı pek memnun ettiğini belirtmektedir (s. 164-165).

³⁹ Biri Osmanlı Türkçesi olarak tespit edilen notaların kime ait olduğu belli değildir.

Güfte:

Sûr-1 şâhî eyledî âlâm-1 tay

Nağme-sâz_oldû gönül hey yâr(1) hey

Bû donanmâ-yî ferah-zâde cihân

Neş'esinden cûş_eder mânend-i ney

Âs(1)mândan tâ bu sûrun seyriñê

Verdi hurşîd encüm-î nâhîdi pey

Dem bu demdir zevk-i şevkinden gönül

Kâre âğâz_ylesin mânend-i ney

Vezin:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Güfte-Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C

Ten ni ten ni dir dir ten düm de re lâ dir dir ten det de re de re dil lim le ne tâ dir ten
(T.1.A.a)

dir dir dir dir dir dir ten til lil lil lil lil lâ nâ ah de re dil lim le ne ta dir ten
(T.1.A.b)

Âh Sûr-1 şâhî eyledî âlâm-1 tay hey şâhîmen **1.B**

Âh Nağme-sâz_oldû gönül hey yâr(1) hey hey şâhîmen **2.C**

hey hey ah ha hey ah ha ah ha hey hey ah ha ah ha mîrim makbûlîmen **T.2.Ç**

Âh Nağme-sâz_oldû gönül hey yâr(1) hey hey şâhîmen **2.C**

T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + 3.E + 4.F + 5.E + 6.F

ta dir ten dir dir ten te ne ni te nen tente ne ni ta dir dir ten nen na de re dil li ten
(T.3.D.a)

ta nâ dir na dir tâ nâ dir dir ta nâ de re dil lim le ne ta dir ney (T.3.D.b)

Âh Bû donanmâ-yî ferah-zâde cihân hey şâhîmen **3.E**

Âh Neş'esinden cûş_eder mânend-i ney hey şâhîmen **4.F**

Âh Âs(1)mândan tâ bu sûrun seyrine hey şâhîmen **5.E**

Verdi hurşîd encüm-î nâhîdi pey hey şâhîmen **6.F**

7.B + 8.C + T.2.Ç + 8.C

Âh Dem bu demdir zevk-i şevkinden gönül hey şâhîmen **7.B**

Âh Kâre âğâz_eylesin mânend-i ney hey şâhîmen **8.C**

hey hey ah ha hey ah ha ah ha hey hey ah ha ah ha mîrim makbûlimen T.2.Ç

Âh Kâre âğâz_eylesin mânend-i ney hey şâhîmen **8.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { $T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C$
 $T.1.A$ (Birinci îkâf terennüm + birinci mısra + ikinci mısra + ikinci lafzî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne { $T.3.D (T.3.D.a + T.3.D.b) + 3.E + 4.F + 5.E + 6.F$
 $T.3.D$ (Üçüncü îkâf terennüm + 3. mısra + 4. mısra + 5. mısra + 6. mısra)

Serhâne { $7.B + 8.C + T.2.Ç + 8.C$
 $7.B$ (Yedinci mısra + sekizinci mısra + ikinci lafzî terennüm + sekizinci mısra)

Çizelge 5.34. Bûselik Müsemmen Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + 5.E + 6.F + \underline{7.B} + \underline{8.C} + \underline{T.2.C} + \underline{8.C}$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A (a,b)</i>	1.B	2.C	<i>T.2.Ç</i>	2.C	Serhâne
3. 4. 5. ve 6. mısra	<i>T.3.D</i>	<i>T.3.D (a,b)</i>	3.E	4.F	5.E	6.F	Meyânhâne
7. ve 8. mısra			<u>7.B</u>	<u>8.C</u>	<u>T.2.C</u>	<u>8.C</u>	Serhâne Mülâzime

BÛSELİK MÛSEMME KÂR
Sûr-ı şâhî eyledî âlâm-ı tay

♩=50

Usûlü: Ağır Haff

Beste: Hammamizâde İsmail Dede Efendi

T.1.A

T.1.A.a

Ten ni ten ni dir dir ten düm de re lâ

dir dir ten det de re de re dil lim

le ne tâ dir ten ten

T.1.A.b

dir dir dir dir dir dir ten til lil lil lil

lil lil lâ nâ ah de re dil lim

Şekil 5.26. Bûselik Müsemme Kâr analiz notası

16
le ne ta dir ten ten

19
1.B
7.B
Âh sî ri şâ hî ey le
Âh dem bu dem dir zev ki

22
dî â lâ mi tay hey
şev kîn den gö nül hey

25
şâ hî men
şâ hî men

27
2.C
8.C
Âh nağ me sâz ol dû gö
Âh kâ re a gaz ey le

Şekil 5.28. (devam) Bûselik Müsemmen Kâr analiz notası

30

mül hey yâ rî hey hey
sin mâ nen di ney hey

32

şâ hi men
şâ hi men

T.2.Ç 34

Hey hey ah ha hey ah ha ah ha

38

hey hey ah ha ah ha mi rim

41

mak bu li men

Şekil 5.28. (devam) Bûselik Müsemmen Kâr analiz notası

43
2.C
8.C

Ah nağ me sâz ol dü gö
Ah kâ re a gâz ey le

46
nül hey yâ rı hey hey
sin mâ nen di ney hey

49
şâ hı men SON
şâ hı men

51 T.3.D.a
T.3.D

Ta dir ten dir dir ten te ne ni te

54
nen ten te ne ni ta dir dir ten nen

Şekil 5.28. (devam) Büselik Müsemmen Kâr analiz notası

57
na de re dil li ten

T.3.D.b
59
ta nâ dir na dir tâ nâ

62
dir dir ta nâ de re dil lim

65
le ne ta dir ney

3.E
5.E
67
Ah Bû do nan mâ yî fe
Ah A sü man dan ta bu

70
rah zâ dê ci hân hey
sü run sey ri ne hey

Şekil 5.28. (devam) Bûselik Müsemmen Kâr analiz notası

73
 şâ _____ hı _____ men
 şa _____ hi _____ men

75
 4.F
 6.F
 Ah neş _____ e _____ şin _____ den _____ cüş _____ e
 Ah ver _____ di _____ hur _____ şid _____ en _____ cü

78
 der _____ mâ _____ nen _____ di _____ ney _____ hey
 mi _____ na _____ hi _____ di _____ pey _____ hey

81
 şâ _____ hı _____ men _____
 şâ _____ hi _____ men _____

Güfte:

Sûr-ı şâhî eyledî âlâm-ı tay
 Nağme-sâz_ oldû gönül hey yâr(ı) hey
 Bû donanmâ-yî ferah-zâde cihân
 Neş'esinden cüş_eder mânend-i ney
 Âs(ı)mândan tâ bu sûrun seyrinê
 Verdi hurşîd encüm-î nâhîdi pey
 Dem bu demdir zevk-i şevkinden gönül
 Kâre âğâz_eylesin mânend-i ney

Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Terennüm:

Ten ni ten ni dir dir ten düm de re lâ dir dir ten det de re de re dil lim le ne tâ dir ten
 dir dir dir dir dir ten til lil lil lil lâ nâ âh de re dil lim le ne tâ dir ten
 hey hey ah ha hey ah ha ah ha hey hey ah ha ah ha mirim makbûlimen
 tâ dir ten dir dir ten te ne ni te nen tente ne ni tâ dir dir ten nen nâ de re dil li ten
 tâ nâ dir nâ dir tâ nâ dir dir tâ nâ de re dil lim le ne tâ dir ney
 hey hey ah ha hey ah ha ah ha hey hey ah ha ah ha mirim makbûlimen

Şekil 5.28. (devam) Bûselik Müsemmen Kâr analiz notası

5.14.2. Ferâhfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr

“Kasr-ı Cennet Havz-ı Kevser Âb-ı Hay”

Bestesi ve güftesi Dede Efendi'ye ait olan Ferahfezâ makâmındaki bu Kârın beş farklı notası tespit edilmiştir.⁴⁰

Ferahfezâ Nakış Kâr, 32/4'lük Muhammes usûlünde yazılmış ve notalar arasında küçük farklılıklar olduğu, özellikle de Suphi Ezgi notasında bazı ölçülerde eksiklikler bulunduğu görülmüştür. Bu kısımda yer alan düzeltmeler ayrıca belirtilmiştir (Agayev, 1998, 39-40). Eser, Dârülelhan notasına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Oldukça simetrik bir yapısı bulunan Ferahfezâ Kâr, Nakış bir işleyiş göstermiş ve çift meyânlı yapısı ile Zeylli Müseddes Nakış Kâr olarak isimlendirilmiştir. Hâne-i Sâni bölümü eserde mülâzime hânesi olarak yer almaktadır. Mısraların ardına eklenmiş terennüm kısımlarının ağırlıkta olduğu bu Kâr, Cennet Kasrı adındaki bir köşkün güzelliğini anlatmaktadır.

Dede Efendi'nin 1834 yılında bestelemiş olduğu yazılan (Behar, 2015, s. 140) bu Kârın, Türk Mûsikîsi tarihi kaynaklarında ortaya çıkış hikâyesi dikkati çekicidir. Sultan 3. Selim Hân'ın annesi için yaptırmış olduğu Serdab Kasrı adındaki cennet köşkünde düzenlenen fasıl geleneği 3. Selim Hân'ın ardından Sultan II. Mahmud ile devam etmiştir. Ferahfezâ makâmının çekişmeli biçimde ortaya çıkışından sonra II. Mahmud, Dede Efendi'ye Ferahfezâ makâmında bir takım bestelemesini buyurmuş va Ramazan ayından sonra dinlemek istediği bu takımda Serdab Kasrı'nın muhteşem ihtişamını anlatan güftelere yer vermesini istemiştir.

Rauf Yekta Bey, makâmın ortaya çıkışının ardından Ferahfezâ takımın bestelenme hikâyesini ve bu Kârın II. Mahmud Hân üzerinde bırakmış olduğu etkiyi anlatarak Esatiz-i Elhân adlı eserinde bu konuya ayrıntılı bir biçimde yer vermiştir (Yekta, 2000, s. 172-180).

⁴⁰ Bu notalar; öncelikli olarak Darülelhân (no: 48-49), Ahmet Hatipoğlu, Suphi Ezgi ve Mithat Arsoy'dan alınmıştır. Bir diğeri belirsizdir.

Güfte:

Kasr-1 cennet, havz-1 Kevser, âb-1 Hay

Zevk-1 sohbet gûşe-i hey yâr(1) hey

Görmemiştir böyle cây-î bî-bedel

Kayser_û Fağfûr_u Cem Kâvûs(1)Key

Pâdişâhım ömrün_efzûn_êde Hak

Rûz_ü şeb virdim budur mânend-i ney

Vezin:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** (1.B.a + 1.B.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten dir ten dir dir ten nen ni tâ nâ dir ten (T.1.A.a)

ten ni te nen nâ dir dir tâ nâ tâ nâ dir ten (T.1.A.b)

ten ni ten ni ten ni ten nen nâ tâ nâ dir ten (T.1.A.c)

Kasr-1 cennet, havz-1 Kevser (**1.B.a**)

Âb-1 Hay rânâyimen (**1.B.b**)

Zevk-1 sohbet gûşe-i hey (**2.C.a**)

Hey yâr hey rânâyimen (**2.C.b**)

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **2.C** (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.D** (T.3.D + T.3.D') + **2.C** (2.C.a + 2.C.b)

Ten dir dir ten nen ni ten nen ni te ne ni te ne ni ten (T.2.Ç.a)

dir dir ten nen ni ten nen nâ dir dir ten dir ten (T.2.Ç.b)

Zevk-1 sohbet gûşe-i hey (2.C.a)

Hey yâr hey rânâyimen (2.C.b)

Ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha hey hey yâr mîrimen (T.3.D), (T.3.D')

Zevk-1 sohbet gûşe-i hey (2.C.a)

Hey yâr hey rânâyimen (2.C.b)

T.4.E (T.4.E.a + T.4.E.b + T.4.E.c + T.4.E.ç + T.4.E.d) + **3.F** + **4.G**

Ah de re dil lâ dir ten nâ te ne nen ne nen dir dir ten (T.4.E.a)

te ne ne nen nen nen nâ de re dil li ten (T.4.E.b)

Ah dil lâ dil lâ dir ten nâ de re dil li ten (T.4.E.c)

Ah dil lâ dil lâ dir ten nâ de re dil li ten ah (T.4.E.ç)

de re dil ler ler dir ten nen nâ de re dil li ten (T.4.E.d)

Görmemiştir böyle cây-î bî-bedel **3.F**

Âh Kayser_û Fağfûr_u Cem Kâvûs(1)Key **4.G**

T.5.Ğ (T.5.Ğ.a + T.5.Ğ.b + T.5.Ğ.c + T.5.Ğ.ç) + **5.H** (5.H.a + 5.H.b) + **6.C** (6.C.a + 6.C.b)

ten ten ne nen nâ â ten ten ne nen nâ (T.5.Ğ.a)

dir dir ten dir til lil lil len nâ te nen ti nâ tâ nâ (T.5.Ğ.b)

dir dir ten ten ten nâ de re dil li ten (T.5.Ğ.c)

ten dir ten nen nâ de re dil li ten (T.5.Ğ.ç)

Âh Pâdişâhım ömrün_efzûn_êde Hak **(5.H.a)**

ede hakkı ranâyimen **(5.H.b)**

Rûz_ü şeb virdim budur mâ (6.C.a)

nendi ney ranâyimen (6.C.b)

T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*) + **6.C** (6.C.a + 6.C.b) + **T.3.D** (*T.3.D + T.3.D'*) + **6.C** (6.C.a + 6.C.b)

Ten dir dir ten nen ni ten nen ni te ne ni te ne ni ten (**T.2.Ç.a**)

dir dir ten nen ni ten nen nâ dir dir ten dir ten (**T.2.Ç.b**)

Rûz_ü şeb virdim budur mâ (6.C.a)

nend-i ney ranâyimen (6.C.b)

Ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha hey hey yâr mîrimen (**T.3.D**), (**T.3.D'**)

Rûzû şeb virdim budur mâ (6.C.a)

nend-i ney ranâyimen (6.C.b)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne
Hâne-i Sâni

T.1.A (*T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c*) + 1.B (1.B.a + 1.B.b) + 2.C (2.C.a + 2.C.b)

T.1.A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)

T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*) + 2.C (2.C.a + 2.C.b) + **T.3.D** (*T.3.D + T.3.D'*) + 2.C (2.C.a + 2.C.b)

T.2.Ç (İkinci ikâî terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî ve ikâî terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne
Zeylhâne

T.4.E (*T.4.E.a + T.4.E.b + T.4.E.c + T.4.E.ç + T.4.E.d*) + 3.F + 4.G

T.4.E (Dördüncü ikâî terennüm + üçüncü mısra + dördüncü mısra)

T.5.Ğ (*T.5.Ğ.a + T.5.Ğ.b + T.5.Ğ.c + T.5.Ğ.ç*) + 5.H (5.H.a + 5.H.b) + 6.C (6.C.a + 6.C.b)

T.5.Ğ (Beşinci ikâî terennüm + beşinci mısra + altıncı mısra)

$$\text{Hâne-i Sâni} \left\{ \begin{array}{l} T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 6.C (6.C.a + 6.C.b) + T.3.D (T.3.D + T.3.D') + 6.C \\ (6.C.a + 6.C.b) \\ T.2.Ç (\text{İkinci ikâat terennüm} + \text{altıncı mısra} + \text{üçüncü lâfzi ve ikâat terennüm} + \text{altıncı} \\ \text{mısra}) \end{array} \right.$$

Çizelge 5.35. Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + 4.G + T.5.Ğ + 5.H + \underline{6.C} + \underline{T.2.C} + \underline{6.C} + \underline{T.3.D} + \underline{6.C}$$

BİÇİM ANALİZİ									Hâne
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (a,bc)	1.B (a,b)	2.C (a,b)	<i>T.2.Ç</i> (a,b)	2.C (a,b)	<i>T.3.D</i>	2.C (a,b)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	<i>T.4.E</i>	<i>T.4.E</i> (a,b,c,ç,d)	3.F	4.G					Meyânhâne
5. ve 6. Mısra	<i>T.5.Ğ</i>	<i>T.5.Ğ</i> (a,b,c,ç)	5.H (a,b)	<u>6.C</u> (a,b)	<u>T.2.C</u> (a,b)	<u>6.C</u> (a,b)	<u>T.3.D</u>	<u>6.C</u> (a,b)	Serhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

FERAHFEZÂ MÜSEDDES NAKIŞ KÂR
Kasr-ı cennet, havz-ı Kevser, âb-ı Hay

Usûlü: Muhammes

Beste ve Güfte : Hammamizâde İsmail Dede Efendi

T.1.A

$\text{♩} = 44$ T.1.A.a

Ten dir ten dir dir ten nen

5

ni tâ nâ dir ten

T.1.A.b

9

ten ni te nen nâ dir dir tâ

13

nâ tâ nâ dir ten

T.1.A.c

17

ten ni ten ni ten ni ten nen

Şekil 5.27. Ferahfeszâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21

nâ tá nâ dir ten

1.B.a

1.B

25

Kas ri cen net

29

hav zi kev ser

33

1.B.b

Á bı hay hay

37

râ nâ yı men SAZ

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

2.C.a
6.C.a

41

Zev _____ kı soh _____ bet
Rû _____ zi şeb _____ vir

45

gû _____ se i _____ hey
dîm _____ bu dur _____ mâ

2.C.b
6.C.b

49

hey _____ yâr _____ hey
nen _____ di ney _____ nârâ

53

râ nâ _____ yı men SAZ _____
râ nâ _____ yı men

T.2.Ç.a

58

Ten _____ dir _____ dir ten _____ nen

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeyli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

62

ni ten_____ nen_____ ni te ne ni te ne ni ten

66 **T.2.Ç.b**

dir dir_____ ten nen_____ ni

70

ten nen_____ nâ_____ dir_____ dir_____ ten dir_____ ten

2.C.a
6.C.a

75

2.C
6.C

Zev_____ kı soh_____ bet
Rû_____ zü şeb_____ vir

79

gü_____ şe i_____ hey
dim_____ bu dur_____ mâ

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

2.C.b
6.C.b

83
Hey_____ yâr_____ hey
di ney

87
râ nâ_____ yı men SAZ
râ nâ_____ yı men

91
T.3.D, T.3.D'
Ah_____ ha ah ha_____ ah ha ah ha hey

95
ah ha ah ha hey hey_____ yâr

99
1 mi_____ ri men_____ 2 mi_____ ri men SAZ

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

2.C.a
6.C.a

108

Zev___ kı soh___ bet
Ru___ zü şeb___ vir

112

gü___ şe i___ hey
dîm___ bu dur___ mâ

2.C.b
6.C.b

116

hey___ yâr___ hey
nen___ di ney

120

râ nâ___ yı men SAZ___
râ nâ___ yı men

124 T.4.E.a

Ah de re___ dîl___ lâ dir___ ten___ nâ

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

128

te ne nen _____ ne _____ nen _____ dir _____ dir

132

T.4.E.b, T.4.E.b'

ten _____ te ne ne _____ nen _____ nen _____ nen

136

nâ _____ de re _____ dil _____ li _____ ten _____ SAZ _____ SAZ

T.4.E.c

141

Ah dil lâ dil _____ lâ _____ dir _____ ten

145

nâ de re dil _____ li _____ ten

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

149 **T.4.E.ç**

Âh dil lâ dil lâ dir ten

153

nâ de re dil li ten âh

157 **T.4.E.d**

de re dil ler ler dir ten nen

161

nâ de re dil li ten SAZ

3.F 165

Gör me miş dir

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

169

böy_____ le cá_____ yî

173

bî_____ be del_____ SAZ

4.G 177

Âh kay_____ se rü_____ fağ

181

fû_____ ru_____ cem_____ kâ

185

vü_____ sı key_____ SAZ

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

189 **T.5.Ğ.a**

T.5.Ğ

ten _____ ten ne nen _____ nâ

193

â ten _____ ten ne nen _____ nâ

T.5.Ğ.b

197

dir _____ dir _____ ten _____ dir _____ til _____ lil _____ lil _____ len

201

nâ te nen _____ ti nâ tâ _____ nâ

T.5.Ğ.c

205

dir dir _____ ten ten _____ ten

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

209

ná de re dil li ten SAZ

T.5.Ğ.ç

213

ten dir ten nen

217

ná de re dil li ten SAZ

5.H

221 5.H.a

Âh Pâ di şâ hm

225

öm rün ef zün

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.H.b

229

e de hâk kı

233

ra nâ yı men SAZ

Güfte:

Kasr-ı cennet, havz-ı Kevser, âb-ı Hay
 Zevk-ı sohbet güşe-i hey yâr(ı) hey
 Görmemiştir böyle cây-î bî-bedel
 Kayser_û Fağfûr_u Cem Kâvûs(ı)Key
 Pâdişâhım ömrün_efzûn_êde Hak
 Rûz_ü şeb virdim budur mânend-i ney

Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Terennüm:

Ten dir ten dir dir ten nen ni tâ nâ dir ten
 ten ni te nen nâ dir dir tâ nâ tâ nâ dir ten
 ten ni ten ni ten ni ten nen nâ tâ nâ dir ten
 Ten dir dir ten nen ni ten nen ni te ne ni te ne ni ten
 dir dir ten nen ni ten nen nâ dir dir ten dir ten
 Ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha hey hey yâr mirimen
 Ah de re dil lâ dir ten nâ te ne nen ne nen dir dir ten
 te ne ne nen nen nen nâ de re dil li ten
 Ah dil lâ dil lâ dir ten nâ de re dil li ten
 Ah dil lâ dil lâ dir ten nâ de re dil li ten ah
 de re dil ler ler dir ten nen nâ de re dil li ten
 ten ten ne nen nâ â ten ten ne nen nâ
 dir dir ten dir til lil lil len nâ te nen ti nâ tâ nâ
 dir dir ten ten ten nâ de re dil li ten
 ten dir ten nen nâ de re dil li ten

Şekil 5.29. (devam) Ferahfezâ Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.14.3. Rast Müseddes Nakış Kâr-ı Nev

“Gözümde Dâ'im Hayâl-i Cânâ”

Bestesi Hammâmizâde İsmâil Dede Efendi'ye ait olan Rast makâmındaki bu Kârın altı farklı notası tespit edilmiştir.⁴¹ Rast Kâr, 8/4'lük Ağır Düyek olarak başlamış ve ilk iki hânenin ardından üçüncü hânedan itibaren 6/8'lik Yürük Semai usûlü ile devam etmiştir.

Kâr-ı Nev'in diğer 6 mısralı Kârlar ile karşılaştırıldığında, farklı bir dinamiğe sahip olduğu görülmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda Rast Kâr-ı Nev 12, 10 ve 7 mısralı olarak analiz edilmiş olsa dahi bu Kâr 6 mısralı olarak değerlendirilmeye tâbi tutulmalıdır. Diğer mısralar eserin terennüm bölümlerini oluşturmaktadır.

Rast Kâr-ı Nev, bazı kaynaklarda küçük usûl ile bestelenmiş olmasından dolayı Kârçe formuna örnek olarak gösterilmiştir (Özalp, 1992, s. 13). Ancak Şeştâri Murad Ağa'ya ait ilk Kârçe örneği Muhammes usûlünde olduğu gibi Kârçelerin mutlak küçük usûllerle bestelenme zorunluluğu yoktur.⁴²

Özalp (1986), Kâr-ı Nev'i küçük Kâr olarak nitelendirmiş ve daha kısa ve sade eser olarak tarif ettiği “Kârçe” formuna örnek olarak göstermiştir. Ancak yine aynı kaynakta, Kârların bestelenmiş oldukları makâmlara göre isimlendirildiğini belirtmiş ve “Kâr-ı Nev”in Kâr formunda olduğunu söyleyerek ikileme düşmüştür (s .136).

Rast Kâr-ı Nev, tüm notalarda Kâr olarak belirtildiği gibi biçim şeması olarak da daha önce incelemiş olduğumuz altı mısralı Kârlar ile uyum göstermektedir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı ile yakından ve her yönü ile kurulan bağların getirdiği yenilikler sonucunda daha XX. yüzyıla bile girilmeden bu formların bazılarının artık zamana ve mekâna hitap edemeyişinin getirdiği ihtiyaçla, bunların dinlenilmemeye ve bestelenilmemeye başladığı belirtilmiş ve Dede Efendi'ye ‘Artık bu oyunun tadı kaçtı’ dedirten Kârı eski bulup, arayışlar içinde

⁴¹ Bu eser, Darülelhân Fasikül no:191'de yer almaktadır. Notalardan ikisi Cüneyd Kosal ve Alaeddin Yavaşca'ya aittir. Yazılan diğer notaların kime ait olduğu belli değildir.

⁴² Günümüze ulaşan ve sayısı 15'i bulan Kârçe formundaki eser incelendiğinde, Muhammes, Devr-i Revan, Nim Hafif vb. usûllere rastlanmaktadır.

“Kâr-ı Nev”i (Yeni Kâr) bestelemesi yenilik hareketi olarak değerlendirilmiştir (Özpekel, 2014, s. 838).

Konu ile ilgili olarak Tanrıkorur;

“Dede, II. Mahmud’la Abdülmecid’in Batı taklitçiliği modasına uygun olarak “Kâr-ı Nev” ve “Yine bir gülnehâl” gibi cazip “medyatik” parçalarda bestelemiş, ama oyununu kendi de beğenmediği için, “artık bu oyunun tadı kalmadı” diyerek kalkmış Hacca gitmiş” (Tanrıkorur, 1998, s. 310) diyerek yenileşme hareketlerinin Dede Efendi’yi pek memnun etmediğinden bahsetmiştir.

Güfte:

Gözümde dâ’im hayâl-i cânâ

Gönülde her dem cemâl-i cânâ

Ey şâh-ı cihân ey dilde nihân

Senin gibi güzel efendim var benim

Gül yüzlü mâhım rahmeyle şâhım

Çeşm-i siyâhım âlemde birsin

Güfte ve Terennüm Dağılımları

1.A + 2.B + T. 1.C (T.1.C.a + T.1.C.b + T.1.C.c + T.1.C.ç)

Gözümde dâ’im hayâl-i cânâ ah **1.A**

Gönülde her dem cemâl-i cânâ **2.B**

Hey cânım hey ömrüm hey hey hey (T.1.C.a)

Âh ey peri rû dilber-i rânâ civân-ı nazenin (T.1.C.b)

Âh gâm benim şâdi senin hicran benim (T.1.C.c)

devrân senin yar benim devrân senin (T.1.C.ç)

3.Ç + 4.D + T.2.C.ç

Ey şâh-ı cihân ey dilde nihân **3.Ç**

Senin gibi güzel Efendim var benim **4.D**

Var yar var benim (T.2.C.ç)

5.E (5.E.a + 5.E.b) + 6.F (6.E.b)

Gül yüzlü mâhım (**5.E.a**)

rah meyle şâhım (**5.E.b**)

Çeşmi siyâhım **6.F**

Âlemde birsin (**6.E.b**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **1.A + 2.B + T. 1.C (T.1.C.a + T.1.C.b + T.1.C.c + T.1.C.ç)**
1.A (Birinci mısra + ikinci mısra + birinci lafzî terennüm)

Meyânhâne { **3.Ç + 4.D + T.2.C.ç**
3.Ç (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + birinci lafzî terennümün son bölümü)

Hâne-i Sâni { **5.E (5.E.a + 5.E.b) + 6.F (6.E.b)**
5.E (Beşinci mısra + altıncı mısra + beşinci mısranın ikinci bölümü)

Çizelge 5.36. Rast Müseddes Nakış Kâr-ı Nev biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.I.C + 3.Ç + 4.D + \underline{T.2.C} + 5.E + 6.F$$

BİÇİM ANALİZİ				Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	2.B	<i>T.I.C</i> (a,b,c,ç)	Serhâne
3. ve 4. mısra	3.Ç	4.D	<u><i>T.2.C</i></u> (<i>T.2.C.c</i>)	Meyânhâne
5. ve 6. mısra	5.E	5.E (a,b)	6.F (E.b)	Hâne-i Sâni

RAST MÜSEDDES NAKIŞ KÂR
Gözümde Dâ'im Hayâl-i Cânâ

♩=88

Usûlü: Ağır Düyek

Beste: Hammamizâde İsmail Dede Efendi

1.A

Gözüm de dâ'im hayâl-i cânâ nâ

ah

2.B

Gönülde her dem cemâli cânâ nâ

T.1.C.a

12

Hey cânâ num hey öm rûm hey

15

hey hey

Şekil 5.28. Rast Müseddes Nakış Kâr-1 Nev analiz notası

17 **T.1.C.b**

Âh ey_ pe ri rû dil_ be ri_ râ_ nâ ci vâ_ mî_ nâ_ zâin

21 **T.1.C.c** **T.1.C.ç**

Âh gâm_ be nim_ şâ di_ se nin_ hic_ ran be_ nim dev

24

rân_ se nin_ yar be_ nim dev_ rân_ se nin_

3.Ç **3.Ç**

Ey_ şâ_ hî_ ci hân_ ey_ dil_ de_ ni

4.D **4.D**

hân_ Se nin gi bi gü zel e fen_ dîm_ var_ var_ be

Şekil 5.30. (devam) Rast Müseddes Nakış Kâr-ı Nev analiz notası

33 T.2.C.ç'

nim var yar var be nim

144 Yürük Semâi

36 5.E.a

Gül yüz lü mâ hum

40 5.E.b

rah mey le şâ hum hum

45 6.F

Çeş mi si yâ hum

Şekil 5.30. (devam) Rast Müseddes Nakış Kâr-1 Nev analiz notası

49
çeş mi si yâ hum

53 6.E.b
â lem de bir sin sin SON

Güfte:

Gözümde dâ'im hayâl-i cânâ
 Gönülde her dem cemâl-i cânâ
 Ey şâh-ı cihân ey dilde nihân
 Senin gibi güzel efendim var benim
 Gül yüzlü mâhım rahmeyle şâhım
 Çeşm-i siyâhım âlemde birsin

Terennüm:

Hey cânım hey ömrüm hey hey hey
 Âh ey peri rû dilber-i rânâ civân-ı nazenin
 Âh gâm benim şâdi senin hicran benim
 Devrân senin yar benim devrân senin
 Var yar var benim

Şekil 5.30. (devam) Rast Müseddes Nakış Kâr-ı Nev analiz notası

5.14.4. Rast-1 Cedîd Müseddes Kâr-1 Müşterek

“Aşk-1 Tü Nihâl-i Hayret Âmed”

Rast-1 Cedîd makâmının Sultan 3. Selim Hân tarafından icâd edildiği söylenmektedir. Rast-1 Cedîd makâmında Kâr-1 Müşterek olarak adlandırılan bu eserin bestesi, Hammamizade İsmail Dede Efendi ve Reis Mahmut Râif Efendi’ye, güftesi ise Hâfız-1 Şirâzî’ye aittir. Müseddes Rast-1 Cedîd Kâr, Dede Efendi’nin öğrencisi olarak bilinen Mahmud Raif Efendi ile müştereken bestelenmiş (Yekta, 2000, s. 196) ve Kârın altı farklı notası tespit edilmiştir.⁴³

“Dede Efendi'nin bestekârlık hayatında, bir tek ortaklaşa yaptığı eser vardır ki Rast-1 Cedîd makâmındadır. Reisülküttâb Mahmud Raif Efendi ile beraber besteledikleri bu Kâr, klasik repertuvarımızda bu yönü ile özel bir yer oluşturur” (Salgar, 2004, s. 49).

Rast-1 Cedîd Kâr-1 Müşterek, Dârülelhan notasına bağlı kalınarak, 32/2’lik ve 32 / 4’lük Hafif usûlünde yeniden yazılmıştır.

Güfte ile başlayan Kâr, 2. mısra sonuna kadar aralarına terennüm alarak, bu kısmın ardından 2. 3. 4. 5. ve 6. mısralar terennüm almaksızın art arda bestelenerek bir işleyiş göstermiştir. 6. mısradan sonra Hâne-i Sâni bölümü tekrar ederek mülâzime kısmını oluşturmuş ve ikinci kez tekrarlanan bu bölüme, uzunca bir 3. terennüm eklenmiştir. Usûl değişikliği ile dinamik bir yapısı bulunan Kâr, 6. mısranın bir önceki tekrarı ile son bulmuştur. Kâr-1 Müşterek genel yapısı itibarıyla mısraların kısa ezgi cümleleri ile bestelenmesi ve her mısra sonuna lafzî terennüm eklenmesi yönünden dikkat çekicidir.

Dede Efendi’nin 1807 yılından önce bestelemiş olduğu ifade edilen Rast-1 Cedîd makâmındaki Kâr-1 Müşterek, Beste, Ağır Semâi ve Yürük Semâisi ile birlikte takım olarak repertuvarda kayıtlı bulunmaktadır. (Behar, 2015, s. 133)

⁴³ Bu notalar; Öncelikli olarak Darülelhan Fasikül no: 192, Suphi Ezgi ve Rauf Yekta’dan alınmıştır. Diğer notaaların kim tarafından yazıldığı belli değildir.

Güfte:

Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed

Vasl-ı tü kemâl-i hayret âmed

Ez-her tarafî ki gûş kerdem

Âvâz-i su'âl-i hayret âmed

Ser-tâ-kadem-i vücûd-ı Hâfız

Der-aşk-ı nihâl-i hayret âmed

Veze:

Mef'ûlü mefâ'ilün Fe'ûlün

Güftenin Anlamı

Sevgili senin aşkın hayret fidanıdır. Vuslatın da hayretin kemali

Ne tarafî dinlediysen kulağıma hayret nedir suali geldi.

Hafız'ın vücudu baştan ayağa kadar aşk içinde bir hayret fidanı olup kaldı.

(Gölpınarlı, 2013, s. 162)

Güfte ve Terennüm Dağılımları

1.A + T.1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C

Aşk-1 tü nihâl-i hayret âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **1.A**

te ne ne ne nen ne nen nen nen ni ten ni te nen ni te nen ni te nen ni

te nen te nen te nen te re lel lel lel li lel lel lel li **T.1.B**

Vasl-1 tü kemâl-i hayret âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **2.C**

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten nâ

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten **T.2.Ç**

Vasl-1 tü kemâl-i hayret âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **2.C**

3.D + 4.E + 5.F

Ez-her tarafı ki gûş kerdem *hey hey hey hey rânâyımen* **3.D**

Âvâz-i su'âl-i hayret âmed *hey hey hey hey rânâyımen* **4.E**

Ser-tâ-kadem-i vücûd-1 Hâfız *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **5.F**

6.C + T.1.B + 6.C + T.2.Ç + 6.C + T.3.G (T.3.G.a + T.3.G.b + T.3.G.c) + 6.C

Der-aşk-1 nihâl-i hayret âmed cânım âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **6.C**

te ne ne ne nen ne nen nen nen ni ten ni te nen ni te nen ni te nen ni

te nen te nen te nen te re lel lel lel li lel lel lel li **T.1.B**

Der-aşk-1 nihâl-i hayret âmed cânım âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **6.C**

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten nâ

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten **T.2.Ç**

Der-aşk-1 nihâl-i hayret cânım âmed *hey hey hey hey rânâyımen cânım* **6.C**

Ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ dir dir tâ nâ

ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ dir dir ten (T.3.G.a)

ten te ne nen nen nen ni ten te ne nen nen ni

ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ dir dir ten (T.3.G.b)

ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ dir dir ten

yel lel lâ yel lel lâ yel lel lâ yel lel lâ ten te ne nen nen ni

ten te ne nen nen nen ni ten te ne nen nen ni til lil lâ nâ dir dir ten (T.3.G.c)

Der-aşk-1 nihâl-i hayret cânım âmed hey hey hey hey rânâyimen **6.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne

Hâne-i Sâni

1.A + T.1.B

1.A (Birinci mısra + birinci ikâf terennüm)

2.C + T.2.Ç + 2.C

2.C (İkinci mısra + ikinci ikâf terennüm + ikinci mısra)

Meyânhâne

3.D + 4.E + 5.F

3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + beşinci mısra)

Hâne-i Sâni

6.C + T.1.B + 6.C + T.2.Ç + 6.C + T.3.G (T.3.G.a + T.3.G.b + T.3.G.c) + 6.C

6.C (Altıncı mısra + birinci ikâf terennüm + altıncı mısra + ikinci ikâf terennüm + altıncı mısra + üçüncü ikâf terennüm + altıncı mısra)

Çizelge 5.37. Rast-ı Cedid Müseddes Kârı Müşterek biçim tablosu

$$1.A + T.1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + 5.F + \underline{6.C + T.1.B + 6.C + T.2.C + 6.C} + T.3.G + 6.C$$

BİÇİM ANALİZİ							Hâne	
1. ve 2. mısra	1.A	T.1.B	2.C	T.2.Ç	<u>2.C</u>		Serhâne Hâne-i Sâni	
3.,4.,5. mısra	3.D	4.E	5.F				Meyânhâne	
6. mısra	6.C	<u>T.1.B</u>	<u>6.C</u>	<u>T.2.C</u>	<u>6.C</u>	T.3.G (a,b,c)	6.C	Serhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

RAST-I CED'ID MÜSEDDES KÂR-I MÜŞTEREK
Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed

Beste: Hammamizâde İsmâil Dede Efendi ve
Reis Mahmut Raif Efendi
Güfte: Hâfız-ı Şirâzî

Usûlü: Hâfif

1.A

Aşk-ı tü nihâl-i hayret
âmed hey hey hey hey
râ nâ yı men câ nım men câ nım

T.1.B

te ne ne ne nen ne nen nen ni te ne ne ne
nen ne nen nen nen ni ten ni te nen ni te nen ni te nen ni te

Şekil 5.29. Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

16

nen te nen te nen te re lel lel lel li lel lel li

19

2.C vas li tii ke mâ li hay ret

22

â med hey hey

24

hey hey râ nâ yı men câ nım

27

T.2.C tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten nâ

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

31

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten

2.C 35

vas li tii ke mâ li hay ret

38

â med hey hey

40

hey hey râ nâ yı men câ nım

3.D 43

ez her ta râ fi ki güş

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

46

ker dem hey hey hey hey

49

râ nâ yı men

4.E

51

â vâ zi su â li hay ret

54

â med hey hey

56

hey hey râ nâ yı men

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

5.F

59 Ser tâ ka de mi vü cu

62 di hâ fiz hey hey hey hey

65 râ nâ yı men câ nım

6.C

67 Der aş kı ni hâ li hay ret

70 â med hey hey

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

72
 hey hey râ nâ yı men câ nim

T.1.B
 75
 te ne ne ne nen ne nen nen nen ni te ne ne ne

78
 nen ne nen nen nen ni ten ni te nen ni te

80
 nen ni te nen ni te nen tenen te nen te re lel lel lel li lel lel lel li

6.C
 84
 Der aş kı ni hâ li hay ret

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

87

â med hey hey

89

hey hey râ nâ yı men câ nim

T.2.Ç

92

tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ

95

dir dir ten nâ tâ nen ni tâ nen ni

98

til lil lâ nâ dir dir ten

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

6.C

100

Der aş kı ni hâ li hay ret

103

â med hey hey

105

hey hey râ nâ yı men câ nım

T.3.G.a

T.3.G

108

32/8

Ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ dir dir tâ nâ

110

ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ dir dir ten

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

112 **T.3.G.b**

ten te ne nen nen nen ni_ ten te ne nen nen nen ni

114

ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ_ dir dir_ ten

116 **T.3.G.c**

ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ_ dir dir_ ten

118

yel lel_ lâ_ yel lel_ lâ_

120

ten te ne nen nen nen ni_ ten te ne nen nen nen ni

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedid Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

122

ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ dir dir ten

6.C 124 32/4

Der aş ki ni hâ li hay ret

127

â med hey hey

129

hey hey râ nâ yı men SON

Güfte:

Aşk-ı tü nihâl-i hayret âmed
 Vasl-ı tü kemâl-i hayret âmed
 Ez-her tarafı ki gûş kerdem
 Âvâz-i su'âl-i hayret âmed
 Ser-tâ-kadem-i vücûd-ı Hâfız
 Der-aşk-ı nihâl-i hayret âmed

Terennüm :

hey hey hey hey rânâyimen cânım
 te ne ne ne nen ne nen nen ni
 ten ni te nen ni te nen ni te nen ni
 te nen te nen te nen te re lel lel li lel lel li
 hey hey hey hey râ nâ yı men cânım
 tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten nâ
 tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten dir ten nâ
 hey hey hey hey râ nâ yı men cânım
 te ne ne ne nen ne nen nen ni
 ten ni te nen ni te nen ni te nen ni
 te nen te nen te nen te re lel lel li lel lel li
 hey hey hey hey râ nâ yı men cânım
 tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir
 ten nâ tâ nen ni tâ nen ni til lil lâ nâ dir dir ten
 hey hey hey hey râ nâ yı men cânım
 Ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ
 dir dir tâ nâ ta nen ni ta nen ni til lil lâ nâ
 dir dir ten ten te ne nen nen nen ni
 ten te ne nen nen nen ni ten te ne nen nen nen ni
 til lil lâ nâ dir dir ten ten te ne nen nen nen ni
 til lil lâ nâ dir dir ten yel lel lâ
 yel lel lâ ten te ne nen nen nen ni
 ten te ne nen nen nen ni til lil lâ nâ dir dir ten
 hey hey hey hey râ nâ yı men cânım hey hey

Şekil 5.31. (devam) Rast-ı Cedîd Müseddes Kâr-ı Müşterek analiz notası

5.15. XIX. Yüzyılda Dellâlzâde Hacı İsmail Efendi'ye ait Kârın Biçim Analizi

Hâmmâmizade İsmâil Dede Efendi'nin öğrencisi olan Dellalzâde İsmail Efendi, çok değerli ve yüksek sanat değeri taşıyan güfteli eserler bestelemiş ve incelemiş olduğumuz bu Kârı ile toplamda 75 eseri olduğundan bahsedilmiştir. Kaynaklarda Ferâhnâk Kârın haricinde Rehâvî makâmında ikinci bir Kârı olduğundan bahsedilmektedir (Öztuna, 1964, s. 67). Yukarıda rakama istinaden Haşim Bey, mecmuasında bestekârın 55 bestesinin olduğuna dikkati çekmektedir (Ezgi, 1940, c.1, s. 83).

“Türk Mûsikisinde klasik tarzın son bestekârlarından olan Dellâlzâde İsmâil Efendi, hânendelik konusunda da hocası İsmâil Dede'nin vârisi olarak tanınır. Bestelerinde hocasının üslûbu açıkça hissedilmekle birlikte eserlerinde ondan aldığı ilhamla yepyeni bir mûsikî anlayışı ortaya koymuştur... Besteleri klasik üslûbun mükemmel örnekleri arasında yer alır... II. Mahmud'un huzurunda zaman zaman düzenlenen fasıllara İsmâil Dede, Basmacı Abdi Efendi, Suyolcuzâde Sâlih Efendi, Kömürcüzâde Mehmed Efendi, Çilingirzâde Ahmed Ağa gibi devrin ünlü mûsikişinaslarıyla birlikte hânende olarak katılmış, bu alandaki şöhreti Abdülaziz devrine kadar sürmüştür. Eserlerinin büyük kısmı Muzıka-yi Hümâyun'da notaya alındığından unutulmaktan kurtarılmıştır.” (TDV, 1988, c.23. s. 95-96).

5.15.1. Ferâhnâk Müseddes Nakış Kâr

“Resm-i Sûr Oldu Müheyyâ Şâd ü Handân Vaktidir”

Bestesi Dellalzâde İsmail Efendi'ye, güftesi ise Şeyh Hacı Mehmet Şâkir Dede'ye ait olan Ferahnâk makâmındaki bu Kârın üç farklı notası tespit edilmiştir.⁴⁴

Ferahnâk Kâr Darülelhân notasında yer alan şekli ile 16/2'lik “Muhammes” usûlünde yazılmış ve bu notaya bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Bu Kâr, 6 mısralı ve zeylsizdir. Ancak daha önce incelemiş olduğumuz Müseddes Kâr biçimleri ile karşılaştırıldığında Ferâhnâk Kâr, güfte ile başlamış ve 1. 2. 3. ve 4. mısralar art arda bestelenerek aralarına terennüm almamıştır. Ayrıca 1. 3. 5. mısralarının aynı ezgi ile bestelenmiş olması bakımından farklı ve daha önce karşılaşmadığımız bir işleyiş biçimi göstermektedir. Ferâhnâk Kâr serhâne bölümünü mülâzime hânesi olarak işlemiş ve altınca mısra ile son bulmuştur.

⁴⁴ Notalar, Darülelhân Külliyyatı fasikül no: 54, Ziya Akyiğit, İstanbul Türk Müziği Konservatuvarı heyeti ve Cüneyd Kosal tarafından yazılmıştır.

Güfte:

Resm-i sûr oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir

Bezm-i zevke hâzır oldular ki ihsân vaktidir

Zevk ü şevk-i pâdişahîdir cihân Şâkir gerek

Bu teşekkür bezmine hâzır olur ins ü melek

Sûr-i şâhîdir meserret vaktidir tebrîk için

İctimâ-yı neyyireyn eyler safâsından felek

Vezi:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Güfte ve Terennüm Dağılımları

1.A + 2.B

Resm-i sûr oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir **1.A**

Bezm-i zevke hâzır oldular ki ihsân vaktidir **2.B**

3.A' + 4.C + T.1.D (T.1.D.a + T.1.D.a' + T.1.D.b) + 4.C

Zevk ü şevk-i pâdişahîdir cihân Şâkir gerek **3.A'**

Bu teşekkür bezmine hâzır olur ins ü melek **4.C**

Heyi heyi hey dostu dostu dost a hâ ah hâ ah hâ yârim â murâd-ı men (T.1.D.a)

Heyi heyi hey dostu dostu dost a hâ ah hâ ah hâ yârim â murâd-ı men (T.1.D.a')

Âh hâ âh hâ ah hâ ah hâ yârim uh hû uh hû uh hû uh hû mîrim (T.1.D.b)

Bu teşekkür bezmine hâzır olur ins ü melek **4.C**

T.2.E (T.2.E.a + T.2.E.b) + 5.A' + 6.C + T.1.D (T.1.D.a + T.1.D.a' + T.1.D.b) + 6.C

Tâ dim dim dim dim dim tâ dir tâ dir ta dir tâ dir ten ten (T.2.E.a)

de re til lil lil lil lil lâ na de re til lil le ne ta dir ten (T.2.E.b)

Sûr-i şâhîdir meserret vaktidir tebrîk için **5.A'**

İctimâ-yı neyyireyn eyler safâsından felek **6.C**

Heyi heyi hey dostu dostu dost a hâ ah hâ ah hâ yârim â murâd-ı men (T.1.D.a)

Heyi heyi hey dostu dostu dost a hâ ah hâ ah hâ yârim â murâd-ı men (T.1.D.a')

Âh hâ âh hâ ah hâ ah hâ yârim uh hû uh hû uh hû uh hû mîrim (T.1.D.b)

İctimâ-yı neyyireyn eyler safâsından felek **6.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne Hâne-i Sâni	$1.A + 2.B + 3.A' + 4.C + T.1.D (T.1.D.a + T.1.D.a' + T.1.D.b) + 4.C$
	1.A (Birinci mısra + ikinci mısra + üçüncü mısra + dördüncü mısra + birinci lafzi ve îkâi terennüm + dördüncü mısra.
Meyânhâne	$T.2.E (T.2.E.a + T.2.E.b)$
	T.2.E (İkinci îkâi terennüm)
Hâne-i Sâni	$5.A' + 6.C + T.1.D (T.1.D.a + T.1.D.a' + T.1.D.b) + 6.C$
	5.A' (Beşinci mısra + altıncı mısra + birinci lafzi ve îkâi terennüm + altıncı mısra)

Çizelge 5.38. Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$1.A + 2.B + 3.A' + 4.C + T.1.D + 4.C + T.2.E + 5.A' + \underline{6.C} + \underline{T.1.D} + \underline{6.C}$

BİÇİM ANALİZİ						Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	2.B				Serhâne
3. ve 4. mısra	<u>3.A'</u>	4.C	$T.1.D (a,a'b)$	4.C	$T.2.E (a,b)$	Hâne-i Sâni Meyânhâne
5. ve 6. mısra	<u>5.A'</u>	<u>6.C</u>	$\underline{T.1.D (a,a'b)}$	<u>6.C</u>		Hâne-i Sâni Mülâzime

FERAHNÂK MÜSEDDES NAKIŞ KÂR
Resm-i Sûr Oldu Müheyyâ, Şâd-ü Handân Vaktidir

$\text{♩} = 44$

Usûlü: Muhammes

Beste: Dellâzâde Hacı İsmail Efendi

Güfte: Şeyh Hacı Mehmet Şâkir Dede Efendi

1.A $\text{♩} = 44$ $\frac{16}{2}$ $\text{♩} = 44$

Res mi sūr ol du mü hey yâ

şâ dü han dâñ vak ti dir

2.B $\text{♩} = 44$

Bez mi zev ke hâ zır ol du

lar ki ih sâñ vak ti dir

3.A' $\text{♩} = 44$

Zev kü şev ki pâ di şa hî

Şekil 5.30. Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21

dir ci hân Şâ kir ge rek

4.C 25

Bu te sek kûr bez mi ne hâ

29

zir o lur in sü me lek

33 T.1.D.a

T.1.D He yi he yi hey dos tu dos tu dost

37

a hâ ah hâ ah hâ yâ rim a mu râ dı men

Şekil 5.32. (devam) Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

41 **T.1.D.a'**

he__ yi he yi hey__ dos__ tu dos tu dost

45

a hâ ah hâ ah hâ yâ rim a mu râ dı men

49 **T.1.D.b**

âh__ hâ âh__ hâ ah hâ ah hâ yâ__ rim

53

uh__ hû uh__ hû uh hû uh hû mî__ rim

57

4.C Bu te şek kûr bez mi ne hâ

Şekil 5.32. (devam) Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

61 zır o lur in sü me lek

T.2.E.a

65 T.2.E Tâ dim dim dim dim dim

69 tâ dir tâ dir ta dir tâ dir ten ten

T.2.E.b

74 de re til lîl lîl lîl lîl lâ

78 na de re til lîl le ne ta dir ten

Şekil 5.32. (devam) Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.A'

82

Sü ri şâ hi dir me ser ret

86

vak ti dir teb rik i çün

6.C

90

ic ti mâ i ney yi reyn ey

94

ler sa fâ sîn dan fe lek

T.1.D.a

98

he yi he yi hey dos tu dos tu dost

102

a hâ ah hâ ah hâ ya rim a mu râ dı men

Şekil 5.32. (devam) Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

106 T.1.D.a'

he yi he yi hey dos tu dos tu dost

110

a hâ ah hâ ah hâ yâ rim a mu râ dı men

114 T.1.D.b

ah hâ ah hâ ah hâ ah hâ yâ rim

118

uh hû uh hû uh hû uh hû mi rim

122 6.C

İc ti ma yi ney yi reyn ey

126

ler sa fa sım dan fe lek SON

Güfte:

Resm-i sûr oldu müheyyâ şâd ü handân vaktidir
 Bezm-i zevke hâzır oldular ki ihsân vaktidir
 Zevk ü şevk-i pâdişâhidir cihân Şâkir gerek
 Bu teşekkür bezmine hâzır olur ins ü melek
 Sûr-i şâhidir meserret vaktidir tebrîk için
 İctimâ-yı neyyireyn eyler safâsından felek
Vezin: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

TERENNÜM:

Heyi heyi hey dostu dostu dost a hâ ah hâ ah hâ yârim â murâd-ı men
 âh hâ âh hâ ah hâ ah hâ yârim uh hû uh hû uh hû uh hû mirim
 Tâ dım dım dım dım dım tâ dır tâ dır ta dır tâ dır
 ten ten de re til lil lil lil lâ na de re til lil le ne ta dır ten

Şekil 5.32. (devam) Ferahnâk Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.16. XIX. Yüzyılda Şâkir Ağa'ya Ait Kârın Biçim Analizi

5.16.1. Ferâhnağ Nakış Kâr

“Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ”

Bestesi Şâkir Ağa'ya, güftesi ise Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait olan bu Kârın üç farklı notası tespit edilmiştir.⁴⁵

Eser, Darülelhân Külliyyatında 55 numaralı fasikülde yer alan şekline göre yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

Kârın her bir nüshâsı 32/4'lük Hafif usûlünde yazılmış ve notalar arasında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür.

2 mısralı tek Kâr örneği olan eser, Şâkir Ağa'nın nâ-tamam (yarım) bıraktığı bir Kâr örneğidir. Ferâhnağ makâmını bestekâr kendisi ibda etmiştir (Ezgi, 1940, c.1, s. 57).

Biçim şemasına bakıldığında, uzunca bir terennümün ardından 1. ve 2. mısraları art arda bestelenen Ferâhnağ Kârın, tamamlanmış olsaydı Nakış bir biçimsel şema ile bestelenmiş olabileceği muhtemeldir.

Şâkir Ağa'nın, ferâhnağ makâmının yaratıcısı olduğu ilmi ve amelisinde mâhir, keman ve tanbûr gibi sazlarda çok geniş bilgiye sahip bir bestekâr olduğu belirtilmektedir (Banoğlu, 1973, s. 274).

1812 yılında Ferâhnağ makâmını terkîb ederek ün kazanan Şâkir Ağa'nın, çok rağbet gören bu makâmda yarım bıraktığı Kârın güftesinin Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait olduğu yazılı kaynaklarda belirtilmiştir (Öztuna, 1969, s. 32).

Başka bir kaynakta ise; bu makâmı ilk olarak Abdülkâdir Merâğî'nin tertip ettiği ancak bu makâmı bir isimle tesmiye etmediği belirtmiştir (Yekta, 2000, s. 154).

⁴⁵Darülelhân Külliyyatı'nın 55. Fasikülünde yer alan nota dışında diğerlerinin kime ait olduğu belli değildir.

İkinci Mahmut Han döneminde Şâkir Ağa ve Dede Efendi arasında bir rekabet doğmuş ve Ferahnâk makâmında birer takım besteleme gerekliliği padişah huzurunda vuku bulmuştur. Padişah önünde gerçekleşen bu olay Esâtiz-i Elhân adlı eserde;

“Gavâmız-ı musikiye bihakkın vâkıf ve bizzat elhânşinâs olan Mahmud-ı Sâni bi't-tabii huzurunda vukua gelen bu Mûsikî mübarezesini en ince teferruatını bile nazar-ı dikkatten kaçırmamak üzere takip etmişti. Şâkir Ağa'nın eserleri gayr-ı kabili inkâr surette rengîn ve dilnişîn olmakla beraber Dede'ninkiler sanat ve aynı zamanda letâfet ve belâgat itibarıyla onlara tefevvuk ediyordu. Bu faslın Şâkir ağa üzerinde bıraktığı nahoş tesiri şöyle anlamalı ki müşârülineyh başladığı ve meyânına kadar bestelediği ”kâr”ını ikmâl etmemiş ve o kıymetdâr eser nâtamam olarak elyevm kadirşinâsânın hâfıza-i ihtirâmını tezyin etmekle bulunmuştur.” (Yekta, 2000, s. 154), şeklinde açıklanmıştır.

Güfte:

Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ

Mutrib be-gû ki kâr-ı cihân şüd be kâm-ı mâ

Veze:

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Güftenin Anlamı:

Saki, kadehimizi şarabın nuru ile parlat. Çalgıcı sen de çal. Çünkü âlem tam istediğimiz hâle geldi, bize uydu.

(Gölpınarlı, 2013, s. 10)

Güfte ve Terennüm Dağılımı

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.b' + T.1.A.c + T.1.A.b'+ T.1.A.ç + T.1.A.d) + **1.B**
+ **2.C** + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) **2.C**

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te nen di ri dir (T.1.A.a)

Te ne ni te nen dir di ri te ne ta dir ney (T.1.A.b)

Te ne ni te nen dir di ri te ne ta dir ney (T.1.A.b')

Ta nâ ta nâ dir dir ten til lil lâ nâ di ri ten (T.1.A.c)

Te ne ni te nen dir di ri te ne ta dir ney (T.1.A.b')

Dir dir til lil lâ na dir ri (T.1.A.ç)

Âh te ne ni te nen nen dir di ri te ne tâ dir ney (T.1.A.d)

Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ â rânâyimen **1.B**

Mutrib be-gû ki kêr-1 cihân şüd be kâm-1 mâ â zibâyimen **2.C**

Hey hey ah hâ ah hâ ah hâ ah hâ mîrim mîrâ (T.2.Ç.a)

U hu uh hu mîrim mîrâ a rânâyimen (T.2.Ç.b)

Mutrib be-gû ki kêr-1 cihân şüd be kâm-1 mâ â zibâyimen (**2.C**)

BİÇİM ANALİZİ

$$\begin{array}{l} \text{Serhâne} \\ \text{Hâne-i Sâni} \end{array} \left\{ \begin{array}{l} T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.b' + T.1.A.c + T.1.A.b' + T.1.A.ç + T.1.A.d) \\ + 1.B + 2.C \\ T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C \end{array} \right.$$

Çizelge 5.39. Ferâhnak Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + \underline{2.C}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne
1.mısra	T.1.A	T.1.A (a,b,b',b',ç,d)	1.B	2.C	Serhâne Hâne-i Sâni
2.mısra	T.2.Ç	T.2.Ç (a,b)		<u>2.C</u>	

FERAHNÂK NAKIŞ KÂR

Sâkî Be-Nûr-i Bâde Ber-efrûz-i Câ-i mâ Beste: Şâkir Ağa
Güfte: Hâfız-ı Şirâzi

♩ = 60

Usûlü: Hafif

T.1.A

T.1.A.a

Ter__ dil__ lâ__ nâ__ dir__ dir__ ten

T.1.A.b + T.1.A.b'

te ne__ ni__ te__ nen__ dir__ di ri

T.1.A.c

ta__ nâ__ ta__ nâ__ dir__ dir__ ten

Şekil 5.31. Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

23

til _____ lil _____ lâ _____ nâ _____ di _____ ri ten

27 **T.1.A.b'**

te ne ni _____ te _____ nen _____ dir _____ di ri

31

te ne _____ ta _____ dir _____ ney _____ SAZ _____

35 **T.1.A.ç**

dir _____ dir _____ til _____ lil _____

39

lâ _____ na _____ dir _____ ri _____

Şekil 5.33. (devam) Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

43 **T.1.A.d**

ah te ne ni te nen nen dir di ri

47

te ne tâ dir ney S A Z

51 **1.B**

Sâ kî be nû ri

55

bâ de be ref rû zi

59

câ mi mâ

Şekil 5.33. (devam) Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

63

â râ nâ yi men

2.C 67

mû ti rib be gû

71

ki kâ rı ci hân

75

şüd be kâ mi mâ

79

a zî bâ yi men

Şekil 5.33. (devam) Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

83 T.2.Ç.a

T.2.Ç hey _____ hey _____ ah hâ _____ ah hâ

87 ah hâ ah hâ _____ mî _____ rim _____ mî _____ râ

91 T.2.Ç.b

u hu uh hu _____ mî _____ rim _____ mî _____ râ

95 a _____ râ _____ nâ _____ yi _____ men _____ S A Z _____

2.C 99 mût _____ tî _____ rib be gû

Şekil 5.33. (devam) Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

103
ki kâ rı ci hân

107
şüd be kâ mı mâ

111
a zi bâ yı men

Güfte:

Sâkî be-nûr-i bâde ber-efrûz-i câm-i mâ
Mutrib be-gû ki kâr-ı cihân şüd be kâm-ı mâ

Vezin: Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Terennüm:

Ter dil lâ nâ dir dir ten te ne ni te nen di ri dir
te ne ni te nen dir di ri te ne ta dir ney ney
ta nâ ta nâ dir dir ten til lil lâ nâ di ri ten
te ne ni te nen dir di ri te ne ta dir ney
dir dir til lil lâ na dir ri ta
ah te ne ni te nen nen dir di ri te ne tâ dir ney
hey hey ah hâ ah hâ ah hâ ah hâ mî rim mî râ
u hu uh hu mî rim mî râ a râ nâ yi men

Şekil 5.33. (devam) Ferahnâk Nakış Kâr analiz notası

5.17. XIX. Yüzyılda Hacı Fâik Bey'e Ait Kârların Biçim Analizi

Kâr formunda elimize ulaşmış 6 ve 8 mısralı olmak üzere üç bestesi bulunan Hacı Fâik Bey, Kâr formunun son ustalarındandır.

“Hacı Fâik Beyin, 1881 yılında Fâik-ül Âsar Dergisi'ni yayınladığı ve 600 eser bestelediği söylene de zamanımıza 170 eseri ulaşan Hacı Fâik Bey (1831-1891), 19. yüzyılın en dikkate değer ve bu dönemin kudretli, başarılı bestekârlarından biridir. Mûsikîmizin dinî, dindışı kısımlarında Âyinden ilâhiye, Kârdan Şarkıya kadar birçok eser bestelemiştir (Özalp, 2000, s. 628).

Hacı Fâik Bey'in, Türk Mûsikîsinin dinî ve din dışı pek çok formunda 600'e yakın eser bestelemiş ancak günümüze 170 civarında bestesi ulaşabilmiştir. Bilhassa düğâh makâmındaki, “Pek sevdim efendim seni gâyetle beğendim” mısrası ile başlayan Kâr ile tanınan Hacı Fâik Bey'in şairliği de vardır. Fâik mahlası ile yazdığı şiirlerini topladığı bir eserine bugüne kadar rastlanmamışsa da bestelediği eserlerden güftesi kendisine ait olanların bir kısmının Fâikü'l-âsâr adıyla neşrettiği (İstanbul 1298) güfte mecmuasında bulunduğu bilinmektedir (TDV, 1996, c. 14, s. 474).

5.17.1. Düğâh Zeyli Müsemmen Kâr

“Pek Sevdim Efendim Seni Gâyetle Beğendim”

Hacı Fâik Bey'in en çok bilinen ve birçok icracı tarafından seslendirilmiş olan Düğâh Kâr ile ilgili olarak Özalp:

Bestelerinden “Pek sevdim efendim seni gayetle beğendim” eserini XIX. yüzyıl sonlarında bestelenmiştir. Eser Düğâh makâmı ve Hafif usûlü ile başlar. Eserde Saba, Hicaz ve Hüseyinî makâmına geçişler mevcuttur, bu makâmlardan tekrar Düğâh'a dönüşleri vardır. Eserin içerisinde Yürük Semaî usûlüne geçilen bölümde, Hacı Fâik Bey'in eseri musikişinaslara hediye ettiğini, dinleyenlerden kendisine, geçmiş musiki üstatlarından dua istediğini ve kendisinin musikiye olan aşkını anlatır. Kendini musikinin derinliklerinde bulduğunu ve musiki ile gönlünde keder kalmadığını anlatmıştır. Eserin ikinci bölümünde ise; bu eseri dostlarına ve musikişinaslara hediye ettiği bilinir. Bu eseri dinlediği zaman kendini hatırlayacaklarını düşünmüş. Her zaman musikiyi güzel okuyan insanların terennüm etmesini istemiştir ve bu şarkı ile ruhunun şad olacağına inanmıştır.” (Öztuna, 1990, c.1 s. 281).

Adı geçen eserde Hacı Fâik Bey'in Kâr formunda iki bestesi olduğu belirtilmiş olsa dahi bestekârın bu formda elimize ulaşmış üç eseri mevcuttur.

Bestesi ve güftesi Hacı Fâik Bey' e ait olan Dügâh Kârın 10 notası tespit edilmiştir.⁴⁶ Dügâh Kâr, Dârülelhânda yer alan notasına bağlı kalınarak form açısından tahlil edilmiş ve yeniden yazılmıştır.

Bu Kâr, 4. mısranın sonunda yer alan terennüme kadar Hafif usûlünde bestelenmiş ve 5. mısradan sekizinci mısrasının sonuna kadar da Yürük Semâî usûlü ile devam etmiştir. 8. mısranın sonundan tekrar 4. mısra sonundaki terennüme dönerek Hafif usûlü ile Kâr sona ermiştir. Dügâh Kâr biçim açısından incelendiğinde 5. mısranın başına kadar Nakış şeklinde bir işleyiş göstermiş ancak daha önceden incelenen Müsemmen Kârlarda da görüldüğü üzere 5. mısradan itibaren son dört mısra art arda bestelenmiştir. Ayrıca 6. 7. ve 8. mısralar art arda ikişer kez farklı ezgilerle tekrar etmiştir. Bu yapı daha önce karşılaştığımız bir biçim değildir. Kârın 3. ve 4. mısraları birinci meyân kısmını oluşturmaktadır. 7. ve 8. mısralarda bu bölümün ardından yer alan ikinci meyân kısmıdır. Bu nedenle Dügâh Kârın 8 mısralı ve zeylli bir Kâr olduğunu söylenebilir.

Güfte:

Pek sevdim efendim seni gâyetle beğendim

Gel gayre kıyâs etme beni cânım efendim

Bin cân ile âşık olalı sen gibi mâha

Gönlümde keder kalmadı ey zülfü kemendim

Etdim bu Dügâh Kârı ahibbâya hediyeye

Kim dinler ise Fâiki yâd eylemelidir

Erbâb-ı terennüm okuyup dâ'imü'l-evkât

Rûh-i selefi aşk ile şâd eylemelidir

Veze:

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

⁴⁶ Notalar, başta Darülelhân Külliyyatı 141 nolu fasikül olmak üzere Cüneyd Kosal ve Suphi Ezgi tarafından notaya alınmıştır.

Kârın Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B + 2.C

Ten nâ dir nâ dir dir tendet de re dil lâ dir dir ten (T.1.A.a)

Ten nâ dir nâ dir ten nen nâ beli yârimen (T.1.A.b)

Pek sevdim efendim seni gâyetle beğendim 1.B

Gel gayre kıyâs etme beni cânım efendim 2.C

T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b)

Yâr yâr yâr beli yârimen (T.2.Ç.a)

Dost dost dost beli mîrimen (T.2.Ç.b)

3.D + 4.E + T.3.Ç (T.3.Ç.a + T.3.Ç.b + T.3.Ç.c + T.3.Ç.ç)

Bin cân ile âşık olalı sen gibi mâha 3.D

Gönlümde keder kalmadı ey zülfü kemendim 4.E

Ah ah ah beli yârimen (T.3.Ç.a)

hey hey hey beli mîrimen (T.3.Ç.b)

Ten dir ten dir dir ten nâ de re dil li dir dir ten (T.3.Ç.c)

Ten dir ten dir dir ten det de re dil lâ dir dir ten (T.3.Ç.ç)

5.F + 6.G + 7.Ğ + 8.H

Etdim bu Dügâh Kârı ahibbâya hediye 5.F

Kim dinler ise Fâiki yâd eylemelidir 6.G

Erbâb-ı terennüm okuyup dâ'imü'l-evkât 7.Ğ

Rûh-i selefî aşk ile şâd eylemelidir 8.H

T.2.Ç (*T.2.Ça + T.2.Ç.b*)

Yâr yâr yâr beli yârimen (**T.2.Ç.a**)

Dost dost dost beli mîrimen (**T.2.Ç.b**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A** (*T.1.A.a + T.1.A.b*) + **1.B** + **2.C**
T.1.A (Birinci îkâî terennüm + birinci mısra + ikinci mısra)

Hâne-i Sâni { **T.2.Ç** (*T.2.Ça + T.2.Ç.b*)
T.2.Ç (İkinci lâfzi terennüm)

Meyânhâne { **3.D** + **4.E** + **T.3.Ç** (*T.3.Ç.a + T.3.Ç.b + T.3.Ç.c + T.3.Ç.ç*)
3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + üçüncü lafzî ve îkâî terennüm)

Zeylhâne { **5.F** + **6.G** + **7.Ğ** + **8.H**
5.F (Beşinci mısra + altıncı mısra + yedinci mısra + sekizinci mısra)

Hâne-i Sâni { **T.2.Ç** (*T.2.Ça + T.2.Ç.b*)
T.2.Ç (İkinci lafzî terennüm)

Çizelge 5.40. Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + \underline{T.3.C} + 5.F + 6.G + 7.Ğ + 8.H + \underline{T.2.C}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. ve 2. msra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A (a,b)</i>	1.B	2.C				Serhâne
3. ve 4. msra	<i>T.2.Ç</i>	<i>T.2.Ç (a,b)</i>	3.D	4.E				Meyânhâne
5. 6. 7. ve 8. msra	<u><i>T.3.C</i></u>	<i>T.3.Ç (a,b,c,ç)</i>	5.F	6.G	7.Ğ	8.H	<u><i>T.2.C (a,b)</i></u>	Zeylhâne Mülâzime

DÜĞÂH ZEYLLİ MÜSEMMEŦ KÂR
Pek Sevdim Efendim Seni Gâyetle Beğendim

♩ = 44
Usûlü: Hâfif

Beste ve Güfte: Hacı Fâik Bey

T.1.A

T.1.A.a

Ten nâ dir nâ dir dir ten

det de re dil lâ dir dir ten

T.1.A.b

Ten nâ dir nâ dir ten nen

nâ be li yâ ri men

1.B

Pek sev dim e fen dim se ni gâ

Şekil 5.32. Dügâh Zeylli MüsemmeŦ Kâr analiz notası

21
yet le be ğen dim

25
2.C Gel gay re ki yas et me be ni

29
câ nim e fen dim

33
T.2.Ç.a
T.2.Ç yâr yâr yâr

37
be li yâ ri men

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

41 T.2.Ç.b

Dost dost dost

45

be li mi ri men SON

3.D 49

Bin cân i le â şık o la lı

53

sen gi bi mâ he

4.E 57

Gön lüm de ke der kal ma dı ey

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

61
zül fü ke men dim

68 T.3.Ç.a
T.3.Ç Ah ah ah

72
be li yâ ri men

76 T.3.Ç.b
hey hey hey

80
be li mi ri men

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

84 T.3.Ç.c

Ten _____ dir _____ ten _____ dir _____ dir _____ ten

88

nâ _____ de _____ re _____ dil _____ li _____ dir _____ dir _____ ten

92 T.3.Ç.ç

Ten _____ dir _____ ten _____ dir _____ dir _____ ten

96

det _____ de _____ re _____ dil _____ lâ _____ dir _____ dir _____ ten

100 Yürük Semâi

5.F

Etdim bu dü gâh _____ kâ _____ rı _____ a _____ hib _____ bâ _____ ya _____ he _____ diy _____ ye (saz...) _____ ye (saz...)

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

6.G ¹⁰⁵

Kim dînler i se Fâ i ki yâd ey le me li dir (saz...)

109

Kim dîn ler i se Fâ i ki yâd ey le me li dir (saz...)

7.Ğ ¹¹³

Er bâ bı te ren nüm o ku yup dâ i mül ev kât (saz...)

117

Er bâ bı te ren nüm o ku yup dâ i mül ev kât (saz..)

8.H ¹²¹

Rû hi se le fi aş ki le şâd ey le me li dir

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeyli Müsemmen Kâr analiz notası

125

Rû hi se le fi aş ki le şâd ey le me li dir (SAZ...)

Güfte:

Pek sevdim efendim seni gâyetle beğendim
 Gel gayre kıyâs etme beni cânım efendim
 Bin cân ile âşık olalı sen gibi mâha
 Gönlümde keder kalmadı ey zülfü kemendim
 Etdim bu Dügâh Kârı ahıbbâya hediye
 Kim dinler ise Fâiki yâd eylemelidir
 Erbâb-ı terennüm okuyup dâ'imü'l-evkât
 Rûh-i selefî aşk ile şâd eylemelidir

Vezin: Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Terennüm:

Ten nâ dir nâ dir dir ten det de re dil lâ dir dir ten
 Ten nâ dir nâ dir ten nen nâ beli yârîmen
 Yâr yâr yâr beli yârîmen
 Dost dost dost beli mîrimen
 Ah ah ah beli yârîmen hey hey hey beli mirîmen
 Ten dir ten dir dir ten nâ de re dil li dir dir ten
 Ten dir ten dir dir ten det de re dil lâ dir dir ten
 Yâr yâr yâr beli yârîmen
 Dost dost dost beli mîrimen

Şekil 5.34. (devam) Dügâh Zeylli Müsemmen Kâr analiz notası

5.17.2 Nihâvend Müseddes Nakış Kâr

“Ey Çarh-ı Sitemger Dil-i Nâlâna Dokunma”

Bestesi Hacı Fâik Bey’e, güftesi Âşık Ömer’e ait olan Nihâvend makâmındaki bu Kârın altı farklı notası tespit edilmiştir.⁴⁷ Nihâvend Kâr, 32/4’lük Haffif usûlünde yazılmış ve eser, Dârülelhan notasına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Eldeki notaların hiçbirinde belirtilmemesine rağmen, 3 beyitlik bu güftenin 4 mısrası Âşık Ömer’e aittir. “Ey tîğ-i elem yâreledin cismimi bâri, Cânânıma nezreylediğim câne dokunma” sözlerinin yer aldığı ortadaki beyit Âşık Ömer Divanında yer almamaktadır (Karasoy, Y. Yavuz, O. 2015, s. 837-838). Divanda yer alan bu 4 mısra aynı zamanda Hacı Fâik Bey’le dönem bestekârı olan Medenî Aziz Efendi tarafından Hicaz makâmında ve şarkı formunda başka bir bestede daha karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸

Hacı Fâik Bey’in Nihâvend makâmındaki bu Kârı, Merâgî’nin Mâhur makâmındaki Kârı ile biçim şemaları açısından büyük benzerlik göstermektedir. Mâhur Kârın biçim şemasında 2. terennümün ardından 2. ve 6. mısraların ezgileri birer kez daha tekrarlanmış ve Mâhur Kâr 6. mısra ile son bulmuştur. Ancak Nihâvend Kâr 6. mısranın ardından ikinci terennüm ile son bulmaktadır. Ayrıca Nihâvend Kârın Meyânhânesinde yer alan 3. terennüm kısmı oldukça uzun bir işleyiş göstermekle birlikte hem makâm hem de farklı usûl geçişleri ile oldukça dinamik bir yapıya sahiptir.

Güfte:

Ey çarh-ı sitemger dil-i nâlâna dokunma

Hicr âlemdir ettiğim efgâna dokunma

Ey tîğ-i elem yâreledin cismimi bâri

Cânânıma nezreylediğim câne dokunma

⁴⁷ Eser, Darülelhân Külliyyatı 237 nolu fasiküle bağlı olarak notaya alınmıştır. Bununla beraber bir notası Osmanlıca olup bir diğerinin kimler tarafından notaya alındığı belli değildir.

⁴⁸ Şarkı formundaki bu eser, TRT Repertuar no: 1478’de kayıtlıdır.

Ey bâde eğer yârim içerse seni bensiz

Ver neş'e fakat nergis-i mestâna dokunma

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + **1.B** + **2.C** + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b)

Ta na dir na dir dir ten na de re dil li ten (T.1.A.a)

ten ten ten ten dir na de re dil li ten (T.1.A.b)

Ey çerh-ı sitemger dil-i nâlâna dokunma **1.B**

Hicr âlemdir etdiğim efgâna dokunma **2.C**

Yâr yâr yâr ah beli yârimen (T.2.Ç.a)

dost dost dost ah belimîrimen (T.2.Ç.b)

3.D + **4.E** + **T.3.F** (T.3.F.a + T.3.Ç.b' + T.3.F.b + T.3.F.c + T.3.F.ç + T.3.F.d +
T.3.F.e + T.3.F.f + T.3.F.g + T.3.F.ğ + T.3.F.h + T.3.F.i)

Ey tîğ-i elem yâreledin cismimi bâri **3.D**

Cânânıma nezreylediğim câne dokunma **4.E**

of of of ah beli şahımen (T.3.F.a)

hey hey hey ah dili dillimen ah (T.3.Ç.b)

ta dir te ni ten ni te ni ta na de re dil li ten (T.3.F.c)

ten ten ten nen di ri na de re dil li ten (T.3.F.ç)

ten nen ni ten nen ni ten nen ni te ne nen na de re dil li ney vay (T.3.F.d)

yâr yâr na de re dil li ney vay

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay (T.3.F.e)

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay

yâr yâr na de re dil li ney vay (T.3.F.f)

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay yâr yâr na de re dil li ney
vay (**T.3.F.g**)

5.B + 6.C + T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*)

Ey bâde eğer yârim içerse seni bensiz **5.B**

Ver neş'e fakat nergis-i mestâne dokunma **6.C**

Yâr yâr yâr ah beli yârimen (**T.2.Ç.a**)

dost dost dost ah belimîrimen (**T.2.Ç.b**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A** (*T.1.A.a + T.1.A.b*) + **1.B + 2.C**
T.1.A (Birinci îkâf terennüm + birinci mısra + ikinci mısra.)
T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*)
T.2.Ç (İkinci lafzi terennüm)

Meyânhâne { **3.D + 4.E + T.3.F** (*T.3.F.a + T.3.F.b + T.3.F.c + T.3.F.ç + T.3.F.d + T.3.F.e*
+ *T.3.F.f + T.3.F.g*)
3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + üçüncü lafzî ve îkâf terennüm)

Serhâne { **5.B + 6.C**
5.B (Beşinci mısra + altıncı mısra.)
T.2.Ç (*T.2.Ç.a + T.2.Ç.b*)
T.2.Ç (İkinci lâfzi terennüm)

Çizelge 5.41. Nihâvend Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B} + \underline{6.C} + \underline{T.2.C}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne	
1. ve 2. mısra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (<i>a,b</i>)	1.B	2.C	<i>T.2.Ç</i> (<i>a,b</i>)	Serhâne Hâne-i Sâî
3. ve 4. mısra	3.D		4.E	<i>T.3.F</i> (<i>a,b,c,ç,d,</i> <i>e,f,g,ğ,h,i</i>)	Meyânhâne	
5. ve 6. mısra	<u>5.B</u>		<u>6.C</u>	<u><i>T.2.C</i></u> (<i>a,b</i>)	Serhâne Hâne-i Sâî Mülâzime	

NİHÂVEND MÜSEDDES NAKİŞ KÂR
Ey Çarh-ı Sitemger Dil-i Nâlâna Dokunma

♩ = 52
Usûlü: Hâfif

Beste: Hacı Fâik Bey
Güfte : Âşık Ömer

T.1.A

T.1.A.a

Ta na dir na dir dir ten na

de re dil li ten

T.1.A.b

ten ten ten ten dir

na de re dil li ten (saz...)

1.B
5.B

Ey çar hı si tem ger di li nâ
Ey bâ de e ger yâ rim i çer

Şekil 5.35. Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21

lâ nâ do kun ma
se se ni ben siz

25
2.C
6.C

hic râ le mi dir et di ği m e f
Ver neş e fa kat ner gis i mes (i)

29

gâ na do kun ma (saz)
tâ ne do kun ma (saz)

33
T.2.Ç.a

yâr yâr yâr

37

ah be li yâ ri men (saz...)

Şekil 5.35. (devam) Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

41 **T.2.Ç.b**

dost dost dost

45

ah be li mi ri men (saz.....) **SON**

49 **3.D**

Ey ti gi e lem yâ re le din

53

cis mi mi bâ ri

57 **4.E**

câ nâ m ma nez rey le di ğim

Şekil 5.35. (devam) Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

61

câ ne do kun ma

65 **T.3.F.a**

T.3.F *of of of*

69

ah be li şa hi men

73 **T.3.Ç.b'**

hey hey hey

77

ah di li dil li men ah

Şekil 5.35. (devam) Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

81 **T.3.F.b**

ta___ dir te ni___ ten ni te___ ni___ ta___ na

85

de re___ dil li___ ten

89 **T.3.F.c**

ten___ ten___ ten___ nen___ di ri

93

na de___ re___ dil___ li___ ten

Yürük Şemâi **T.3.F.ç**

Ten nen ni ten nen ni ten nen ni te ne nen na de re dil li ney___ vay___ vay

Şekil 5.35. (devam) Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

102 **T.3.F.d**

Yâr yâr na de re dil li ney vay

106

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay

110 **T.3.F.e**

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay

114

Yâr yâr nâ de de dil li ney vâÿ

118 **T.3.F.f**

ter dil li ter dil li ter dil li te ne nen na de re dil li ney vay

Şeil 5.35. (devam) Nihâvend Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.17.3. Zâvil Müseddes Nakış Kâr

“İyd Erişsin Bâ’is-i Şevk-ı Cedîd Olsun da Gör”

Bestesi Hacı Fâik Bey’e güftesi ise Nedim’e ait olan Zâvil makâmındaki bu Kârın 4 notası tespit edilmiştir⁴⁹ Zâvil Nakış Kâr, Dârülelhan Külliyyatı 136 numaralı fasikülde yer alan yazımına bağlı kalınarak yeniden notaya alınmış ve form açısından tahlil edilmiştir.

Öztuna (1969); Türk Bestecileri Ansiklopedisi’nde Hacı Fâik Bey’e ait olan din dışı eserlerden bahsederken, günümüze bestekârın iki Kârının ulaştığını belirtmiştir. Dügâh ve Nihâvend Kârların isimleri bu kaynakta yer alırken, Zâvil Kâr, Hacı Fâik Bey’in Kârları arasında zikredilmemiştir (s. 69).

Devr-i Hindî usûlünde bestelenmiş olan Zâvil Kâr biçim açısından incelendiğinde, Nakış şeklinde bir işleyiş gösterdiği dikkati çekmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda bu Kâr, biçim şeması yönünden 6 mısralı olarak incelenmiştir. Ancak 6. mısra, 2. mısranın hem güftesi hemde ezgisi ile aynı olduğundan yanılıya neden olmaktadır.

Kârda, Nedim’in 5 beyitli şarkı formundaki şiirinin (Mazıoğlu, 1988, s. 182). Bir, iki ve beşinci beytlerinin kullanıldığı, 2. ve 6. mısralardaki sözlerinin aynı olduğu tespit edilmiştir.

Daha önce yapılan çalışmalarda Kârın, 3. ve 4. mısraları meyânâne bölümü olarak gösterilmiş ancak araya aldığı 3. terennümün gözden kaçırıldığı, 5. mısranın 2. meyân olması gerektiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu biçim şeması ile Zâvil Kâr, 6 mısralı ve zeyli bir Nakış kullanımındadır.

---

⁴⁹ Darülelhân Külliyyatı 136 nolu fasikül ile biri Osmanlı Türkçesi olmak üzere kime ait olduğu tespit edilemeyen iki notası daha mevcuttur.

Güfte:

Iyd erişsin bâ'is-i şevk-ı cedîd olsun da gör

Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da gör

Anda seyrit kim ne fırsatlar girer cânân ele

Gör ne dil-cûler ne mehrûler ne âhûler gele

Serv-i nâzım gel Nedîm-i zâr gezdiresin seni

Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da gör (Mazıoğlu, 1988, s.182).

Vezni:

Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilün

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B** + **2.C** + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.A.c)

Tâ diri ten düm derellâ diri diri dir ten (T.1.A.a)

Ten ten düm derellâ diri ten (T.1.A.b)

Ten ten ten ne nen nâ diri ten (T.1.A.c)

Iyd erişsin bâ'is-i şevk-ı cedîd olsun da gör **1.B**

Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da gör **2.C**

Yâr yâr yâri heyi mahbûbimen (T.2.Ç.a)

Ter dilli ter dilli teri dilli ten te nen (T.2.Ç.b)

Ten ne nen nâ dir ten düm derel lâ diri ten (T.2.Ç.c)

Ten ten ten ne nen nâ diri ten (T.1.A.c)

3.D + **4.E** + **T.3.F**

Anda seyrit kim ne fırsatlar girer cânân ele **3.D**

Gör ne dil-cûler ne mehrûler ne âhûler gele **4.E**

Yâr yâr yâri heyi mahbûbimen (T.3.F)

5.G + 6.C' + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.A.c)

Serv-i nâzım gel Nedîm-i zâr gezdirdin seni **5.G**

Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da **6.C'**

Yâr yâr yâri heyi mahbûbimen (T.2.Ç.a)

Ter dilli ter dilli teri dilli ten tenen (T.2.Ç.b)

Ten ne nen nâdir ten düm derel lâ diri ten (T.2.Ç.c)

Ten ten ten ne nen nâ diri ten (T.1.A.c)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A** (T.1.A.a + T.1.A.b + T.1.A.c) + **1.B**
T.1.A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra)

Hâne-i Sâni { **2.C + T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.A.c)
2.C (İkinci mısra + ikinci ikâî ve lafzî terennüm)

Meyânhâne { **3.D + 4.E + T.3.F + 5.G**
3.D (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + dördüncü lafzî terennüm)

Zeylhâne
Hâne-i Sâni { **5.G + 6.C' + T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b + T.2.Ç.c + T.2.A.c)
5.G (Beşinci mısra + altıncı mısra + ikinci ikâî ve lafzî terennüm)

Çizelge 5.42. Zâvil Zeyli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + 5.G + \underline{6.C'} + \underline{T.2.C}$$

BİÇİM ANALİZİ					Hâne	
1. ve 2. msra	<i>T.1.A</i>	<i>T.1.A</i> (<i>a,b,c</i>)	1.B	2.C	<i>T.2.Ç</i> (<i>a,b,c,A,c</i>)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. msra	3.D		4.E	<i>T.3.F</i>	Meyânhâne	
5. ve 6. msra	5.G		<u>6.C'</u>	<u><i>T.2.C</i></u> (<i>a,b,c,A,c</i>)	Zeylhâne Hâne-i Sâni Mülâzime	

ZÂVİL ZEYLLİ MÜSEDDES NAKIŞ KÂR

Iyd Erişsin Bâis-i Şevk-ı Cedîd Olsun da Gör

♩ = 132

Usûlü: Devr-i Hindî

Beste: Hacı Fâik Bey

Güfte: Nedîm

T.1.A

T.1.A.a

Tâ di ri ten düm de rel lâ di ri di ri dir ten

T.1.A.b

ten ten düm de rel lâ di ri ten

T.1.A.c

ten ten ten ne nen nâ di ri ten

1.B

Iyd e riş sin bâ i si şev kı ce did ol sun da gör

2.C

Sey ri sad a bâ dı sen bir ker re iyd ol sun da gör

Şekil 5.33. Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21 **T.2.Ç.a**
 T.2.Ç. yâr yâr yâ ri he yi mah bû bi men

25 **T.2.Ç.b**
 T.2.Ç. ter dil li ter dil li te ri dil li ten te nen

29 **T.2.Ç.c**
 T.2.Ç. ten ne nen nâ dir ten diim de rel lâ di ri ten

33 **T.1.A.c**
 T.1.A. ten ten ten ne nen nâ di ri ten

37 **3.D**
 3.D. An da sey rit kim ne fir sat lar gi rer câ nân e le

Şekil 5.36. (devam) Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

4.E ⁴¹
 Gör ne dil cû ler ne meh rû ler ne â hû ler ge le

T.3.F ⁴⁵
 Yâr yâr yâ ri hey mah bû bi men

5.G ⁴⁹
 Ser vi nâ zim gel Ne dî mi zâr gez dir sin se ni

6.C' ⁵³
 Sey ri sad a bâ di sen bir ker re tyd ol sun da gör

T.2.Ç.a ⁵⁷
 Yâr yâr yâ ri he yi mah bû bi men

Şekil 5.36. (devam) Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

61 T.2.Ç.b

ter dil__ li ter__ dil__ li te__ ri dil__ li ten__ te__ nen

65 T.2.Ç.c

ten ne nen__ nâ__ dir__ ten__ düm de rel__ lâ di__ ri__ ten

69 T.1.A.c

ten__ ten__ ten ne nen__ nâ di__ ri__ ten SON

Güfte:

Iyd erişsin bâ'is-i şevk-ı cedîd olsun da gör
 Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da gör
 Anda seyrit kim ne fırsatlar girer cânân ele
 Gör ne dil-cûler ne mehrûler ne âhûler gele
 Serv-i nâzım gel Nedîm-i zâr gezdiresin seni
 Seyr-i Sa'd-abâd'ı sen bir kerre ıyd olsun da gör

Vezeni:Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fâ'ilün

Terennüm:

Tâ diri ten düm derellâ diri diri dir ten
 Ten ten düm derellâ diri ten
 Ten ten ten ne nen nâ diri ten
 Yâr yâr yâri heyi mahbûbimen
 Ter dilli ter dilli teri dilli ten tenen
 Ten ne nen nâdir ten düm derel lâ diri ten
 Yâr yâr yâri heyi mahbûbimen
 Servi nâzım gel nedîmi zârı gezdiresin seni

Şekil 5.36. (devam) Zâvil Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

5.18. XIX. Yüzyılda Zekâî Dede Efendi'ye Ait Kârların Biçim Analizi

Klâsik dönemin son büyük bestekârı olarak anılan Zekâî Dede XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendisinin okuduğu veya öğrencilerine öğrettiği şekilde notaya alınarak unutulmaktan kurtarılan birçok sözlü eserin Türk mûsikîsi repertuvarına aktarılması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Bestelediği eserlerle Türk mûsikîsi bestekârları arasında önemli bir yeri olan Zekâî Dede, yetiştirdiği talebeler vasıtasıyla zengin bir repertuvarın günümüze ulaşmasında köprü vazifesi görmüştür. Repertuvarında bulunan eserleri doğrudan İsmâîl Dede Efendi ve Dellâlzâde İsmâîl Efendi'den meşketmiş, bu geleneğin gelecek nesillere aktarılmasında son kaynak olmuştur. Eserlerinde klasik üslûbun ifade özelliklerinin kuvvetle hissedildiği Zekâî Dede, Hamâmîzâde İsmâîl Dede Efendi'den sonra XIX. yüzyılın en büyük bestekârı kabul edilir. Kendisi gibi İsmâîl Dede Efendi'nin talebesi olan Hacı Ârif Bey'den tamamen farklı bir üslûp benimseyen Zekâî Dede'nin, hocası İsmâîl Dede Efendi'den bile daha klasik anlayışa bağlı bir bestekârlık gösterdiğinden bahsedilmektedir. Onun klasik formdaki eserlerinden önemli bir bölümü (117 Kâr, Beste, Semâî ve Şarkı) Ahmet Irsoy ve M. Suphi Ezgi tarafından notaya alınarak neşredilmiştir (TDV, 2013, c.44, s. 195-196).

Zekâî Dede'nin bazı kaynaklarda 3 Kâr bestelemiş olduğu belirtilmiş olsa dâhi (Agayev, 1998, s. 39-40) elimize ulaşan 2 Kâr bulunmaktadır. Bu Kârlar Nakış biçiminde bestelenmiş olup biri güfte bir diğeri ise terennüm ile başlamaktadır. Her iki Kârının biçimleri, incelemiş olduğumuz 6 mısralı Kârlar ile benzer yapıda bir işleyiş göstermektedir.

5.18.1. Müsteâr Müseddes Kâr-ı Geysû

“Gönül Der Bend-i Geysû-yi Mu'anber Olmak İstermiş”

Bestesi Zekâî Dede' ye güftesi ise Veled Çelebi İzbudak (Sultan Çelebi)'ye ait olan Müsteâr makâmındaki bu Kârın iki farklı notası tespit edilmiştir.⁵⁰

32/4'lük ve 16/2'lik Muhammes usûlünde yazılmış iki farklı nota karşılaştırılmış ve 16/2'lik Darülelhân notasına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır.

Müsteâr makâmındaki Kâr-ı Geysû biçim yönünden incelendiğinde 1. ve 2. mısranın art arda farklı ezgilerle Nakış formu gibi bestelendiği görülmektedir. Bu kısmın ardından 3. ve 4. mısralarda aynı ezgi cümleleri ve aynı terennüm ile birinci hânenin biçim yapısı tekrar etmektedir. Abdülkâdir Merâgî'nin Rast Kâr-ı Şevknâme'sinde olduğu gibi bu Kâr da Nakış formu gibi başlamış ve yine 5. mısra ile 6 mısra arasına bir terennüm alarak benzer bir işleyiş göstermiştir. Aradaki beş asırlık zamana rağmen bu Kârların işleyişlerindeki benzerlik dikkat çekicidir.

Her hânesinde mülâzime bölümünü barındıran Müsteâr Müseddes Kâr-ı Geysu, 5. mısrada meyân bölümünü işlemiştir. Bu yapısı ile Kâr oldukça sistemli bir işleyişe sahiptir.

Güfte:

Gönül der bend-i geysû-yi mu'anber olmak istermiş

Sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyne mazhar olmak istermiş

Ne mümkün zen-menişler reh rev-i hâmûn-ı aşk olmak

Bu yolda her belâya ser virüb er olmak istermiş

Hudâ'dan her kişi bir âtifet bir menzilet ister

Veled de çâker-i Âlî peyâamber olmak istermiş

---

⁵⁰ Dârülelhân notası külliyatta no:19' da kayıtlıdır. Diğerinin kimin tarafından yazıldığı belli değildir.

Güfte ve Terennüm Dağılımı

1.A (1.A.a + 1.A.b + 1.A.a' + 1.A.c) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b + 2.A.a' + 2.A.b) + **T.1.C**
(T.1.C.a + T.1.C.b)

Gönül der bend-i gey (**1.A.a**)

geysû-yi mu' (**1.A.b**)

mu'anber ol (**1.A.a'**)

mak istermiş (**1.A.c**)

Sevâdü'l-vech-i fi'd (**2.B.a**)

dâreyne maz (**2.A.b**)

mazhar ol (**2.A.a'**)

mak istermiş (**2.A.b**)

Ten te ne dim dim dim ten til lil len te ne dir te ne dir ten (T.1.C.a)

Til lil lil lil len di ri di ri ten dil li ten (T.1.C.b)

2.B (2.B.a + 2.A.b + 2.A.a' + 2.A.b) + **T.2.Ç** (T.2.A.a' + T.2.Ç.a) + **2.B** (2.B.a +
2.A.b + 2.A.a' + 2.A.b)

Sevâdü'l-vech-i fi'd (**2.B.a**)

dâreyne maz (**2.A.b**)

mazhar ol (**2.A.a'**)

mak istermiş (**2.A.b**)

Ah ha ah ha ah ha ah ha hey (T.2.A.a')

Ah ha ah ha hey hey hey zîbâyımen (T.2.Ç.a)

Sevâdü'l-vech-i fi'd (**2.B.a**)

dâreyne maz (**2.A.b**)

mazhar ol (**2.A.a'**)

mak istermiş (**2.A.b**)

3.A (3.A.a + 3.A.b + 3.A.a' + 3.A.c) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b) + **T.1.C**
(*T.1.C.a + T.1.C.b*)

Ne mümkün zen-meniş (**3.A.a**)

nişler reh re (**3.A.b**)

rev-i hâmû (**3.A.a'**)

ni aşk olmak (**3.A.c**)

Bu yolda her belâ (**4.B.a**)

ya ser virüb (**4.A.b**)

rüb er ol (**4.A.a'**)

mak istermiş (**4.A.b**)

Ten te ne dim dim dim ten til lil len te ne dir te ne dir ten (T.1.C.a)

Til lil lil lil len di ri di ri ten dil li ten (T.1.C.b)

4.B (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b) + **T.2.Ç** (*T.2.A.a' + T.2.Ç.a*) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b)

Bu yolda her belâ (**4.B.a**)

ya ser virüb (**4.A.b**)

rüb er ol (**4.A.a'**)

mak istermiş (**4.A.b**)

Ah ha ah ha ah ha ah ha hey (T.2.A.a')

Ah ha ah ha hey hey hey zîbâyımen (T.2.Ç.a)

Bu yolda her belâ (**4.B.a**)

ya ser virüb (**4.A.b**)

rüb er ol (**4.A.a'**)

mak istermiş (**4.A.b**)

5.D (5.B.a + 5.D) + **T.3.E** (T.3.E.a + T.3.E.b + T.3.E.c)

Hudâ'dan her kişi (**5.B.a'**)

Şi âtîfet bir men zilet ister **5.D**

Det de re dil ler i ler i di ri ten de re dil li ten (T.3.E.a)

A dil le re ler de re ten ten ni ten ni ten ni ten (T.3.E.b)

Ah düm de rel lâ dil li ten a dil le re ler i di ri ten (T.3.E.c)

B= 6.B (6.B.a + 6.A.b + 6.A.a' + 6.A.b) + **T.1.C** (T.1.C.a + T.1.C.b) + **6.B** (6.B.a + 6.A.b + 6.A.a' + 6.A.b)

Veled de çâker-i (**6.B.a**)

âli peyâm (**6.A.b**)

yâamber ol (**6.A.a'**)

mak istermiş (**6.A.b**)

Ten te ne dim dim dim ten til lil len te ne dir te ne dir ten (T.1.C.a)

Til lil lil lil len di ri di ri ten dil li ten (T.1.C.b)

Veled de çâker-i (**6.B.a**)

âli peyâm (**6.A.b**)

yâamber ol (**6.A.a'**)

mak istermiş (**6.A.b**)

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **1.A** (1.A.a, 1.A.b, 1.A.a', 1.A.c) + **2.B** (2.B.a,2.A.b,2.A.a',2.A.b) + **T.1.C** (T.1.C.a, T.1.C.b)
1.A(Birinci mısra + ikinci mısra + birinci îkâî terennüm)
2.B (2.B.a + 2.A.b + 2.A.a' + 2.A.b) + **T.2.Ç** (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + **2.B** (2.B.a + 2.A.b + 2.A.a' + 2.A.b)
2.B (İkinci mısra + ikinci lafzî ve îkâî terennüm + ikinci mısra)

Serhâne { **3.A** (3.A.a + 3.A.b + 3.A.a' + 3.A.c) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b) + **T.1.C** (**T.1.C.a** + **T.1.C.b**)
3.A (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + birinci ikâî terennüm.)
4.B (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b) + **T.2.Ç** (**T.2.Ç.a** + **T.2.Ç.b**) + **4.B** (4.B.a + 4.A.b + 4.A.a' + 4.A.b)
4.B (Dördüncü mısra + ikinci lafzî ve ikâî terennüm + dördüncü mısra)

Meyânhâne { **5.D** (5.B.a' + 5.D) + **T.3.E** (**T.3.E.a** + **T.3.E.b** + **T.3.E.c**)
5.D (Beşinci mısra + üçüncü ikâî terennüm)

Serhâne { **6.B** (6.B.a + 6.A.b + 6.A.a' + 6.A.b) + **T.1.C** (**T.1.C.a** + **T.1.C.b**) + **6.B** (6.B.a + 6.A.b + 6.A.a' + 6.A.b)
6.B (Altıncı mısra + birinci ikâî terennüm + altıncı mısra)

Çizelge 5.43. Müsteâr Müseddes Kâr biçim tablosu

$$1.A + 2.B + T.1.C + 2.B + T.2.Ç + 2.B + \underline{3.A + 4.B + T.1.C + 4.B + T.2.Ç + 4.B} + 5.D + T.3.E + \underline{6.B + T.1.C + 6.B}$$

BİÇİM ANALİZİ								Hâne
1. ve 2. mısra	1.A	1.A (a,b,a',c)	2.B (a,A.b,a',b)	<u>T.1.C</u> (a,b)	2.B (a,A.b,a',b)	<u>T.2.Ç</u> (A.a',a)	2.B (a,A.b,a',b)	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.A	<u>3.A</u> (a,b,a',c)	<u>4.B</u> (a,A.b,a',b)	<u>T.1.C</u> (a,b)	<u>4.B</u> (a,A.b,a',b)	<u>T.2.C</u> (A.a',a)	<u>4.B</u> (a,A.b,a',b)	Serhâne Hâne-i Sâni Mülâzime
5. ve 6. mısra	5.D	5.D (5.B.a,D)	T.3.E(a,b,c)	<u>6.B</u> (a,A.b,a',b)		<u>T.1.C</u> (a,b)	<u>6.B</u> (a,A.b,a',b)	Meyânhâne Hâne-i Sâni Mülâzime

MÜSTEÂR MÜSEDDES KÂR-I GEYSÛ

Gönül Der Bend-i Geysû-yi Mu'anber Olmak İstermiş

♩=44

Usûlü: Muhâmmes

Beste: Zekâi Dede Efendi

Güfte: Veled İzbudak ÇELEBİ

1.A.a
3.A.a

Gö__ nül__ der__ ben__ di__ gey
Ne__ müm__ kün__ zen__ me__ niş

1.A.b
3.A.b

5
gey__ sü__ yi__ mu__ SAZ
niş__ ler__ i__ reh__ i__ re

1.A.a'
3.A.a'

9
mu__ an__ ber__ ol
re__ vi__ hâ__ mü

1.A.c
3.A.c

13
mak__ is__ ter__ miş__ SAZ
m__ aşk__ ol__ mak

Şekil 5.37. Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

2.B.a
4.B.a

2.B
4.B

17

Se vâ dil vec hi fid
Bu yol da her be lâ

2.A.b
4.A.b

21

dâ rey ne maz SAZ
ya ser vi rüb

2.A.a'
4.A.a'

25

maz har ol ol
rüb er ol ol

2.A.b
4.A.b

29

mak is ter miş
mak is ter miş

T.1.C.a

33

Ten te ne dim dim dim

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

37
 ten til lil len te ne dir te ne dir ten

41
T.1.C.b
 Til lil lil lil len SAZ...

45
 di ri di ri ten dil li ten

49
2.B
4.B
2.B.a
4.B.a
 Se vâ dül vec hi fid
 Bu yol da her be lâ

53
2.A.b
4.A.b
 dâ rey ne maz SAZ
 ya ser vi rüb

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

2.A.a'
4.A.a'

57

maz har ol ol
rüb er ol ol

2.A.b
4.A.b

61

mak is ter miş
mak is ter miş

T.2.Ç

65

T.2.A.a'

Ah ha ah ha ah ha ah ha hey

T.2.Ç.a

69

ah ha ah ha hey hey hey

73

hey zî bâ yı men

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

2.B
4.B

77

2.B.a
4.B.a

Se_____ vâ_____ düil_____ vec_____ hi_____ fid
Bu_____ yol_____ da_____ her_____ be_____ lâ_____

2.A.b
4.A.b

81

dâ_____ rey_____ ne_____ maz SAZ
ya_____ ser_____ vi_____ rûb_____

2.A.a'
4.A.a'

85

maz_____ har_____ ol_____ ol
rûb_____ er_____ ol_____ ol

2.A.b
4.A.b

89

mak_____ is_____ ter_____ miş D.C
mak_____ is_____ ter_____ miş

5.D

93

5.B.a'

Hu_____ dâ_____ dan_____ her_____ ki_____ şî

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

97 **5.D.a**

şi _____ şi _____ â _____ SAZ...

101

â _____ tı _____ fet _____ i bir _____ bir _____ men

105 **5.D.b**

ze _____ let _____ is _____ ter SAZ...

T.3.E 109 **T.3.E.a**

Det de re dil ler i ler _____ i di ri ten _____

113

SAZ..... de re dil li _____ ten

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

117 **T.3.E.b**

a dil le re____ ler____ de re ten____

121

ten ni____ ten ni____ ten ni____ ten ah

125 **T.3.E.c**

düm de rel____ lâ dil li____ ten

129

a dil le____ re____ ler i di ri ten SAZ...

133 **6.B.a**

6.B Ve____ led de____ çâ ke ri

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

137 **6.A.b**

Á li pe yám SAZ...

141 **6.A.a'**

yám ber ol ol

145 **6.A.b**

mak is ter miş SAZ...

149 **T.1.C.a**

Ten te ne dim dim dim

153

ten til lil len te ne dir te ne dir ten

157 **T.1.C.b**

Til lil lil lil len SAZ...

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

161
di ri di ri ten dil li ten

165 **6.B.a**
Ve led de çâ ke ri

169 **6.A.b**
Á li pe yâm SAZ...

173 **6.A.a'**
yâm ber ol ol

177 **6.A.b**
mak is ter miş **SON**

Güfte:

Gönül der bend-i geysü-yi mu'anber olmak istermiş
 Sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyne mazhar olmak istermiş
 Ne mümkün zen-menişler reh rev-i hâmûn-ı aşk olmak
 Bu yolda her belâya ser virüb er olmak istermiş
 Hudâ'dan her kişi bir âtîfet bir menzilet ister
 Veled de çâker-i Âlî peyâmbere olmak istermiş

Terennüm:

Ten te ne dîm dîm dîm ten til lîl len te ne dir te ne dir ten
 Til lîl lîl lîl len di ri di ri ten dil li ten
 Ah ha ah ha ah ha ah ha hey ah ha ah ha hey hey hey zî bâ yı men
 Det de re dîl ler i ler i di ri ten
 De re dil li ten a dil le re ler de re ten ten ni ten ni ten ni ten
 Ah dîm de rel lâ dîl li ten a dil le re ler i di ri ten

Şekil 5.37. (devam) Müsteâr Müseddes Kâr analiz notası

5.18.2. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr-ı Şevkîlebet

“Dil şevk-i lebet müdâm dâred”

Bestesi Zekâî Dede’ye, güftesi Hâfız-ı Şîrâzi’ye ait olan Sûznâk makâmındaki bu Kârın üç farklı notası tespit edilmiştir.⁵¹

Kâr-ı Şevk-i lebet, 32/4’lük Hafîf usûlünde yazılmış ve notalar arasında küçük farklılıklar olduğu görülmüştür. Eser, Zekâî Dede Efendi Külliyyatına bağlı kalınarak yeniden yazılmıştır. 6 mısralı Zeylli ve Nakış biçiminde bestelenen Şevk-i lebet, Merâgî’nin Mâhur Kârında olduğu gibi Terennüm ile başlamaktadır. Biçim şemaları itibarıyla çok benzeyen bu 2 Kâr karşılaştırıldığında, Mahûr Kârda 2.C ve 6.C kısımları tek terennüm olarak 2 kez tekrar etmiştir. Zekâî Dede’nin Kârında ise 2.C ve 6.C aynı ezgi cümleleri ile 3 kez tekrar ederek bu kısımların ardından ikinci ve farklı bir terennüm daha eklendiği görülmüştür.

Güfte:

Dil şevk-i lebet müdâm dâred

Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred

Sevdâ-yı zülf-i yâr dâ’im

Der-dâm-ı belâ makâm dâred

Hâfız çi demî hoşest meclis

K’esbâb-ı tarab tamâm dâred

---

⁵¹Notalardan, Ahmet Hatipoğlu yazımı dışındakilerin biri Osmanlı Türkçesi olup, bu notaların kime ait olduğu belli değildir.

Vezin:

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

(Hâfiz Divanı'nda bu güfteye rastlanmamıştır)

Güfte ve Terennüm Dağılımları

T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B

Ten ten tâ dir ten te ne ni tâ dir ten te ne ni tâ til lil lil ler te ne tâ dir ten (T.1.A.a)

dir dir ten til lil ler tâ dir te ne ni tâ dir dir ten te ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten (T.1.A.b)

Dil şevk-i lebet müdâm dâred hey hey hey rânâyımen **1.B**

2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C + T.3.D + 2.C

Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred hey hey hey rânâyımen **2.C**

Ten ten ten dir dir dir ten til lil lil lil len (T.2.Ç.a)

tâ nâ tâ nâ dir dir dir dir ten tâ nâ tâ nâ dir dir dir til lil len (T.2.Ç.b)

Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred hey hey hey rânâyımen **2.C**

Hey cânım Hey ömrüm Hey mîrim makbûlimen (T.3.D)

Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred hey hey hey rânâyımen **2.C**

3.E + 4.F + T.4.G (T.4.G.a + T.4.G.b) + 5.H

Sevdâ-yı zülf-i yâr dâ'im hey hey hey rânâyımen **3.E**

Der-dâm-ı belâ makâm dâred hey hey hey rânâyımen **4.F**

Ten dir ten dir ten dir dir ten til lil til lil til lil lil len (T.4.G.a)

Ter dil lâ nâ dir dir ten a dil lâ nâ dir dir ten te ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten
(**T.4.G.b**)

Hâfız çî demî hoşest meclis hey hey hey rânâyîmen **5.H**

6.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 6.C + T.3.D + 6.C

K'esbâb-1 tarab tamâm dâred hey hey hey rânâyîmen **6.C**

Ten ten ten dir dir dir ten til lil lil lil len (**T.2.Ç.a**)

tâ nâ tâ nâ dir dir dir dir ten tâ nâ tâ nâ dir dir dir til lil len (**T.2.Ç.b**)

K'esbâb-1 tarab tamâm dâred hey hey hey rânâyîmen **6.C**

Hey cânım Hey ömrüm Hey mîrim makbûlimen (**T.3.D**)

K'esbâb-1 tarab tamâm dâred hey hey hey rânâyîmen **6.C**

BİÇİM ANALİZİ

Serhâne { **T.1.A (T.1.A.a + T.1.A.b) + 1.B**
T.1.A (Birinci ikâî terennüm + birinci mısra.)

Hâne-i Sâni { **2.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 2.C + T.3.D + 2.C**
2.C (İkinci mısra + ikinci ikâî terennüm + ikinci mısra + üçüncü lafzî
terennüm+ ikinci mısra)

Meyânhâne { **3.E + 4.F + T.4.G (T.4.G.a + T.4.G.b) + 5.H**
3.E (Üçüncü mısra + dördüncü mısra + dördüncü ikâî terennüm.)

$$\left. \begin{array}{l} \text{Zeylhâne} \\ \text{Hâne-i Sâni} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \mathbf{5.H + 6.C + T.2.Ç (T.2.Ç.a + T.2.Ç.b) + 6.C + T.3.D + 6.C} \\ \mathbf{5.H} \text{ (Beşinci mısra + altıncı mısra + ikinci îkâf terennüm+ altıncı mısra +} \\ \text{üçüncü lafzî terennüm+ altıncı mısra)} \end{array}$$

Çizelge 5.44. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr biçim tablosu

$$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + 5.H + \underline{\mathbf{6.C + T.2.C + 6.C + T.3.D + 6.C}}$$

BİÇİM ANALİZİ									Hâne
1. ve 2. mısra	T.1.A	T.1.A (a,b)	1.B	2.C	T.2.Ç (a,b)	2.C	T.3.D	2.C	Serhâne Hâne-i Sâni
3. ve 4. mısra	3.E	4.F	T.4.G						Meyânhâne
5. ve 6. mısra	5.H		<u>6.C</u>	<u>T.2.C (a,b)</u>	<u>6.C</u>	<u>T.3.D</u>	<u>6.C</u>	Zeylhâne Hâne-i Sâni Mülâzime	

SÛZNÂK ZEYLLİ MÜSEDDES NAKIŞ KÂR
Dil Şevkî Lebet Müdâmi Dâred

♩ = 76

Usûlü: Hâfif

Beste: Zekâi Dede Efendi

Güfte: Hâfız-ı Şirâzi

Γ.1.A

T.1.A.a

Ten ten tâ dir ten te ne ni tâ dir ten

te ne ni tâ til lil lil ler te ne tâ dir ten saz...

T.1.A.b

dir dir ten til lil ler tâ dir te ne ni tâ dir dir ten

te ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten

1.B

Dil şev ki le bet mü dâ mi dâ

Şekil 5.38. Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

21
red hey hey hey râ nâ yı men

25
2.C Yâ râb zi le bet çi kâ m dâ

29
red hey hey hey râ nâ yı men

33
T.2.Ç.a
T.2.Ç Ten ten ten dir dir dir ten

37
til lil lil lil lil len

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

T.2.Ç.b

41 tâ nâ tâ nâ dir dir dir dir ten

45 tâ nâ tâ nâ dir dir dir til lil len

2.C

49 Yâ Rab zi le bet çi kâ mi dâ

53 red hey hey hey râ nâ yı men

T.3.D

57 Hey câ nim Hey öm rüm

The image displays a musical score for a vocal piece. It consists of five systems of music. Each system includes a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (bass clef). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are written below the vocal lines. The first system is labeled 'T.2.Ç.b' and starts at measure 41. The second system starts at measure 45. The third system is labeled '2.C' and starts at measure 49. The fourth system starts at measure 53. The fifth system is labeled 'T.3.D' and starts at measure 57. The lyrics are: 'tâ nâ tâ nâ dir dir dir dir ten', 'tâ nâ tâ nâ dir dir dir til lil len', 'Yâ Rab zi le bet çi kâ mi dâ', 'red hey hey hey râ nâ yı men', and 'Hey câ nim Hey öm rüm'.

Şekil 5.38. (devam) Şüznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

61
 hey mi rim mak bü li men

65
 2.C Yâ Rab zi le bet çi kâ mi dá

69
 red hey hey hey râ nâ yı men

73
 3.E Meyân
 Sev dá yi zül fi yâ r dá im

77
 hey hey hey râ nâ yı men Der

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

4.F ⁸¹

dâ mi be lâ ma kâ m dâ red

⁸⁵

hey hey hey râ nâ yı men Ten

T.4.G.a ⁸⁹

dir ten dir ten dir dir dir ten til

⁹³

lil til lil til lil lil len ter

T.4.G.b ⁹⁷

dil lâ nâ dir dir ten a dil lâ nâ dir dir ten te

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

101
ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten Hâ

5.H 105
fiz çi de mi ho şes t mec lis

109
hey hey hey râ nâ yı men K'es

6.C 113
bâ bı ta rab ta mâ m dâ red

117
hey hey hey ra nâ yı men dâ

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

121 T.2.Ç.a

T.2.C

ten ten dir dir dir ten til

125

lil lil lil lil len tâ

129 T.2.Ç.b

nâ tâ nâ dir dir dir dir dir ten tâ

133

nâ tâ nâ dir dir dir til lil len K'es

137 6.C

yâ bı ta râb ta mâ mı dâ red

141

hey hey hey râ nâ yı men Hey

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

T.3.D ¹⁴⁵

câ__ nim__ Hey__ òm__ rüm__ hey

¹⁴⁹

mi__ rim__ mak__ bû li__ men__ K'es

6.C ¹⁵³

bâ__ bı__ ta rab ta__ mâ m__ dâ red

¹⁵⁷

hey__ hey__ hey__ râ__ nâ__ yı__ men__ SON

Güfte:

Dil şevk-i lebet müdâm dâred
 Yâ Rab zi-lebet çi kâm dâred
 Sevdâ-yı zülf-i yâr dâ'im
 Der-dâm-ı belâ makâm dâred
 Hâfız çi demî hoşest meclis
 K'esbâb-ı tarab tamâm dâred

Veziin: Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

Terennüm:

Ten ten tâ dir ten te ne ni tâ dir ten te ne ni tâ til lil lil ler te ne tâ dir ten
 Dir dir ten til lil ler tâ dir te ne ni tâ dir dir ten te ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten
 Ten ten ten dir dir dir ten til lil lil lil len
 Tâ nâ tâ nâ dir dir dir dir dir ten tâ nâ tâ nâ dir dir dir til lil len
 Hey cânım Hey ömrüm Hey mürim makbûlîmen
 Ten dir ten dir ten dir dir ten til lil til lil til lil len
 Ter dil lâ nâ dir dir ten a dil lâ nâ dir dir ten te ne ni tâ til lil le ne tâ dir ten

Şekil 5.38. (devam) Sûznâk Zeylli Müseddes Nakış Kâr analiz notası

6. SONUÇLAR

Kâr formunda 36 eserin yapısı ve yüzyıllar içerisindeki değişiminin incelendiği bu çalışmada alt problemlerde sorulan sorular neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Kârların sistemli bir biçim şeması var mıdır?

Kârların mısra sayılarına göre; 4, 6 ve 8 mısralı olmak üzere sistemli bir biçim şemasına sahip olduğu, Abdülkâdir Merâgî'ye ait eski şekillerine bakılarak 4 mısralı Kârların terennümle, 6 mısralı Kârların ise güfteyle başladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 6 ve 8 mısralı Kârların çifte meyân işleyen zeyli şekillerinin olduğu ve zeyl özelliğinin 4 mısralı Kârlarda bulunmadığı tespit edilmiştir.

Nevâ Kâr dışındaki bütün 8 mısralı Kârların, özellikle meyân bölümlerinde en az dört mısralarının araya terennüm almadan art ardına sıralandığı görülmüştür.

Kaynaklarda 3 mısralı Kâr örneği olarak gösterilen Kâr-ı Muhteşem'in bir mısrasının meşk silsilesinde kaybolduğu anlaşılmış ve Kârların en az 4 mısralı oldukları belirlenmiştir.

Kârların sistemli şemaları dikkate alınarak incelendiğinde Merâgî'ye ait olan Acem Kârın sistematik yapısı içerisinde bazı eksik bölümleri tespit edilmiş, farklı bir çalışma kapsamında eser restore edilerek incelemeler restorasyonlu şekli üzerinden anlatılmıştır.

- Kârların biçim unsuru, güftelerin işleniş şekilleri ve terennüm yapıları açısından nasıl kullanılmıştır?

Diğer klasik formlarda olduğu gibi Kârların da her mısradan sonra terennüm alan ve iki mısradan sonra terennüm kullanan Nakış şekillerinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre değerlendirildiğinde Kârların, Murabba (Dört mısralı), Murabba Nakış, Müseddes (Altı mısralı), Müseddes Zeyli (Altı mısralı, çift meyânlı), Müseddes Nakış, Müseddes Zeyli Nakış, Müsemmen (8 mısralı) ve Müsemmen Zeyli (8 mısralı, çift meyânlı) Kârlar olarak biçimlendiği anlaşılmış ve Kârlar bu şekilde

isimlendirilmiştir. Bu başlıklar altında Kârların genel işleyişinin yanında, kendi içerisinde Nakış veya her mısradan sonra terennüm işleyen örneklerin dışın kalan Kâr biçimlerine bakıldığında, her iki biçimin de aynı eser içerisinde yer aldığı görülmüş ve bu şekilde yapı gösteren Kârkâr “*farklı kullanımdaki şekiller*” başlığı altında isimlendirilmiştir.

6 mısralı Kârlar içerisinde Acem Kârın, her mısrasından sonra terennüm bölümünün yer alması sebebiyle diğer klasik formlar olan Beste ve Semâîlerle benzer şekilde bir işleyiş gösterdiği belirlenmiştir. Nihâvend-i Kebîr Kârın ise benzer bir işleyişle, Acem Kârdaki gibi 1, 2, 4 ve 6. mısralarının aynı ezgiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

6 ve 8 mısralı Kârlarda çoğunlukla 2. 6. ve 8. mısralarının aynı ezgiyle bestelendiği bazen bu durumun 2. 4. 6. ve 8. mısralarda olduğu görülmüştür.

Notaların üzerinde Kâr yazan bazı eserlerin biçim açısından incelendiğinde Kâr formuyla benzerlik gösterdiği fakat 2 mısralı olmaları ve mısra ve terennümlerdeki kullanımların 4, 6 ve 8 mısralılara göre farklılık arz etmesi sebebiyle bu eserlerin Kârçe olduğu tespit edilmiştir.

Nevâ Kâr dışındaki bütün 8 mısralı Kârların mısra ve terennüm dağılımları bakımından özel bir kullanıma sahip olduğu, kendine has bir Nakış özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu Nakış anlayışta terennümlerin; başta ve sonda iki mısradan sonra, meyân (ortada) bölümünde 4 mısradan sonra geldiği anlaşılmıştır.

Segâh Şeş-âvâz Kârın, biçim açısından Kâr formunu işledikten sonra 6 makâmı tanıtan bir üslûpla ek bir kısmı olduğu tespit edilmiş ve Kârın bu ek kısımda Kâr-ı Nâtik benzeri bir anlayışla yer verilen 6 makâm dolayısıyla Şeş-âvâz ismini aldığı anlaşılmıştır. Yapılan analiz neticesinde düzenli bir işleyiş gösteren Segâh Nakış Kârdaki bu ek kısmın Kârların geleneksel yapısı bakımından gösterdiği biçime uygun olmadığı tespit edilmiş, bu kısmın sonradan eklendiği fikri uyanmıştır. Bu Kârda ilk 4 mısra Nakış şekliyle işleyiş göstermiş ve bu kısmın ardından uzun bir terennüm bölümü yer almıştır.

Merâgî'nin 4 mısralı Kârlarının biçimlerine bakıldığında bu Kârların birebir aynı dağılımı göstermediği fakat mülâzime anlayışıyla her zaman tekrar eden kısımlara sahip olduğu belirlenmiştir. Bu tekrarlı kısımlar bazen Beste ve Semâîlerde olduğu gibi sadece terennüm kısmı olurken çoğu eserde terennümden sonra tekrar eden mısralarla oluşmaktadır.

Merâgî'nin 6 mısralı Kârlarının biçimlerine bakıldığında Mâhur Nakış Müseddes Kâr haricinde Kârların tamamının söz ile başladığı tespit edilmektedir. 6 mısralı Kârlarda da 4 mısralı Kârlarda olduğu gibi her zaman tekrar eden mülâzimelerin olduğu, bunun bazen mısraların tekrar eden ezgilerinden, bazen de her mısradan sonra aynı söz ve ezgiye sahip terennümle oluşturulmuş bir yapıda kullanıldığı anlaşılmıştır.

- Kârlar biçim açısından yüzyıllara göre değişiklik gösterir mi?

XV. yüzyıldaki eserler incelendiğinde 4 mısra ile bestelenmiş olanların tamamının terennüm ile başlamış olduğu görülmüştür. 6 mısralı olan 5 Kârda ise zeylli yani çift meyânlı olanların güfte ile başladığı ve beste formuna benzediği, zeyilsiz olan 6 mısralı Kârların ise ikişer mısra art arda bestelenerek ve uzun terennümlerle Nakış formuna benzer biçimde işleyiş gösterdiği tespit edilmiştir.

Çizelge 6.1. XV. Yüzyıl biçim analizleri

Abdülkâdir Merâgî XV. yy	4 mısra Kâr-1 Muhteşem	$T.1.A + 1.B + T.2.C + 2.Ç + \underline{T.2.C} + 3.D + T.3.E + 4.F + \underline{T.2.C}$
	4 mısra Hüseynî Kâr	$T.1.A + 1.B + T.1.A + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + T.4.F + 4.G + \underline{T.3.D}$
	4 mısra Pencgâh Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + 3.Ç + T.2.D + 4.E + \underline{T.1.A}$
	4 mısra Rast Şevknâme	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2C + T.3.D + 3.E + T.4.F + \underline{4.C} + \underline{T.2.C} + \underline{2C} + \underline{T.3.D}$
	4 mısra Segâh Şeş-âvâz	$T.1.A + 1.B + 2.C + 2.Ç + T.2.D + 2.C + 2.Ç + T.3.E + 3.F + 4.G + 4.Ğ + \underline{T.2.D} + \underline{4.C} + \underline{4.C} + \underline{T.3.E}$
	4 mısra Uşşâk Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{4.C} + \underline{T.5.D} + \underline{T.3.D} + \underline{4.C}$
	6 mısra Acem Kâr	$1.A + T.1.B + \underline{2.A} + \underline{T.1.B} + 3.C + T.2.D + \underline{4.A} + \underline{T.1.B} + 5.E + T.3.F + \underline{6.A} + \underline{T.1.B}$
	6 mısra Nihâvend-i K.	$1.A + \underline{2.A'} + T.1.B + \underline{2.A} + 3C + T.2.Ç + \underline{4.A'} + 5.D + T.3.E + \underline{6.A'}$
	6 mısra Rast Kâr	$1.A + 2.B + T.1.C + 2.Ç + 3.D + 4.E + T.2.F + \underline{4.B} + \underline{T.1.C} + \underline{4.C} + 5.H + T.3.I + \underline{6.B} + \underline{T.1.C} + \underline{6.C}$
	6 mısra Mâhur Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B} + \underline{6.C} + \underline{T.2.C} + \underline{6.C}$
6 mısra Hâydamâme	$1.A + 2.B + T.1.C + \underline{2.B} + \underline{T.2.C} + \underline{2.B} + 3.A + 4.B + 5.D + T.3.E + \underline{6.B} + \underline{T.2.C} + \underline{6.B}$	

XVI. yüzyılda Gulam Şâdi'nin 2 Kârı tespit edilmiş ancak Pencgâh Kârın güfte kısımlarının günümüze eksik ve yanlış intikâl etmesinden dolayı analizi yapılamamış ve bu sebeple tabloda yer almamıştır. Rehâvî makâmındaki Kârı ise 4 mısralı nakış murabba biçiminde bir işleyiş göstermiştir.

Bu yüzyılda Şeyh Abdülâlî Efendi'nin 8 mısralı Kârı Müsemmen Kârların ilk örneği olması sebebiyle önem arz etmektedir. Bu Kârda 2. mısra ile oluşan mülâzime kısımlarının her hânenin sonunda tekrar ettiği görülmektedir.

Çizelge 6.2. XVI. Yüzyıl biçim analizleri

Bestekârı	Mısra Sayısı	BIÇİM ANALİZİ
XVI. yy Gulam Şadî	4 mısra Rehâvî	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{T.3.D}$
Şeyh Abdülâlî	8 mısra Evc	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C + 3.F + 4.G + 5.F + 6.G + 6.C + \underline{T.2.D} + \underline{2.C} + \underline{T.3.E} + \underline{2.C} + T.4.H + 7.I + 8.İ + \underline{T.2.D} + \underline{2.C} + \underline{T.3.E} + \underline{2.C}$
	6 mısra Segâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + \underline{2.C} + \underline{T.3.D} + 3.E + 4.C + T.2.Ç + \underline{4.C} + \underline{T.3.D} + 5.G + t.b + 6.C + T.4.I + \underline{6.C} + \underline{T.3.D}$

XVII. yüzyılda pek rağbet görmediğini söyleyebileceğimiz formun, 8 mısralı ikinci örneği İtrî tarafından bestelenmiş ancak bu Kâr Şeyh Abdülâlî'nin 8 mısralı Kârından farklı bir yapıda işleyiş göstermiştir.

Çizelge 6.3. XVII. Yüzyıl biçim analizleri

M. Damat İbrahim Paşa	4 mısra Hicaz Hümâyun	$T.1.A + 1.B + 2.C + \underline{T.1.A} + 3.Ç + T.2.D + 4.E + \underline{T.1.A}$
Ayıntâbi Mehmet Bey	4 mısra Irak	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + T.3.E + 4.C + \underline{T.2.Ç} + \underline{4.C}$
Buhûrizâde M. İtrî Ef.	8 mısra Nevâ	$1.A + 2.A + T.1.B + 2.A + 3.A + \underline{4.A} + \underline{T.1.B} + \underline{4.A} + 5.C + T.2.Ç + 5.C + T.3.D + 6.E + 7.F + T.4.G + \underline{8.A} + \underline{T.1.B} + \underline{8.A}$

XVIII. yüzyılda daha çok, 8 mısralı biçimi ile karşımıza çıkan Kârlar'ın terennüm ile başlayarak nakış biçimde işleyiş gösterdiği dikkati çekmektedir.

Çizelge 6.4. XVIII. Yüzyıl biçim analizleri

XVIII. yy Ebubekir Ağa	8 mısra Yegâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.Ç' + 2.C + T.4.D + 3.E + T.5.F + 5.G + 6.G + 7.Ğ + 8.H + \underline{T.2.Ç} + \underline{4.C} + \underline{T.3.Ç'} + \underline{4.C}$
Hacı Sadullah Ağa	8 mısra Arazbar Bûselik	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + T.5.G + 4.Ğ + 5.Ğ' + 6.H + 7.Ğ + GeT.6.I + \underline{8.C} + \underline{T.2.Ç} + \underline{8.C} + \underline{T.3.D} + \underline{8.C}$
	4 mısra Uşşâk	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + T.3.E + \underline{4.C}$
Sultan 3. Selim	8 mısra Şevk-u Tarab	$T.1.A + 1.B + 2.B + T.2.C + \underline{2.B'} + \underline{T.3.C} + \underline{2.B'} + T.4.D + 3.E + T.5.F + 4.G + 5.Ğ + 6.H + 6.I + 7.H + T.6.İ + \underline{8.B'} + \underline{T.3.Ç} + \underline{8.B'}$

XV. yüzyıldan sonra en çok örneğin bestelendiği XIX. yüzyılda diğer yüzyıllardan farklı olarak Kârların, çoğunlukla Nakış şeklinde ve daha simetrik yapılarda olduğu bu dönemde, Kârların 6 ve 8 mısralı şekilleriyle bestelendiği görülmüştür.

Çizelge 6.5. XIX. Yüzyıl biçim analizleri

XIX. yy Hammâmizâde İsmail Dede Ef.	8 mısra Bûselik	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + 5.E + 6.F + 7.B + 8.C + T.2.C + 8.C$
	6 mısra Ferahfezâ	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + 4.G + T.5.Ğ + 5.H + 6.C + T.2.C + 6.C + T.3.D + 6.C$
	6 mısra Kârı Nev	$1.A + 2.B + T.1.C + 3.Ç + 4.D + T.2.C + 5.E + 6.F$
	6 mısra Rast-1 Cedîd	$1.A + T.1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + 5.F + 6.C + T.1.B + 6.C + T.2.C + 6.C + T.3.G + 6.C$
Dellalzade Hacı İsmail Efendi	6 mısra Ferahnâk	$1.A + 2.B + 3.A' + 4.C + T.1.D + 4.C + T.2.E + 5.A' + 6.C + T.1.D + 6.C$
Hacı Fâik Bey	8 mısra Dügâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.C + 5.F + 6.G + 7.Ğ + 8.H + T.2.C$
	6 mısra Zâvil	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + 5.G + 6.C' + T.2.C$
	6 mısra Nihâvend	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + 5.B + 6.C + T.2.C$
H. Zekâi Dede	6 mısra Müsteâr	$1.A + 2.B + T.1.C + 2.B + T.2.Ç + 2.B + 3.A + 4.B + T.1.C + 4.B + T.2.Ç + 4.B + 5.D + T.3.E + 6.B + T.1.C + 6.B$
	6 mısra Sûznâk	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + 5.H + 6.C + T.2.Ç + 6.C + T.3.D + 6.C$

4 ve 6 mısralı Kârların biçim şemaları ile ilgili olarak Kantemiroğlu tanımlarında sadece örnek verdiği eserleri açıklamış, Kârların ezgisel yapısıyla ilgili genel bir açıklama yapmamıştır. Yapılan incelemelerde Kârların kendi içerisinde sistemli bir işleyişi olduğu ve her eserin kendi içerisinde bir düzeni olduğu tespit edilmiştir. Bestekârların Kâr işleyişleri kendi içerisinde de mısra sayılarına ve terennüm kullanımlarına göre çeşitlilik arz etmiştir.

XIX. yüzyılda Kârların Nakış ve her mısradan sonra terennüm gelen şekillerinin her zaman düzenli bir işleyiş gösterdiği, ancak önceki yüzyıllarda bu işleyişlerden farklı kullanımların olduğu görülmüştür.

Hacı Sadullah Ağa'dan sonra 4 mısralı (Murabba) Kâr bestelenmemiş, XVIII. ve XIX. yüzyılda ise Kârlar 6 ve 8 mısralı olarak bestelenmiştir.

Çizelge 6.6. Kâr formunun yüzyıllara ve bestekârlara göre dağılımı

Bestekârı	Kâr adedi	Yüzyılı	YY. Göre Toplam Kâr Sayısı
Abdülkâdir Merâgî	11	XV. yy	11 Kâr
Gûlâm Şâdi	2	XVI. yy	4 Kâr
Şeyh Abdülâlî Ef.	2		
Makbûl Damat İbrahim P.	1	XVII. yy	3 Kâr
Ayıntâbi Mehmet Bey	1		
Itrî	1		
Ebûbekir Ağa	2	XVIII. yy	7 Kâr
Hacı Sâdullah Ağa	2		
Sultan 3. Selim	1		
Hamparsum Limonciyan	1		
Mircemil Zaharya	1		
Hamamizâde İ. Dede Ef.	4	XIX. yy	11 Kâr
Dellâlzâde Hacı İsmail Ef.	1		
Şâkir Ağa	1		
Hacı Fâik Bey	3		
Zekâî Dede Efendi	2		

Günümüze ulaşan 4 mısralı Kârların bazılarında, 2. ve 4. mısranın aynı, bazılarının da ise her mısranın farklı terkipte bestelendiği görülmektedir.

- Kârlar biçim açısından mısra sayısına göre değişiklik gösterir mi?

Birinci alt probleme yönelik ortaya konulan sonuçlarda, Kârların sistematik işleyişini belirlemesi bakımından mısra sayılarının belirleyici olduğundan bahsedilmiş, dolayısıyla mısra sayılarının biçim açısından değişiklik arz ettiğine dair bu alt başlıkta aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Limonciyana ait olan ve Kâr formu olarak repertuvarda yer alan eserlerin mısra sayıları ve mısraların işleyişlerine bakılarak, Kârçe formunda olduğu tespit edilmiş ve mısra sayılarının Kâr formu açısından önem arz ettiği görülmüştür.

Merâgî'nin, elimizde notaları bulunan 6 adet 4 mısralı Kârının her biri terennüm ile başlamaktadır. Bu Kârlardan 2'sinin Nakış, ikisinin Murabba Beste biçiminde işleyiş gösterdiği, diğer ikisinin ise herhangi bir form biçimine uygunluk göstermediği tespit edilmiştir. Nakış olan Kârların her ikisinde de 2. ve 4. mısralarının sözel olarak farklı, ancak ezgi yapısı olarak aynı beste ile tekrar ettiği dikkati çekmektedir.

Kârların biçim şemalarına bakıldığında 2.ve 4. mısraların aynı ezgi ile bestelendiği eserlerde, bu mısraların terennümün ardından ikinci kez tekrar etmesi, geleneğin bir parçası olarak paralel bir şekilde işleyiş göstermiştir. Sözlü formlarda karşımıza çıkan terennümden sonra mısralarının bir bütününün ve yahut bir kısmının terennümün içine girdiği veya terennümün bir parçası olarak tekrar ettiği görülmektedir. Kârlarda da aynı anlayış dikkati çekmektedir. Bazen bu gelenek terennümden sonra özellikle ikinci mısranın tamamının gelmesi şeklinde görülmektedir.

Nakış olan Kârların her ikisinde de 2. ve 4.mısralarının sözel olarak farklı ancak ezgi yapısı olarak aynı beste ile tekrar ettiği dikkati çekmektedir.

İlk örnekleri Merâgî'ye atfolunan Murabba Kârların daha çok XV. yüzyılda bestelendiği ve XVIII. yüzyıldan sonra bestekârlar tarafından kullanılmadığı görülmektedir. 36 Kâr içerisinde yer alan 10 Murabba Kârın 3'ü Nakış, 2'si Murabba ve diğer 5'i ise "*farklı kullanımdaki şekiller*" ismiyle tanımlanan hem nakış hemde her mısranın ardından gelen terennüm yapısıyla birlikte kullanılmıştır.

Çizelge 6.7. Dört mısralı Kârların biçim analizleri

Mısra Sayısı	Biçim ANALİZİ	Formu	Bestekârı	Dönemi
Kâr-ı Muhteşem	$T.1.A + 1.B + T.2.C + 2.Ç + \underline{T.2.C} + 3.D + T.3.E + 4.F + \underline{T.2.C}$	M	Abdülkâdir Merâgî	XV. YY
Hüseyinî Kâr	$T.1.A + 1.B + T.1.A + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + T.4.F + 4.G + \underline{T.3.D}$	M		
Pencgâh Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + 3.Ç + T.2.D + 4.E + \underline{T.1.A}$	F		
Rast Şevknâme	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2C + T.3.D + 3.E + T.4.F + \underline{4.C + T.2.C + 2C + T.3.D}$	F		
Segâh Şeş-âvâz	$T.1.A + 1.B + 2.C + 2.Ç + T.2.D + 2.C + 2.Ç + T.3.E + 3.F + 4.G + 4.Ğ + \underline{T.2.D + 4.C + 4.Ç + T.3.E}$	N		
Uşşâk Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{4.C + T.5.D + T.3.D + 4.C}$	N		
Rehâvî Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + T.4.G + \underline{T.3.D}$	N	Gulam Şadî	XVI. YY
Hicaz Hümâyün Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + \underline{T.1.A} + 3.Ç + T.2.D + 4.E + \underline{T.1.A}$	F	M. Damat İbrahim P	XVII. YY
Irak Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + T.3.E + \underline{4.C + T.2.C + 4.C}$	F	Ayıntâbi Mehmet B.	XVII. YY
Uşşâk Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + T.3.E + \underline{4.C}$	F	Hacı Sadullah Ağa	XVIII. YY

Çizelge 6.8. Altı mısralı Kârların biçim analizleri

Mısra Sayısı	Biçim ANALİZİ	Formu	Bestekârı	Dönemi
Acem Kâr	$1.A + T.1.B + \underline{2.A + T.1.B} + 3.C + T.2.D + \underline{4.A + T.1.B} + 5.E + T.3.F + \underline{6.A + T.1.B}$	Z-M	Abdülkâdir Merâgî	XV. YY
Nihâvend-i K.	$1.A + \underline{2.A'} + T.1.B + \underline{2.A'} + 3C + T.2.Ç + \underline{4.A'} + 5.D + T.3.E + \underline{6.A'}$	Z-M		
Rast Kâr	$1.A + 2.B + T.1.C + 2.Ç + 3.D + 4.E + T.2.F + \underline{4.B + T.1.C + 4.Ç} + 5.H + T.3.I + \underline{6.B + T.1.C} + \underline{6.C}$	Z-F		
Mâhur Kâr	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B + 6.C} + T.2.Ç + \underline{6.C}$	N		
Hâydarname	$1.A + 2.B + T.1.C + \underline{2.B + T.2.C} + \underline{2.B} + 3.A + 4.B + 5.D + T.3.E + \underline{6.B} + T.2.Ç + \underline{6.B}$	F		
Segâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + \underline{2.C + T.3.D} + 3.E + 4.C + T.2.Ç + \underline{4.C + T.3.D} + 5.G + t.b + 6.C + T.4.I + \underline{6.C} + \underline{T.3.D}$	Z-N	Şeyh Abdülâlî	XVI. YY
Ferahfezâ	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + 4.G + T.5.Ğ + 5.H + \underline{6.C} + \underline{T.2.Ç} + \underline{6.C} + \underline{T.3.D} + \underline{6.C}$	F	Hammâmizâde İsmail Dede Ef.	XIX. YY
Kâr-ı Nev	$1.A + 2.B + T.1.C + 3.Ç + 4.D + \underline{T.2.C} + 5.E + 6.F$	Z-N		
Rast-ı Cedîd	$1.A + T.1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + 3.D + 4.E + 5.F + 6.C + T.1.B + \underline{6.C} + \underline{T.2.Ç} + \underline{6.C} + T.3.G + 6.C$	Z-F		
Ferahnâk	$1.A + 2.B + 3.A' + 4.C + T.1.D + 4.C + T.2.E + 5.A' + \underline{6.C} + \underline{T.1.D} + \underline{6.C}$	F	Dellalzade Hacı İsmail Ef.	
Zâvil	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + 5.G + \underline{6.C'} + \underline{T.2.C}$	Z-N	Hacı Fâik Bey	
Nihâvend	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.F + \underline{5.B} + \underline{6.C} + \underline{T.2.C}$	N		
Müsteâr	$1.A + 2.B + T.1.C + 2.B + T.2.Ç + 2.B + \underline{3.A} + \underline{4.B} + \underline{T.1.C} + \underline{4.B} + \underline{T.2.C} + \underline{4.B} + 5.D + T.3.E + \underline{6.B} + \underline{T.1.C} + \underline{6.B}$	F	H. Zekâi Dede	
Sûznâk	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + 3.E + 4.F + T.4.G + 5.H + \underline{6.C} + \underline{T.2.Ç} + \underline{6.C} + \underline{T.3.D} + \underline{6.C}$	Z-N		

36 Kâr içerisinde sayı bakımından elimizde en çok örneği bulunan 14 Müseddes Kârın 8'i XIX. yüzyılda bestelenmiş ve bu dönemde Kâr formunun en çok kullanılan mısra biçimi olduğu tespit edilmiştir. Bu Kârlar Nakış Müseddes, Zeylli Nakış Müseddes, Zeylli Müseddes ve Farklı kullanım şekilleriyle Müseddes Kâr biçim analizleriyle değerlendirilmiş ve kendi içlerinde simetrik bir yapıda oldukları tespit edilmiştir.

Çizelge 6.9. Sekiz mısralı Kârların biçim analizleri

Mısra Sayısı	Biçim ANALİZİ	Bestekârı	Dönemi
Evc	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C + 3.F + 4.G + 5.F + 6.G + 6.C + T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C + T.4.H + 7.I + 8.İ + T.2.D + 2.C + T.3.E + 2.C$	Şeyh Abdülâlî	XVI. YY
Nevâ	$1.A + 2.A + T.1.B + 2.A + 3.A + 4.A + T.1.B + 4.A + 5.C + T.2.Ç + 5.C + T.3.D + 6.E + 7.F + T.4.G + 8.A + T.1.B + 8.A$	Buhûrizâde M. İtrî Ef.	XVII. YY
Yegâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.Ç' + 2.C + T.4.D + 3.E + T.5.F + 5.G + 6.G + 7.Ğ + 8.H + T.2.C + 4.C + T.3.C' + 4.C$	Ebûbekir Ağa	XVIII. yy
Arazbar Bûselik	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 2.C + T.4.E + 3.F + T.5.G + 4.Ğ + 5.Ğ' + 6.H + 7.Ğ + T.6.I + 8.C + T.2.C + 8.C + T.3.D + 8.C$	Hacı Sadullah Ağa	XVIII. YY
Şevk-u Tarab	$T.1.A + 1.B + 2.B + T.2.C + 2.B' + T.3.C + 2.B' + T.4.D + 3.E + T.5.F + 4.G + 5.Ğ + 6.H + 6.I + 7.H + T.6.İ + 8.B' + T.3.C + 8.B'$	Sultan 3. Selim	
Bûselik	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 2.C + T.3.D + 3.E + 4.F + 5.E + 6.F + 7.B + 8.C + T.2.C + 8.C$	Hammâmizâde İsmail Dede Ef.	XIX. YY
Dügâh	$T.1.A + 1.B + 2.C + T.2.Ç + 3.D + 4.E + T.3.C + 5.F + 6.G + 7.Ğ + 8.H + T.2.C$	Hacı Fâik Bey	

XVI. yüzyıldan itibaren örneklerine rastladığımız müsemmen Kârlar, Dügâh Kâr haricinde 2. mısranın ezgisinin bulunduğu tekrarlı kısımları mülâzime olarak kullanmıştır. Bu Kârların en önemli ortak özellikleri ise XVII. yüzyıldan itibaren İtrî' nin Nevâ Kârı ile birlikte başlayan bir geleneği diğer bestekârlarında ortak biçimde sürdürmüş olmalarıdır. 8 mısralı olarak geleneğe bağlı biçimde işleyiş gösteren Müsemmen Kârlar içerisinde, mutlak farklı usûl yapılarına geçişler bulunmaktadır. İlk örnek olan Şeyh Abdülâlî'nin Müsemmen Kârında usûl değişikliği bulunmamakla beraber kendisinden sonra bestelenen 8 mısralı Kârların tamamında usûl değişikliği kullanılmıştır. Yine ilk örnekte karşımıza çıkan meyân bölümündeki mısraların aralarına terennüm almadan art arda diziliş biçiminde ki yapı ise sadece İtrî'nin Nevâ Kârında bulunmamaktadır. Diğer 8 mısralı Kârlar en az dört mısra yapısını art arda kullanarak Meyân ezgilerinin uygulanışını Şeyh Abdülâlî'nin Müsemmen Kârında kullandığı şekilde Meyânhane bölümünde meydana getirmişlerdir.

- Kârlar biçim açısından bestekârlara göre değişiklik gösterir mi?

Merâgî'nin Murabba formundaki Kârlarından 2'sinin, Müseddes yapıdaki Kârlarından ise 1'inin her mısradan sonra terennüm gelen işleyişte, Murabba formundaki 2 Kârının ise Nakış işleyişte olduğu görülmüş ve Merâgî'nin sistematik bir anlayışta eserlerini bestelediği anlaşılmıştır. Bunun yanında bu iki formu karışık kullandığı eserleri de mevcuttur. Merâgî'nin Kâr bestekârlığının kendinden sonra gelen XVI. yüzyıl bestekârları olan Gulam Şâdî ve Şeyh Abdülâlî'yi etkilediği görülmüş ve bu bestekârların eserlerinde de her mısradan sonra terennüm gelen şekillere ve Nakış işleyişlerin düzenli kullanımlarına rastlanmıştır.

Merâgî'nin zeylli Şevkname ve zeyilsiz Haydarnâme Kârlarında 5. ve 6. mısraların aralarına terennüm alarak farklı bir işleyişte oldukları tespit edilmiştir.

XVII. yüzyılda ise Gulam Şâdî ve Şeyh Abdülâlî'nin tercih ettiği düzenli yapıların aksine her mısradan sonra terennüm gelen yapı ile Nakış işleyişin karışık kullandığı şekiller tercih edilmiştir. Bu yüzyılda İtrî'nin günümüze ulaşmış tek Kârının 8 mısralı ve zeylli olduğu, 1. 2. 3. 4. ve 8. mısralarının aynı ezgideki yapısıyla Merâgî'nin 6 mısralı Nihâvend-i Kebîr Kârının genişletilmiş bir işleyişi olarak Müsemmen biçiminde kullanıldığı düşünülebilir.

Yukarıdaki tabloda elde edilen verilere göre; Kâr formunun bestekârlar tarafından en çok XV. ve XIX. yüzyıllarda bestelendiği görülmektedir. Özellikle Abdülkâdir Merâgî' den sonra Hammamizâde İsmail Dede Efendi ile Hacı Fâik Bey 6 ve 8 mısralı olarak besteledikleri Kârlar ile sayı bakımından, Merâgî'den sonra bu forma en çok ilgi gösteren bestekârlardır.

Hammamizâde İsmail Dede Efendi Kâr işleyişlerinde, kendine has üslûbunu ortaya koyarak daha kısa ezgisel cümleler kullanmış ve eserlerinde ritmik yapıyı öne çıkararak ilk müşterek Kârı bestelemiştir. Daha önce incelenen 6 mısralı Kârlardan farklı olarak, 8 mısralı Kârların özelliklerinde gördüğümüz meyân içerisinde 4 mısranın art arda kullanımı, Dede Efendi'nin Recâizâde Mahmut Ekrem ile müşterek bestelediği 6 mısralı Kârında görülmüştür. Bu durum, Kârların yüzyıllar içerisindeki değişimine örnek olarak gösterilebilir.

- Kârlarda hangi tür güfteler tercih edilmiştir?

Bulgular ve yorumlar kısmında Kâr formunda güfteleri kullanılan şâirler bir tablo (bkz. çizelge 4.2) ile gösterilmiş, bu verilerin dışında Kâr-ı Muhteşem'in güftesinin Ömer Hayyam'a ait olduğu tespit edilmiştir.

İlk örneklerin Farsça güftelerden tercih edilmesi sebebiyle XVIII. yüzyıla kadar bu geleneğin devam ettiği, daha sonraki yüzyıllarda ise Osmanlı Türkçesi ile yazılmış şiirlerden de güftelerin tercih edildiği dikkati çekmektedir.

Kaynaklarda ve notalarda Nihâvend-i Kebîr Kârın güftesinin Hafız Şirâzî'ye kayıtlı olduğu görülmüş ancak yapılan araştırmada güftenin bir kısmının Emir Hüsrev Dihlevî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Nevâ Kâr'da ise Hafız-ı Şirâzî'ye ait olan beyitlerin, güftekârın iki farklı gazelinden alındığı görülmüştür. Çalışmada 36 Kârın 19'unun güftekârları belirtilmiş 17 Kârın ise güftekârlarına ulaşılamamıştır. Bu konuda ayrıca yapılacak çalışmalar ile güfte tenkitleri, düzeltmeler ve bilinmeyen güftelerin eski metinlerine ulaşarak, güftekârların belirlenmesi ve güfte açıklamalarına yer verilmesi, farklı çalışmalarda ele alınarak Kârların güfte yönündeki eksiklerin tespit edilebilmesi bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Agayeva, S. (1998). İlim ışığında “Gulam Şâdi” olayı. *Mûsikî Mecmûası* (462)
- Agayeva, S. (2007). Nevbet-i Müretteb. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 33), İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ak, A. Ş. (2009). *Türk Mûsikîsi Tarihi*. (Birinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akdoğan, B. (2008). Türk Din Mûsikîsi Tarihine Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 151-190.
- Aksoy, B. (2011) “Nisyana Terk Edilen Nağmeler”, bildiri, Türkiye’de Müzik Kültürü, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 401.
- Aksoy, B. (2014). Mûsikîmizin Bir Merkezi İstanbul, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 1458.
- Ayvazoğlu, B. (2014). Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar’a Göre Buhûrîzade Mustafa İtrî. *Yeni Türkiye Dergisi*, yıl 10, sayı 57, s.1375.
- Banoğlu, N, A, (1973). *Balikhâne Nazırı Ali Rıza, Bir zamanlar İstanbul*: Tercüman 1001 Yayıncılık.
- Bardakçı, M. (1986). *Maragalı Abdülkâdir*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bardakçı, M. (2008). *Şükrullah'ın Risalesi ve 15. Yüzyıl Şark Mûsikîsi Nazariyatı*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Başara, E., Erdoğan, M. (2010). A. M. XVII. Yüzyıla Ait Bir Güfte Mecmuası İncelemesi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (38), 137-172.
- Behar, C. (2010). *Şeyhülislâmın Müziği*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Behar, C. (2015). *Osmanlı/ Türk Mûsikîsinin Kısa Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bol, Y. (2016). *Biçimsel Açından Türk Mûsikîsinde Kâr Formu* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çevikoğlu, T. (2014). Klâsik Türk Müziği’nin Bugünü, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 848.
- Devellioğlu, F. (1999) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (16. Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ekmen, G. (1996). *Hacı Sadullah Ağa* (cilt 14). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

- Erguner, K. (2014). Dünden Bugüne Mûsikîmiz, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 733.
- Eugenia P. (2014). Osmanlıda Fasil, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 733.
- Ezgi, S. (1940). *Nazarî ve Amelî Türk Mûsikîsi*. (c 1,2,3,4,5). İstanbul: İstanbul Belediye Konservatuarı Neşriyatından.
- Gazimihal, R. M. (2014). Halk Türkülerimiz ve Klâsik Türk Mûsikîsi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 983.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Hâfız Divânı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Gölpınarlı, A. (2013). *Hâfız Divânı*. (11. Baskı) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karaman, S. (2006). *Biçim ve usûl açısından Abdülkâdir Merâgî'nin Kârları* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kamiloğlu, R. (2007). *Ahmed Oğlu Şükrullah ve "Edvâr-ı Mûsikî" Adlı Eser*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasoy, Y., Yavuz, O. (2015). *Âşık Ömer Divânı*. Konya: Konya Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Koç, F. (2010). *Abdülaziz b. Abdülkâdir Merâgî ve "Nekâvetü'l-Edvâr" İsimli Eserinin XV. Yüzyıl Mûsikî Nazariyatındaki Yeri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kolukırık, K. (2014). *Türk Müzik Tarihinde Dârül-Elhân ve Dârül-Elhân Mecmuası*. Ankara: Barış Kitapevi.
- Korkmaz, H. (2014). *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphânesi'ndeki Musiki Yazmalarının Kataloğu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Mazıoğlu, H. (1988). *Nedim*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Oransay, G. (1990). *Gültekin Oransay Derlemesi I*. İzmir: Güven Ofset.
- Oter, S. T. (2018). Klâsik Türk Mûsikîsinde Sözlü Eserlere Yönelik Olarak Yeni Bir Form Analizi Yöntem Önerisi. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10 (57), 292-298.
- Oter, T. S., Şenduran, M. (2019). Abdülkâdir Merâgî'ye Atfedilen Kârların Form Açısından Analizi ve Acem Kârın Restorasyonu, *Dergi Park, Akademik Sanat Dergisi*. (Baskıda)
- Öncel, M. (2014). *Türkiyenin Birikimleri-3 Müzisyenler, Rauf Yekta Bey*, (Birinci Baskı), İstanbul: İlke Yayıncılık.

- Özalp, M. N. (1986). *Türk Musikisi Tarihi Derleme*. (Cilt 1), Ankara: TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Basılı Yayınlar Müdürlüğü.
- Özalp, M. N. (1986). *Türk Mûsikîsi Tarihi* (Cilt 1), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları.
- Özalp, M.N. (1992). *Türk Mûsikîsi Beste Formları*, Ankara: TRT Genek Sekreterlik Basım ve Yayım müdürlüğü Yayınları.
- Özalp, M. N. (2000). *Türk Mûsikîsi Tarihi* (Cilt 1), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özcan, N. (1994). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (cilt 10), İstanbul, s.275.
- Özcan, N. (2009). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (cilt 39), İstanbul, s.475-476.
- Özcan, N. (2007). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (cilt 14), İstanbul, s.187
- Özkan, İ. H. (2007). Kâr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (c.24). İstanbul. s. 356
- Özpekel, O, N. (2014), Cumhuriyet Döneminde Klâsik Türk Musikisi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 10 (57), 838.
- Öztuna, Y. (1969). *Türk Bestecileri*. İstanbul: Hayat Neşriyat Yayınları.
- Öztuna, Y. (1969). *Türk Müziği Ansiklopedisi II*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Öztuna, Y. (1988). *Abdülkaadir Merâgî*. Ankara: Türk Büyükleri Dizisi 83 Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları.
- Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, c.1*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Milli Eğitim Basımevi.
- Öztuna, Y. (2006). *Türk Mûsikîsi Akademik Klâsik Türk San'at Mûsikîsinin Ansiklopedik Sözlüğü*. Ankara: Orient Yayınları.
- Paçacı, Gönül. (2018). *Türk Müziğinde Kârı Natık formu*, (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Pala, İ. (2000). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Salgar, M. F. (2004). Ölümünün Yüzeilinci Yılında *Dede Efendi Hayatı-Sanatı-Eserleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sezikli, U. (2007). *Abdülkâdir Merâgî ve Câmîu'l-Elhân*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Sunat, T. N. (1998). *H. Saadettin Arel'in Türkiyat Enstitüsünde Bulunan Hamparsum Nota Yazılarında Bir Bölümünün Günümüz Notasına Çevrimi*. Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şensoy, H. (1992). *Karşılaştırmalı olarak 17. Ve 20. yy'lar arasında Türk Müziği ve Avrupa Kökenli Müzikte Kullanılan Formların Birbirlerine Benzerlikleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sürelnan, İ. B. (2013). *Itrî , Mûsikî Dünyamızın Davudu Buhûrîzâde Mustafa Itri*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kültür Yayınları.
- Şeceryan, H. (2014). *Şevknâme*. İran.
- Tanrıkorur, C. (1998). *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tanrıkorur, C. (2011). *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*. İstanbul : Dergah Yayınları.
- Toz, C. (1999). *Ahmet Avni Konuk'un Hânende Mecmuâsı, Osmanlıcadan Türkçeye Çevirisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tura, Y. (2001). *Kitâbu 'İlmi'l-Mûsikî 'alâ vecî'l Hurûfât*. 1. Cilt, (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnternet:URL1
https://www.academia.edu/13589765/Esad_Efendi_Atrab_17._Y%C3%BCzy%C4%B1_TM_Besteciler_ve_Muzik_Esteti%C4%9Fi
- İnternet:URL 2 <http://www.octave.at/tm/nazariyat/evic/>
- Türk ve Dünya Ünlüleri Anskilopedisi, (1983). 1.c, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Uslu, M. (2014). Şafak Vaktinin Cihangiri, "İtrî", *Yeni Türkiye Dergisi*, yıl 10, sayı 57, s. 969.
- Uslu, R. (2010). Amel, XV. Yüzyıl form ve usûlü, Abdülkâdir Merâgî'nin Türkçe Ameli, *Musîkişinas*, 177-206.
- Uslu, R. (2014). Müzik Teorisini Abdülkâdir Merâgî ve Meragizadeler Kronolojisi, *Yeni Türkiye Dergisi*, 10(57), 406-413.
- Uslu, R. (2015). *Makâsıdu'l-Elhân*. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Uzun, M. İ. (2013). Itrî Bestelerinin Notaları Hakkında, Mûsikî Dünyamızın Davudu Buhûrîzâde Mustafa Itri, *İstanbul Büyük Şehir Belediyesi*, Kültür Yayınları.
- Ünsal, N. (1988). *Türk Mûsikisinde Kâr Formu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yavaşca, A. (2002). *Türk Mûsikîsinde Kompozisyon ve Beste Biçimleri*. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Yekta, R. (1986). *Türk Musikisi*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Yekta, R. (2000). *Esatiz-i Elhân Hoca Zekâî Dede, Hoca Abdülkâdir-i Merâgî, Dede Efendi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Yeşilçay, T. (2005). *Klâsik Türk Mûsikîsinde Zaharya ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yüceişik, Z. S. (1990). *Şeyhülislam Esat Efendi: Atrabü'l-Asar fi tezkireti urefai'l-edvar*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞENDURAN, Fatma Münevver
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 30/08/1980
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 0541 936 11 31
e-mail : munevversenduran@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans	Sakarya Üniversitesi	2011
Lisans	Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi	2001

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019	AHBVÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı	Öğr. Gör.

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

Oter, T, S, Şenduran, M, “Abdülkâdir Merâğî’ye Atfedilen Kârların Form Açısından Analizi Ve Acem Kârın Restorasyonu” Dergipark Haziran sayısı/2019

Hobiler

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..